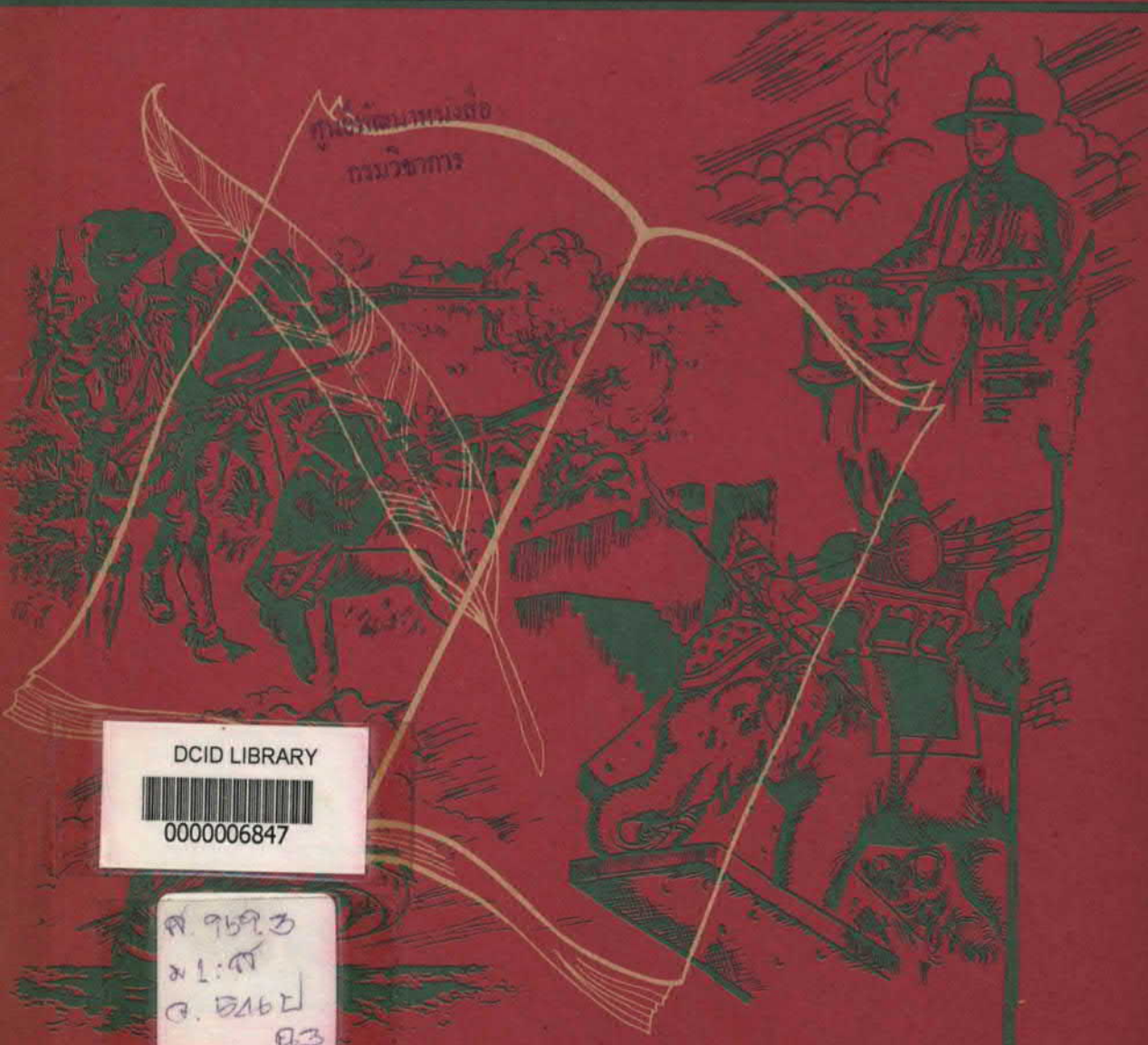

หนังสือประกอบการเรียน วิชาประวัติศาสตร์ไทย และต่างประเทศ

DCID LIBRARY

000006847

ค. 959.3

ม. 1: ก

อ. 8262

03

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓
ในโครงการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนมัธยมแบบประสม

หนังสือประกอบการเรียน
วิชาประวัติศาสตร์ ไทยและต่างประเทศ
สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ของ
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๖,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๑

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๑๐.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การการค้าของครูสภา
พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

เพลงชาติ

ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย
เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน
อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล
ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี
ไทยนี้รักสงบแต่ถึงรบไม่ขลาด
เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี
เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัย ชโย

เพลงสรรเสริญพระบารมี

ข้ารพทูตเจ้า
เอาจมโนและศิระกราน
นบพระภูมิบาลบุญญัตติแรก
เอกบรมจักริน พระสยามินทร์
พระยศยิ่งขง
เย็นศิระเพราะพระบริบาล
ผลพระคุณ ๘ รักษา
ปวงประชาเป็นสุขศานต์
ขอบันดาล ๘ ประสงค์ใด
จงสถุณต์ตั้งหวังวรหฤทัย
ดุจถวายชัย ชโย

วันที่.....	๒๗ ธาตุ ๒๕๔๔
เลขทะเบียน.....	๓.๐๖๔๗๑ ๑๓
เลขเรียกหนังสือ.....	๓.๙๖๙.๓ ๒๕๔๔

๑ ๒๕๔๖ ๕

สารบัญ

ประวัติศาสตร์ไทย

ภาค ๑

กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ระยะแรก
ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ถึง
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

หน้า

บทนำ	เหตุการณ์ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา	๑
บทที่ ๑	กรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔)	๓
บทที่ ๒	กรุงรัตนโกสินทร์ พระราชประวัติ การปกครอง การปรับปรุงประเทศและการเศรษฐกิจ	๑๒
บทที่ ๓	ศาสนาและวัฒนธรรม	๒๐
บทที่ ๔	ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	๒๗

ภาค ๒

กรุงรัตนโกสินทร์สมัยใหม่ ตั้งแต่รัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมัย
เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน

บทที่ ๕	พระราชประวัติ	๓๖
บทที่ ๖	ระยะที่ไทยเริ่มต้นวิวัฒนาการประเทศไปในแนวอารยธรรมตะวันตก	๔๔
บทที่ ๗	ศาสนาและวัฒนธรรม	๕๐
บทที่ ๘	ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	๕๔
บทที่ ๙	ภาคผนวก	๕๗

ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ

บทนำ

สาธารณรัฐเวียดนาม

ราชอาณาจักรลาว

สาธารณรัฐเขมร

สหภาพพม่า

สหพันธ์มาเลเซีย

อินโดนีเซีย

ฟิลิปปินส์

หน้า

๖๓

๖๕

๗๕

๘๓

๙๓

๑๐๒

๑๑๔

๑๒๔

ภาค ๑

กรุงธนบุรี และ กรุงรัตนโกสินทร์ระยะแรก

ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทนำ

เหตุการณ์ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๘ พระเจ้ามังระกษัตริย์พม่าได้ให้กองทัพเข้ามาบุกรุกไทยเป็นสองทาง โดยให้เนเมียวสีหบดีเป็นแม่ทัพยกเข้ามาทางหัวเมืองฝ่ายเหนือทางหนึ่ง มังมหานรธาเป็นแม่ทัพยกเข้ามาจากทางเมืองทวายอีกทางหนึ่ง ในพ.ศ. ๒๓๐๙ พม่าก็สามารถถล่มเข้ามาและล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้ได้ การต่อสู้ของไทยไม่เข้มแข็งและสมเด็จพระเจ้าเอกทัศหรือขุนหลวงสุริยาคนอมรินทร์ทรงเป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอ ขณะนั้นพระยาตากผู้มีความเต็มใจว่าสินถูกเรียกเข้ามาช่วยรักษากรุง มีความชอบได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองกำแพงเพชร แต่ยังมีได้ขึ้นไปครองเมือง ท่านผู้นี้เป็นผู้มีฝีมือในการรบ ได้ช่วยป้องกันกรุงศรีอยุธยาเป็นสามวัน แต่ครั้งหนึ่งเกือบจะต้องโทษ เพราะละเมิดคำสั่ง ยิงปืนใหญ่คำสู้เข้าศึกโดยมิได้ขออนุญาตจากศาลาลูกขุนก่อน ถูกชำระโทษและภาคทัณฑ์ พระยาตากเกิดความท้อถอยเห็นว่าจะช่วยรักษากรุงต่อไปไม่เป็นประโยชน์แล้ว ดังนั้นในเดือนนี้ พ.ศ. ๒๓๐๙ พระยาตากจึงรวบรวมทหารทั้งชาวไทยและจีนได้ประมาณ ๕๐๐ คน แล้วตีฝ่าพม่าออกไปทางด่านวัดพิชัยเดินทัพไปถึงบ้านโพสาวหาร (โพธิ์สังหาร) พม่าออกติดตามมาทัน แต่พระยาตากตีพม่าแตกไปได้ แล้วยกไปพักแรมที่บ้านพรานนก ทหารที่ออกไปหาอาหารพบทหารพม่ายกสวนทางมาจากบางคางทางปราจีนบุรี จึงได้ออกต่อสู้จนพม่าแตกกระจายไป ทำให้ทหารไทยเริ่มมีกำลังใจขึ้น มีผู้คนมาเข้าด้วยอีก ต่อจากนั้นได้มุ่งหน้าไปทางเมืองนครนายกและปราจีนบุรี เพราะบ้านเมืองแถบนั้นยังอุดมสมบูรณ์อยู่ ผู้คนก็หนาแน่นเนื่องจากพม่ารบกวนมาไม่ถึง เมื่อทัพไทยเดินทางไปถึงด่านกบเจาะ (ประจันตกุม) ไปตั้งพักที่ชายดงศรีมหาโพธิ์ ก็ได้พบกองทัพพม่าที่ยกตามมาจะปราบปรามจากปากน้ำเจ้าได้ทั้งทางบกและทางเรือ พระยาตากจึงได้ข่มกำลังไว้ในพงแขมทุ่งศรีมหาโพธิ์นั้นออกล่อให้พม่าหลงเข้ามาแล้วจึงออกตีกระหนาบ พม่าพ่ายแพ้ยับเยิน นับเป็นชัยชนะครั้งสำคัญ พม่ามิได้ติดตามมาอีก ทำให้ทหารไทยขวัญดี มีผู้มาสมัครเข้าด้วยเป็นอันมาก มีกำลังเพิ่มขึ้น สามารถรวบรวมหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออก คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด ไว้ได้โดยลำดับ แล้วพระยาตากได้เข้าตั้งมั่นอยู่ ณ จันทบุรี เพื่อรวบรวมเรือเป็นการเตรียมกำลังรบหวังกับบ้านกู่เมืองต่อไป

ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าข้าศึก ทั้พม่ายกกลับไป ทั้งแต่สุกี้พระนายกองไว้รักษา ที่ค่ายโพธิ์สามต้น สมเด็จพระเจ้าเอกทัศเสด็จสวรรคต นับว่าบ้านเมืองว่างกษัตริย์ จึงมีผู้ตั้งตนเป็นใหญ่ เกิดกลางรบพุ่งกันทั่วไป ผู้คนไม่เป็นอันทำมาหากิน ข้าวยากหมดแพง เจ้าตากคิดจะกู้ประเทศชาติให้พ้นจากข้าศึกและรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสีย จึงยกทัพเรือร้อยลำเศษ ทหารประมาณห้าพันออกจากจันทบุรีมาทางทะเลถึงเมืองธนบุรี ตีทัพนายทองอินซึ่งพม่าตั้งเป็นเจ้าและให้มีหน้าที่รักษาเมืองธนบุรีแตก จับนายทองอินประหารชีวิต แล้วจึงยกขึ้นไป ณ ค่ายโพธิ์สามต้น สุกี้พระนายกองออกรบจนตัวตาย เจ้าตากจึงได้เข้าไปตั้งพลับพลาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ให้ชุดพระศพสมเด็จพระเจ้าเอกทัศขึ้นถวายพระเพลิง แล้วจึงรวบรวมพระราชวงศ์และขุนนางข้าราชการที่ยังเหลืออยู่ลงไปตั้งเมืองธนบุรีเป็นราชธานีในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้นเอง แล้วพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่าสมเด็จพระบรมราชาที่ ๔ คนทั่วๆ ไปนิยมเรียกกันว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือพระเจ้าตากโดยอาศัยตำแหน่งพระยาตากอันเป็นยศขุนนางของท่านมาใช้ต่อไป เพราะเมื่อตั้งพระองค์ที่จันทบุรีก็ยังโปรดให้บริวารเรียกท่านว่า “เจ้าตาก”

บทที่ ๑

กรุงธนบุรี

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔)

เมื่อตั้งกรุงธนบุรีขึ้นแล้ว โปรดให้เกลี้ยกล่อมผู้คนที่แตกฉานชานชนเข้ามาได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการขาดแคลนอาหารขึ้น สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงทรงสละพระราชทรัพย์ ซื้อข้าวสารพร้อมทั้งเสื้อผ้าเงินทองแจกพระราชราษฎรทำให้ได้ผู้คนเพิ่มเข้ามาเป็นกำลังมากขึ้นเป็นลำดับ จนสามารถรวบรวมอาณาจักรที่แตกแยกอยู่นั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้

การปราบชุมนุมต่าง ๆ

เวลานั้นชุมนุมคนไทยที่ตั้งตัวเป็นใหญ่ยังมีอยู่อีก ๔ ชุมนุม คือ ชุมนุมเจ้าพิชฌุโลก ชุมนุมเจ้าพิมาย ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช และชุมนุมเจ้าพระฝาง

ชุมนุมแรกที่ทรงยกไปปราบ คือ ชุมนุมเจ้าพิชฌุโลก^(๑) แต่ไปทรงถูกปืนข้าศึกจึงเลิกทัพเสด็จกลับ ระหว่างรักษาพระองค์อยู่นั้นได้ข่าวว่า เจ้าพิชฌุโลกถึงแก่พิราลัยและเจ้าพระฝางตีพิชฌุโลกไว้ได้ ดังนั้นเมื่อหายประชวรแล้วจึงเสด็จไปปราบชุมนุมเจ้าพิมาย^(๒) ใน พ.ศ. ๒๓๑๑ และใน พ.ศ. ๒๓๑๒ ทรงยกไปปราบชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช^(๓) เจ้านครฯ หนีไปทางปัตตานี พระยาปัตตานีจับตัวส่งมาถวาย โปรดให้เอาตัวมาไว้ในพระนคร แล้วให้พระเจ้าหลานเธอเจ้านราสุริยวงศ์ไปครองเมืองนครศรีธรรมราช โปรดให้ยกเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นเป็นเมืองประเทศราช ต่อมาเมื่อเจ้านราสุริยวงศ์สิ้นพระชนม์แล้ว จึงโปรดให้เจ้านครฯ ซึ่งขณะนั้นมีฐานะเป็นบิดาของพระสนมเอกผู้มีโอรสช่วยพระองค์ท่านแล้วนั้นกลับไปครองนครศรีธรรมราช ยกตำแหน่งเป็นพระเจ้านครศรีธรรมราชเสมอด้วยพระเจ้ากรุงกัมพูชา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นศูนย์กลางกำลังและการปกครองในหัวเมืองฝ่ายใต้ ต่อมาเสด็จยกกองทัพขึ้นไปปราบชุมนุมเจ้าพระฝาง^(๔) เมื่อพ.ศ. ๒๓๑๓ เจ้าพระฝางหนีหายสูญไปทางหัวเมืองภาคเหนือ ดังนั้นเมื่อได้เขตครอบครองของชุมนุมเจ้าพระฝาง

(๑) ประวัติเจ้าพิชฌุโลกอยู่ท้ายบท

(๒) ประวัติเจ้าพิมายอยู่ท้ายบท

(๓) ประวัติเจ้านครฯ อยู่ท้ายบท

(๔) ประวัติเจ้าพระฝางอยู่ท้ายบท

แล้ว อาณาเขตพระราชอาณาจักรสมัยกรุงธนบุรีจึงขยายออกไปจดลานนาไทย ซึ่งยังอยู่ในความปกครองของพม่า แล้วโปรดให้พระยายมราช (ซึ่งต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ คือ สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรมหาดุสสิงหนาท) เป็นเจ้าพระยาสุรสีห์พิชณูวาทิราชสำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก และโปรดให้พระยาอภัยรณฤทธิ์ (ต่อมาคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก) เป็นพระยายมราชและให้บัญชาการกระทรวงมหาดไทยในหน้าที่สมุหนายกด้วย

การตั้งราชธานี

เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณีแล้ว ก็ทรงย้ายราชธานีจากพระนครหรือยุรยามาตั้งที่กรุงธนบุรี ทั้งนี้เพราะเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. กรุงศรีอยุธยากว้างใหญ่เกินกำลังวิพลของพระองค์ที่จะระวังรักษา ทั้งพม่าก็รู้ชัยภูมิที่อยู่จึงไม่เป็นที่ปลอดภัย

๒. กรุงศรีอยุธยาถูกทำลายเสียหายมาก ยากที่จะปฏิสังขรณ์ให้คืนดีได้ดังเดิม

๓. เมืองธนบุรีเป็นเมืองป้อม และมีขนาดย่อมพอแก่กำลังของพระองค์ในขณะนั้นที่จะรักษาได้

๔. เมืองธนบุรีอยู่ใกล้ทะเล สะดวกในการหาซื้ออาวุธยุทธภัณฑ์ ตลอดจนจะใช้เป็นเมืองท่าค้าขายกับต่างประเทศก็ได้ และหากว่าเพลิงฟ้าแล่นเข้าศึกก็จะไล่ล่าถอยกลับไปยังจันทบุรีซึ่งเป็นที่มั่นเดิมของพระองค์ได้อีกด้วย

สร้างกำแพงเมืองและป้อม

ทรงพระราชดำริว่า กรุงธนบุรียังไม่มีกำแพงเมืองเป็นที่มั่นสำหรับป้องกันข้าศึก จึงโปรดให้เกณฑ์ข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนทั้งในกรุงและหัวเมือง สร้างกำแพงและป้อมล้อมพระนครไว้เป็นสามด้าน เว้นด้านแม่น้ำไว้ ด้านหลังขุดคลองเป็นคูเมือง อิฐที่ใช้นี้รื้อมาจากกำแพงเก่าเมืองพระประแดงและกำแพงค่ายพม่าที่โพธิ์สามต้นกับที่สีตุ๊กและที่บางไทร กำแพงและคูเมืองดังกล่าวสร้างเหมือนกันทั้งพระนครปากตะวันตก (ธนบุรี) และปากตะวันออก (บางกอก) เอาแม่น้ำไว้กลางแบบเมืองพิษณุโลก ส่วนนอกคูเมืองทั้งสองฟากแม่น้ำนั้นเดิมเป็นสวนก็ให้ขุดลงเป็นนา เรียกว่าทะเลตม ไว้สำหรับทำนาใกล้พระนคร และไว้เป็นทำเลตั้งรับข้าศึก การก่อสร้างนี้กินเวลา ๖ เดือน จึงเสร็จสมบูรณ์

รัฐประศาสนโยบายของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ก. การแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนข้าว

ระหว่างที่ไทยทำสงครามกับพม่า พลเมืองได้แตกฉานชานเซ็นไปหลบซ่อนอยู่ตามที่ต่างๆ ไม่เป็นอันทำมาหากินหรือทำสวนทำนา ฉะนั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้ายกล้อมผู้คนให้อพยพเข้ามาในเมืองดั้งเดิม จึงเกิดการขาดแคลนข้าวปลาอาหารขึ้น เรื่องนี้เป็นปัญหาที่สำคัญ เพราะเมื่อพลเมืองอพยพเข้ามาตามคำชักชวนแล้วเกิดขาดแคลนอาหารขึ้นเช่นนี้ ถ้าไม่แก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดีก็ทำให้ผู้คนขาดความเชื่อถือ ฉะนั้นจึงทรงแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าโดยประกาศให้ผู้มีข้าวนำข้าวมาขายแก่รัฐบาล แล้วทรงซื้อแจกจ่ายให้กับพลเมืองที่อพยพเข้ามาสิ้นพระราชทรัพย์เป็นอันมาก แต่ก้ทำให้การซื้อขายข้าวหมุนเวียน มีผู้นำมาขายมากขึ้น ผู้ที่มีเงินพอจะซื้อได้ก็ซื้อเอง ไม่ช้าการขาดแคลนอาหารก็ค่อยๆ คลี่คลายลง การแจกข้าวนี้ยังมีอีกหลายครั้ง เช่น เมื่อจะเสด็จไปปราบเจ้าพระฝางและเจ้านครฯ ก็ได้โปรดให้แจกจ่ายข้าวให้แก่ครอบครัวของข้าราชการที่ไปทัพ เมื่อเสด็จปราบเจ้านครฯ ก็โปรดให้แจกทรัพย์สินผู้ตามเสด็จตลอดจนยาจกวนิพกโดยทั่วถึง และถวายข้าวสารและเงินตราแก่พระภิกษุสามเณร นับว่าเป็นการเลี้ยงน้ำใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอย่างดี ในบางครั้งเมื่อเกิดทุกข์ภัยข้าวแพงก็โปรดให้ข้าราชการพร้อมกันทำนาปรัง^(๑) ทุกตำบล ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้

ข. สักเลก (หรือเลข)

โปรดให้ทำการสักเลกหรือลงทะเบียนชายฉกรรจ์ทั่วพระราชอาณาจักร เพื่อให้รู้จำนวนไพร่พลที่จะไว้ใช้ในราชการทัพ

ศาสนา

เมื่อตั้งราชอาณาจักรขึ้นแล้วก็โปรดให้ฟื้นฟูพระศาสนา โปรดให้สืบเสาะหาพระสงฆ์ผู้รู้พระธรรมบัญญัติเป็นอย่างดีมาประชุมกันที่วัดบางหัวใหญ่ (ต่อมาคือวัดระฆังโฆสิตาราม) แต่งตั้งพระราชอาคันตุกะตามตำแหน่งที่เคยมีมา แล้วโปรดให้พระอาจารย์ที่วัดประจำเป็นสมเด็จพระสังฆราช ได้สละพระราชทรัพย์บูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามเป็นอันมาก ที่สำคัญคือวัดบางยี่เรือใต้ (วัดอินทาราม) และให้เชิญพระไตรปิฎกมาจากนครศรีธรรมราช ให้จารจำลงไว้ทุกคัมภีร์จนจบเก็บไว้ เมื่อปราบชุมนุมเจ้าพระฝางแล้ว เห็นว่าพระสงฆ์ทางฝ่ายหัวเมืองเหนือมัวหมอง จึงโปรดให้ชำระเสียให้บริสุทธิ์ แล้วนิมนต์พระสงฆ์จากธนบุรีไปบวชให้ใหม่ ให้พระราชาคณะอยู่สั่งสอนตามเมืองสำคัญๆ

(๑) "นาปรัง" นาปรังหมายถึงการทำนาออกฤดูทำนาในปีที่ขาดแคลนข้าว

แล้วโปรดให้เก็บพระไตรปิฎกลงมาไว้ที่กรุงธนบุรีด้วย ต่อมาโปรดให้หล่อพระพุทธรูปด้วยทองสัมฤทธิ์สององค์ ปางสมาธิองค์หนึ่ง ยืนองค์หนึ่ง ให้ถูกต้องด้วยพระพุทธรูปลักษณะ เมื่อเจ้าพระยามหาภักย์ตรียุคไปตีเวียงจันทน์ได้ ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบางลงมา ก็โปรดให้ประดิษฐานไว้ ณ โรงริมพระอุโบสถวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) ภายในบริเวณพระราชวัง

ศิลปกรรม นาฏกรรมและวรรณคดี

ศิลปกรรมสมัยกรุงธนบุรียังเป็นแบบเดียวกับปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาอยู่ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จอยู่ในราชสมบัติเพียง ๑๕ ปี และมีสงครามอยู่เกือบตลอดรัชกาล ผลงานศิลปกรรมจึงมีตัวอย่างให้เห็นน้อย นอกจากในพระราชวังแล้วก็มีที่วัดอินทาราม (บางยี่เรือใต้) ที่เป็นศิลปกรรมของสมัยกรุงธนบุรีอันเห็นได้ชัด คือ พระแท่นบรรทมที่วิหารเล็ก พระเจดีย์บรรจุพระอัฐิที่วิหารใหญ่ เป็นต้น และยังมีพระแท่นบำเพ็ญวิปัสสนาที่วิหารเล็กอีกด้วย นอกจากนี้ก็มีตู้ลายรดน้ำและภาพเขียนในสมุดภาพไตรภูมิซึ่งบัดนี้อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ส่วนนาฏกรรมนั้นทรงเอาพระพุทธรูปมาประดิษฐานในละครนอก โดยถือเป็นเกียรติยศสำหรับพระนคร โปรดอนุญาตให้พระเจ้านครศรีธรรมราชในฐานะเจ้าประเทศราชมีละครผู้หญิงได้ และเคยนำมาเล่นประชันกับละครในของหลวงเมื่อสมโภชพระแก้วมรกต วรรณคดีที่สำคัญก็มีพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์และโคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งนายสวนมหาตเล็กเป็นผู้ประพันธ์

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

มีบาทหลวงเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์บ้าง นอกจากนี้ก็มี

ก. การค้าขาย

ไทยส่งสำเภาไปขายกับจีนเป็นประจำ และได้เคยส่งสำเภาออกไปค้ายังอินเดียบ้างเป็นครั้งคราว ในรัชกาลนี้โปรดให้แต่งทูตจากทูตพระราชสาสน์เจริญทางพระราชไมตรีไปยังพระเจ้ากรุงจีน ซึ่งต่อมาในระยะต้นกรุงรัตนโกสินทร์พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับจีนทำนองเดียวกันน้อย

ข. การสงคราม

ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีสงครามอยู่ตลอดเวลา จะแบ่งออกได้ดังนี้คือการรบเพื่อปราบชุมนุมต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

การรบเพื่อป้องกันพระราชอาณาจักร ส่วนใหญ่เป็นการรบกับพม่า เมื่อสุกี้พระนายกองตายในทรีบแล้ว มองยาไคพาทหารหนีไปเข้าด้วยกับเจ้าพิมาย ต่อมาเมื่อตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้วพระเจ้าอังวะโปรดให้เจ้าเมืองทวายยกมาทางเมืองไทรโยคเพื่อคุกเขืองเมืองไทย ได้มีการรบที่บางกุ้ง

ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อทัพพม่ายกพลมาจนถึงบางกุ้งแขวงเมืองสมุทรสงคราม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จยกทัพหลวงและโปรดให้พระมหามนตรี (คือกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) เป็นกองหน้าออกตีพม่าแตกพ่ายไปในวันเดียว

ตีเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๑๓

เมื่อปราบชุมนุมเจ้าพระฝางแล้ว ไปมะยง่วนเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้ยกมาล้อมเมืองสวรรคโลกไว้ แต่ทัพหัวเมืองฝ่ายเหนือตีพม่าแตกกลับไป

การรบพม่าในสมัยกรุงธนบุรีนี้มีสงครามถึง ๑๐ ครั้งด้วยกัน ครั้งที่สำคัญมากควรกล่าวถึงคือ สงครามครั้งที่ ๔ กราวอะแซหุ่่นก็ตีหัวเมืองฝ่ายเหนือใน พ.ศ. ๒๓๑๔

อะแซหุ่่นตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ พ.ศ. ๒๓๑๔

การรบครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง สาเหตุเนื่องมาจากอะแซหุ่่นก็เห็นว่าไทยมีกำลังก็เพราะหัวเมืองฝ่ายเหน้อยังเข้มแข็งอยู่ จึงคิดจะยกมาตีกินแดนแถบนี้แล้วยึดเป็นที่มั่นเพื่อเข้าโจมตีให้ถึงราชธานีไทยต่อไป ได้ยกทัพใหญ่จากเกาะตะมะเข้ามาทางด่านแม่ละเมา เวลานั้นเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปรบพม่าทางเชียงใหม่พอดีได้ข่าวศึกจึงยกกลับลงมา อะแซหุ่่นก็ตีได้สวรรคโลกแล้วให้ถามว่า “พระยาเสือเจ้าเมืองพิษณุโลกอยู่หรือไม่” เมื่อทราบว่าเป็นเชียงใหม่ก็ว่า “เจ้าของเขาไม่อยู่ อย่าเพิ่งไปเหยียบเมืองพิษณุโลกก่อนเลย” แล้วให้หยุดทัพรออยู่จนกองทัพไทยกลับมาที่เมืองพิษณุโลก แล้วคอยทัพหลวงจากกรุงธนบุรีให้ยกมาช่วย พม่าจึงล้อมไว้ เจ้าพระยาจักรีออกตีทัพพม่าได้ชัยชนะหลายครั้งจนอะแซหุ่่นก็ขอดูตัว และทำนายว่าต่อไปจะได้เป็นกษัตริย์

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้กองทัพยกไปตีทัพพม่าทางเพชรบูรณ์ก่อน เมื่อทัพพม่าแตกแล้ว พระองค์จึงเสด็จยกทัพขึ้นเหนือ มาตั้งค่ายตั้งแต่ปากฟิงใต้เมืองพิษณุโลก-ray ขึ้นไปถึงตัวเมืองพิษณุโลก สู้รบกับพม่าเป็นสามทาง ถึงขุขุโมงค์ลอค่ายของอีกฝ่ายหนึ่งเข้าไปรบกัน พม่าส่งกองทัพน้อยมาทางอุทัยธานีเพื่อให้ไทยพะวักพะวนแล้วเผาเมืองเสียสิ้น กองทัพไทยที่พิษณุโลกต่อสู้ได้ผลดีแต่ขัดสนเสบียงอาหาร เจ้าพระยาทั้งสองจึงทูลขออนุญาตทั้งเมืองที่ฝาค่ายพม่าออกมา จนพม่าแตกเปิดทางให้ทัพไทยถอยไปตั้งมั่นอยู่ที่เพชรบูรณ์ พม่าเข้าเมืองพิษณุโลกได้หลังจากล้อมไว้ ๔ เดือน พอตีพระเจ้ามังระทิวกต จึงถูกเจ้าโอรสสมบัติ รับสั่งให้หากองทัพพม่ากลับ อะแซหุ่่นก็จึงเลิกทัพกลับไปทางเมืองตาก ไทยติดตามตีพม่าจนแตกสิ้นทุกทางใน พ.ศ. ๒๓๑๔ รวมเวลารบกันถึง ๑๐ เดือน เป็นการรบครั้งสำคัญยิ่ง เพราะพม่ายกมาเป็นทัพใหญ่ แม่ทัพเป็นนักรบที่เจนจัด และการรบก็มีหลายค่านทำให้พะวักพะวนจึงต้องการการตัดสินใจที่ถูกต้องรวดเร็ว ทำการรบอย่าง

เข้มแข็งตลอดจนต้องรักษาวินัยอย่างเฉียบขาด การรบครั้งนี้ทำให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทรศ-
โทรมทางพระทัยเป็นอันมาก เมื่อได้เรียกกำลังกลับมายังราชธานีแล้ว ก็ระดมกองทัพทั้งหมดออก
ทำนา ณ ทะเลตมและรอบ ๆ กรุงธนบุรีเพื่อเป็นเสบียงไว้ทำศึกต่อไป

ความสัมพันธ์กับเขมร

ไทยถือว่าเขมรเคยเป็นประเทศราชของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และในการปกครอง
ประเทศราชของไทยนั้น ไทยมักจะปล่อยให้มียุทธศาสตร์ของตนเอง โดยไทยเป็นผู้แต่งตั้งให้
ปกครองดินแดน แต่ต้องยอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ต่อไทย

เหตุการณ์ในประเทศเขมรมักจะมีเรื่องยุ่งยาก เพราะเจ้าในราชวงศ์แตกสามัคคีกัน และแย่ง
ราชบัลลังก์กันเสมอ ในพ.ศ. ๒๓๑๒ เจ้าเขมรองค์หนึ่ง คือ พระนารายณ์ราชา (นักองค์ตน)
วิวาทกับเจ้าเขมรอีกองค์ คือ พระรามราชา (นักองค์น) พระรามราชาสู้ไม่ได้หนีมาขอพึ่งสมเด็จพระ
เจ้ากรุงธนบุรี ส่วนพระนารายณ์ราชาไปขอความช่วยเหลือจากญวน ไทยส่งทัพไปช่วยจัดการ
เมืองเขมรให้เรียบร้อยในพ.ศ. ๒๓๑๔ และทรงแต่งตั้งให้พระรามราชาเป็นกษัตริย์เขมรต่อไป
พระรามราชาครองราชย์ต่อมาอีกหลายปี พวกขุนนางเขมรก่อการกบฏขึ้น และจับพระรามราชาฆ่า
เสีย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์เป็นแม่ทัพ
ยกไปจัดการเรื่องเมืองเขมร แต่ทำการยังไม่ทันสำเร็จก็เกิดกบฏพระยาสุรสีห์ที่กรุงธนบุรี ทัพไทยจึง
ต้องยกกลับ

ความสัมพันธ์กับลาว

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ กรุงศรีสัตนาคนหุต (เวียงจันทน์) วิวาทกับหลวงพระบาง
แล้วกลัวว่าจะเกิดเป็นสงครามขึ้น เวียงจันทน์จึงขอเป็นเมืองขึ้นพม่า เจ้าเมืองหลวงพระบางได้ยก
ทัพมาล้อมเวียงจันทน์ไว้ เจ้าบุญสารผู้ครองเวียงจันทน์ขอให้พม่ามาช่วย พระเจ้ามังระโปรดให้
ไปสุพลายกมาตีหลวงพระบาง กองทัพหลวงพระบางจึงถอยจากเวียงจันทน์กลับไปป้องกันเมืองตน
พม่าตีหลวงพระบางได้ ดินแดนแถบนี้จึงขึ้นแก่พม่าแต่นั้นมา

พ.ศ. ๒๓๑๔ เจ้าเมืองนางรอง (เวลานี้เป็นอำเภอนางรองขึ้นจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ทางตะวันออก
ของนครราชสีมา) กบฏกับเจ้าโอ เจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์ และเจ้าอิน อุปราชา เป็นกบฏต่อ
ไทยตอนกำลังมีศึกอะแซหวุ่นกี้อยู่ พอสิ้นสงครามแล้วจึงโปรดให้เจ้าพระยาจักรีเป็นแม่ทัพยกไป
ปราบ จับตัวเจ้าเมืองนางรองประหารชีวิตเสีย เจ้าโอ เจ้าอินหนีไป ทัพไทยยกไปตาม จับตัวได้ที่
เมืองโขง (หรือต่อมาใช้ชื่อว่าเมืองสีทันดร) คนหนึ่ง ที่เมืองอัตตะปือคนหนึ่ง จึงเลยยึดเมืองทั้ง

สองไว้เป็นของไทย แล้วเกลี้ยกล่อมได้อาณาเขตลาวใต้) ไว้ได้ ครั้นนี้เจ้าพระยาจักรีได้เลื่อนยศเป็นเจ้าพระยามหาคหัตริย์ศึก (๑) พระราชทานเครื่องยศอย่างเจ้าต่างกรม

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๒๑ พระวอข้าราชการผู้ใหญ่เมืองเวียงจันทน์ เกิดวิวาทกับเจ้าบุญสารผู้ครองเมือง จึงพาพรรคพวกมาตั้งบ้านเมืองอยู่ที่หนองบัวลำภู ให้ชื่อว่าเมืองจำปานครแขวงกาบแก้วบัวบาน แข็งเมืองต่อเวียงจันทน์ เจ้าบุญสารจึงส่งกองทัพมาปราบปราม พระวอพาครอบครัวและพวกถอยมาตั้งที่ตำบลคอนมกแดง ริมแม่น้ำมูล (จังหวัดอุบลราชธานี บัดนี้) และขอขึ้นกับกรุงธนบุรี ก็ทรงยอมรับความสวามิภักดิ์นี้ แต่ต่อมาทางเวียงจันทน์ได้ส่งกองทัพเข้ามาตี จับพระวอประหารชีวิตเสีย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระพิโรธ โปรดให้เจ้าพระยามหาคหัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปตีเวียงจันทน์ ขณะนั้นหลวงพระบางเป็นอริอยู่กับเวียงจันทน์ เห็นที่จะได้แก้แค้นจึงขอขึ้นกับไทย แล้วเข้าช่วยล้อมเมืองเวียงจันทน์อยู่ ๔ เดือน เจ้าบุญสารจึงหนีไปทัพไทยเข้าเวียงจันทน์ได้ อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระบางลงมาจากเวียงจันทน์แต่ครั้งนั้น แล้วแต่งตั้งขุนนางเมืองเวียงจันทน์ให้อยู่รักษาเมือง ไทยจึงได้เวียงจันทน์และหลวงพระบางไว้ในพระราชอาณาเขตตั้งแต่นั้นมา

เหตุการณ์ตอนปลายรัชกาล

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงลำบากตรากตรำในงานพระราชสงครามเป็นอันมาก ทรงบัญชาการทัพด้วยพระองค์เองเสมอ สงครามแต่ละครั้งก็เป็นศึกใหญ่ ถ้าพลาดพลั้งลงจะต้องถึงกับเสียเอกราชอีก จึงทำให้ทรงพระปรีวิตกเป็นอันมาก หลังจากศึกอะแซหุ่นก็แล้วก็หันมาฝึกฝนในพระศาสนา ทรงเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่วัดบางยี่เรือใต้ (วัดอินทาราม) จนพระสติพินเพื่อนเข้าพระทัยไปว่าทรงได้บรรลุโสดาปัตติผล ให้ประชุมพระราชาคณะแล้วตรัสถามว่า พระสงฆ์ปฤชุนจะไหว้เคารพมหาราชซึ่งเป็นพระโสดาบันนั้นจะได้หรือไม่ พระราชาคณะบางรูปเกรงพระอาญาที่รับว่าได้ให้ถูกพระราชอัธยาศัย องค์ที่เคร่งในพระพุทธรูปจะก็ทูลค้านถึงต้องพระอาญาเขียนทั้งวัด ทั้งแต่เจ้าอาวาสไปจนถึงพระลูกวัด ทำให้พระพุทธรูปศาสนาเศร้าหมอง ขุนนาง ราษฎรเดือดร้อนเพราะพระราชาณาโดยทั่วกัน เป็นโอกาสให้บุคคลบางพวกใส่ความผู้บริสุทธิ์ทำให้ต้องละทิ้งบ้านเรือนหนีภัยไปเป็นอันมาก กรอบครัวของทหารผู้ไปทัพ ก็ถูกจองจำทำโทษให้ได้รับความเดือดร้อน ทางกรุงศรีอยุธยาได้เกิดการชกชิงผู้คนขึ้น จับเจ้าเมืองฆ่าและเตรียมจะเข้ามาตีกรุงธนบุรี จึงโปรดให้พระยาสุรสีห์ขึ้นไปจับผู้ก่อการร้ายที่อยุธยา แต่พระยาสุรสีห์กลับไปเข้าข้างศัตรู นำทัพลงมาล้อมพระราชวังและกุมพระองค์ไว้ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีขอทรงผนวชที่วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) และประทับอยู่ในพระอุโบสถ พระยาสุรสีห์ให้ตั้งกองล้อมพระอุโบสถไว้ ความทราบถึง

(๑) ต่อมาเพื่อเป็นการเชิดชูพระเกียรติได้ยกย่องพระนามว่า "สมเด็จพระเจ้าพระยา"

เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก จึงให้พระยาสุรียอภัยยกฉัตรหน้าลงมาก่อน พระยาสรณ์กลับคิดจะยึดเอาราชสมบัติเสียเอง เข้าตีกองทัพพระยาสุรียอภัยแต่ไม่สำเร็จ เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกซึ่งกำลังคุมทัพรบอยู่ทางกัมพูชานำกองทัพกลับมา แล้วให้เรียกประชุมขุนนางข้าราชการปรึกษาโทษสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ที่ประชุมตัดสินให้สำเร็จโทษเสียเมื่อพระชนมายุสี่สิบแปดพรรษา ทรงราชสมบัติได้ ๑๕ ปี

ต่อมาหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ และจัดการบ้านเมืองแล้ว ได้โปรดให้สร้างพระเมรุที่วัดบางยี่เรือใต้ แล้วนำพระศพสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีขึ้นถวายพระเพลิง

คำอธิบายเพิ่มเติม

เจ้าพิษณุโลก

เจ้าพระยาพิษณุโลก (เรื่อง) ได้ตั้งตัวขึ้นเป็นเจ้าเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ แล้วอาณาเขตของชุมนุมนี้เริ่มตั้งแต่เมืองพิษณุ (เวลานี้อยู่ในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์) ลงมาจนถึงนครสวรรค์ เจ้าพระยาผู้นี้เดิมเป็นขุนนางผู้ใหญ่ที่มีความสามารถมาก ทั้งในการปกครอง และมีฝีมือจึงมีผู้มีฝีมือไปสมทบด้วยมาก

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จขึ้นไปปราบชุมนุมเจ้าพิษณุโลกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๑ แต่ไปถูกปืนที่พระขรรค์จึงยกทัพกลับ ต่อมาเจ้าพิษณุโลกถึงแก่กรรมลง พระอินทร์อากรน้องชายซึ่งเป็นคนอ่อนแอได้ขึ้นครองเมืองแทน เจ้าพระฝางยกลงมาตีได้เมืองพิษณุโลก เขตชุมนุมเจ้าพระฝางจึงขยายออกไปกว้างขวาง

เจ้าพิมาย

เจ้าพิมาย คือกรมหมื่นเทพพิพิธ ทรงเป็นโอรสสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ในรัชกาลพระเจ้าเอกทัศได้ถูกเนรเทศไปเกาะลังการานาคิดกบฏ พอพม่ามาล้อมกรุงศรีอยุธยา ก็เสด็จกลับเข้ามาเกลี้ยกล่อมผู้คนทางหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ยกเป็นกองทัพไปช่วยรบพม่า แต่ถูกพม่าตีแตกพ่ายแพ้จึงหนีไปนครราชสีมา และภายหลังใช้อุบายเข้ายึดเมืองนครราชสีมาไว้ได้

ต่อมาหลวงแพ่งน้องชายพระยานครราชสีมา ไปเกณฑ์คนจากเมืองพิมายมาตีเมืองคิน และจับกรมหมื่นเทพพิพิธได้ แต่พระพิมายนับถือว่าเป็นเจ้าในราชตระกูลจึงขอชีวิตไว้ และขอเชิญเสด็จไปประทับที่พิมาย จึงตั้งตนเป็น “เจ้าพิมาย” และแต่งตั้งพระพิมายเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการบ้านเมือง ต่อมาเจ้าพิมายก็กำจัดหลวงแพ่งทางนครราชสีมาได้สำเร็จ

พ.ศ. ๒๓๑๑ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกทัพขึ้นไปปราบชุมนุมเจ้าพิมาย ซึ่งเป็นชุมนุมที่อ่อนแอที่สุดได้โดยง่ายดาย เจ้าพิมายเตรียมหนีไปเวียงจันทน์ แต่กรมการเมืองนครราชสีมาจับตัวได้ก่อนจึงส่งตัวมาถวาย โปรดให้ประหารชีวิตเสียเพราะแสดงกิริยากระด้างกระเดื่อง

เจ้าพระฝาง

พระสังฆราชา (เรื่อน) วัดพระฝาง เมืองสวางคบุรี (วัดพระฝางนี้ต่อมามีชื่อว่า วัดสวางคบุรีมุนีนาถ ตำบลผาจุ อำเภอเมือง ฯ จังหวัดอุตรดิตถ์) ทั้งตนเป็นเจ้าทั้งที่ยังเป็นภิกษุอยู่ เรียกกันว่า “เจ้าพระฝาง” มีอาณาเขตชุมนุมตั้งแต่เหนือพิษณุโลกขึ้นไปจดเขตแดนล้านนาไทยและลาว เจ้าพระฝางมีความสามารถในทางวิทยาคมและได้เรียนวิปัสสนามาแต่เดิม ผู้คนพากันนับถือเป็นผู้วิเศษ จึงตั้งตัวเป็นใหญ่ได้ทั้งอยู่ในสมณเพศ

ใน พ.ศ. ๒๓๑๓ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้พระยายมราช (บุญมา) ซึ่งต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์คือกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เป็นแม่ทัพหน้า พระองค์เองเสด็จเป็นจอมทัพยกไปตีชุมนุมนี้ ทัพหน้าเข้าโจมตีเมืองพิษณุโลกต้านหน้าได้ภายในคืนเดียว เจ้าพระฝางจึงหนีทั้งเมืองไป กองทัพกรุงธนบุรีเข้ายึดเมืองไว้ ได้แต่ลูกช้างเผือกของเจ้าพระฝางนำกลับมากรุงธนบุรี

เจ้านคร ฯ

เจ้านคร ฯ เป็นเชื้อสายเจ้าผู้ครองนครศรีธรรมราชมาแต่เดิม และได้เข้ารับราชการในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศจนเป็นหลวงสิทธินายเวรมหาดเล็ก แล้วออกไปเป็นปลัดเมืองนครศรีธรรมราชเรียกว่าพระปลัด เมื่อพระยาราชสุภาวดีเจ้าเมืองมีความผิดต้องออกจากตำแหน่ง พระปลัดจึงรักษาราชการอยู่จนเสียกรุงศรีอยุธยา และได้ตั้งตัวเป็นเจ้า เรียกกันว่า “เจ้านคร ฯ” มีอาณาเขตชุมนุมตั้งแต่แถบหัวเมืองมลายูขึ้นมา จนถึงเมืองชุมพร

ใน พ.ศ. ๒๓๑๒ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้เจ้าพระยาจักรีแขก (คือมีเชื้อสายแขก) เป็นแม่ทัพใหญ่ยกขึ้นไปปราบแต่ไม่สำเร็จ จึงเสด็จขึ้นไปบัญชาการทัพเองก็สามารถตีเมืองนครศรีธรรมราชได้ เจ้านคร ฯ หนีไปพึ่งปัตตานี แต่พระยาปัตตานีเกรงกลัวทัพไทยจึงจับตัวส่งมาถวาย เจ้านคร ฯ ยอมแพ้แต่โดยดี ทรงพระกรุณาพิจารณาว่าเจ้านคร ฯ มิได้เคยเป็นข้าในพระองค์มาก่อน เวลาบ้านเมืองแตก ใครเป็นใหญ่ในที่ใดก็ยึดที่นั้นมันไว้ ที่รบพุ่งต่อสู้พระองค์ก็หาควรเอาผิดไม่ เมื่อแพ้ก็มีได้กระด้างกระเดื่องยอมตนเป็นข้าต่อพระองค์โดยดี จึงโปรดชุบเลี้ยงไว้ แต่ให้ย้ายเข้ามารับราชการในกรุงธนบุรี ทรงตั้งให้เจ้านราสุริยวงศ์พระเจ้าหลานเธอออกไปครองนครศรีธรรมราชแทน

บทที่ ๒

กรุงรัตนโกสินทร์

พระราชประวัติ การปกครอง การปรับปรุงประเทศและการเศรษฐกิจ

พระราชประวัติ

๑. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระนามเดิมว่าถัง ประสูติที่พระนครศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๒๗๙ พระราชบิดามีนามว่า หลวงพินิจอักษร (ทองดี) ได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้าอู่ทุมพร ทรงผนวชที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ซึ่งทรงผนวชและจำพรรษาที่วัดโกสุมวาสุดี ต่อมาได้เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กหลวง ได้เป็นที่หลวงยกกระบัตรออกไปรับราชการที่เมืองราชบุรี ในสมัยกรุงธนบุรีรับราชการในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นที่พระราชวรินทร์ เสร็จศึกเจ้าพิมายแล้วได้เลื่อนเป็นพระยาอภัยรณฤทธิ์ ต่อมาเป็นที่พระยาอมราชและทำหน้าที่บัญชาการมหาดไทยแทนสมุหนายกด้วย แล้วได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยาจักรี ครั้นเมื่อสิ้นกรุงเก่าปากกัณฑ์และหัวเมืองอื่นภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีก ๓ เมืองได้ มีความชอบมากเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้รับเครื่องยศอย่างเจ้าต่างกรม

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเมื่อวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๕ ตั้งการพระราชพิธีราชาภิเษกโดยสังเขปด้วยบ้านเมืองยังไม่เรียบร้อย ได้ทรงประดิษฐานพระราชวงศ์จักรีขึ้นในครั้งนั้น โปรดสถาปนาสมเด็จพระอนุชา คือ เจ้าพระยาสุรสีห์ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) (ภายหลังพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถวายพระนามเฉพาะองค์ว่า กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท) โปรดให้พระเจ้าหลานเธอพระยาสุริยอภัยเป็นกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข (วังหลัง) สร้างพระมหานครกินเวลา ๓ ปีจึงสำเร็จ ทำการฉลองสมโภชใน พ.ศ. ๒๓๒๘ และได้ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเต็มตามแบบโบราณราชประเพณีอีกครั้งที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมหาปราสาท ในปีเดียวกันนั้นเองพม่าก็ยกทัพใหญ่มารุกราน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จอยู่ในราชสมบัติได้ ๒๗ ปีเศษ เสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ พระชนมายุ ๗๓ พรรษา มีพระราชโอรสธิดารวมทั้งสิ้น ๔๒ องค์

พระประวัติย่อของสมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

พระนามเดิมว่า “บุญมา” ประสูติที่กรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๒๔๖ รับราชการเป็นมหาดเล็กในแผ่นดินขุนหลวงสุริยาคนอมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) ตำแหน่งนายสุตจินตามหาดเล็ก เมื่อเสียกรุงแล้ว ออกไปรับราชการด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เป็นตำแหน่งพระมหามนตรี ต่อมา เป็นพระยาอนุชิตราชาแล้วเป็นพระยายมราช เมื่อปราบเจ้าพระฝางที่หัวเมืองฝ่ายเหนือได้ มีความชอบได้เป็นที่เจ้าพระยาสุรสีห์พิชิตดาหาราช ผู้สำเร็จราชการเมืองพิษณุโลก บังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง มีผู้ถวายพระนามสมญาว่า “พระยาเสือ” ได้เป็นที่กรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชกาลที่ ๑ เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๔๖ พระชนมายุ ๖๐ พรรษา

๒. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พระนามเดิมว่าจิม) มีพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ ที่ตำบลบ้านอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในสมัยที่สมเด็จพระราชบิดายังดำรงพระยศเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จเข้ารับราชการในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และประทับอยู่ที่พระนิเวศน์เดิมใกล้วัดระฆังโฆสิตารามบัตินั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระชนมายุได้ ๒ พรรษา พอพระชนม์ได้ ๘ พรรษา ก็เสด็จติดตามสมเด็จพระราชบิดาไปในงานพระราชสงครามทุกครั้ง จนสมเด็จพระราชบิดาได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ และพระองค์มีพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร เสด็จไปประทับที่พระราชวังเดิมฝั่งธนบุรี ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จจำพรรษาที่วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) ๑ พรรษา พระอัครชายา คือ เจ้าฟ้าบุญรอด พระธิดาของกรมสมเด็จพระศรีสุตาธิราช พระพี่นางองค์ที่สองของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงได้รับแต่งตั้งเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลเมื่อพระชนม์ ๓๙ พรรษา สวราชสมบัติเมื่อพระชนม์ ๔๒ พรรษา เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๖๗ พระชนมายุ ๕๗ พรรษา เสด็จอยู่ในราชสมบัติ ๑๕ ปีเศษ

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วนั้น โปรดให้มีพระราชพิธีอุปราชาภิเษกแต่งตั้งสมเด็จพระอนุชาเจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (ในรัชกาลที่ ๔ ได้รับถวายพระนามเฉพาะพระองค์ว่ากรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์)

๓. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าชายทับ เป็นพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ในรัชกาลที่ ๒ ประสูติจากเจ้าจอมมารคาเรียม (กรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย) ได้ทรงกรมเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ว่าราชการต่างพระเนตรพระกรรณพระราช

บิดามาเป็นเวลาช้านาน พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการจึงเห็นชอบพร้อมกันทูลเชิญขึ้นเสวยราชสมบัติในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ เมื่อมีพระชนมายุได้ ๓๗ พรรษา เวลานั้นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎผู้มีพระอิสริยยศสูงกว่ายังทรงผนวชอยู่

ใน พ.ศ. ๒๓๕๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อพระชนมายุได้ ๖๔ พรรษา ครองราชสมบัติ ๒๗ ปี มีพระโอรสธิดารวม ๕๑ พระองค์ มิได้ทรงตั้งพระบรมราชินีและเจ้าฟ้า ทรงสถาปนาแต่พระราชมารดาของพระองค์เองเป็นสมเด็จพระพันปีหลวง

การปกครองและการปรับปรุงประเทศ

การสร้างกรุงเทพมหานครและประดิษฐานพระราชวงศ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงรับอัญเชิญเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติและประดิษฐานราชวงศ์จักรีแล้ว ทรงพระราชดำริจะย้ายราชธานีไปตั้งทางปากตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาแต่ฝั่งเดียว เพราะด้านนั้นเป็นชัยภูมิดีแม้จะเป็นที่ลุ่ม ทางด้านกรุงธนบุรีเป็นที่ดอนกว่าแต่ก็คับแคบ อยู่ระหว่างวัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม) กับวัดท้ายตลาด (วัดโมฬีโลกยาราม) ขยายออกไปอีกไม่ได้ และอยู่ทางฝั่งคดของแม่น้ำ น้ำเซาะตลิ่งพังอยู่ตลอดเวลา ฝั่งตะวันออกนั้นเป็นแหลมใหญ่มีลำน้ำเป็นขอบเขตกว่าครึ่ง เวลาเช้าตึกมาประชิด ท่อสู้บ้องกันได้ง่ายเพราะมีแม่น้ำเป็นเขื่อนหน้ารักษาพระนคร เดิมทั้งเป็นเมืองทั้งสองปากเขาแม่น้ำไว้กลาง ทำให้มีลักษณะเป็นเมืองอกแตกยากแก่การป้องกัน ได้โปรดให้ตั้งพิชัยเสนาหลักเมืองตามประเพณีแล้วสร้างพระมหามณเฑียรครั้งแรกพอให้เป็นที่พักได้ ล้อมด้วยปราการระเนียดไม้

การปกครอง

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ได้ทรงฟื้นฟูพระนุบำรุงบ้านเมืองภายในให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ในรัชกาลของพระองค์การศึกสงครามกับพม่า ถ้าจะเทียบกับสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็นับว่าเบาบางลงบ้าง พระองค์โปรดให้จัดการวางระเบียบการปกครองบ้านเมืองโดยเอาแบบอย่างที่เคยใช้กันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา อัครมหาเสนาบดียังคงมี ๒ ตำแหน่งเช่นเคย คือ สมุหนายก อัครมหาเสนาบดีฝ่ายพลเรือน ตำแหน่งเจ้าพระยาจักรี และสมุหพระกลาโหม อัครมหาเสนาบดีฝ่ายทหาร ตำแหน่งเจ้าพระยามหาเสนา นอกจากนี้ก็มีเสนาบดีจตุสดมภ์ทั้ง ๔ ที่ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

หน้าที่ของเสนาบดีจตุสดมภ์ คือ

เวียง (กรมเมืองหรือกรมพระนครบาล) เป็นพนักงานปกครองท้องที่ดูแลรักษาสันติสุข
ของประชาราษฎร์ในเขตราชธานี เสนาบดีเป็นที่พระยายมราช

วัง (กรมวัง) เป็นเสนาบดีในพระราชวัง ดูแลรักษาพระราชมนเทียรและพระราชฐานชั้น
นอกชั้นใน รับผิดชอบในการจัดงานพระราชพิธีและศักดิ์ศรีความ เสนาบดีเป็นที่พระยา-
ธรรมาธิกรณ์

คลัง (กรมคลัง) ดูแลจัดการภาษีอากรขนอนตลาดทั้งปวง และบังคับศาลทั้งปวงซึ่งชำระ
ความเกี่ยวข้องด้วยพระราชทรัพย์ แต่งสำเนาหลวงไปค้าขาย ดูแลการค้ากับต่างประเทศตลอดจน
การติดต่อกับต่างประเทศ เสนาบดีเป็นที่พระยาโกษาธิบดี (พระยาพระคลัง) ในกรมคลังนี้ยังมี
กรมทำสังกัดอยู่อีกด้วย แบ่งออกเป็น กรมทำช่วยติดต่อกับจีน กรมทำवादติดต่อกับแขก และ
กรมทำกลางติดต่อกับฝรั่งและชาวต่างประเทศชาติอื่น ๆ

นา (กรมนา) ดูแลรักษานาหลวง เก็บหาข้าวค่านาจากราษฎร จัดซื้อข้าวขึ้นฉางหลวง
สำหรับจ่ายในพระราชวัง และสะสมเสบียงไว้ใช้ในการสงคราม เสนาบดีเป็นที่พระยาพลเทพ

ส่วนการปกครองในภูมิภาคนั้นอยู่ในความดูแลโดยตรงของอัครมหาเสนาบดีทั้งสองคือสมุห-
นายก กับสมุหพระกลาโหม และของเจ้าพระยาพระคลัง

เจ้าพระยาพระคลัง ดูแลหัวเมืองชายทะเลตะวันออกรวมทั้งเมืองนนทบุรี

สมุหพระกลาโหม ดูแลหัวเมืองฝ่ายใต้

สมุหนายก ดูแลหัวเมืองที่เหลือทั้งหมด

ตำแหน่งทั้งสามนี้มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขทั่วไปตลอดจนการปราบกบฏจลาจลในดินแดนปกครอง
ของตน เก็บส่วยอากรส่งเมืองหลวง ตลอดจนรวบรวมต้นไม้เงินทองจากประเทศราชส่งเข้าเมือง
หลวง หน้าที่ของสมุหนายกและสมุหพระกลาโหมไม่ได้แยกเป็นฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนเด็ดขาด
อย่างในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

การปกครองหัวเมืองนั้น กำหนดเมืองเป็น ๔ ชั้น คือ

เมืองเอก ฝ่ายเหนือใต้แก่เมืองพิษณุโลก ฝ่ายใต้ คือเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเคยเป็น
ประเทศราชมีอิสระ ทั้งเป็นเมืองใหญ่หน้าด่าน แต่โปรดให้ลดศักดิ์พระเจ้านครศรีธรรมราชใน
ครั้งนั้นลงเป็นเจ้าพระยาบวร เพราะทรงเห็นว่าตำแหน่งสูงเกินไป

เมืองโท เป็นเมืองใหญ่อยู่หน้าด่านคล้ายเมืองเอก แต่มีความสำคัญอย่างอื่นไม่เหมือนกัน ได้แก่ ตะนาวศรี นครราชสีมา และเพชรบูรณ์ เป็นต้น

เมืองตรี ท้องที่ใดจะต้องจัดการปกครองเป็นเมือง แต่ไม่สำคัญเท่าเมืองเอก และโท จัดให้เป็นเมืองตรี

เมืองจัตวา จัดด้วยความมุ่งหมายจะขยายอำนาจราชธานีให้กว้างขวางออกไป เมืองจัตวา^{นี้}ไม่มีเมืองขึ้น

หัวเมือง เอก โท ตรี มีเมืองขึ้นมากน้อยตามความสำคัญ ถ้าเมืองใดขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ถือเป็นความชอบ เช่น สงขลาเดิมขึ้นกับนครศรีธรรมราช เสร็จศึกมลายูแล้วโปรดให้ยกสงขลาเป็นเมืองโทขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ให้กำกับหัวเมืองแขกด่านทะเลในด้วย (นครศรีธรรมราชกำกับด่านทะเลนอก)

การปกครองประเทศแบบนี้ใช้เป็นหลักต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้มีการปรับปรุงการปกครองประเทศครั้งใหญ่

ส่วนหัวเมืองประเทศราช คือ เมืองที่ไทยที่ได้หรือมาขอขึ้นเป็นข้าขอบขัณฑสีมา ได้แก่ ประเทศลาว เขมร และมลายู บางรัฐให้เจ้านายของเขาปกครองกันเอง มีหน้าที่ถวายราชบรรณาการและต้นไม้เงินทอง เวลามีสงครามต้องส่งทัพมาช่วย เวลามีพระราชประสงค์สิ่งใดต้องหามาถวาย เวลามีการก่อสร้างหรืองานพระราชพิธีต้องเกณฑ์กำลังมาช่วยเป็นครั้งคราว เช่น มีการสร้างเมืองหรืองานพระเมรุ เป็นต้น

ในรัชกาลที่ ๒ ได้โปรดให้เจ้านายกำกับราชการในกระทรวงต่าง ๆ ขึ้นหลายพระองค์

การปรับปรุงประเทศ

รัชกาลที่ ๑ ชำระกฎหมาย โปรดให้ตั้งคณะกรรมการชำระพระราชกำหนดกฎหมายอัยการอันมีอยู่ในหอหลวงให้ถูกถ้วน แล้วจัดเป็นหมวดเหล่าเข้าไว้ เมื่อชำระแล้วโปรดให้อำลักษณ์เขียนขึ้น ๓ ฉบับ ไว้ที่ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้ที่หอหลวงฉบับหนึ่ง ไว้ที่ศาลหลวงสำหรับลูกขุนฉบับหนึ่ง ประทับตราพระราชสีห์ ตรากษสีห์ และตราบัวแก้ว ทุกเล่มไว้เป็นสำคัญ จึงเรียกว่ากฎหมายตรา ๓ ดวง

โดยปกติเมื่อทำพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว พระมหากษัตริย์จะทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจตามประเพณีดังต่อไปนี้ คือ

ทั้งพระราชาคณะ

เลื่อนพระอิสริยยศพระบรมวงศานุวงศ์

พระราชทานยศบรรดาศักดิ์แก่ข้าราชการ

เร่งชำระคดีความของราษฎรที่ค้างคั่งโดยไม่เรียกค่าฤชาตามธรรมเนียม
ปล่อยนักโทษ

รัชกาลที่ ๒ เพิ่มประเพณีอีก ๒ ประการ คือ

สักเลงขึ้นทะเบียนพล

เดินสวนเดินนา

และออกพระราชกำหนดห้ามสูบบุหรี่และซื้อขายฝิ่นทั่วราชอาณาจักร

โปรดให้สร้างเมืองสมุทรปราการเป็นเมืองป้อมไว้ป้องกันการรบทางทะเล ด้วยเกรงว่าญวน
จะขยายอำนาจเข้ามา และสร้างเมืองนครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) ไว้ป้องกันข้าศึกทางทะเล
อพยพมอญพวกพระยามหาโยธา (เจ่ง) จากปทุมธานีลงไปอยู่ ณ ที่นั้น แล้วสร้างป้อมขึ้นอีก ๘
ป้อมรวมกับของเดิมเป็น ๙ ป้อม

ใช้ธงช้าง ในรัชกาลที่ ๒ ได้ช้างเผือกเอกถึง ๓ เชือก จึงโปรดให้ทำรูปช้างสีขาวอยู่
กลางวงจักรในธงพื้นแดง ใช้ชักประจำเรือสินค้าหลวงที่แต่งไปค้าขายยังนานาประเทศ (เดิมใช้
ธงสีแดงเฉยๆ แต่ไปปะปนกับเรือค้าขายของชาติอื่นที่ใช้สีแดงเหมือนกัน)

รัชกาลที่ ๓ เมื่อมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว โปรดให้จัดพระราชพิธีอุปราชาภิเษก
กรมหมื่นศักดิ์พลเทพย์ พระปิตุลา (อา) ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (ในรัชกาลที่
๔ ถวายพระนามว่า กรมพระราชวังบวรรมหาศักดิ์ทิพเสพย์) สถาปนาพระราชมารดาเป็นกรมสมเด็จ
พระศรีสุลาดลัย์ สมเด็จพระพันปีหลวง

สมัยรัชกาลที่ ๓ ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ พวกจีนตั้งพรรคพวกขึ้นเป็นสมาคมลับหรืออั้งยี่
บางครั้งก็วิวาทกันเอง บางครั้งก็ทำการปล้นสะดม ต้องปราบปรามอยู่หลายแห่ง เช่นที่จันทบุรี
ต่อมาได้เกิดวิวาทกันที่นครชัยศรีและสาครบุรี (สมุทรสาคร) อีก กำเริบขึ้นเป็นโจรปล้นบ้านและ
เรือแพ โปรดให้เจ้าหน้าที่ออกไปปราบ ๒ ครั้ง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๘๘ ฝ่ายเมืองจันทน์ทะเลฝั่ง
ตะวันตกพวกจีนคบคิดกันเป็นอั้งยี่ มีหัวหน้าเรียกว่าตัวเหี้ย แล้วประพฤติเป็นโจรสลัดโจมตีเรือ
ลูกค้าจนไม่มีเรือแล่นไปมา โปรดให้คุมกองเรือลงไปปราบตั้งแต่เมืองปาดังจนถึงนครศรีธรรมราช
ใน พ.ศ. ๒๓๙๑ เกิดอั้งยี่ขึ้นที่ฉะเชิงเทรา กำเริบถึงฆ่าขุนนางผู้ใหญ่ที่ออกไปปราบปราม โปรด
ให้เจ้าพระยาพระคลังและเจ้าพระยาบดินทร์เดชายกทัพออกไปปราบ ฆ่าตายเสียหลายพันคนจึง
สงบลงได้

เพื่อป้องกันการขยายอำนาจของญวนและเพราะมีเรื่องขัดใจกับชาวอังกฤษ รัชกาลที่ ๓ เกรงว่าอังกฤษจะขยายอำนาจทางทะเล จึงโปรดให้สร้างเมืองสมุทรปราการที่ยังค้างอยู่ให้เสร็จ สร้างป้อมขึ้นหลายป้อม ตัดถนนทั้ง ๒ ฟากแม่น้ำจากสมุทรปราการถึงกรุงเทพฯ สร้างป้อมที่ ฉะเชิงเทราและที่นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) เกณฑ์ขุนนางและพ่อค้าต่อเรือรบไว้เป็นอันมาก โดยพระราชทานเงินช่วยแรงให้ และโปรดให้สร้างเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินง ไว้รับศึกญวน สร้างป้อมขึ้นหลายป้อม หลวงนายสิทธิ (ช่วง บุณนาค) สร้างเรือกำปั่นใบแบบฝรั่งขึ้นซึ่งเรียกว่าเรือbrig (Brig) มี ๓ เสา พระราชทานชื่อว่า แก้วกลางสมุทร ชุกคลองสุนัขหอน คลองบางขุนเทียน คลองบางขุนาก และชุกแก่งคลองพระโขนง โปรดให้แห่สระสนาน (เดินกระบวน รบทั้งพลช้าง พลม้า พลรถ และ พลเดินเท้า) ครั้งใหญ่เป็นการซ้อมรบ และเปิดโอกาสให้ ข้าราชการทำอาวสุไว้ใช้ประจำตัว แล้วยกบ้านขึ้นเป็นเมืองเป็นอันมาก เช่น บ้านกบจะ เป็น เมืองประจันตคาม ท่านหนุมนเป็นกบินทร์บุรี เป็นต้น

เดิมราษฎรจะถวายฎีกาได้ต่อเมื่อเวลาเสด็จออกนอกพระราชวัง ต่อมาเจ้าพระยาพระคลัง ถวายกลองใหญ่เข้ามาจากจันทบุรี โปรดพระราชทานนามว่ากลองวินิจฉัยเกร์ตั้งไว้ที่ทิมดาบกรมวัง ผู้ใดจะถวายฎีกา กรมวังก็ไปไขกุญแจให้ตีกลอง แล้วตำรวจเฝ้ารับเอาตัวผู้นั้นและฎีกามาถวาย ต่อไป เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎร ซึ่งทรงเอาเป็นพระธุระเสมอ

เศรษฐกิจ

ในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ผลประโยชน์ของแผ่นดินส่วนใหญ่ได้จากการค้าและภาษีอากร มีการเก็บภาษีเรือสินค้า เก็บอากรจากผลประโยชน์ที่ราษฎรทำมาหากินได้ เช่น อากรสุรา อากร บ่อนเบี้ย อากรสวน เป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลก็มีรายได้จากการแต่งตั้งสำนาหลวงออกไปค้ากับ ประเทศใกล้เคียง บางทีก็ขายแร่สินค้า บางทีก็ขายทั้งเรือทั้งสินค้าด้วย เพราะไทยมีชื่อเสียง ทางต่อเรือมาก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดให้มีการเดินสวน คือการ สำรวจจำนวนและชนิดของต้นไม้ เพื่อเรียกเก็บอากรตามจำนวน และการเดินนา คือการสำรวจ นาเพื่อเก็บข้าวเป็นส่วนหนึ่งของหลวง เพราะแต่ก่อนมิได้เก็บเป็นเงิน ข้าวส่วนที่หลวงเก็บนี้เรียกว่าหาง ข้าว ในรัชกาลที่ ๒ เก็บหางข้าวไร่ละ ๒ สัcker การเดินสวนเดินนาก็ทำเมื่อขึ้นรัชกาลใหม่ แต่ถ้าเป็นรัชกาลที่มีระยะเวลาครองราชบัลลังก์นานปี อาจเดินสวนเดินนาในรัชกาลเดียวกันนั้นมาก

กว่าหนึ่งครั้งก็ได้ อย่างไรก็ตามการเก็บอากรสวนหรือนาก็มิได้เป็นไปตามความเป็นจริง เพราะจำนวนพืชผลและต้นไม้เปลี่ยนสภาพเป็นน้อยลงและมากขึ้นได้ แต่ยังคงเก็บตามจำนวนที่สำรวจไว้นั้นตลอดไป

ส่วนการค้าขายกับต่างประเทศในรัชกาลที่สองมีการเก็บภาษีเบิกร่องหรือค่าปากเรือ คือเรียกเก็บเป็นค่าอนุญาตให้เรือเข้ามาทำการค้าขาย ปรากฏว่าเรือสามเสาเก็บค่าปากเรือวาละ ๘๐ บาท สองเสาครึ่งวาละ ๔๐ บาท

ภาษีขาเข้า เก็บร้อยละ ๘

ภาษีขาออก เก็บเป็นอย่างๆ ตามชนิดของสินค้า เช่น น้ำตาลทรายเก็บหาบละ ๕๐ สตางค์

บทที่ ๓

ศาสนาและวัฒนธรรม

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือ

ก. ตั้งพระสังฆราชและพระราชาคณะ และโปรดให้ชำระพระศาสนาให้สิ้นเศร้าหมอง พระราชาคณะองค์ใดมัวหมองมาแต่ครั้งกรุงธนบุรีก็มีรับสั่งให้สึกเสีย องค์ใดที่ไม่มีคุณสมบัติโปรดให้กลับบวชใหม่หรือกลับดำรงตำแหน่งเช่นเดิม สมเด็จพระสังฆราชวัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) ถูกถอดแต่ครั้งกรุงธนบุรี โปรดให้คงสมณศักดิ์ตั้งเก่าและคืนไปครองพระอารามเดิม โปรดให้ตั้งพระราชาคณะฝ่ายรามัญ ส่วนวัดแจ้งและวัดท้ายตลาดซึ่งเป็นวัดพุทธาวาสในสมัยกรุงธนบุรีก็โปรดให้มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่

ข. สังคายนาพระไตรปิฎก โปรดให้จารึกพระไตรปิฎกทั้งหมดลงไว้ (ฉบับที่เป็นภาษาอื่น เช่น ลาว รามัญ ก็ให้แปลงเป็นอักษรขอมเสียก่อน) แล้วโปรดให้ประชุมสงฆ์ทำสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดสลัก (ซึ่งต่อมาโปรดให้เปลี่ยนนามเป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์คาราม ครั้นกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทสวรรคตแล้ว ทางราชการใช้วัดนี้เป็นที่ประชุมพระราชาคณะสอบไล่พระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้เปลี่ยนนามพระอารามเป็น “วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรมหาวิหาร” ตามแบบอย่างครั้งกรุงเก่า คนทั้งหลายจึงเรียกว่า “วัดมหาธาตุ” แต่นั้นมา ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้เปลี่ยนนามเป็นวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ) สังคายนาอยู่ ๕ เดือนจึงแล้วเสร็จ โปรดให้จารึกลงลานใหญ่ปิดทองที่บั้งใบปกหน้าหลังและกรอบ เรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับทอง เชิญไว้ในตู้ประทับมุกตั้งที่หอพระมนเทียรธรรมกลางสระในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในวันฉลอง พลุดอกไม้หอนั้น แต่ชนพระไตรปิฎกออกมาได้หมด จึงโปรดให้ถมสระเสียแล้วสร้างพระมณฑปขึ้นใหม่ ปูพื้นด้วยเสื่อเงิน ตั้งตู้มุกไว้พระไตรปิฎกฉบับทองเท่านั้น

ค. การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดและพระพุทธรูปสำคัญ ใน พ.ศ. ๒๓๓๑ วัดโพธารามเก่าทรุดโทรม จึงโปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์แล้วเชิญพระพุทธรูปทองเหลือง ทองสัมฤทธิ์ ซึ่งชำรุดอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ลงมาบูรณะให้งาม ประดิษฐานไว้ในวัดนี้เป็นอันมาก โปรดให้สร้างเจดีย์ใหญ่

บรรจุกาปรักหักพังของพระพุทธรูปพระศรีสรรเพชญ์ซึ่งเชิญลงมาจากกรุงศรีอยุธยา แล้วถวายพระนามพระเจดีย์นี้ว่า พระเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ญาณ พระอารามนี้สร้าง ๗ ปีเศษจึงสำเร็จพระราชทานนามว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถือได้ว่าเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๑

นอกจากนี้ยังได้บูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามอื่นอีกเป็นอันมาก และทรงสร้างวิหารพระศรีศากยมุนีวัดสุทัศน์ โดยกะขนาดจะให้สูงเท่าวิหารพระเจ้าพนัญเชิงที่กรุงเก่า

เมื่อกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จกลับจากราชการทัพ พระยาเชียงใหม่ถวายพระพุทธรูป คือ พระพุทธสิหิงค์ จึงโปรดให้เชิญมาประดิษฐานในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ที่พระบวรราชวัง

พอถึงรัชกาลที่ ๒ ได้ทรงเอาพระทัยใส่ในการพระศาสนาดังนี้ คือ
สั่งสมณทูตไปลังกา

มีภิกษุมาจากลังกา ๒ ครั้ง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยมีพระราชประสงค์จะทรงทราบว่า เมื่อลังกาทกเป็นของอังกฤษแล้ว การพระศาสนาจะเป็นอย่างไรบ้าง จึงโปรดให้ส่งพระภิกษุออกไปยังลังกาทวีปเพื่อสืบสมณไมตรีเหมือนครั้งกรุงเก่า ได้หน่อพระมหาโพธิ์เมืองอนูราชปุระมา ๖ หน่อ ปลูกไว้ที่กลั่นต้น ๑ นครภิรมย์มราช ๒ วัดสุทัศน์ฯ ๑ วัดมหาธาตุฯ ๑ วัดสระเกศฯ ๑

โปรดให้กำหนดพิธีวิสาขบูชาขึ้นเป็นครั้งแรก จดโคม ตามประเพณี ตกแต่งดอกไม้เป็นพุทธรูชา

ตั้งสมเด็จพระสังฆราช (สุก ญาณสังวร) ขึ้นแทนสมเด็จพระสังฆราชที่สิ้นพระชนม์ สมเด็จพระสังฆราชนี้มีเกียรติคุณวิเศษในทางวิปัสสนาธุระ แผ่นเมตตาพรหมวิหารถึงทำให้ไก่เถื่อนเชื่องได้ จึงได้พระสมณานามว่า พระสังฆราชไก่เถื่อน เป็นเจ้าอาวาสวัดพลับ (วัดราชสิทธิาราม) มาจนดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช แล้วจึงย้ายมาประทับที่วัดมหาธาตุฯ

สร้างและฉลองวัดอรุณราชวราราม ได้ทรงปฏิสังขรณ์มาแต่ยังทรงเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลและประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม เมื่อขึ้นครองราชสมบัติแล้วโปรดให้สร้างพระอุโบสถใหม่ ทรงปั้นหุ่นพระประธานในพระอุโบสถด้วยฝีพระหัตถ์ สร้างพระวิหาร และสร้างกุฏิสงฆ์เป็นตึกเสร็จแล้วโปรดให้ฉลองและพระราชทานนามใหม่ว่า วัดอรุณราชวราราม ถือเป็นวัดประจำรัชกาล และโปรดให้สร้างพระวิหารที่วัดสุทัศน์ฯ ซึ่งก้างมาแต่รัชกาลที่ ๑ ให้สำเร็จลงด้วย

ส่งยานาบทสวดมนต์ โปรดให้แปลพระปริตออกเป็นภาษาไทย แล้วฝึกให้พระราชวงศ์และข้าราชการฝ่ายในสวดมนต์ให้ชำนาญทั้งอักษรและทำนอง

ผนวชเจ้าฟ้ามงกุฎเป็นพระภิกษุ ด้วยมีพระชนมายุสมควรแล้ว แต่เพราะช่างเผือกสำคัญ
ล้มในคราวเดียวกัน ๒ เชือก ไม่ทรงสบายพระทัย จึงผนวชสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอแต่โดยควร ไม่
ແ່ແທນเป็นการใหญ่

แต่งมหาชาติคำหลวงครบ ๑๓ กัณฑ์ เติมสูญหายไปแต่ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา โปรดให้
ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันเขียนใหม่ให้ครบ

รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
เป็นอย่างยิ่ง โปรดให้หล่อพระพุทธรูปหุ้มทองคำ ๒ องค์ ทรงเครื่องต้นอย่างกษัตริย์ไว้ในพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถวายพระนามองค์ข้างเหนือว่าพระพุทธรูปเจ้าจุฬาลงกรณ์ องค์ข้างใต้ว่า
พระพุทธรูปเจ้าสุทนต์มณี (รัชกาลที่ ๔ โปรดให้แก้พระนามว่าพระพุทธรูปเจ้าสุทนต์มณี) ทั้งนี้เพื่อ
มิให้ออกพระนามว่าแผ่นดินต้นแผ่นดินกลางอีกต่อไป และได้ทรงสร้างและทรงบูรณะปฏิสังขรณ์
พระอารามมากมายจนมีคำกล่าวว่า “ถ้าจะให้โปรด ต้องสร้างวัด” วัดประจำรัชกาลคือวัดราชโอรส
วราราม

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงซ่อมพระอุโบสถ สร้างวิหารยก และซ่อมใหญ่ทั้งพระ
อาราม โปรดให้ทำเครื่องทรงหมั้นตฤณ (ฤดูหนาว) ทรงคลุม ถวายพระแก้วมรกต เพราะพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ ทำถวายไว้แต่เครื่องหินตฤณ (ฤดูร้อน) และวสันตฤณ (ฤดูฝน)
เท่านั้น นับแต่นั้นมาจึงเปลี่ยนเครื่องทรงทั้ง ๓ ฤดุมานับตั้ง

พระพุทธรูป พระมณฑปชั้นในไฟไหม้ โปรดให้สร้างขึ้นใหม่

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สร้างพระอุโบสถใหม่ สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์และวิหาร
สร้างพระเจดีย์ ก่อภูเขา ทำศาลาราย ทำกุฏิสงฆ์เป็นตึก

วัดสุทัศนเทพวราราม สร้างพระอุโบสถและพระระเบียง

วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ทรงสร้างวิหารไว้พระอัฐฐารสซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่
และสร้างพระเจดีย์ภูเขาทอง แต่ยังไม่ทันสำเร็จก็สิ้นรัชกาล

วัดบวรนิเวศวิหาร โปรดให้ประดิษฐานพระพุทธรูปชินสีห์เมืองพิษณุโลกไว้ในพระอุโบสถ

วัดคอกกระบือ ทำสำเนาไว้ให้ชนชั้นหลังได้เห็น พระราชทานนามพระอารามใหม่ ว่า
วัดยานนาวา

วัดอรุณราชวราราม ก่อหุ้มพระปรางค์เดิมซึ่งเป็นของโบราณขึ้นใหม่ให้สูง ๓๕ วา

วัดเฉลิมพระเกียรติ สร้างใหม่ที่ถนนทพรี ณ สถานที่ซึ่งเคยเป็นบ้านของพระอัยกา(ตา) และพระอัยกี (ยาย)

รวมบูรณะปฏิสังขรณ์ ๕๐ วัด สร้างใหม่ ๓ วัด และยังมีเจ้านายขุนนางและพ่อค้าสร้างถวายอีกมาก โปรดให้ทำสัตตตศกมหาทาน (คือทาน ๗ สิ่ง ๆ ละ ๗๐๐) ในปี พ.ศ. ๒๓๗๔

พระสงฆ์ที่ได้เป็นเปรียญหรือได้เลื่อนเป็นพระราชาคณะ ถ้ามีญาติโยมที่เป็นไพร่ทาสหรือไพร่สมอยู่ที่โปรดปลดปล่อยจากราชการโดยยกให้เป็นโยมสงฆ์ทั้งสิ้น

ในรัชกาลนี้มีพระสงฆ์มาจากลังกา ๕ รูป เพื่อฟังข่าวคราวพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โปรดให้อยู่วัดบวรนิเวศ ฯ ต่อมาพระภิกษุเหล่านั้นจะกลับไปบ้านก็โปรดให้ไปเรือกำปั่นหลวง ชื่อจินดาทองแก้ว ซึ่งจะไปค้ายังเมืองบามาย (บอมเบย์) มีพระสงฆ์ไทยจะออกไปลังกาค้วย ๕ รูป จึงโปรดให้มีสมณสาสน์ไปด้วย พระเหล่านั้นได้กลับมาในปี พ.ศ. ๒๓๘๖ ยืมหนังสือพระไตรปิฎกเข้ามา ๔๐ พระคัมภีร์ แล้วต่อมาได้มีพระสงฆ์ไทย ๖ รูป ลงเรืออุคมเคชออกไปคืนพระไตรปิฎก พร้อมทั้งเชิญสมณสาสน์ออกไปเช่นเคย ขากลับได้พาพระสงฆ์ลังกาและภคฤหัสถ์เข้ามา ๔๐ คนเศษ ยืมหนังสือพระไตรปิฎกเข้ามาอีก ๓๐ พระคัมภีร์

เมื่อเวลาประจวบใกล้สวรรคต ได้มีรับสั่งขอเงินในท้องพระคลัง ๑ หมื่นชั่งต่อพระเจ้าแผ่นดินองค์ที่จะมาเสวยราชย์ ไว้ซ่อมวัดที่ชำรุดและสร้างวัดที่ยังค้าง ทั้งนี้ด้วยทรงเป็นห่วงการพระราชกุศลที่ยังค้างอยู่

ศิลปวัฒนธรรม

ศิลปวัฒนธรรมในรัชกาลที่ ๑

สถาปัตยกรรม

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นี้ การสถาปัตยกรรมทั้งหลายมีลวดลายและทรงสถฐานถ่ายแบบช่างกรุงศรีอยุธยาตอนปลายทั้งสิ้น สิ่งที่เป็นฝีมือเก่าครั้งรัชกาลที่ ๑ ที่ยังแลเห็นได้มากในบัดนี้ ได้แก่ พระที่นั่งสุทฒิธมาปราสาท พระที่นั่งบุษบกมาลาในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระอุโบสถวัดมหาธาตุและวัดชนะสงคราม ซึ่งพระอุโบสถทั้งสองแห่งนี้มีระเบียงรอบ ผนังอยู่นอก ส่วนที่วัดระฆังมีพระอุโบสถงามและมีพระปรางค์ที่ทำถูกแบบแผนของกรุงเก่าอันมีอยู่องค์เดียวในกรุงเทพฯ หอไตรที่วัดนี้มีลักษณะประหลาดกว่าแห่งอื่น มีลายสลักและภาพเขียนงาม ที่วัดพระเชตุพนมีวิหารทิศแต่ละทิศงามหาที่เสมอเหมือนได้ยาก ลักษณะการก่อสร้างในวัดนี้เป็นแบบย่อมุมไม้สิบสอง ที่พระราชวัง

บวรสถานมงคล (วังหน้า เวลานั้นคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) มีพระวิมานสามองค์เป็นแบบกรุงเก่าทุกสิ่งทุกอย่าง นอกจากนี้ยังมีสิ่งงาม ๆ อื่น ๆ อีก ได้แก่พระมหาพิชัยราชรถ เป็นต้น

จิตรศิลป์

การประดับมุก แม้จะไม่ดีกว่าสมัยอยุธยาแต่ก็สู้ได้ ได้แก่บานประตูพระอุโบสถและพระมณฑปประดิษฐานพระไตรปิฎกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระแท่นราชบัลลังก์ และพระแท่นบรรจถรณ์ประดับมุกในพระที่นั่งสุทไธสมหาปราสาท เป็นต้น

เครื่องทอง ได้แก่เครื่องราชกกุธภัณฑ์ และพระโกศทองใหญ่ บุชบกทองที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต

ภาพเขียนฝาผนัง ที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ในพระราชวังบวรสถานมงคลและที่วัดสุทัศน์ฯ (ธนบุรี) ยังมีให้ชมได้มากกว่าแห่งอื่น

ลายรดน้ำ มีที่พระไตรปิฎกที่หอพระมนเฑียรธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และลัษณะที่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เป็นต้น

วรรณกรรม

ที่สำคัญมี พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ตั้งแต่ต้นจนจบ นิราศทำดินแดง ราชาริราช และสามก๊ก

นาฏกรรม

ได้มีการฟื้นฟูและทำนุบำรุงโขน ละครใน ละครนอก รวบรวมตำราฟ้อนรำขึ้น โดยเขียนไว้เป็นรูปภาพแสดงท่ารำแบบต่าง ๆ

ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น ได้ฟื้นฟูพระราชพิธีประเพณีต่าง ๆ อันมีมาแต่ครั้งกรุงเก่า โดยโปรดให้จัดขึ้นเต็มตามพิธีทุกประการ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พิธีโสกันต์เจ้าฟ้า พระราชพิธีแห่สระสนานใหญ่ (คือเดินกระบวนพลรบช้างม้าราชพาหนะออกมาต้อนรับพระพรหมน้ำพระพุทธมนต์) เทศน์มหาชาติ การเล่นสักวา เป็นต้น เพื่อเป็นแบบฉบับที่ถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป

รัชกาลที่ ๒

ศิลปกรรม ในรัชกาลที่ ๒ นี้พระราชวงศ์และข้าราชการฝ่ายในเพิ่มจำนวนมากขึ้น พระบรมมหาราชวังคับแคบจึงทรงขยายเขตออกไปทางคานใต้จนจดถนนท้ายวัง โดยโปรดให้จัดหาที่ดินพระราชทานแก่ที่บ้านเสนาบดีที่อยู่ริมกำแพงพระบรมมหาราชวัง แล้วทรงสร้างสวนขวาไว้เสด็จ

ประพาสให้เหมือนเมื่อครั้งกรุงเก่า ทั้งนี้เพื่อให้ปรากฏพระเกียรติยศสืบไปว่า บัดนี้บ้านเมืองดีเหมือนเดิมแล้วจึงสร้างสวนเป็นที่ประพาสเล่นได้ และเพื่อเป็นการบำรุงฝีมือช่างไทย ซึ่งลคจำนวนไปเพราะถูกพม่ากวาดต้อนเอาไปเสียมากจนถึงหมดช่างฝีมือดี ต้องเป็นพระราชธุระทำนุบำรุงไว้สำหรับพระนคร

อนึ่ง ได้โปรดให้สร้างมณฑปน้อยสวมรอยพระพุทธรูปอันค้างมาแต่รัชกาลก่อน

ลักษณะการช่างและการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถ่ายแบบมาแต่ครั้งกรุงเก่าทั้งสิ้น แต่ในรัชกาลที่ ๒ นี้ ความคิดของช่างกว้างขวางออกไปเป็นแบบของตนเอง และแบบที่ดัดแปลงมาจากของเก่า ตลอดจนใช้แบบอย่างฝรั่งและจีนเข้ามาปะปนแผลงแปลกออกไปด้วย จะเห็นได้จากสถานที่ต่อไปนี้ คือ วัดอรุณราชวราราม พระอุโบสถรูปทรงคล้ายฝีมือสมัยรัชกาลที่ ๑ แต่แจ่มกว่า พระประธานในโบสถ์นี้ลักษณะและทรวดทรงเป็นอย่างใหม่ พระระเบียงทรวดทรงงามเป็นเยี่ยม เป็นศรีแห่งฝีมือในรัชกาลนี้

วัดสุทัศนเทพวราราม บานประตูพระวิหาร ลายสลักงามวิจิตรน่าพิศวง (บัดนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ) เป็นฝีมือพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงทำการสลักก่อนพระราชทานให้ช่างอื่นทำต่อไป เพราะทรงชำนาญในการแกะยิ่งนัก ได้ทรงแกะหน้าหุ่น คือ หน้าพระคู่หนึ่งด้วยไม้รัก งามมาก เรียกว่า พระยารักใหญ่ พระยารักน้อย

เครื่องถม เจ้าพระยาบวรฯ (น้อย) ได้รับรับสั่งให้จัดการฝึกหัดวิชาช่างถมขึ้น เครื่องถมเมืองนครฯ จึงมีชื่อแต่ครั้งนั้นมา ลวดลายเป็นอย่างใหม่สมัยรัชกาลที่ ๒

เครื่องถ้วยชามเบญจรงค์และลายน้ำทอง ที่ผูกลายดอกไม้และเป็นสีต่าง ๆ รูปต่าง ๆ นั้น เป็นของเพิ่มมีในรัชกาลที่ ๒ ของที่ทำก่อนและหลัง ลวดลายและฝีมือทำสู่รัชกาลที่ ๒ ไม่ได้

นาฏกรรมและวรรณกรรม ฝึกหัดวิธีรำ กวดขันจนได้ที เป็นแบบอย่างมาจนทุกวันนี้ ส่วนบทละครนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง และแบ่งให้ผู้อื่นช่วยกันแต่งก็หลายเรื่อง กวีที่สำคัญนอกจากพระองค์เองแล้วก็ได้แก่ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ และ สุนทรภู่ เป็นต้น บทละครนั้นให้แต่งเข้ากับวิธีรำเล่นได้ตลอดเรื่อง ได้แก่ อีเหินา รามเกียรติ์ สังข์ทอง วรรณกรรมในยุคนี้ไพเราะถูกต้องเป็นเยี่ยม บทละครเหล่านี้โปรดให้เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีคิดวิธีรำทำบท ถ้าขัดข้องก็แก้บทเข้าหาวิธีรำ จึงเล่นละครได้เรียบร้อยดีทุกเรื่อง

รัชกาลที่ ๓

ศิลปกรรม อันความมุ่งหมายที่จะให้ปรากฏทั่วไปว่า ไทยสร้างราชธานีใหม่ได้เหมือนกรุงเก่าหรือกรุงศรีอยุธยาแล้วนั้น ยังเป็นคติที่ยึดถือมาจนถึงรัชกาลที่ ๓ ฉะนั้นการสร้างวัดวาอารามขึ้นมากมายก็ด้วยความมุ่งหมายดังกล่าว และอีกประการหนึ่งสิ่งก่อสร้างที่ได้กระทำไว้แล้วในรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ มาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ชำรุดทรุดโทรมลง ถึงเวลาที่จะต้องซ่อมและสร้างใหม่ทั้งสิ้น อันได้แก่

พระบรมมหาราชวัง โปรดให้สร้างคาน้ำตักสำหรับเจ้านายอีกหลายหลัง ซ่อมและเปลี่ยนเครื่องบนพระที่นั่งสุทไธสมหาปราสาทและพระที่นั่งพิมานรัตยา ประตูกำแพงวังและประตูกำแพงเมืองเดิมทำเป็นประตูยอดมณฑป โปรดให้รื้อทำเป็นประตูหอรบอย่างทุกวันนี้ เปลี่ยนเครื่องบนและซ่อมพระมหารมณเฑียรทั้ง ๓ องค์ คือ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬารย์พิมาน

พระอาราม ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โปรดให้สร้างพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลขึ้นอีก ๒ องค์ รวมกับของเดิมสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็น ๓ องค์ด้วยกัน แล้วโปรดให้สร้างพระปรางค์ที่วัดอรุณราชวรารามและที่วัดราชบูรณะ อันเป็นแบบอย่างของฝีมือประดับกระเบื้องสี

ลักษณะการก่อสร้างในรัชกาลนี้มีศิลปะของจีนเข้าปะปนมากขึ้น จะเห็นได้มากจากการก่อสร้างที่วัดราชโอรส ซึ่งเป็นวัดประจำรัชกาล

การก่อสร้างอย่างอื่น ในรัชกาลนี้สร้างบ่อนขึ้นมากมาย ต่อเรือรบ ต่อเรือพระที่นั่ง สร้างเมืองในเขมรได้แก่เมืองพระตะบอง และเมืองอุดงจาย เป็นต้น

นาฏกรรม ในรัชกาลนี้ “ละครผู้หญิงไม่ได้ทรง ทรงแต่การพระราชกุศลและการแผ่นดิน” จึงมีไว้แต่เป็นเกียรติยศสำหรับพระนครเท่านั้น

บทที่ ๔

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ประเทศเพื่อนบ้านของไทย คือ พม่า เวียดนาม ลาว มลายู มีเรื่องเกี่ยวข้องกับไทยในทางปกครองและสัมพันธ์ไมตรี ส่วนพม่าเกี่ยวไปในเรื่องของสงคราม จีน อินเดียและโปรตุเกสเกี่ยวในเรื่องการค้า สำหรับอังกฤษเริ่มจะเกี่ยวพันกันในการเมืองคือ เรื่องไทรบุรีและพม่าบ้าง ความสัมพันธ์กับอังกฤษ

อังกฤษและไทรบุรีของไทย ไทรบุรีได้กลับเป็นเมืองขึ้นของไทยอีกครั้งในรัชกาลที่ ๑ แต่ไทรบุรีได้ไปทำสัญญาขอให้อังกฤษช่วยเหลือถ้าถูกรุกราน โดยจะยอมให้อังกฤษเช่าเกาะหมากหรือบี๊นัง สัญญายังมิได้ตกลงกัน อังกฤษได้เข้ายึดครองบี๊นังเสียก่อนเพื่อไว้เป็นสถานีค้าแข่งกับฮอลันดา ไทรบุรีเสียใจจึงขอคืนแต่ไม่สำเร็จถึงรบพุ่งกัน ไทรบุรีแพ้ต้องยอมให้อังกฤษเช่าบี๊นังและสมารังไพร (ปราวินส์เวลส์ลี) ไทยกำลังรบกับพม่าจึงมิได้ว่างกล่าวประการใด แต่เพราะไทรบุรีขึ้นกับไทย เราจึงถือว่าไทยต้องเสียดินแดนเหล่านั้นไปอยู่ในความครอบครองของอังกฤษ อังกฤษได้พยายามเข้ามายุ่งเกี่ยวกับพม่ากับไทยตั้งแต่นั้นมา ในสมัยรัชกาลที่ ๒ มาควิสเซตคิงส์ ผู้สำเร็จราชการของอังกฤษที่แคว้นมณฑล (เบงกอล) ส่งนายจอห์นครอเฟ็ด (หรือตามพระราชพงศาวดารเรียกว่า การะผัด) เป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีมีจุดมุ่งหมายคือ

๑. เพื่อขอเจรจาเรื่องการค้าขาย เพราะฝรั่งรังเกียจวิธีค้าและการเก็บภาษีอากรของไทย ต้องการจะให้ยกเลิกหรือลดหย่อนบ้าง

๒. เพื่อเจรจาเรื่องไทรบุรี คือ ไทรบุรีแข็งเมืองแล้วไทยตีไทรบุรีได้ เจ้าพระยาไทรบุรี (ประจักษ์) หนีไปอยู่เกาะหมาก แล้วขอให้อังกฤษมาเจรจาให้ไทยคืนเมืองให้

ทูตมาครั้งนี้อังกฤษมุ่งให้มาทำไมตรีไว้เป็นสำคัญมิได้หวังผลโดยเด็ดขาด ทูตมาถึงในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ การเจรจาไม่เป็นผลเพราะความไม่เข้าใจภาษาเป็นอุปสรรคสำคัญ และครอเฟ็ดก็ไม่ชอบไทย เพราะไทยไม่ยำเกรง ทั้งครอเฟ็ดพยายามขอให้ไทยคืนเมืองให้เจ้าพระยาไทรบุรีซึ่งไทยยอมไม่ได้และฝรั่งดูถูกระดมเนียมไทยบางประการเช่น การไม่ใส่เสื้อ เหล่านั้นเป็นต้น การเจรจาจึงไม่ตกลงกัน ไทยยอมแต่อนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายได้ และถ้าปีใดเรือค้าขายของอังกฤษเข้ามามากล้าก็จะลดภาษีให้ เพราะขณะนั้นอังกฤษซื้อเกาะสิงคโปร์และสร้างเป็นเมืองท่าขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ไทยและอังกฤษก็ติดต่อกันมากขึ้น

ในรัชกาลที่ ๓ นอกจากไทยกับอังกฤษมีการติดต่อกันมากขึ้นแล้ว อังกฤษยังทำสงครามกับพม่าและได้ครอบครองฝั่งทะเลมอญตอนใต้ทั้งหมด อาณาเขตไทยและอังกฤษจึงติดต่อกัน กันนั้นเมื่ออังกฤษส่งเฮนรีเบอร์นีเป็นทูตเข้ามาเจรจาขอทำสนธิสัญญากับไทยใน พ.ศ. ๒๓๖๘ ไทยจึงยอม

เซ็นสัญญาภาษาอังกฤษ สนธิสัญญานี้มีสาระสำคัญคือ กล่าวถึงมิตรภาพระหว่างสองประเทศจะ ยั่งยืนสืบไป และเรื่องการค้าขาย เรื่องการพิจารณาคดี เรื่องพรมแดน ส่วนเรื่องรัฐไทรบุรีนั้นอังกฤษ ยอมรับรองว่าเป็นประเทศราชของไทย

ในตอนปลายรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๕๓ อังกฤษส่งเซอร์เจมส์บริกมาขอแก้ไขสนธิสัญญา ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังทรงพระประชวรใกล้จะเสด็จสวรรคต ทูตอังกฤษ จึงต้องกลับไป

ความสัมพันธ์กับโปรตุเกส

โปรตุเกสจากเมืองหมาเกาได้ส่งทูตมาติดต่อกับไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ก็ส่งทูตมาอีก ไทยได้จัดการต้อนรับอย่างเอิกเกริกนับเป็นการรับทูตฝรั่งครั้งแรกในสมัยนั้น ทูตได้มาขอตั้งกงสุลโปรตุเกสประจำอยู่ที่กรุงเทพฯ

ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา

ใน พ.ศ. ๒๓๖๔ กัปตันแอนชาวอเมริกันเข้ามาค้าขาย ถวายปืน ๕๐๐ กระบอก โปรตุเกสให้เป็นหลวงภักดีราช ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นปรากฏว่ามีเรือค้าขายมาจากสหรัฐอเมริกาด้วย ใน พ.ศ. ๒๓๗๕ สหรัฐอเมริกาส่งทูตชื่อ เอ็ดมัน โรเบิร์ต พร้อมด้วยสารจากประธานาธิบดีมาขอ ทำสนธิสัญญาเป็นไมตรีและค้าขายกับไทย ฝ่ายไทยไม่ขัดข้อง สำหรับชาวอเมริกันนั้นได้มีคณะ มิชชันนารีเข้ามาตั้งสอนศาสนาในเมืองไทยมากในสมัยรัชกาลที่ ๓ และได้ช่วยเหลือกิจการหลายอย่าง เช่น การแพทย์ การโรงเรียน และการพิมพ์ เป็นต้น ในพ.ศ. ๒๓๙๓ สหรัฐอเมริกาส่งทูตมาอีกครั้งหนึ่ง มาขอแก้ไขสนธิสัญญา แต่การเจรจายังไม่เป็นที่ตกลง ทูตอเมริกันจึงกลับไป

นอกจากนั้น มีบาทหลวงเข้ามาสอนศาสนาบ้างได้แก่บาทหลวงชาวฝรั่งเศส

ความสัมพันธ์กับเขมรและญวน

เขมร เมื่อบ้านเมืองกัมพูชาเกิดจลาจล พระยายมราช(แบน) พาไพร่พลของพระนารายณ์ ราชานี้เข้ามาพึ่งไทย นักองค์เองราชโอรสเจ้าเขมรนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรตเลียงไว้เป็นพระราชบุตรบุญธรรม และโปรดให้พระยายมราช (แบน) เป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ออกไปว่าราชการเมืองเขมร (ท่านผู้นี้ได้ส่งพระแสงขรรค์ชัยศรีครั้งพระเจ้าประทุมสุริยวงศ์กษัตริย์ เขมรโบราณเข้ามาถวาย และได้ใช้เป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์อย่างหนึ่งในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก) เมื่อนักองค์เองผนวชแล้วโปรดให้ครองกัมพูชา พระราชทานนามว่าสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดี

แล้วทรงขอพระตะบอง เสียมราช และเมืองขึ้นจากพระเจ้าแผ่นดินเขมร พระราชทานให้เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ปกครองแต่นั้นมา โดยให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ เมื่อนักกองคองพิราลัย นักกองคองจันทร์ไอรสองค์ใหญ่พระชนม์เพียง ๖ พรรษาขึ้นครองราชย์ จึงโปรดให้มีผู้สำเร็จราชการ เมื่อนักกองคองจันทร์พระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา เข้ามาเฝ้าโปรดแต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระอุทัยราชาพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชา ออกไปปกครองเขมรต่อไป

ต่อมาเขมรแตกกันเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งมีนักกองคองจันทร์ซึ่งได้รับราชาภิเษกเป็นพระอุทัยราชาเจ้ากรุงกัมพูชาเป็นหัวหน้า เห็นญวนมีอำนาจขึ้นก็คิดพึ่งญวน ค่วยอยากได้ดินแดนพระตะบองคืน อีกพวกหนึ่งฝักใฝ่ข้างไทยอยู่ ทั้ง ๒ พวกนี้เกิดวิวาทกัน ไทยส่งทัพไปไกล่เกลี่ยก็ไม่สำเร็จ พระอุทัยราชาหนีไปพึ่งญวน ญวนเจรจากับไทยขอให้พระอุทัยราชากลับไปครองเขมรตามเดิม ทั้งราชธานีที่พนมเปญ ไทยก็ยอมเพราะกำลังห่วงศึกทางพม่าอยู่ ตลอดรัชกาลที่ ๒ เขมรจึงเพียงแต่ส่งบรรณาการมากรุงเทพฯ เท่านั้น ไทยมิได้ดำเนินการปกครองเขมรอย่างแท้จริง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ญวนยังคงมีอำนาจและอิทธิพลอยู่ในดินแดนเขมร พระอุทัยราชา (นักกองคองจันทร์) พระเจ้าแผ่นดินเขมรก็ยังคงเป็นฝ่ายญวนอยู่ตามเดิม แต่นักกองคองคังขององค์เล็กของพระอุทัยราชานั้นเจริญเติบโตอยู่ในเมืองไทย จึงเป็นฝ่ายไทยอยู่ตลอดมา ในรัชกาลนี้ไทยกับญวนได้ทำสงครามเรื่องเขมรกันอยู่นานประมาณ ๑๔ ปี การรบส่วนใหญ่เกิดในดินแดนเขมรระหว่างพระตะบองกับพนมเปญ เป็นการสงครามที่ไม่มีขึ้นแตกหัก ในที่สุดทั้งไทยและญวนก็ตกลงเจรจาสงบศึกกันได้ โดยไทยแต่งตั้งนักกองคองคังขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งกัมพูชา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระหริรักษ์ ญวนก็ไม่ขัดข้อง ขอแต่ให้เขมรส่งบรรณาการให้ญวนทุก ๆ ๓ ปี อย่างเคย ฉะนั้นตั้งแต่นั้นไปไทยก็กลับมีอำนาจและอิทธิพลในเขมรต่อมา

ญวน ในสมัยธนบุรีเกิดกบฏในอาณาจักรญวนทางใต้ พวกราชวงศ์เหิงย่นของญวนถูกพวกกบฏที่เรียกกันว่า พวกโกเซินจับฆ่าตายเกือบหมด เหลือเจ้าในราชวงศ์อยู่องค์หนึ่งที่พระราชพงศาวดารของไทยนิยมเรียกว่า องเชียงสือ ได้หนีเข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอยู่ที่กรุงเทพฯ ฝ่ายไทยก็ต้อนรับจัดหาที่ทางให้อยู่และทำมาหากินที่ในเมืองไทย องเชียงสือขอพระราชทานกองทัพไทยจะไปกู้ราชบัลลังก์คืนหลายครั้งแต่ขอไม่สำเร็จ เพราะไทยคิดทำสงครามกับพม่าอยู่ ต่อมาภายหลังองเชียงสือจึงลอบหนีไปจัดการรบพุ่งเอง ไทยได้แต่ช่วยเป็นครั้งคราว จนองเชียงสือปราบพวกกบฏโกเซินลงได้ แล้วก็ขึ้นไปทางเหนือจนได้เมืองเว้ เมืองหลวงเดิมของราชวงศ์ และทำพิธีราชาภิเษกเป็นเจ้าอนัมก๊ก หรือพระเจ้าแผ่นดินของญวนได้

และองเชียงสือยังคงส่งต้นไม้เงินทองมาทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่พอองเชียงสือปราบญวนเหนือบริเวณตั้งเกียสำเร็จแล้วรวมญวนเป็นปึกแผ่น และทำพิธีราชาภิเษกอีกครั้งหนึ่งที่ฮานอยเมืองหลวงเก่าแก่ของชนชาติญวน องเชียงสือก็ตั้งพระองค์เป็นจักรพรรดิแห่งเวียตนาม ใช้พระนามรัชกาลว่าพระเจ้าเวียคนามยาลอง ทั้งแต่นั้นมาองเชียงสือก็ยุติการส่งต้นไม้เงินทองถวายทางกรุงเทพฯ แต่ยังคงส่งทูตและพระราชสาส์นเป็นไมตรีกับไทยเรื่อยมา

ไทยกับญวนได้ส่งทูตไปถึงกันอยู่เนือง ๆ ใน พ.ศ. ๒๓๕๓ ญวนได้ส่งทูตเข้ามาถวายบังคมพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑ และ ถวายบังคม พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเสวยราชย์ใหม่ แล้วทูลขอเมืองผไทมาส (ฮาเทียน) คืน ทั้งนี้เพื่อไว้รักษาอำนาจของญวนเหนือกัมพูชา เพราะใช้เป็นที่มั่นตีเขมรได้ง่าย ไทยกำลังเกรงศึกพม่าไม่อยากให้มีอิทธิพลกับญวนเพิ่มขึ้นจึงยอมยกให้

เมื่อญวนเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้ว ก็ทำการขยายอำนาจและอิทธิพลเข้ามาในเขมรและลาว ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย เช่นในเรื่องเกี่ยวกับพระอุทัยราชา และในตอนปราบเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นต้น พอถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวญวนกับไทยขัดใจกันมากขึ้นด้วยเรื่องประเทศราช จนเกิดเป็นสงครามที่ยืดยาวประมาณ ๑๕ ปี ดังที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องเกี่ยวกับเขมร

ความสัมพันธ์กับลาว

ลาว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้เจ้านันทเสนขึ้นไปครองเวียงจันทน์ และพระราชทานพระพุทธรูปพระบางคืนไปดังที่ทูลขอ ส่วนทางหลวงพระบางไปเข้ากับพม่าจึงโปรดให้เวียงจันทน์ยกทัพไปปราบ จับพระเจ้าร่มขาวแห่งหลวงพระบางลงมา แต่แล้วโปรดให้พันโทหกลับไปครองเมืองดงเก่า ต่อมาเจ้านันทเสนแข็งเมือง จึงโปรดให้เจ้าอินทร์ผ่องไปครองเวียงจันทน์แทน ท่านผู้นี้เป็นอัยกาของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากฤษดาภราชิยาทิพยาภรณ์ เมื่อเจ้าอินทร์ผ่องสิ้นแล้วโปรดให้เจ้าอนุวงศ์ผู้น้องครองต่อไป

ปราบเวียงจันทน์ เจ้าอนุหรือพระเจ้าแผ่นดินแห่งอาณาจักรเวียงจันทน์ได้เป็นเจ้าประเทศราชที่ทำความดีความชอบต่อไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ เช่นใน พ.ศ. ๒๓๖๒ ได้ช่วยเป็นกำลังสำคัญในการปราบพวกชาวเขาที่เข้ามารุกรานนครจำปาศักดิ์ เมื่อปราบชาวเขาคาวนี้เรียบร้อยแล้วเจ้าอนุก็ได้ขอให้ฝ่ายไทยแต่งตั้งเจ้าราชบุตรโอรสเจ้าอนุเป็นเจ้าครองนครจำปาศักดิ์ ทางไทยก็ยินยอม เจ้าอนุมีกำลังและอิทธิพลมากขึ้นไม่ต้องการที่จะเป็นประเทศราชของไทยต่อไป พอถึง

พ.ศ. ๒๓๖๕ เจ้าอนุเห็นเป็นโอกาสเหมาะ เพราะขณะนั้นไทยกำลังพะวงอยู่กับเรื่องการติดต่อกับฝรั่งและเรื่องอื่น ๆ เจ้าอนุจึงนัดแนะกับเจ้านครจำปาศักดิ์ให้ยกทัพมุ่งมาตีกรุงเทพฯ เจ้าอนุตีได้เมืองนครราชสีมา ทางฝ่ายไทยพอได้ข่าวก็โปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชสุภาวดียกทัพไปปราบจนสำเร็จ ในการปราบเวียงจันทน์ครั้งนี้ได้ปรากฏวีรกรรมขึ้นอีกท่านหนึ่ง คือ “คุณหญิงโม” (ต่อมาชนชั้นหลังนิยมเรียกท่านว่า “คุณหญิงโม”) และได้รับพระราชทานยศเป็น “ท้าวสุรนารี”

ความสัมพันธ์กับจีน

ไทยส่งทูตไปจีนใน พ.ศ. ๒๓๕๓ เพื่อบอกข่าวการเปลี่ยนรัชกาลใหม่ และขอความช่วยเหลือในการค้าเหมือนเช่นเคย มิใช่เพื่อยอมเป็นเมืองขึ้นอย่างที่จีนเข้าใจ

ครั้น พ.ศ. ๒๓๖๔ ไทยได้ส่งทูตไปคำนับพระศพพระเจ้าแผ่นดินจีน และถวายความยินดีกับกษัตริย์องค์ใหม่

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนิยมในศิลปวัฒนธรรมแบบจีนและได้ทรงติดต่อกับเจ้าอาณานิคมมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ จนพระราชบิดาทรงเรียกชื่อว่า “เจ้าสัวทับ”

ความสัมพันธ์กับมลายู

รัฐมลายูบางรัฐ เช่นรัฐไทรบุรี ปัตตานี ไทยถือว่าเคยเป็นประเทศราชมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ตอนที่เสียกรุงแก่พม่าพวกรัฐเหล่านั้นคงจะเป็นอิสระ จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๑ ตอน พ.ศ. ๒๓๒๘ กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จไปขับไล่พม่าในดินแดนปักษ์ใต้ และได้ถือโอกาสจัดการบ้านเมืองให้เรียบร้อย พวกรัฐมลายูมี ปัตตานี ไทรบุรี ตรังกานุ ต่างก็ยอมสวามิภักดิ์เป็นประเทศราชอย่างเคย สำหรับไทรบุรีนั้นก่อนที่จะกลับมาอยู่ใต้อาณาไทย ได้ยินยอมให้บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเช่าเกาะหมาก (เกาะปีนัง) เพื่อทำเป็นท่าเรืออีกแห่งหนึ่งของบริษัท ส่วนรัฐกลันตันซึ่งรวมอยู่ในตรังกานุ ขอแยกออกเป็นประเทศราชต่างหากในสมัยรัชกาลที่ ๒ ฝ่ายไทยก็ไม่ขัดข้อง

ประเทศราชมลายูเหล่านั้นก่อความยุ่งยากให้ไทยเหมือนกัน เช่น ปัตตานีแข็งเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๑ และไทรบุรีแข็งเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๒ ที่ ๓ แต่ไทยก็สามารถจัดการปราบปรามได้โดยเรียบร้อย

ความสัมพันธ์กับพม่า ทางไมตรีและการสงคราม

ก. ทางไมตรี

พม่าได้ขอทำไมตรีกับไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๒ หลายครั้ง แต่การไมตรีไม่เป็นจริงดังคำพม่า เมื่อพม่าคิดศึกต้านเหนือคราวไรก็ทำบาทามขอเป็นไมตรีกับไทย เพราะเกรงศึกกระหนาบ แต่พอว่างการรบต้านนั้นก็หันมารุกรานไทยอีก ไทยจึงไม่รับไมตรี

ข. ทางการสงคราม

ศึกพม่าครั้งที่ ๑ (ศึกเก้าทัพ) พ.ศ. ๒๓๒๘ สาเหตุเนื่องมาจากพระเจ้าปดุงได้ข่าวว่าเมืองไทยผลัดแผ่นดินใหม่ โกรธจะยกมาตีให้ได้ไว้ จึงเกณฑ์กองทัพใหญ่ยกมาหลายทาง ทางหนึ่งนั้นยกมาจากทวายเข้าทางราชบุรี และจากมะริดเข้ามาทั้งทัพบกและทัพเรือ ทัพใหญ่ที่สุดพระเจ้าปดุงเป็นจอมทัพยกมาเองเข้าทางด่านพระเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี ทัพที่มาทางเหนือ ทางหนึ่งยกมาทางเมืองตาก อีกทางหนึ่งยกมาทางเชียงใหม่และหัวเมืองฝ่ายเหนือ

การต่อสู้ของไทย

กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกพลไปตั้งที่ทุ่งลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี ทำการรบเข้มแข็งจนพม่าต้องตั้งมั่นอยู่แต่ในค่าย เสบียงอาหารขัดสนลงทุกที ไพร่พลเกิดความย่อท้อไทยเดินทัพลงพม่าประหนึ่งว่ามีทัพหนุนมาทุกวัน พอเห็นเป็นท่วงทีพม่าท้อถอยก็เข้าระดมตีพม่าแตกออกจากค่ายพ่ายหนีไป พระเจ้าปดุงทราบข่าวว่าทัพหน้าแตกก็สั่งเลิกทัพกลับไปมาะตะมะ

ทางราชบุรี ไทยเคลื่อนทัพกลับจากทุ่งลาดหญ้ามาทางด่านนี้ ทัพหน้าเข้าโจมตีหักเอาค่ายพม่าที่เขาจูจังหวัดราชบุรีได้

การรบทางหัวเมืองปักษ์ใต้ นั้น กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จกลับจากราชบุรีแล้วยกทัพเรือไปทางใต้ ที่ถลาง (ภูเก็ต) เจ้าเมืองถึงแก่กรรมลง คุณหญิงจันทร์ภรรยาพระยาถลางและนางมุกน้องสาวช่วยกันป้องกันเมืองเป็นสามารถ จนพม่าขัดสนเสบียงเลิกทัพกลับไป ต่อมาโปรดตั้งคุณหญิงจันทร์เป็นท้าวเทพกระษัตรี นางมุกเป็นท้าวศรีสุนทร ด้วยมีความชอบในสงครามครั้งนั้นทางหัวเมืองฝ่ายใต้นับแต่ชุมพรลงไป เห็นสู้พม่าไม่ได้จึงทิ้งเมืองจนทัพไทยไปถึงตีพม่าแตกกลับไปแล้วเลยลงไปปราบมลายูได้เมืองปัตตานี ส่วนไทรบุรี ตรังกานุ แต่งบรรณาการมาขอเป็นเมืองขึ้นเหมือนเช่นเดิม

การรบพม่าฝ่ายเหนือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จยกทัพบกไปทางเหนือ ทัพไทยตีทัพพม่าที่ปากพิงแตก แล้วเลยตามตีไปถึงลำปาง พม่าล้อมลำปางไว้ ๔ เดือน ถูกตีแตกหนีไปทางเชียงแสน พม่าทางบ้านระแหงได้ข่าวว่าค่ายปากพิงแตกก็หนีกลับไป

สงครามครั้งที่ ๑ จึงเสร็จสิ้นลง ไทยได้ชัยชนะทั้ง ๆ ที่มีกำลังน้อยกว่าพม่ามาก และทำการรบถึงหลายด้าน ซึ่งพม่าพ่ายแพ้ไปทุกด้าน

ศึกพม่าครั้งที่ ๒ (การรบที่สามสบ ทำดินแดง) พ.ศ. ๒๓๒๙

พระเจ้าปดุงไกรจะได้อำนาจสงครามแก่ตัวให้เห็นว่า การพ่ายแพ้ของสงครามคราวแรกนั้น เป็นเพราะความผิดพลาดในการเดินทัพ ไม่ใช่เพราะแพ้ฝีมือไทย สิ่งใดที่บกพร่องก็ได้แก้ไขทุกสิ่งทุกอย่าง คราวที่แล้วยกมาหลายทางเกินไป แต่ละทัพยกมาถึงไม่พร้อมกัน ที่ประสงค์จะให้ไทยพะว้าพะวังทำสงครามหลายด้านก็มีได้ประโยชน์ ไทยมีเวลาตีแตกไปทีละทัพ พม่าจึงเปลี่ยนแผนการใหม่ โปรดให้พระมหาอุปราชยกทัพใหญ่มาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ทางเดียว ทั้งค่ายแน่นหนาหวังจะทำศึกแรมปี สร้างยังฉางสะสมเสบียงไว้ไม่ให้ขาดสนเหมือนคราวก่อน ไทยได้ยกเข้าตีที่สามสบและทำดินแดง แขวงจังหวัดกาญจนบุรี รบกันสามวันก็ได้ค่ายพม่าทั้งสี่ พระมหาอุปราชหนีกลับไปเมาระตะมะ แสดงว่าพม่าแพ้ฝีมือไทยโดยไม่มีข้อสงสัย

ตีเมืองทวาย พ.ศ. ๒๓๓๐ โปรดให้ยกทัพหลวงออกไปตีทวายเพื่อให้พม่าเห็นว่าไทยมีกำลังที่จะตอบแทนได้ แต่ล้อมเมืองทวายได้ก็ถึงเดือนเสบียงอาหารขาดสน จำต้องยกทัพกลับ ต่อมาทวายเป็นกบฏต่อพม่ามาขอพึ่งไทย เราจึงได้ทวาย มะริด ตะนาวศรีในครั้งนั้น

ตีเมืองพม่า พ.ศ. ๒๓๓๖ เมื่อได้ทวายแล้วก็ทรงยกทัพออกไปหวังจะลงตีเมาระตะมะอย่างถึง และถ้าเป็นไปได้จะเลยไปตีให้ถึงอังวะ แต่ทวายกับมะริดได้ข่าวว่าพม่ายกกองทัพมาปราบปราม ก็เกิดความเกรงกลัวแปรพักตร์ต่อไทยไปเป็นฝ่ายพม่าอีก ทรงเห็นว่าจะทำการไปไม่ตลอด จึงโปรดให้ถอยทัพกลับ ไม่สมพระราชประสงค์

ศึกพม่าครั้งที่ ๓ (พม่าตีเมืองเชียงใหม่) พ.ศ. ๒๓๔๐ พม่าล้อมเชียงใหม่อยู่ ๒ เดือน กรมพระราชวังบวรยกทัพขึ้นไปตีทัพพม่าแตก จับได้อูบากองนายทัพ (เป็นผู้มีตำราดุฤกษ์ยามทำเป็นยันต์ ซึ่งไทยได้รับไว้เป็นที่รู้จักกันในนามว่า ยันต์อูบากอง)

ศึกพม่าครั้งที่ ๔ (ขับพม่าจากเชียงใหม่) พ.ศ. ๒๓๔๕ พม่ามาตีเมืองเชียงใหม่อีก กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จยกทัพขึ้นไป แต่ประจวบพระโรคนี้ พระอาการหนักที่เมืองเถิน โปรดให้แม่ทัพยกขึ้นไปกันเอง ทางเชียงใหม่พระยาภาวโรรสรักษาเมืองอย่างองอาจเข้มแข็ง พม่าล้อมไว้ทั้ง ๔ ด้านถึง ๗ ทัพ พ้อทัพไทยยกขึ้นไป ระดมตีพร้อมกันกับทัพเชียงใหม่ พม่าแตกหนีไปทางเชียงแสนอีก พระยาภาวโรรสได้รับพระราชทานเลื่อนยศเป็นเจ้าผู้ครองเชียงใหม่ มีพระนามว่า พระบรมราชาธิบดีศรีสุริยวงศ์ เป็นใหญ่ในลานนา เรียกกันทั่วไปว่าพระเจ้าเชียงใหม่

ทัพไทยตามไปตีเชียงแสนได้ ใน พ.ศ. ๒๓๔๗ โปรดให้กองทัพฝ่ายเหนือยกไปตีเชียงตุง เชียงรุ่ง ลื้อ สิบสองปันนา เจ้าเมืองเหล่านั้นยอมสวามิภักดิ์แต่โดยดี จึงได้เป็นประเทศราชแต่นั้นมา

ในรัชกาลที่ ๒ สงครามทางด้านพม่าเบาบางลงไปมาก คงมีที่สำคัญ คือ

พม่าตีเมืองกลาง พ.ศ. ๒๓๔๒ เดิมพระเจ้าปดุงคิดจะยกทัพใหญ่มาตีไทยแต่ไม่พร้อม จึงยกมาตีหัวเมืองชายทะเลฝั่งตะวันตกแทน เข้าตีกลางทางหนึ่ง ทางกลางพม่าตั้งค่ายล้อมไว้แต่ยังไม่หักเอาไม่ได้ พอได้ข่าวทัพไทยยกมา พม่าก็เร่งตีจนได้เมือง แล้วกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินมาตีลงเรือหนีไป ไทยได้แต่เมืองกลางคืน เสียหายยับเยินมาก จึงรวบรวมผู้คนให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ कराฐาแทน ซึ่งเป็นเมืองพม่ามาแต่นั้น ส่วนทางชุมพรทัพไทยตีพม่าแตกพ่ายไป

มอญอพยพมาพึ่งไทย มอญทางเกาะตะมอญถูกพม่ากดขี่จึงหนีมาพึ่งไทย โปรดให้กองทัพออกไปรับครัวมอญ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎมัทธออกไปรับทางคันทกานญานุรี มอญพวกนี้เรียกว่า มอญใหม่ (มอญพวกพระยาเจ่งเรียกว่า มอญเก่า) โปรดให้อยู่ทางนนทบุรี และ ปทุมธานี

ขัดตาทัพพม่า พ.ศ. ๒๓๖๓ พระเจ้าปดุงสิ้นพระชนม์ พระเจ้าจิกกายเมงราชันต์คำขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงเตรียมการว่าเมื่อปราบปรามมณีปุระได้แล้ว ก็จะรวบรวมพลมาตีไทยหวังจะให้สำเร็จเท่าพระอัยกา ไทยได้ข่าวก็จึงส่งกำลังไปขัดตาทัพที่เพชรบุรีและกาญจนบุรี แต่จนเข้าฤดูฝนพม่าไม่ยกทัพมาเพราะต้องไปปราบมณีปุระที่กำลังกำเริบขึ้น จึงโปรดให้เรียกทัพกลับ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เสด็จกลับมาโดยสวัสดิภาพ จึงมีพระราชศรัทธาบูรณะปฏิสังขรณ์วัดจอมทองซึ่งเป็นวัดเก่า เพราะได้เสด็จประทับแรมหน้าวัดตอนเสด็จไป และทรงทำพิธีเบิกโขลนทวารที่วัดนี้ ทรงอธิษฐานขอพระพุทธคุณคุ้มครองในการเสด็จไปทัพครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชทานนามวัดนี้ใหม่ว่าวัดราชโอรส ถือเป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๓ ต่อมา

ใน พ.ศ. ๒๓๖๖ อังกฤษกับพม่าเกิดรบกัน อังกฤษส่งร้อยโทเจมส์โลเข้ามาเจรจาทางเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ชวนให้ไทยช่วยรบ แต่ไทยยังไม่เชื่อว่าอังกฤษกับพม่ารบกันจริงจึงนิ่งอยู่

ใน พ.ศ. ๒๓๖๔ ไทรบุรีซึ่งเคยเป็นเมืองประเทศราชของไทย แต่ปกครองตัวเอง เมื่อพระยาไทรบุรี (โมกข์มชะ) ถึงแก่กรรม พระยาไทรบุรี (ปะแวงวัน) บุตรชายมีความชอบในการรบได้เลื่อนยศเป็นเจ้าพระยาไทรบุรี เกิดวิวาทกันขึ้นกับน้องชาย เจ้าพระยานครศรีธรรมราชเข้า

ช่างน้องชายเจ้าพระยาไทรบุรี ทำให้เจ้าพระยาไทรบุรีขัดเคือง จึงหวังพึ่งอังกฤษและพม่า ถึงรับ
ไมตรีพม่าจะรบกับไทย ความทราบถึงกรุงเทพฯ โปรดให้หาตัวมาแก้คดี เจ้าพระยาไทรบุรีไม่มา
จึงโปรดให้กองทัพนครศรีธรรมราชลงไปปราบ เจ้าพระยาไทรบุรีหนีไปเกาะหมาก (ปีนัง) เจ้าพระยา
นครฯ (น้อย) ตั้งข้าราชการไทยไปรักษาเมืองไทรบุรีไว้

พอมมาถึงรัชกาลที่ ๓

ด้านพม่า อังกฤษตีพม่าขึ้นไปได้ถึงย่างกุ้ง แต่การรบทางบกไม่สู้ไค้ผล จึงชวนไทยให้ช่วย
รบ โปรดให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรีย) ยกไปช่วยทางบก พระยาชุมพรยกไปช่วยทางเรือ แต่ไป
เกิดขัดใจกับอังกฤษ จึงโปรดให้เรียกทัพกลับหมด ต่อมาจึงได้ส่งทัพบกออกไปอีกครั้งหนึ่ง เพราะ
อังกฤษสัญญาจะยกมณฑลเมะตะมะให้ การรบได้ผลอังกฤษชนะพม่า ยอมยกดินแดนทางเมะ-
ตะมะให้ไทยบ้าง แต่ก็ได้เพียงในนาม เพราะอังกฤษก็ยังมิได้ยึดเมะตะมะไว้ได้ชดเชย และเมะ-
ตะมะก็อยู่ไกลไทยปกครองไปไม่ค่อยถึง ทั้งไทยเห็นว่าจะเป็นทางให้อังกฤษถือโอกาสขอไทรบุรี
คืนให้เจ้าพระยาไทรบุรีด้วย จึงไม่รับคืนแดนด้านพม่าดังกล่าว อังกฤษก็เลยเลิกสนใจเรื่องไทรบุรี

ศึกเชียงตุง พ.ศ. ๒๓๙๒ เชียงรุ่งขึ้นกับเชียงตุง เชียงตุงเป็นดินแดนของพม่า พม่าแพ้
สงครามอังกฤษต้องเสียค่าปรับสงครามจึงได้รั้คเงินจากเมืองขึ้น เชียงรุ่งจึงกบฏ บ้างก็หนีมาพึ่ง
ไทย โปรดให้กองทัพฝ่ายเหนือยกไปตีเชียงตุงเพื่อหวังตัดกำลังที่พม่าจะให้มาปราบเชียงรุ่ง แต่ไม่
สำเร็จ ต้องยกกลับ

พระราชดำริเกี่ยวกับการสัมพันธ์กับต่างประเทศ

เมื่อประจวบหน้ากโกลจะสวรรคต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระ-
บรมราโชวาทว่า “การศึกสงคราม ข้างญวน ข้างพม่า เห็นจะไม่มีแล้วจะมีอยู่ที่แต่ข้างพวกฝรั่ง
ให้ระวังให้ดี อย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา
แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปเสียทีเดียว”

พระองค์ไม่โปรดฝรั่ง แต่ก็มีได้ขัดขวางที่ท่านผู้ใดจะสนใจ เช่น สมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ
สมเด็จเจ้าฟ้าจุฑามณี ตลอดจนหมื่นไวยวรนาถ (ช่วง บุนนาค) ได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แบบ
ยุโรปเป็นอันมาก

ภาค ๒

กรุงรัตนโกสินทร์สมัยใหม่

ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน

บทที่ ๕

พระราชประวัติ

๑. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ มีพระราชสมภพ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๗ ทรงเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี (เจ้าฟ้าหญิงบุญรอด) เป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๒ ของสมเด็จพระราชชนนี (องค์แรกสิ้นพระชนม์ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์) ทรงรับราชการในองค์สมเด็จพระบรมชนกนาถ จนได้เป็นอธิบดีกรมมหาดเล็ก ทรงผนวชได้ ๑๓ วัน สมเด็จพระบรมชนกนาถก็เสด็จสวรรคต พระองค์เสด็จอยู่ในสมณเพศ ๒๗ พรรษา เป็นเจ้านายพระองค์แรกที่สอบได้ถึงขั้นเปรียญ ในรัชกาลที่ ๓ พระองค์ได้ทรงเป็นพระราชาคณะมีสมณศักดิ์เท่าเจ้าคณะรอง ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ในระหว่างนั้นได้ทรงศึกษาวิชาการสมัยใหม่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นรากฐานให้ได้ทรงปรับปรุงประเทศในเวลาต่อมา ทรงรอบรู้ภาษามกษ (บาลี) ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ทรงเป็นที่รู้จักในหมู่บุคคลสำคัญชาวต่างประเทศ พระองค์ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระเชษฐา ใน พ.ศ. ๒๓๙๔ พระอัครมเหสี คือ พระนางเธอพระองค์เจ้าวิมลมาภิรมย์ (พระธิดาในกรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ โอรสพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนางจึงทรงเป็นพระเจ้านัดานเธอในรัชกาลที่ ๓) ภายหลังได้รับถวายพระนามว่า สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ทรงมีพระราชโอรส พระราชธิดากับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๔ พระองค์คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑล (สิ้นพระชนม์เมื่อพระชนม์ ๔ พรรษา) เจ้าฟ้าจาดุรนต์รัศมี (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์) และเจ้าฟ้าภาณุรังษี สว่างวงศ์ (สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ พระชนมายุ ๖๔ พรรษา ประทับในราชสมบัติ ๑๖ ปีมีพระโอรสและธิดา ๔๒ พระองค์

๒. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณมยุรี กรมขุน
 พินิตประชานาถ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจาก สมเด็จพระบรมชนกนาถ พระองค์มีพระราช
 สมภพเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ เป็นพระราชปีย์โยธส ไกล่ชิดสมเด็จพระราชบิดามาแต่ทรงพระเยาว์ ได้ทรง
 ศึกษาวิชาการต่าง ๆ ซึ่งนับถือกันในสมัยนั้นว่าสมควรแก่พระราชกุมารทุกอย่าง ตลอดจนได้ทรง
 ศึกษาภาษามคธและภาษาอังกฤษด้วย ได้รับเฉลิมพระนามเป็นกรมหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ แล้ว
 ได้เลื่อนเป็นกรมขุนพินิตประชานาถ ได้ทรงรับราชการในพระราชบิดา คือ ทรงบัญชาการกรม
 มหาดเล็ก กรมล้อมพระราชวัง และกรมพระคลังมหาสมบัติ เมื่อพระราชบิดาประชวรไข้ป่า ทอน
 เสด็จกลับจากทอดพระเนตรสุริยุปราคาเต็มดวงที่ตำบลหว้ากอจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้มีรับสั่ง
 มอบราชสมบัติคืนให้แก่พระราชวงศ์และเสนาบดีแล้วแต่จะพร้อมใจกันถวายแก่เจ้านายองค์ใด เมื่อ
 รัชกาลที่ ๔ เสด็จสวรรคตแล้วที่ประชุมได้พร้อมใจกันถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 เจ้าฟ้ากรมขุนพินิตประชานาถ ใน พ.ศ. ๒๔๑๑ เสด็จขึ้นครองราชบัลลังก์ และได้รับถวายพระนาม
 ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษา ฉะนั้นจึงต้องมีผู้
 สำเร็จราชการแผ่นดินคือ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ และเมื่อพระชนมายุครบ ๒๑ พรรษา ใน พ.ศ.
 ๒๔๑๖ ได้ทรงทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกอีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงว่าราชการด้วยพระองค์เอง โปรด
 ให้เลื่อนเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ พระองค์ทรงมีพระ-
 อัครมเหสี คือ สมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี (พระองค์เจ้าหญิงสว่างวัฒนา) และสมเด็จพระ
 ศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระองค์เจ้าหญิงเสาวภาผ่องศรี) พระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดา
 ด้วยสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี ซึ่งควรออกพระนามบางพระองค์ คือ สมเด็จพระบรม
 โอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสยามมกุฎราชกุมาร (เสด็จทิวงคตในรัชกาลที่ ๕) สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิง
 วไลยอลงกรณ์ (กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร) สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช (กรมหลวงสงขลา
 นครินทร์) และทรงมีพระราชโอรสด้วยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งจะกล่าวพระนาม
 แต่เฉพาะบางพระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ (กรมหลวง
 พิษณุโลกประชานาถ) สมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ (กรมหลวงนครราชสีมา) สมเด็จพระเจ้าฟ้า
 จุฑาธุชธราดิลก (กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย) และสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชะ (กรมหลวง
 สุโขทัยธรรมราชา) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ.
 ๒๔๕๓ พระชนมายุ ๕๘ พรรษา ประทับในราชสมบัติ ๔๒ ปีเศษ มีพระราชโอรสและพระราชธิดา
 ๗๗ พระองค์

๓. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธมกุฎราชกุมารสยามกรมขุนเทพทวารวดี ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับถวายพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ประสูติ พ.ศ. ๒๔๒๓ ได้รับสถาปนาเป็นกรมขุนเทพทวารวดีเมื่อพระชนม์ ๘ พรรษา พอพระชนม์ได้ ๑๓ พรรษาเศษ ได้เสด็จไปทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ ทรงศึกษาวิชาการทหารและรัฐศาสตร์รวมเวลา ๔ ปี ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกที่เสด็จรอบโลก ทรงเดินทางไปยุโรป แล้วเสด็จกลับผ่านอเมริกาและญี่ปุ่น เมื่อกลับมาได้ทรงรับราชการในตำแหน่งจเรทัพบก และทรงบัญชาการทหารมหาดเล็ก ได้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเมื่อสมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ ๓๐ พรรษา ได้ทรงทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ มีเจ้านายและบุคคลสำคัญจากต่างประเทศมาในงานพระราชพิธีเป็นครั้งแรก เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๔๖๘ เสด็จอยู่ในราชสมบัติ ๑๕ ปีเศษ ทรงมีแต่พระราชธิดาพระองค์เดียว คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสุทิดา พระราชกุมารี ประสูติแต่พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี

๔. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาหม่อมเจ้าหญิงจำเริญวิไลยวโรดม (พระธิดาในกรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษฐ์ ผู้เป็นพระอนุชาร่วมพระราชชนนีของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) พระชายาขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชสมภพใน พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้ทรงรับสถาปนาเป็นกรมขุนสุโขทัยธรรมราชาเมื่อพระชนมายุ ๑๒ พรรษา ก่อนเสด็จขึ้นครองราชบัลลังก์ทรงดำรงพระยศเป็นกรมหลวง ได้เสด็จออกไปศึกษาวิชาสามัญในประเทศอังกฤษ ที่วิทยาลัยอีตัน แล้วจึงทรงศึกษาวิชาทหารจนสำเร็จ เสด็จกลับมารับราชการในกองทัพบกไทย ได้ทรงรับพระราชภาระต่างพระเนตรพระกรรณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายประการ และได้ทรงศึกษาหน้าที่ราชการต่าง ๆ ในฐานะพระรัชทายาทในตอนปลายรัชกาลที่ ๖ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ มีพระชนมายุ ๓๒ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานรัฐธรรมนูญในปีเดียวกันนั้น พ.ศ. ๒๔๗๗ ขณะประทับรักษาพระองค์อยู่ในประเทศอังกฤษ ได้ทรงสละราชสมบัติ รวมเวลาอยู่ในราชสมบัติ ๙ ปีเศษ เสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีพระชนม์ ๔๘ พรรษา ไม่ทรงมีพระราชโอรสหรือพระราชธิดาเลย

การปกครอง

ที่จริงนับเป็นเคราะห์ดีของไทย ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติก่อนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเท่ากับเป็นโอกาสให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ (ซึ่งต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ได้ทรงศึกษาวิชาการแบบฝรั่ง และได้ทรงคุ้นเคยกับชาวต่างประเทศ อันเป็นทางให้ได้ทรงปรับปรุงประเทศและวางนโยบายได้เหมาะสมกับเวลาที่ชาวยุโรปเข้ามาแสวงอิทธิพลในเอเชีย จึงทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาเอกราชไว้ได้ สำหรับการที่จะติดต่อกับฝรั่งให้ได้ผลนั้น พระองค์ทรงเห็นว่าจะต้องทำให้เขายอมรับนับถือในเราเสียก่อน โดยเราจะต้องยอมรับข้อบกพร่องของตนเองและแก้ไขปรับปรุงให้เจริญทัดเทียมเขา แล้วเมื่อนั้นฝรั่งก็จะไม่กล้าข่มขู่เหมือนอย่างที่ได้ทำกับพม่า จีน และญวน ไทยจึงเริ่มปรับปรุงประเทศตั้งแต่บัดนั้นมา ได้ทรงปรับปรุงตั้งแต่เรื่องเล็ก เช่น การกำหนดให้ขุนนางใส่เสื้อเข้าเฝ้าเป็นประจำ ซึ่งแต่เดิมจะใส่แต่ในงานพระราชพิธีหรือในฤดูหนาวเท่านั้น ทรงเห็นว่าเป็นเรื่องให้ฝรั่งดูถูกว่าเราไม่เจริญ จึงทรงคิดเลืกรับอกขึ้น และโปรดให้มีขนบธรรมเนียมสวมเสื้อเข้าเฝ้าเป็นประจำ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ เช่น การสัมพันธ์กับต่างประเทศ เป็นต้น ส่วนการภายในประเทศนั้นเล่าก็หาโอกาสเสด็จประพาสไปในที่ต่างๆ เสมอ เพื่อให้ทรงมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับราษฎร และให้ราษฎรได้มีโอกาสถวายฎีกาได้มากขึ้นด้วย ทั้งๆ ที่ได้ทรงเอาพระทัยใส่เสด็จออกรับฎีกาทุกวัน โทนเป็นประจำอยู่แล้ว จึงทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงรู้จักราษฎรอย่างแท้จริง เมื่อยังทรงผนวชอยู่ก็ได้เสด็จจุดธูปไปตามจังหวัดต่างๆ ทำให้ทรงล่วงรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างถูกต้อง ทั้งทรงเป็นประชาธิปไตยเสมอ สิ่งใดที่ทรงพระประสงค์แต่ราษฎรไม่นิยมก็ทรงโอนอ่อนผ่อนตาม เช่น โปรดให้ประกาศเปลี่ยนคำบางคำ เช่น กะปิ เป็นเยื่อเคย น้ำปลา เป็นน้ำเคย ราษฎรไม่นิยมก็โปรดให้ประกาศเปลี่ยนกลับไปใช้อย่างเดิมได้ เป็นต้น พระบรมราชโบายเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงรับมาเป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์ทุกประการ ตั้งแต่การเสด็จประพาสจนถึงนโยบายต่างประเทศ ตลอดจนการปรับปรุงประเทศ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นเสมือนผู้ทรงตั้งฐานให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติ ต่อ ถึงรัชกาลที่ ๖ ก็ได้ทรงปฏิบัติเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น พอถึงรัชกาลที่ ๗ ราษฎรมีความรู้พอสมควรที่จะมีส่วนในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญได้ จึงได้มีคณะราษฎรดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วกราบทูลเชิญเสด็จอยู่ในราชบัลลังก์สืบต่อไปโดยขอรับพระราชทานรัฐธรรมนูญ ก็ทรงพระกรุณาพระราชทานรัฐธรรมนูญให้ราษฎรได้มีส่วนมีเสียงในการปกครองบ้านเมือง

พระราชพิธีสำคัญของพระมหากษัตริย์เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ก็คือ การประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกอีกครั้งหนึ่งเมื่อพระชนมายุ ๒๑ พรรษาแล้ว และไม่ต้องมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่อไป รัชกาลที่ ๖ เมื่อทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช ได้ทรงเชิญเจ้านายและประมุขชาวต่างประเทศมาร่วมพระราชพิธีด้วย นอกจากนั้นก็มีพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร และเสด็จเลียบพระนครให้ราษฎรได้ชมพระบารมีทั้งทางสถลมารคและชลมารค แล้วโปรดให้ทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือพระมหาอุปราช ในรัชกาลที่ ๔ โปรดให้ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑามณีพระราชอนุชาแบบเดียวกันกับการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ด้วยพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ดังเช่นในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งมีสมเด็จพระเอกาทศรถเป็นพระราชอนุชาคู่พระทัย มาในรัชกาลที่ ๕ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้สถาปนากรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระโอรสองค์ใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล แต่เมื่อเสด็จทิวงคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยกเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล แล้วทรงตั้งตำแหน่งมกุฎราชกุมารขึ้นแทน นอกจากนั้นได้โปรดให้ตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ เลื่อนพระอิสริยยศเจ้านาย เลื่อนยศและแต่งตั้งขุนนางข้าราชการ ปลดปล่อยนักโทษ สะสางคดีที่ค้างค้ำมาแต่รัชกาลก่อน ๆ แล้วจึงเดินสวนดินนา เพื่อจะได้สำรวจและเก็บภาษีอากรได้ถูกต้องเป็นเช่นนี้มาทุกรัฐกาล ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อเสร็จพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว ได้ด้วยพระนามพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และโปรดให้ชานพระนามพระองค์เองว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ระบอบการปกครองในรัชกาลที่ ๔ ยังแบ่งออกเป็นฝ่ายทหาร พลเรือน และจตุสดมภ์ ทั้ง ๔ อยู่ ถังสมัยต้นแห่งกรุงรัตน โกสินทร์ ได้ทรงเลื่อนยศเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) ซึ่งว่าที่สมุหพระกลาโหมด้วย ขึ้นเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ สำเร็จราชการในหัวเมืองทั้งปวง แล้วโปรดให้พระยาศรีพิพัฒน์ (ทักษ์) ผู้น้องเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ มักนิยมเรียกกันว่าสมเด็จพระยาองค์ใหญ่และองค์น้อย โปรดให้พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) บุตรสมเด็จพระยาองค์ใหญ่เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ว่าที่สมุหพระกลาโหม ราชการได้ขยายตัวไปตามความเจริญและความจำเป็นของบ้านเมือง ดังนั้นในรัชกาลที่ ๔ จึงมีส่วนราชการที่เป็นกรมอยู่

ไม่น้อยกว่า ๗๐ กรม (ดูรายละเอียดจากหนังสือพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ ฉบับของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์) บางกรมและบางตำแหน่งได้ตั้งขึ้นใหม่ตามการพัฒนาของงานในขณะนั้น เช่น กรมเรือกลไฟ กรมทหารเกณฑ์หัตถ์อย่างฝรั่ง กรมทหารรักษาพระองค์ กรมโรงพิมพ์ กรมกองตระเวน ศาลต่างประเทศ พนักงานหนังสืออังกฤษ หมอฝรั่งรักษาบาดแผล เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเวลานั้นได้มีการติดต่อกับต่างประเทศรับวัฒนธรรมและความรู้แบบใหม่ ๆ ไว้ พอมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินอยู่นั้น พระองค์ได้เสด็จสิงคโปร์และชาว ต่อมาเสด็จอินเดียนและพม่า นับเป็นครั้งแรกที่กษัตริย์ในประเทศตะวันออกเสด็จประพาสต่างแดน ได้ทรงเห็นวิธีการปกครองและความเจริญที่ฝรั่งได้นำมาใช้ในดินแดนเหล่านี้ เป็นแนวทางให้ทรงเลือกมาใช้ในประเทศบ้านเมืองของพระองค์ตามความเหมาะสม และเมื่อทรงรับผิดชอบในราชการแผ่นดินโดยสิทธิ์ขาดด้วยพระองค์เองแล้ว จึงได้โปรดให้ตั้งสภาการแผ่นดินขึ้น ๒ สภา คือ รัฐมนตรีสภา มีหน้าที่ถวายคำปรึกษาในราชการแผ่นดิน พิจารณาร่างพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ (ทั้งเช่นสถานิติบัญญัติปฏิบัติอยู่บัดนี้) และองคมนตรีสภาซึ่งเป็นสภาถวายคำปรึกษาในราชการแผ่นดินตามแต่จะมีพระราชดำรัสลงมา ต่อจากนั้นได้เปลี่ยนระเบียบบริหารราชการส่วนกลางเสียใหม่เปลี่ยนจากจุลศตวรรษที่ ๕ และกรมต่างๆ มาเป็นกระทรวง มี ๑๐ กระทรวงด้วยกัน มีผู้บังคับบัญชาเป็นตำแหน่ง “เสนาบดี” เหมือนกันหมด และให้ยกเลิกตำแหน่ง อัครมหาเสนาบดี คือ สมุหนายกและสมุหพระกลาโหมเสีย กระทรวงที่ตั้งขึ้นใหม่นี้ คือ

๑. กระทรวงกลาโหม	๒. กระทรวงมหาดไทย
๓. กระทรวงนครบาล	๔. กระทรวงต่างประเทศ
๕. กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ	๖. กระทรวงวัง
๗. กระทรวงเกษตราธิการ	๘. กระทรวงยุติธรรม
๙. กระทรวงโยธาธิการ	๑๐. กระทรวงธรรมการ

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ได้แบ่งส่วนการปกครองออกเป็นมณฑล ผู้ปกครองบังคับบัญชา คือสมุเทศาภิบาล จังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัด อำเภอมีนายอำเภอ ตำบลมีกำนัน หมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้าน (กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น) ได้ทดลองจัดการสุขาภิบาลขึ้นที่ท่าฉลอมในจังหวัดสมุทรสาครเป็นครั้งแรก และสิ่งสำคัญยิ่งที่ทรงปรับปรุงบ้านเมืองในรัชกาลที่ ๕ นั้นก็คือ

การเลิกทาส ได้โปรดให้เลิกทาสซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยได้ทรงดำเนินการเป็นขั้น ๆ ตามลำดับ มิให้เสียหายนะทบกระเทือนแก่นายเงินผู้เป็นเจ้าของทาส และตัวทาสเองมาก

เกินไป เพราะทาสเองเคยชินต่อการมีเจ้านายเลี้ยงดู ไม่พอใจที่จะออกไปประกอบอาชีพเองอยู่เหมือนกัน ได้โปรดให้ตราพระราชบัญญัติพิทักษ์เกษียณอายุลูกทาสลูกไทขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ คือกำหนดค่าตัวลูกทาสที่เกิดในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ (ปีเสด็จขึ้นเสวยราชย์) เป็นต้นไปในอัตราใหม่ ซึ่งเมื่อเด็กนั้นอายุครบ ๒๑ ปีแล้วก็จะเป็นไทแก่ตัว เมื่อเป็นไทแล้วจะขายตัวอีกไม่ได้ ทรงกำหนดโทษไว้ทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ ต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดว่าทาสเร่และทาสสินไถ่อายุครบ ๖๐ ปีแล้วให้เป็นไท ได้ประกาศให้ลูกทาสลูกเป็นไทหมด (เลิกลูกทาสในเรือนเบี้ย) ส่วนตัวทาสให้ลดค่าตัวเดือนละ ๔ บาทจนกว่าจะหมด และห้ามการซื้อขายอีกต่อไป ผู้ฝ่าฝืนให้มีโทษทางอาญา การเลิกทาสจึงค่อยๆ หมดสิ้นลง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันล้นเกล้าฯ และทรงดำเนินการได้โดยเรียบร้อย ปรากฏจากการนองเลือด ซึ่งการนี้กินเวลานานถึง ๓๗ ปี

พระราชกรณียกิจที่สำคัญในการปกครองอีกอย่างหนึ่งในรัชกาลนี้ คือ การเสด็จประพาสภายในประเทศเป็นการส่วนพระองค์เนืองๆ เรียกว่า “ประพาสต้น” ได้ทรงปฏิบัติพระองค์อย่างราชวรตามัญและเข้าแวงเยี่ยมราษฎรโดยมิให้รู้ตัว พระองค์จึงเป็นที่รักของประชาชนเป็นอย่างยิ่งจนได้รับถวายพระสมัญญาว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” แล้วยังได้เสด็จประพาสต่างประเทศอีกหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือการเสด็จประพาสยุโรปทั้ง ๒ ครั้ง ซึ่งได้ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศขึ้นหลายด้าน และยังกระชับสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศอีกด้วย

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ระบอบการปกครองได้รับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย คือ ได้มีการตั้งกระทรวงเพิ่มขึ้น คือกระทรวงทหารเรือ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงมุรธาธร ได้มีการรวมกระทรวงนครบาลเข้ากับกระทรวงมหาดไทย เปลี่ยนชื่อกระทรวงโยธาธิการเป็นกระทรวงคมนาคม และกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนภูมิภาคก็ได้รวมมณฑลหลาย ๆ มณฑลขึ้นเป็นภาค แต่ละภาคมีอุปราชควบคุมสมุหเทศาภิบาล ทั้ง ๒ ตำแหน่งนี้ขึ้นตรงต่อองค์พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้พระองค์ยังได้เป็นผู้ทรงมีส่วนสอนให้รู้จักการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยทรงสร้างคุรุสถานขึ้นเป็นนครจำลอง ฝึกหัดการปกครองโดยประชาชนตาม “ธรรมนูญลักษณะปกครองคณะนคราภิบาล” และยังได้ปลุกใจให้พลเมืองรักชาติบ้านเมือง ได้ทรงตั้งกองเสือป่าและลูกเสือขึ้น เป็นการฝึกหัดช่วยราชการทหาร

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติในระยะเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก การปกครองในรัชกาลนี้จึงเป็นไปในหลักประหยัด ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีคณะราษฎรเข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน เพื่อขอพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน และวันที่ ๑๐ ธันวาคมปีเดียวกันได้พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับถาวร

ก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินก็ได้โปรดให้ตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นเพื่อเป็นที่
 ปรีชาราชการทั้งปวงในพระองค์ ตั้งองคมนตรีสภาสำหรับทำหน้าที่ประชุมปรึกษาหารือราชการ
 และตั้งเสนาบดีสภาขึ้นเพื่อเป็นที่ปรึกษาในราชการของกระทรวงต่าง ๆ โปรดให้ยุบกระทรวงมูรธาธร
 เปลี่ยนชื่อกระทรวงศึกษาธิการเป็นกระทรวงธรรมการ รวมกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมเข้าด้วย
 กันรวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม ส่วนภูมิภาคให้ยกเลิกภาคเสีย ยุบรวมมณฑล
 และจังหวัดเสียเป็นอันมาก ได้ทดลองจัดการปกครองแบบเทศบาลขึ้นที่ตำบลชะอำลงไปจนถึง
 หัวหินขึ้นเป็นครั้งแรกและเขตแรก

บทที่ ๖

ระยะที่ไทยเริ่มต้นพัฒนาการประเทศไปในแนวอารยธรรมตะวันตก

การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ

๑. การทหาร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในภาคตะวันออกพระองค์แรกที่ทรงรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีและทรงเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวต่างประเทศ ผู้ที่มีความรู้และความคิดก้าวหน้าทันสมัยในเวลานั้น คือ พระองค์เองทรงสนพระทัยในวิชาการสมัยใหม่ทุกสาขาโดยเฉพาะวิชาดาราศาสตร์และการปกครอง พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในวิชาช่าง การทหารปืนใหญ่และการต่อเรือ กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงสนพระทัยในวิชาแพทย์ฝรั่ง และเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้เรียนวิชาต่อเรือกำปั่นใบและเรือกลไฟจนชำนาญชำนาญไม่มีใครเทียมเท่า เมื่อเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ยังเป็นหลวงนายสิทธิ์ นายเวรมหาดเล็กในสมัยรัชกาลที่ ๓ ท่านได้พยายามต่อเรือกำปั่นใบแบบฝรั่งได้สำเร็จเป็นลำแรก ให้ชื่อเป็นภาษาฝรั่งว่า “แอเรียล” ซึ่งต่อมาได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเรือนี้ให้ใหม่ว่า “แกล้วกลางสมุทร”

ท่านเหล่านี้จึงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ได้มีการหัดทหารแบบยุโรป โดยจ้างครูฝรั่งเข้ามาฝึกสอน ทหารเหล่านี้เรียกว่า “ทหารเกณฑ์ห้อยอย่างฝรั่ง” โปรดให้ส่งซื้อปืนเล็กและปืนใหญ่เพิ่มขึ้น โปรดให้สร้าง “เรือรบกลไฟขึ้นไว้สำหรับพระนครและลาดตระเวน” ได้แก่เรือกำปั่นใบหรือเรือปืน และเรือกำปั่นรบกลไฟจักรท้าย เช่น ลำหนึ่งชื่อว่า “สยามูปสัคัมภ” ในรัชกาลที่ ๕ ได้ส่งซื้อเรือลำใหญ่ คือ เรือพระที่นั่งมหาจักรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ได้โปรดชักชวนให้ประชาชนสมทบทุนซื้อเรือรบขนาดใหญ่ลำแรก คือ เรือรบหลวงพระร่วง กองทัพเรือได้ปรับปรุงให้ทันสมัยในรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา ส่วนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารมีขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕

๒. การศึกษา ในรัชกาลที่ ๔ ได้โปรดให้จ้างครูฝรั่งเข้ามาสอนภาษาอังกฤษแก่พระเจ้าลูกเธอ ครูคนแรก คือนางแอนนา ลีโอโนเวนส์ เวลานั้นมีพวกบาทหลวงและมิชชันนารีเข้ามามากได้นำความรู้ทางการแพทย์ เช่น การปลูกฝี การรักษาบาดแผล การใช้ยาแบบฝรั่ง และวิชาการ

อื่นๆ เช่น การพิมพ์เข้ามา หมอบลัคเลย์ นอกจากเป็นนายแพทย์และนักสอนศาสนาแล้ว ยังตั้ง
โรงพิมพ์และออกหนังสือพิมพ์ภาษาไทยชื่อสยามวิคตอรีด้วย หมอสมิธออกหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ
ชื่อสยามรีปอสิตอรี รัฐบาลก็ได้ตั้งโรงพิมพ์ขึ้นด้วย ชื่อโรงพิมพ์อักษรพิมพ์การ พิมพ์ราชกิจ-
จานุเบกษาแถลงข่าวของทางราชการ การศึกษาค่อยๆเจริญขึ้นเป็นลำดับ ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้ตั้ง
โรงเรียน โรงเรียนแรก คือ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ สอนพระราชกุมารและบุตรข้าราชการ
แล้วโปรดให้ตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไปขึ้นตามวัด โรงเรียนแรกคือ โรงเรียนวัดมเหยงคณ์
จากนั้นการศึกษาก็ดำเนินไป ได้ตั้งโรงเรียนสตรีขึ้นด้วย ได้แก่โรงเรียนสุนันทาลัย โรงเรียนราชินี
และโรงเรียนเสาวภาตามลำดับ ต่อมาจึงตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ในรัชกาลที่ ๖ ได้ประกาศใช้พระราช
บัญญัติประถมศึกษา จึงนับว่าการศึกษาระดับบังคับสำหรับประชาชนเริ่มมีในสมัยรัชกาลที่ ๖ และ
มีพระราชดำริจะให้สร้างโรงเรียนขึ้นแทนวัดประจำรัชกาลดังแต่ก่อน จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้าง
โรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นดำเนินการทำนองเดียวกับบับลิสกูลของอังกฤษ และต่อมาในรัชกาล
ที่ ๗ โปรดให้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยเพื่อเป็นบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัยขึ้นที่ตำบลบางขวางแบบบับลิสกูลของอังกฤษ
เช่นเดียวกัน และได้ตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษา คือ โรงเรียนเพาะช่างขึ้นในครั้งนั้น แล้วโปรดให้สร้าง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก

๓. การตัดถนนขุดคลองและสร้างสะพานในกรุงเทพมหานคร ในรัชกาลที่ ๔ ได้
โปรดให้ตัดถนนขึ้นหลายสาย ทั้งนี้เพราะพวกกงสุลชาวต่างประเทศเข้าซื้อที่ดินตลอด ทรงพระราช
ดำริว่า “พวกยุโรปเข้ามาอยู่ในกรุงมากขึ้นทุก ๆ ปี ด้วยประเทศบ้านเมืองเขามีถนนหนทางเรียบรื่น
สะอาดไปทุกบ้านทุกเมือง บ้านเมืองของเรามีแต่กร่อยเหี่ยว หนทางก็เป็นตรอกเล็กชอยน้อย หนทาง
ใหญ่ก็เปราะเปื้อนไม่เป็นที่เจริญตา ขายหน้าแก่ชาวนานาประเทศ เขาว่าเข้ามาเป็นการเคียดแค้นเพื่อ
จะให้บ้านเมืองงดงามขึ้น...” ถนนที่สร้างขึ้นครั้งนั้นได้แก่ถนนเจริญกรุงตอนนอก ถนนทรง (ถนน
พระราม ๔) ถนนสีลม ถนนเจริญกรุงตอนใน ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร เป็นต้น แล้วโปรด
ให้สร้างสะพานขึ้นเป็นอันมาก ส่วนมากทำด้วยไม้ สะพานที่ทำด้วยเหล็กแห่งแรก คือ สะพานดำรง
สถิตย์บนที่ถนนเจริญกรุงตอนใน และโปรดให้ก่อตึกแถวทั้ง ๒ ฟากถนนนี้ให้เข้าค้าขาย เรณหน้า
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ (แนวพระราชอุทยานสราญรมย์) ก็โปรดให้สร้างตึกแถวยาว ให้เป็นที่ครูสอน
หนังสือ ครูหัดทหาร และทหารอย่างยุโรปอยู่บ้าง ให้ลูกค้าแขกฝรั่งอยู่บ้าง ในรัชกาลที่ ๕ ได้โปรด
ให้ตัดถนนเพิ่มขึ้นอีกมาก

ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา หรือคราววาระสำคัญ ๆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดให้สร้างสะพานเป็นสาธารณกุศลไว้ เช่น สะพานเฉลิมเผ่า (ข้างวัดกุ่มวนาราม) สะพานอรุพงษ์ (วัดลงแล้ว) เมื่อตัดถนนมากขึ้นคลองก็ลดความสำคัญลงตามลำดับมาจนบัดนี้ในรัชกาลที่ ๖ ได้โปรดให้สร้างสะพานรถไฟข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นครั้งแรก คือ สะพานพระรามหก การขุดคลองได้ทำหลายแห่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ขุดคุ้ยพระนครขึ้นนอก คือ คลองผดุงกรุงเกษม สร้างบ่อในพระนครหลายบ่อ เช่น บ่อผลาญไฟริบ บ่อปราบศัตรูพ่าย เป็นต้น โปรดให้ทำกระโจมไฟหลังสันคอน ในรัชกาลที่ ๗ ได้โปรดให้สร้างสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (สะพานพระพุทธยอดฟ้า) ขึ้น

๔. การก่อสร้าง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระราชวังสราญรมย์ขึ้นใกล้ ๆ พระบรมมหาราชวังไว้เพื่อประทับเวลาทรงพระสำราญ สร้างสวนอนันตอุทยาน (นันทอุทยาน) ขึ้นในคลองมอญหลังวัดชีโนรสาราม และสร้างที่ประทับตามหัวเมืองอีกหลายแห่ง เช่น ที่อ่างศิลาชลบุรี พระนครคีรีที่เพชรบุรี พระนารายณ์ราชนิเวศน์ที่ลพบุรี พระราชวังจันทร์เกษมที่อยุธยา และพระตำหนักที่บางปะอิน เป็นต้น ยังมีการก่อสร้างและเปลี่ยนแปลงในพระบรมมหาราชวังอีกเป็นอันมาก ที่สำคัญคือ สร้างพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ที่บนกำแพงแก้วของพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท สร้างพระพุทธรูปที่สวนขวา (สวนศิลาแลง) สร้างตึกกระษాปณิสติวิหารสำหรับเป็นที่ทำเงินเหรียญขึ้นที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท เป็นต้น มาในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้สร้างพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทขึ้น และยังสร้างพระตำหนักข้างในอีกหลายหลัง และสร้างพระราชวังดุสิตขึ้น โปรดให้ซ่อมและสร้างพระราชวังบางปะอินอันประกอบด้วยพระที่นั่งงาม ๆ หลายองค์ สร้างพระราชวังที่เกาะสีชังขึ้นด้วย ในรัชกาลที่ ๖ ได้โปรดให้สร้างพระที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวัง สร้างวังพญาไท (โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าบัดนี้) สร้างพระราชวังสนามจันทร์มฤคทายวัน และหาดเจ้าสำราญ เป็นต้น พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ โปรดให้สร้างพระราชวังไกลกังวลขึ้นที่หัวหิน นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาการก่อสร้างได้เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับตามความต้องการของประเทศ สถานที่ราชการต่าง ๆ ทั้งในราชธานีและต่างจังหวัดก็ได้เริ่มขึ้นในรัชกาลนี้ และขยายตัวออกไปตามลำดับ

๕. การสาธารณูปโภค การสาธารณูปโภคก็ได้จัดให้มีขึ้นอย่างแท้จริงในรัชกาลที่ ๕ ได้แก่การไฟฟ้า ประปา รถไฟ รถราง โทรเลข โทรศัพท์ โรงพยาบาล การชลประทาน และอื่น ๆ ในชั้นแรกอาศัยจ้างฝรั่งมาทำ แล้วได้เริ่มส่งคนไปเรียนต่างประเทศ ได้แก่เจ้านายซึ่งส่วนมากเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ และโอรสเจ้านายอื่น ๆ กับบุตรข้าราชการทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้เมื่อกลับมาแล้ว

ก็ได้รับและดำเนินงานต่อจนเป็นปีกแผ่นมาจากทุกวันนี้ ดังเช่น กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งถือกันว่าเป็นพระบิดาแห่งกฎหมาย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทย์ และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พระบิดาแห่งการทหาร เป็นต้น

๖. การเศรษฐกิจ ได้แก่ การค้า ภาษีอากร และเงินตรา

ในรัชกาลที่ ๔ ชาวยุโรปได้เข้ามาทำการค้าขายและตั้งห้างร้านมากขึ้นเป็นลำดับ พระราชพงศาวดารได้กล่าวไว้ว่า “...พระนครก็สมบูรณ์มั่งคั่งด้วยสมบัติ ฝนก็ตกตามฤดูกาล ลูกค้าวานิชมาตั้งห้างค้าขาย สิ่งของต่างๆ ที่ไม่ได้เห็นก็ได้เห็น ของที่ไม่เคยมีก็มีขึ้น และลูกค้านานาประเทศเข้ามาค้าขายซื้อข้าวออกไปปีหนึ่งก็ถึง ๓๐๐ ลำ บางปีก็ถึง ๔๐๐ ลำ ราษฎรก็ได้ขายข้าวให้แก่ลูกค้านานาประเทศเป็นจำนวนข้าวออกไปปีหนึ่งก็ถึง ๘๐,๐๐๐ เกวียนบ้าง ๘๐,๐๐๐ เกวียนเศษบ้าง และภาษีฝิ่นก็ได้เงินปีละ ๖,๐๐๐ ชั่ง ๗,๐๐๐ ชั่ง เงินค่านาก็ถึง ๔,๐๐๐ ชั่ง ๕,๐๐๐ ชั่ง ราษฎรก็ได้มั่งมีเงินทองขึ้นทุกแห่งทุกตำบล..... ภาษีอากรก็ได้บวกทวีมากขึ้นทุกสิ่ง.....” จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่าการค้าขายกับต่างประเทศก้าวหน้าไปมาก ทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นและได้พัฒนาเรื่อย ๆ ขึ้นมาในรัชกาลที่ ๕-๖ ต่อเมื่อถึงระยะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในรัชกาลที่ ๗ การค้าจึงได้ซบเซาลงไป และเมื่อมีการค้ากับต่างประเทศกว้างขวาง การภาษีอากรก็เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเป็นลำดับ

ตามหนังสือสัญญาทางการค้าในรัชกาลที่ ๓ นั้น อังกฤษและอเมริกาขอเปลี่ยนให้ไทยเก็บค่าจังกอบตามขนาดปากเรือ คือถ้าเป็นเรือมีสินค้ำมาด้วย ค่าจังกอบวาละ ๑,๗๐๐ บาท ถ้าเป็นเรือเปล่ามาซื้อสินค้า ค่าจังกอบวาละ ๑,๕๐๐ บาท และไทยไม่เรียกเก็บภาษีอื่นอีก แต่ลักษณะการค้าในสมัยก่อน ไทยเก็บภาษีภายในโดยใช้วิธีผูกขาดเป็นพื้น ต้องซื้อต้องขายกับเจ้าภาษีและพระคลังสินค้าของหลวง นอกจากนี้พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย ขุนนางและราษฎรยังนิยมแต่งสำเภาไปค้าขายอีกด้วย พ่อค้าฝรั่งจึงกล่าวว่ารัฐบาลเก็บค่าจังกอบแล้วยังแย่งค้าขายและเก็บภาษีทางอ้อมอีกผิดหนังสือสัญญา ฝ่ายไทยก็ชี้แจงว่า ถ้าฝรั่งไม่สมัครเสียค่าปากเรือจะกลับไปเสียภาษีขาเข้าขาออกอย่างเดิมก็ได้ ส่วนการค้าสำเภานั้นในหนังสือสัญญาไม่ได้ระบุว่าไทยจะเลิกค้า จะผิดสัญญาอย่างไรได้โต้แย้งกันอยู่หลายปี ต่อมารัฐบาลอังกฤษส่งเซอร์เจมส์บริกเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญาทางการค้าเสียใหม่ แต่พอที่ไทยเปลี่ยนแผ่นดิน มาในรัชกาลที่ ๔ เซอร์จอห์นเบาริง เข้ามาขอแก้สัญญานั้นอีก ทรงพระราชดำริว่า “ฝรั่งมีอำนาจขึ้นทางตะวันออก ซึ่งจะไม่ยอมแก้หนังสือสัญญานั้นไม่ได้.....” จึงต้องยินยอมให้แก่ไซ อังกฤษขอให้ไทยเลิกภาษีผูกขาดและพระคลังสินค้า ให้เปลี่ยนเป็นเก็บภาษีร้อยละแทน โดยให้เก็บได้ร้อยละ ๓ และต้องยอมให้มีการซื้อขายได้ตามใจ ยกเว้นสินค้าต้องห้ามบางอย่างเท่านั้น เช่น ฝิ่น ซึ่งยอมให้ไทยจำกัดจำนวนได้ และอาวุธซึ่งยอมให้ไทยควบคุม

ได้ เป็นต้น ไทยจึงได้แก้ไขวิธีเก็บภาษีใหม่ เลิกผูกขาดซื้อขายอย่างแต่ก่อน ใช้วิธีเก็บภาษีอย่าง ร้อยละแทน และต้องตั้งภาษีภายในต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อทดแทนรายได้และผลประโยชน์ที่ขาดไป แล้วก็คิดอ่านบำรุงการกสิกรรมและพาณิชย์กรรมเพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น ชุกคลอง เพื่อการคมนาคม ขนส่ง และเพื่อบุกเบิกที่ดินให้คนทำไร่ไถนาได้มากขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการต่อมาในรัชกาลหลัง ๆ เช่น ได้มีการตัดและขยายถนน สร้างทางรถไฟขึ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ ขยายการชลประทานออกไปเป็นอันมาก จำผู้เชี่ยวชาญมาวางโครงการชลประทานลุ่มแม่น้ำเจ้า พระยา สร้างประตูน้ำชุกคลองส่งน้ำขึ้นหลายแห่ง ได้แก่ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ประตูน้ำเสาวภา คลองรังสิต คลองประเวศน์บุรีรมย์ เป็นต้น เชื้อนเจ้าพระยาจังหวัดชัยนาทนั้นก็เนื่องมาจากโครงการที่วางไว้ในรัชกาลที่ ๕ นั้นเอง เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ยังโปรดให้สำรวจป่าไม้และตั้งกรม ป่าไม้ขึ้นดำเนินการดูแลบำรุงป่าให้ถูกต้องตามหลักวิชา โปรดให้ตั้งกรมโลหกิจขึ้นเพื่อสำรวจแหล่งแร่และควบคุมการขุดแร่ โปรดให้ปรับปรุงและส่งเสริมการเลี้ยงไหม ตั้งกรมอุทกศาสตร์ขึ้นเพื่อ อำนวยความสะดวกในการเดินเรือ และสำรวจฝั่งทะเล ทั้งได้สร้างกระโจมไฟขึ้นอีกด้วย ส่วนการ เก็บภาษีอากรนั้นไทยได้พยายามขอแก้ไขมาตลอดเวลา จนสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๑ จึงได้เริ่มเห็น ผลเรื่อยมาซึ่งสำเร็จเรียบร้อยใน พ.ศ. ๒๔๘๑ ไทยได้รับเอกราชในทางภาษีอากรโดยสมบูรณ์

ในรัชกาลที่ ๕ ได้โปรดให้ตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ขึ้นเพื่อเป็นที่เก็บเงินรายได้ของแผ่นดิน และต่อมาได้กลายเป็นกระทรวงการคลัง โปรดให้เลิกระบบเจ้าภาษีนายอากรเสีย ให้ทางราชการเป็นผู้เก็บเอง ทำให้ได้เงินเต็มเม็ดเต็มหน่วยขึ้น และวางพิภพการเก็บภาษีอากรเท่ากันหมดทั้งประเทศ วางระเบียบการคลังใหม่ให้รัดกุม ได้มีการตั้งงบประมาณแผ่นดินเป็นครั้งแรก แยกพระราชทรัพย์ ส่วนพระองค์ออกจากส่วนของแผ่นดิน โปรดให้ตั้งเงินเดือนข้าราชการเป็นเงินประจำเดือนแทนเบี้ย หักเงินบิอย่างแต่ก่อน และในรัชกาลที่ ๖ ยังได้ทรงจัดตั้งหน่วยราชการเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ขึ้นอีกหลายอย่าง อาทิเช่น การสหกรณ์ การออมสิน เป็นต้น ส่วนการธนาคารก็ได้เป็นปีกแผ่นดินขึ้น เช่นเดียวกัน

สำหรับเงินตราในเมื่อเศรษฐกิจขยายตัว ความต้องการใช้เงินตราก็เพิ่มมากขึ้น เดิมไทยใช้ เงินพดด้วง (รูปเป็นก้อนกลมโดยตีหัวท้ายให้ออเข้าไปหาตอนกลาง) ทำด้วยมือมิได้ใช้เครื่องจักร ทำออกไม่พอให้พ่อค้าฝรั่งแลกเปลี่ยนกับดอลลาร์ของเขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ โปรดให้เปลี่ยนจากเงินพดด้วงเป็นเงินเหรียญ เรียกว่าเงินแปะ โปรดให้ตั้งโรงกระษาปณ์ขึ้น ใช้ เครื่องจักรทำเงินตราสยาม มีตราพระมหามงกุฎ มีชนิดเหรียญเงิน รากาหนึ่งบาท กึ่งบาทหนึ่งสลึง และหนึ่งเฟื้อง (๑๒ สตางค์) เหรียญตะกั่วเรียกว่า อัฐ (ราคา ๔ อันเฟื้อง) และโสฬส (ราคา

๑๖ อันเฟื่อง) ชนิดเหรียญทองคำ คือ ทศ (ราคา ๘ บาท) พิศ (ราคา ๔ บาท) พัดตั้งส์ (ราคา ๑๐ สลึง) เหรียญทองแดง คือ ชิก (ราคา ๒ อันเฟื่อง) เตี้ยว (ราคา ๔ อันเฟื่อง) และโปรดให้พิมพ์ธนบัตรขึ้นด้วย การใช้เบี้ยหอยก็เลิกแต่นั้นมา ต่อมาเหรียญตึกเกิดมีปลอมมากขึ้นและราคาก็ลดน้อยลง ราษฎรจึงเรียกเหรียญตึกชนิดอัฐและโสฬส ว่าเก๊ แต่ยังใช้ต่อไปอีกหลายปี ในรัชกาลที่ ๕ ได้สร้างโรงกระษาปณ์ใหม่ให้ดีขึ้นกว่าเก่า และได้เกิดการใช้เบี้ยกระเบื้องกันขึ้นอย่างแพร่หลาย บัญชีเดิมเป็นคะแนนสำหรับเล่นเบี้ยในโรงบ่อนแล้วเอาไปขึ้นเงินได้ แต่ละบ่อนก็มีบัตรเครื่องหมายของตนเอง ต่อมาเมื่อตึกและทองแดงขึ้นราคา คนเอาเหรียญตึก และทองแดงไปหลอมขายเสียส่วนมาก คนจึงเอาเบี้ยมาใช้แทนเหรียญดังกล่าว จนรัฐบาลต้องประกาศห้าม และผลิตเหรียญและธนบัตรเพิ่มขึ้นให้พอใช้กันต่อไป อนึ่งเมื่อเวลาขึ้นรัชกาลใหม่นั้น รัฐบาลย่อมจะทำเหรียญและธนบัตรตราประจำรัชกาลขึ้นใช้ทั่วๆ ไป มาจนถึงปัจจุบันนี้

บทที่ ๗

ศาสนาและวัฒนธรรม

๑. ศาสนา เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่เป็นเวลานานถึง ๒๗ พรรชานั้น ได้ทรงศึกษาภาษาบาลี (บาลี) และพระไตรปิฎกแตกฉานจนได้ทรงเป็นเปรียญ และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งให้เป็นพระราชคณะ ทรงมีพระทัยกว้างในแนวความคิดที่เกี่ยวกับศาสนา ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอื่น ๆ ทุกศาสนาเป็นอย่างดี พระราชทานเสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ประชาชนทั่วไป พวกบาทหลวงและมิชชันนารีทั้งหลายพากันยกย่องในน้ำพระทัยและพระเมตตาคุณโดยทั่วกัน ได้ทรงตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นในรัชกาลที่ ๓ โดยทรงเห็นว่าวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายนั้นบกพร่อง จึงได้ตั้งนิกายใหม่ขึ้น แก้ไขปรับปรุงวัตรปฏิบัติให้ถูกต้องตรงตามพุทธบัญญัติยิ่งขึ้น แต่เมื่อเสด็จขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แล้วก็ได้ใช้พระราชอำนาจที่จะบีบบังคับนิกายเดิมแต่อย่างไร ในรัชสมัยของพระองค์ คงให้ราชการยกย่องพระสงฆ์ ๒ นิกายนี้เสมอกัน เช่น ในพระราชพิธีก็ได้ให้นิมนต์พระทั้ง ๒ นิกาย ในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ก็ได้ทรงเลือกนิกาย โปรดให้คำนึงถึงอายุพรรษาและคุณธรรมเป็นสำคัญ พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายจึงได้แก้ไขวัตรปฏิบัติให้ดีขึ้นเป็นลำดับมิได้เกิดการแตกร้างกันตลอดมา

ในด้านสถาปัตยกรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดเป็นอันมาก ที่สำคัญได้แก่ ทรงสร้างวัดเทพวนารามขึ้นที่นอกพระนครพร้อมด้วยสระปทุมวันไว้เป็นที่เสด็จประพาสและทรงพระราชกุศล วัดราชประดิษฐ์ซึ่งถือว่าเป็นวัดประจำรัชกาลนั้นทรงสร้างไว้ใกล้พระราชวังสราญรมย์เพื่อไว้ทรงพระราชกุศลเมื่อเป็น “พระเจ้าหลวง”^(๑) แล้วนอกจากนั้นได้ทรงสร้างบรมบรรพต (ภูเขาทอง) ต่อจากที่สร้างไว้ในรัชกาลที่ ๓ สร้างพระปฐมเจดีย์และสร้างพระสมุทรเจดีย์ใหม่ เป็นต้น ได้ทรงส่งสมณทูตไปลังกาครั้งหนึ่ง พอมาถึงรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสร้างวัดเบญจมบพิตร^(๒) ขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นวัดที่สวยงามที่สุดวัดหนึ่ง สร้างด้วยหินอ่อนจาก

(๑) “พระเจ้าหลวง” คือพระมหากษัตริย์ขึ้นครองราชบัลลังก์แต่ยังมีพระชนม์อยู่ “พระพุทธเจ้าหลวง” คือพระมหากษัตริย์รัชกาลที่เสด็จสวรรคตไปแล้ว

(๒) ถือได้ว่าเป็นศิลปกรรมชั้นเอกชิ้นหนึ่งแห่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

อิทธิพล สมเด็จพระยานวิธานวาทิศวงศ์ทรงออกแบบ ส่วนวัดประจำรัชกาลที่ ๕ นั่นคือ วัดราชบพิธ นอกจากนี้ได้ทรงสร้างวัดนิเวศธรรมประวัติขึ้นที่บางปะอิน ในแบบสถาปัตยกรรม โบสถ์ฝรั่ง

การบำเพ็ญศาสนกิจทางอื่น ในรัชกาลที่ ๕ ได้โปรดให้พิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้งแรก โปรดให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เพื่อให้การปกครองในสังฆมณฑลเป็นไป ด้วยดี ทรงตั้งสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ขึ้น ๒ แห่งคือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่วัดมหาธาตุและมหามกุฏราชวิทยาลัยที่วัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาอุปราชอังกฤษประจำอินเดียได้ส่งพระบรมสารีริกธาตุที่ขุดได้มาถวาย จึงโปรดให้ประดิษฐานไว้ที่ยอดบรมบรรพตวัดสระเกศ นอกจากนี้ยังได้พระราชทานเงินอุดหนุนแก่ศาสนาอิสลามและคริสต์ศาสนาโดยทั่วกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร” และหนังสือทางพระพุทธศาสนาเรื่องอื่น ๆ อีก โปรดให้แต่งบทสวดมนต์คำฉันท์ซึ่งยังใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ทรงแก้ไขและปรับปรุงการสอบพระปริยัติให้ดีขึ้น บำรุงพระร่วงโรจนฤทธิ์แล้วประดิษฐานไว้ที่พระปฐมเจดีย์ รัชกาลนี้มีได้ทรงสร้างวัดประจำรัชกาล เพราะทรงเห็นว่ามียุคมากมายอยู่แล้ว ทั้งนี้ได้โปรดถือเป็นคติต่อมาทุกรัชกาล

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐขึ้นแจกจ่ายไปตามวิทยาลัยและหอสมุดนานาชาติทั่วโลก และโปรดให้ประกวดแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาสำหรับเด็ก

๒. วัฒนธรรม ได้แก่วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ศิลปะ การก่อสร้างในรัชกาลที่ ๔ ได้เริ่มมีแบบอย่างของฝรั่งเข้ามาปนดังข้อความที่ว่า “.....ข้างพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยฝ่ายบูรพทิศ โปรดให้สร้างพระที่นั่งอย่างฝรั่งขึ้นอีกองค์ ๑ ติดกับฉนวน ให้ชื่อพระที่นั่งราชฤดี” การสร้างตึกแถวขึ้นในรัชกาลนี้ก็เป็นการก่อสร้างแบบฝรั่งเช่นกัน พระราชวังหลายแห่ง เช่น พระราชวังสราญรมย์ พระนครคีรีและพระราชวังนันทอุทยาน สร้างเป็นแบบฝรั่ง ใช้แบบประทุนหน้าต่างทรงโค้ง แต่โดยทั่ว ๆ ไปแล้วการก่อสร้างส่วนใหญ่ยังใช้แบบไทยอยู่ วิวัฒนาการของศิลปะที่อาจจะกล่าวได้ว่า เป็นศิลปะแบบไทยสมัยรัตนโกสินทร์มีในรัชกาลนี้ คือแบบที่เรียกว่ายอดมงกุฎ ส่วนสิ่งก่อสร้างที่งามที่สุดน่าจะได้แก่พระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์

พอมายังรัชกาลที่ ๕ ศิลปะแบบฝรั่งได้มีอิทธิพลมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะความนิยมและเพราะช่างที่ทำการก่อสร้างที่สำคัญ ๆ เป็นชาวยุโรปไม่ถนัดและไม่ชำนาญการก่อสร้างแบบไทย สิ่งก่อสร้างแบบฝรั่งนั้นได้แก่พระบรมรูปทรงม้า พระราชวังดุสิต พระที่นั่งอนันตสมาคม วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ และสถานที่ราชการทั้งหลาย อันได้แก่ กระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น แต่ก็ยังรักษาศิลปะแบบไทยไว้เป็นอันดี เช่น วัดเบญจมบพิตร วัดราชบพิธ หอสมุดแห่งชาติเดิม แต่บางครั้งก็ใช้แบบไทยและแบบฝรั่งผสมกลมกลืนกันไป เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในรัชกาลที่ ๖ ได้ทรงฟื้นฟูศิลปะไทยสมัยต่าง ๆ ขึ้นเป็นอันมาก เพื่อรักษาไว้ซึ่งความงามและความเจริญของศิลปะไทยอันมีมาช้านานแล้ว เรียกว่าสมัยฟื้นฟูศิลปกรรม ส่วนมากได้แก่ศิลปะแบบอิทธิพลขอม หรือบางท่านเรียกว่าอิทธิพลเขียงแสน ได้แก่โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยและตึกอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่อนุสาวรีย์ทหารอาสาเป็นศิลปะไทยอิทธิพลศรีวิชัย ส่วนศิลปะแบบฝรั่งได้แก่พระที่นั่งในพระราชวังสนามจันทร์และพระราชวังพญาไท ในรัชกาลที่ ๗ สิ่งก่อสร้างที่สำคัญคือ พระราชวังไกลกังวล โรงภาพยนตร์เฉลิมกรุง สะพานพระพุทธยอดฟ้า ซึ่งเป็นการก่อสร้างแบบฝรั่ง

นอกจากสิ่งก่อสร้างแล้ว ไทยยังรับวัฒนธรรมอื่น ๆ แบบฝรั่งมาใช้อีกด้วย เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ได้โปรดให้สร้างเครื่องราชอิสริยาภรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อถวายตอบแทนกษัตริย์ต่างประเทศและได้สร้างเพิ่มเติมอีกในรัชกาลที่ ๕ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ของไทยได้ชื่อว่างามที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง การยิงสลุดและการชักธงแดงความเคารพแบบฝรั่งได้เริ่มใช้ในรัชกาลที่ ๔ นี้แล้ว เมื่อเสด็จทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่บ้านหว้ากอ เจ้าเมืองสิงคโปร์ขอถ่ายพระรูปกับพระราชทานอนุญาต การปั้นพระรูปเหมือนได้มีขึ้นในครั้งนั้นด้วย (เดิมไทยถือคติว่าการถ่ายรูปกิติ บันรูปเหมือนกิติ เป็นการทำให้อายุสั้น ใช้สร้างพระพุทธรูปแทนตัว) ในพระราชพิธีตรุษก็โปรดให้ “.....เลี้ยงโต๊ะเจ้านายขุนนางและกงสุลต่างประเทศทุกปี...” และยังได้ทรงเปลี่ยนแปลงประเพณีอีกหลายอย่าง ที่ควรกล่าวถึง คือ การถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ซึ่งตามปกติเจ้านายและขุนนางเท่านั้นที่เสวยและดื่ม น้ำพระพิพัฒน์สัตยาเป็นการถวายความสุจริตแต่ฝ่ายเดียว ทรงเห็นว่าไม่สมควร พระเจ้าแผ่นดินควรจะต้องรักษาความสุจริตด้วย จึงทรงกระทำสัตย์เสวยน้ำพระพิพัฒน์สัตยาก่อนผู้อื่น พอมายังรัชกาลที่ ๕ ถึงแม้จะรับขนบธรรมเนียมประเพณีฝรั่งมาใช้เป็นอันมาก แต่ก็ยังนิยมใช้แต่เป็นทางราชการ เช่น ในการปฏิบัติราชการทั่วไป ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ ในวงพิธีการทูต แต่ในส่วนพระองค์ยังคงใช้ขนบธรรมเนียมของไทยอยู่ทั่วไป ใน

พระราชสำนักในการภายในที่เป็นส่วนพระองค์ยังใช้ประเพณีไว้ และการหมอบคลานอยู่ แต่สำหรับส่วนราชการใช้วิธียืนหรือนั่งเก้าอี้ตามสากลนิยม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เลิกตัดผมทรงมหาดไทย และสตรีได้เลิกไว้ผมเปียมาไว้ผมยาวประบ่า หรือผมทรงดอกกระพุ่มแทน รับการแต่งกายและเครื่องแบบอย่างฝรั่งมาใช้ หรือดัดแปลงให้เข้ากับของเดิมของเรา เช่น การใช้เสื้อ โปรดให้ใช้เสื้อราชปะแตนเข้ากับการนุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน หรือการใช้เสื้อแขนพองติดลูกไม้แบบฝรั่งกับผ้าโจงกระเบนของสตรีเป็นต้น ได้เริ่มใช้วันทางสุริยคติและใช้ร.ศ. (รัตนโกสินทร์ศก) แทนวันทางจันทรคติแบบเก่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เปลี่ยนการใช้ ร.ศ. มาเป็น พ.ศ. (พุทธศักราช) และได้ทรงตราพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้นใช้ พร้อมทั้งบัญญัติกำหนดให้นามบุคคลและบัญญัติคำว่า ไชโย แทน โห้ฮิ้ว ของเก่า เป็นต้น ได้เปลี่ยนธงชาติจากธงช้างเป็นธงไตรรงค์ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ก็ใช้แบบฝรั่งอันเป็นสากลนิยมมากขึ้น สตรีได้เปลี่ยนแปลงมานุ่งขึ้นแทนผ้าโจงกระเบน ไว้ผมยาวแทนผมตัดสั้นเหล่านี้เป็นต้น แต่ก็ยังรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของเดิมไว้หลายประการ คือสิ่งใดดีคงไว้ สิ่งใดขัดต่อวิวัฒนาการของโลกก็เปลี่ยนแปลงไป ประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่ยังมีสมบัติแห่งความเจริญเป็นของตัวเองอยู่และไม่ถึงแก่ขัดประเพณีสากล

บทที่ ๘

การสัมพันธ์กับต่างประเทศ

การติดต่อเกี่ยวข้องกับฝรั่ง ไทยได้มีการติดต่อกับฝรั่งมากขึ้นมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๓ แล้ว คือพวกหมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน พ่อค้าอังกฤษ และบาทหลวงฝรั่งเข้ามามาก บ้างก็มาหาประโยชน์ทางการค้า บ้างก็หวังจะเผยแผ่ศาสนาและวิทยาการ บ้างก็หาประโยชน์ทางการเมือง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดการติดต่อกับฝรั่งทั้งทางส่วนพระองค์และทางราชการ แต่ก็มีได้ทรงชักชวนที่เจ้านายหรือขุนนางผู้ใดจะติดต่อกับฝรั่งเป็นการส่วนตัว เมื่อฝรั่งขอทำสัญญาทางการค้านั้นทรงจนพระทัยต่อเหตุการณ์จึงจำต้องยอม แต่พอเซอร์เจมส์ บรูกเข้ามาขอแก้สนธิสัญญาดังกล่าวก็ทรงผิดผ่อนตลอดมา พอต่อกับทรงพระประชวร การแก้สัญญาจึงระงับไป มาถึงรัชกาลที่ ๔ เซอร์จอห์น เบาริง ได้เข้ามาแก้สัญญาทางการค้าซึ่งทำให้เราต้องเสียเอกสิทธิ์ทางการศาลและศุลกากรไป แต่เพราะทรงดำริว่าความเปลี่ยนแปลงได้มาถึงประเทศทางตะวันตกแล้ว หากประเทศใดไม่เปลี่ยนวิถิทางหันเข้าหาความเปลี่ยนแปลงนั้นแล้วคงจะเกิดอันตรายแก่บ้านเมืองเป็นแน่นอน จึงทรงรับแก้ไขตามความประสงค์ของอังกฤษ ทำให้เกิดมิตรภาพเป็นปัจจัยในการปรึกษาสัญญาใหม่ ผ่อนผันกันโดยไม่ตรีจิต เพราะมีพระราชดำริว่า “.....ข้อความใดซึ่งเห็นว่างังกฤษคงจะเอาให้จึงได้ ให้ยอมเสียโดยดี แลกเอาข้อที่ไทยต้องการให้เขาลดหย่อนผ่อนผันให้ สุดแต่ให้ได้ทำหนังสือสัญญากันโดยดีให้จึงได้.....” เช่น อังกฤษยอมให้รัฐบาลไทยจัดการภาษีฝิ่นและจำกัดฝิ่นที่เข้าเมืองได้ตามใจ และไม่ขอสัมปทานอย่างในเมืองจีนเป็นต้น

ต่อมาได้ทรงยอมให้ประเทศอื่น ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ทำหนังสือสัญญาอย่างอังกฤษด้วย เพราะทรงเห็นว่าถ้ายอมให้อังกฤษทำสัญญาเช่นนั้นแต่ชาติเดียว ไทยก็เหมือนอยู่ในการจับจองของชาตินั้น ถ้าทำให้เหมือน ๆ กันหลายชาติแม้เสียเปรียบในข้อสัญญาก็ได้เปรียบที่มีอิสรภาพมั่นคง ไทยจึงได้ปลดปล่อยมาแต่ครั้งนั้น แต่ทำให้ประเทศชาตรายได้ไปมาก เพราะต้องจำกัดการเก็บภาษีจากการค้ากับต่างประเทศ และเกิดความลำบากเรื่องต้องยอมให้กงสุลเป็นผู้บังคับบัญชาชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะพวกชาวเมืองขึ้นของฝรั่งซึ่งรัฐบาลไทยจะบังคับบัญชาไม่ได้โดยตรงจึงเกิดความลำบาก พระองค์ได้ทรงแก้ไขผ่อนปรนตามควรแก่เหตุการณ์ทุกประการ ยอมเสียน้อยเพื่อรักษามาถูกไว้และทรงใช้นโยบายให้ฝรั่งเจรจากับฝรั่ง เช่น โปรดตั้งเซอร์จอห์น เบาริง เป็นพระยาสยามานุ-

กุลกิจ ๆ ให้เป็นราชทูตพิเศษปรึกษาสัตตญูระหว่างไทยกับอิตาลีก่อนที่จะลงนามกันที่กรุงลอนดอน
เป็นต้น ได้ทรงมีพระสหายเป็นชาวต่างประเทศเป็นอันมาก ได้ส่งราชทูตไทยไปอังกฤษและ
ฝรั่งเศสเป็นครั้งแรก และต่อมา พระเจ้านโปเลียนที่ ๓ ได้ถวายพระแสงดาบ ส่วนกับประเทศ
จีนนั้น ก็ได้ส่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีตามที่เคยมา

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ ได้มีประเทศต่าง ๆ มาขอทำหนังสือสัตตญูมากขึ้น โปรดให้เปลี่ยน
แปลงการเสด็จออกรับแขกเมืองโดยลำดับ จนเลิกแบบโบราณเปลี่ยนเป็นแบบใหม่หมด ในรัชกาล
ที่ ๕ นี้ได้มีการตั้งอัครราชทูตออกไปประจำต่างประเทศเป็นครั้งแรก แต่มิได้แต่งตั้งทูตไปประเทศ
จีนอีกเหมือนอย่างเคย เพราะจีนถือว่าประเทศที่แต่งตั้งทูตไปนั้นเป็นประเทศราชมาถวายบรรณาการ
แต่ไทยถือว่าแต่งตั้งทูตไปเพื่อทางไมตรีและเพื่อความสะดวกในการค้า เมื่อจีนถือผิดเช่นนั้นก็ได้
โปรดให้แต่งตั้งทูตออกไปอีก คงแต่งตั้งครั้งสุดท้ายในรัชกาลที่ ๔ เพียงครั้งเดียว และหลังจาก
เกิดความหมางใจกับฝรั่งเศสเมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) ในกรณีพิพาทเรื่องพรมแดนแล้ว
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จประพาสยุโรปเป็นครั้งแรก ซึ่งมีผลให้ความตึง
เครียดทางการเมืองคลี่คลายไปเป็นอันมาก สัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับฝรั่งเศสก็ดีขึ้นด้วย และ
ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ส่วนพระองค์กับพระมหากษัตริย์บางประเทศ ทำให้สถานะทางการเมือง
ของไทยดีขึ้น และรอดพ้นจากการคุกคามของชาติทางตะวันตกที่มาล่าอาณานิคม ทำให้เกิด
ความเข้าใจสนิทสนมกัน เป็นทางนำไปสู่การริเริ่มแก้ไขสนธิสัญญายกเลิกอำนาจศาลกงสุลของ
ต่างประเทศในเวลาต่อมา

เมื่อมหาสงครามโลกครั้งที่ ๑ เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตัดสิน
พระทัยส่งทหารเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งได้เป็นฝ่ายชนะในที่สุด ไทยจึงมีสถานะเป็นประเทศ
ฝ่ายชนะด้วย แต่มิได้เรียกร้องสิ่งตอบแทนใดอื่น นอกจากการขอเลิกสนธิสัญญาอันไม่เป็นธรรม
ซึ่งได้ทำไว้กับนานาประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๔ ประธานาธิบดีวิลสันแห่งสหรัฐอเมริกาสนับสนุนคำ
ขอของไทยเต็มที่ โดยประกาศว่า อเมริกาจะทำสัญญากับใหม่กับไทย ยกเลิกสิทธิพิเศษต่าง ๆ
ทั้งหมดโดยไม่ขอสิ่งตอบแทนใดจากไทยเลย จากนั้นไทยจึงส่งคณะทูตพิเศษมีอำนาจเต็มอันมี
ดร. ฟรานซิส บี. แซร์ (พระยาเกลี้ยงไมตรี) เป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปเจรจาขอแก้ไขสนธิ
สัญญากับประเทศต่าง ๆ การเจรจาได้ผลแต่มีผลบังคับใช้ในรัชกาลที่ ๖ เพียงสองประเทศ
คือ สหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่น ส่วนประเทศอื่น ๆ มาสำเร็จบริบูรณ์ในเวลาต่อมา ซึ่งระหว่างนั้น
ก็มีการเจรจาขอแก้ไขสัญญากันมาเรื่อย ๆ ด้วยการแก้ไขนี้ไทยจึงได้เอกราชทางการเมืองการปกครอง การค้า

มีสิทธิจะกำหนดพิกัตอัตรภาษีสินค้าเข้าได้โดยเสรี และยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (ซึ่งกงสุล
ฝรั่งมีสิทธิพิจารณาตัดสินคดีคนสัญชาติเขา ที่กระทำความผิดในพระราชอาณาจักไทย) โดยสัน
เชิงโดยมีข้อแม้ว่า ไทยจะมีเอกราชในทางการศาลในกำหนด ๕ ปี หลังจากได้ประกาศใช้ประมวล
กฎหมายใหม่ครบถ้วนแล้ว

บทที่ ๕

ภาคผนวก

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์นี้ โดยทั่วไปได้แบ่งออกเป็นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและตอนหลัง สมัยต้นนั้นมักจะนับตั้งแต่เริ่มประดิษฐานพระราชวงศ์จักรีมาจนถึงรัชกาลที่ ๓ คือรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยหลังนับตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ คือรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจนถึงสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินในรัชกาลที่ ๗ ทั้งนี้โดยถือเอาสมัยแรกเป็นระยะเวลาที่ไทยยังมิได้ปรับปรุงประเทศให้พัฒนาการอย่างแบบสมัยใหม่ มาถึงรัชกาลที่ ๔ ประเทศไทยจึงเริ่มปรับปรุงบ้านเมืองเข้าสู่อารยธรรมแผนใหม่

รัตนโกสินทร์สมัยต้น โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ประเทศอยู่ในภาวะสงครามเกือบตลอดเวลา ราชการทั้งสิ้นอาศัยหลักปฏิบัติตามแบบอย่างของกรุงศรีอยุธยาทุกประการ ด้วยขุนนางในสมัยนั้นเป็นคนสมัยอยุธยาด้วยกันทั้งนั้น ชลอเอาความเป็นอยู่ของกรุงศรีอยุธยามาไว้ทั้งในกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ถึงจะดัดแปลงไปบ้างก็เพียงเล็กน้อย เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นการปกครอง การช่าง ขนบธรรมเนียมประเพณี และความ เป็นอยู่จึงเป็นแบบอยุธยาทั้งสิ้น มาถึงสมัยรัชกาลที่ ๒ ประเทศว่างศึกลง กิจการงานทั้งหลาย ค่อยลงรูปลงรอยไปมากแล้ว สิ่งใดที่จำเป็นต้องสร้าง ต้องมี ก็ลุส่งไปได้เกือบจะสมบูรณ์ มี เวลาให้เกิดความคิดแตกฉานออกไป เข้ากฎที่ว่า เมื่อยุทธศิลปถอยลงศิลปกรรมก็เจริญขึ้น สิ่ง ที่งดงามแสดงถึงความเจริญทางความคิดและจิตใจก็เกิดขึ้น ได้แก่ ความงดงาม ประณีตทางศิลปะ การก่อสร้าง วรรณกรรม และนาฏกรรม เป็นต้น การปกครองก็พัฒนาออกไป เพิ่มหน่วยราชการ มากขึ้นให้พอแก่ความต้องการและความพัฒนา เจ้านายเริ่มทรงมีส่วนในราชการเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ได้ทรงว่ากรมที่สำคัญ ๆ และกำกับราชการกรมต่าง ๆ เป็นการช่วยแบ่งเบาพระราชภาระขององค์ พระเจ้าแผ่นดิน เพราะเริ่มจะเหลือพระกำลังที่จะจัดการและสอดส่องแต่พระองค์เดียวดังเก่าก่อน ได้ ทั้งฝรั่งก็เริ่มเข้ามาค้าขายติดต่อด้วยมากขึ้น การเศรษฐกิจตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจ นั้น รัฐบาลมีการค้าเป็นล่ำเป็นสันทั้งการค้าภายในและภายนอกประเทศ เศรษฐกิจจึงเริ่มเป็น เรื่องสำคัญที่จะต้องศึกษา พอมาถึงรัชกาลที่ ๓ พระองค์เองทรงเป็นนักเศรษฐกิจมาแต่รัชกาล ก่อน มาถึงรัชสมัยของพระองค์เอง การค้าจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด เท่า ๆ กับเรื่องการเมือง มี สัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ รายได้ของประเทศเพิ่มมากขึ้นจนสามารถสร้างวัดวาอารามได้มาก

มาย พอค้าวานิชเข้ามาค้าขายตั้งห้างร้านกันคับคั่ง บาทหลวง หมอสอนศาสนา ได้เข้ามาเผยแพร่ วิทยาการแผนใหม่ ฝรั่งเศสเริ่มติดต่อขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี จึงเป็นระยะที่สมัยเก่ากับสมัยใหม่มาพบกัน มีทั้งแรงปะทะและแรงจูงใจ ชุนนางข้าราชการตลอดจนองค์พระมหากษัตริย์ยังไม่พร้อมที่จะรับเหตุการณ์ใหม่นี้ได้ แต่ก็มีพระทัยและใจกว้างพอที่จะมิได้ขัดขวาง กันหนุ่มเป็นอันมากได้สนใจและเริ่มศึกษารับแนวคิดแบบใหม่เข้าไว้ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสมัยต่อมา แนวความคิดและทางปฏิบัติของคนสมัยใหม่และผู้ใหญ่สมัยเก่า เป็นสิ่งที่น่าศึกษาในขณะนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานให้ได้เรียนรู้สภาพของรัตนโกสินทร์สมัยหลังได้อย่างดียิ่ง

รัตนโกสินทร์สมัยหลัง เริ่มเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติโดยได้มีเวลาตระเตรียมพระองค์เพื่อรับสถานการณ์ใหม่ ๆ มาพอสมควร พระปรีชาสามารถ ความรอบรู้เฉลียวฉลาด และการเห็นการณ์ไกลของพระองค์ ตลอดจนความอะลุ่มอล่วยเป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาให้ละเอียดควบคู่ไปกับการเมืองของฝรั่งเศสในภูมิภาคแถบเอเชียนี้ โดยเฉพาะนโยบายล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสและอังกฤษ ตลอดจนต้องศึกษาถึงความเป็นอยู่ของประเทศเพื่อนบ้านของเราให้เห็นการเอาตัวรอดและการเอาตัวไม่รอดในมรสุมการเมืองของแต่ละประเทศด้วย การปกครอง วิทยาการ และขนบธรรมเนียมประเพณีเปลี่ยนแปลงไปมาก ในระยะนี้มีอิทธิพลของฝรั่งเศสเข้ามาปะปนอยู่ไม่น้อย

มาถึงรัชกาลที่ ๕ ประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ การปรับปรุงระบบการปกครองเป็นเรื่องที่ใหญ่และสำคัญที่สุด การสัมพันธ์กับต่างประเทศเป็นเรื่องที่สำคัญ ไม่แพ้กับการสาธารณูปโภคอันพึงจะเริ่มมีอย่างถูกหลักวิชา อิทธิพลของวัฒนธรรมฝรั่งเศสได้เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็น "แบบสากล" ไปในรัชกาลที่ ๖ ซึ่งเป็นระยะที่วิกฤติการณ์ทางการเมืองค่อยคลายลงแล้ว ไทยได้เข้าสู่สมัยทองของวรรณคดีอีกครั้งหนึ่ง การศึกษาและการวางฐานการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่เด่นที่สุดในรัชกาลนี้ พอมาถึงรัชกาลที่ ๗ ชาวไทยก็ได้รับการศึกษาและความรู้พอสมควร แก่ระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินในรัชกาลนี้

การเสียดินแดน ในรัชกาลที่ ๔ กษัตริย์เขมร คือ สมเด็จพระนโรดมได้ถวายไอรสไว้รับราชการอยู่ในกรุงเทพฯ ๖ ต่อมาสมเด็จพระนโรดมเสด็จทิวงคตลง ไอรสเกิดวิวาทกัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้พระเจ้าันโรคมยกไปครองเขมรเพราะเป็นไอรสองค์ใหญ่ เมื่อฝรั่งเศสได้ญวนแล้ว ฝรั่งเศสก็เข้าคุกคามเขมรโดยถือว่าเขมรเคยเป็นของญวน เมื่อญวนเป็นของฝรั่งเศสแล้ว เขมรก็ต้องเป็นของฝรั่งเศสด้วย เขมรกลัวจึงต้องยอมทำหนังสือสัญญายอมอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศส ไทยประหวั่นพราะเขมรก็เป็นของไทยด้วย แต่ฝรั่งเศสอ้างว่าเขมรขอยุ่

ในปกครองของฝรั่งเศสเอง แล้วขอรับรองบังคับให้ไทยเซ็นสัญญารับรองสิทธิของฝรั่งเศสเหนือ
เขมร จึงนับเป็นการเสียดินแดนครั้งแรกของไทย ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ไทยได้เสียดินแดนให้แก่
ฝรั่งเศสอีกรวม ๔ ครั้ง คือ

๑. เสียแคว้นสิบสองจุไทย โดยฝรั่งเศสส่งกำลังเข้ามาในดินแดนนี้ อ้างว่าจะไวก้อย
ปราบช้อ และแล้วก็ไวก้อยมตอนทหารออกไป ไทยจึงต้องเสียดินแดนนี้ให้

๒. เสียฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ใน ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) โดยฝรั่งเศสอ้างว่าดินแดน
นี้เป็นของญวนและเขมรมาก่อน เมื่อฝรั่งเศสได้ญวนและเขมรแล้วดินแดนส่วนนี้ก็ต้องเป็นของ
ฝรั่งเศสด้วย และได้ส่งเรือรบเข้ามาในลำแม่น้ำเจ้าพระยา ไทยจึงยิงสกัดกั้น เรือฝรั่งเศสชำรุด
เสียหาย ฝรั่งเศสได้ยื่นคำขาดให้ไทยเสียค่าทำขวัญ และให้ยกดินแดนดังกล่าวให้แก่ฝรั่งเศส
ไทยจำต้องปฏิบัติตาม แต่ฝรั่งเศสก็ยังยึดจันทบุรีอยู่อีก

๓. เสียดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง เพื่อขอให้ฝรั่งเศสถอนทหารออกจากจันทบุรีเพราะ
เป็นฐานทัพสำคัญของไทย ฝรั่งเศสยอมออกจากจันทบุรีไป แต่ยึดเมืองตราดไว้แทน

๔. เสียมณฑลบูรพา คือ พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อให้
ฝรั่งเศสคืนตราด กำนันซ้าย และเกาะต่าง ๆ ให้ไทย และขอให้คนในบังคับฝรั่งเศสมาขึ้นศาลไทย
ด้วย

เสียดินแดนให้แก่อังกฤษ ไทยยอมยกหัวเมืองมลายู ๔ เมือง ให้แก่อังกฤษ คือเมือง
ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานุ และปะลิส เพื่อขอให้คนในบังคับอังกฤษมาขึ้นศาลไทย และ
อังกฤษยินยอมให้ไทยกู้เงินมาสร้างทางรถไฟสายใต้เชื่อมกับรถไฟในมลายู

การรบ ในรัชกาลที่ ๔ ตึกเชียงตุง พ.ศ. ๒๓๔๕ การสงครามครั้งนี้ก็เพื่อช่วยหัวเมืองลื้อ
ที่เรียกว่า ประเทศราชลื้อจีน อันมีเชียงรุ่งเป็นเมืองเอก ให้พ้นจากอำนาจของพม่า และใน
การจะช่วยเชียงรุ่งให้เป็นเมืองเอกราชได้ผลนั้น จะต้องตีเชียงตุงของพม่าให้ได้เสียก่อน พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดการสงคราม แต่เพราะเมืองน้อยมาขอพึ่งบารมีจึงโปรดให้
ประชุมเสนาบดีเพื่อทรงปรึกษา ที่ประชุมเห็นว่าถ้าไม่ช่วยเหลือจะเสียพระเกียรติยศ จึงโปรดให้กรม
หลวงวงศาธิราชสนิทเป็นแม่ทัพยกไปสมทบหัวเมืองฝ่ายเหนือ ยกไปตีเมืองเชียงตุง แต่ขัดสน
เรื่องเสบียงอาหารจึงได้ยกถอยกลับมาที่เชียงแสน ในปีรุ่งขึ้นได้ยกขึ้นไปตีเชียงตุงใหม่ แต่ก็ไม่ได้
ได้ผล จากนั้นการรบระหว่างไทยกับพม่าก็ยุติลง ในรัชกาลที่ ๕ ไม่มีการสงคราม มีแต่การรบ
ย่อย ๆ คือ การปราบช้อหรือชาวจีนที่เป็นส่วนหนึ่งของกบฏไต้เผง หลบหนีจากประเทศจีนเข้ามา

ในแถบตังเกีย แล้วเดินทางเข้ามาทางเขตสิบสองจุไทย ตั้งตัวเป็นโจร ที่ได้หัวเมืองแถบนั้นแล้ว เกรียมการจะตีหลวงพระบางซึ่งเป็นของไทยในปี พ.ศ. ๒๔๑๘ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ยกกองทัพออกไปปราบ พวกซ่องก็แตกหนีไป

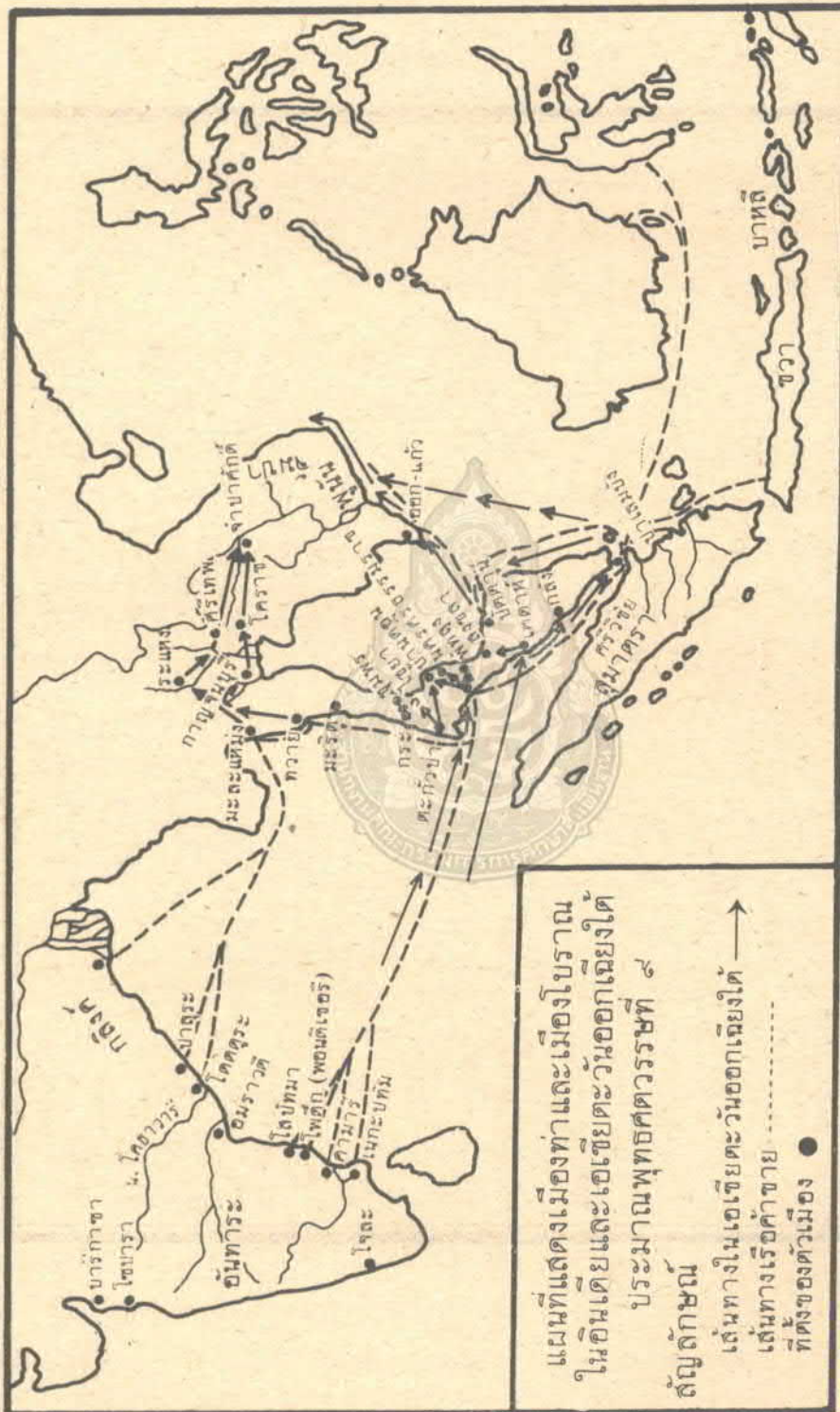
การปราบฮ่อครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๒๖ พวกฮ่อกลับยกมารุกรานดินแดนหัวพันทั้งห้าทั้งหก ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของหลวงพระบางอีก จึงโปรดให้เกณฑ์กองทัพมณฑลพิษณุโลกยกออกไปปราบปรากฏว่าขัดสนเสบียงอาหารต้องยกทัพกลับ

การปราบฮ่อครั้งที่ ๓ ใน พ.ศ. ๒๔๒๘ โปรดให้ยกกองทัพที่ฝึกหัดแบบยุโรปขึ้นไปปราบฮ่อให้ราบคาบ โดยให้กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม เป็นแม่ทัพยกไปกวาดล้างพวกฮ่อ ได้ผลทำให้สงบราบคาบ

พ.ศ. ๒๔๓๐ พวกฮ่อสมคบกับพวกญวนเมืองไล ยกมาปล้นหลวงพระบางอีก จึงโปรดให้พระยาสุรศักดิ์มนตรี (ซึ่งขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นจมีนไวยวรนาถ และเมื่อมีชัยชนะศึกฮ่อครั้งนี้ ก็ได้รับพระราชทานเลื่อนยศบรรดาศักดิ์เป็น นายพลตรี พระยาสุรศักดิ์มนตรี) ต่อมาคือจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เป็นแม่ทัพยกไปปราบ โดยตกลงกับฝรั่งเศสว่า ฝรั่งเศสจะปราบฮ่อในเขตญวนด้วยพร้อมกัน การปราบปรามครั้งนี้จึงสิ้นสุดลงอย่างรวดเร็ว แต่ฝรั่งเศสได้ถือโอกาสเข้ารุกล้ำเขตไทยจนขอคืนแดนสิบสองจุไทยไปดังกล่าวแล้ว

ปราบเงี้ยว ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พวกเงี้ยวได้เข้าปล้นเมืองแพร่ โปรดให้เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีเป็นแม่ทัพยกไปปราบจนสงบราบคาบได้

ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ

แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทนำ

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบด้วยประเทศต่าง ๆ บนผืนแผ่นดินใหญ่ของทวีปเอเชียทางตอนใต้ที่เรียกว่า คาบสมุทอินโดจีน ร่วมกับหมู่เกาะหลายพันเกาะที่ประกอบเป็นประเทศใหญ่ ๒ ประเทศ คืออินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ และยังมีประเทศเล็ก ๆ อีกหลายประเทศ คาบสมุทอินโดจีนนั้นประกอบด้วยประเทศ เวียดนาม ลาว เขมร ไทย พม่า มาเลเซีย และมีประเทศที่อยู่ภายในลักษณะเกาะขนาดเล็กคือ สิงคโปร์ ประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้จัดว่าตั้งอยู่ระหว่างประเทศจีนทางทิศเหนือกับตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศอินเดียทางทิศตะวันตก ประเทศใหญ่ทั้ง ๒ ประเทศนี้เป็นแหล่งกำเนิดของอารยธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของโลกส่วนหนึ่ง กระนั้นก็ดีประเทศแต่ละประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น นอกจากจะรับเอาความเจริญทั้งทางค่านิยมและจิตใจมาจากจีนและอินเดียแล้ว ก็ยังมีความเจริญของตนเอง และยังคงอยู่ในส่วนสำคัญของภูมิศาสตร์โลกมาแต่โบราณกาล ในปัจจุบันก็ยังมีความสำคัญในฐานะเป็นจุดศูนย์กลางการติดต่อระหว่างพลโลกทางซีกโลกภาคตะวันออกเฉียงใต้และตะวันตกอยู่เป็นอันมาก นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งที่เป็นอาหารและเครื่องยังชีพต่างอื่น ๆ ของโลกด้วย

สิ่งที่น่าสนใจทางด้านรูปลักษณะของประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นก็คือ การที่ผืนดินบนผืนแผ่นดินใหญ่แต่ละด้านมีลักษณะรูปร่างพิศดารต่าง ๆ กัน และมีเทือกเขาทั้งสูงและเตี้ยแทรกอยู่หลายส่วน ในขณะที่เดียวกันประเทศทุกประเทศบนผืนแผ่นดินทวีปเอเชีย ก็เป็นแหล่งที่สร้างความเจริญในแถบลุ่มแม่น้ำทั้งสิ้น ส่วนหมู่เกาะใหญ่น้อยนั้นเล่าก็กระจัดกระจายไปในเนื้อที่กว้างใหญ่ แต่ในขณะที่เดียวกันเกาะเหล่านี้ก็จับกลุ่มกันอยู่และสามารถติดต่อกันได้สะดวกดี การกระจัดกระจายของหมู่เกาะเป็นจำนวนมากนี้ นักธรณีวิทยาหลายท่านให้เหตุผลว่า ในสมัยอดีตกาลได้รับการกระทบกระเทือนจากการเปลี่ยนแปลงของผิวเปลือกโลกและจากส่วนลึกลงไปภายใต้พื้นโลก ดังนั้นจึงมีพื้นดินอันอุดม นอกจากนั้นในยุคที่น้ำแข็งละลาย กระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวก็ท่วมพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาเสียมาก จึงเกิดเป็นเกาะแก่งมากมายหลายขนาด ดังนั้นในสมัยโบราณเมื่อมนุษย์กลุ่มต่าง ๆ ยังท่องเที่ยวเสาะแสวงหาถิ่นที่อยู่อาศัยและหาผลประโยชน์ต่าง ๆ ต่างวาระกัน หมู่เกาะเหล่านี้ก็เปรียบประดุจสะพานเชื่อมเส้นทางของนักแสวงหาโชคหลายหมู่หลายเหล่า ที่เป็นบรรพบุรุษ

ของเหล่าชนที่ทั้งถิ่นฐานทางส่วนนี้ของโลก และผู้ที่เดินทางต่อไปทางส่วนอื่นอีกก็มี

ผืนแผ่นดินที่เป็นประเทศไทยเรา มีส่วนในการสร้างประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาแล้วในอดีต ในปัจจุบันความสำคัญของดินแดนแถบนี้ก็มีความสำคัญแก่โลกอยู่มากจนเป็นชนวนให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองอยู่เนือง ๆ แต่ในฐานะที่ไทยอยู่ในหมู่ประเทศที่แสวงหาสันติภาพและความสัมพันธ์อันดีกับประเทศทั้งหลายทั่วโลก ก็สมควรจะได้เรียนรู้ถึงเรื่องความเป็นมาในอดีตของประเทศที่เปรียบประหนึ่งเพื่อนบ้านรอบข้างของไทย และได้เคยมีความสำคัญอันยิ่งยวดมาแล้ว เพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้และเข้าใจถึงวิถีทางการเมืองที่จะเปลี่ยนไปในอนาคตได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เรื่องราวของประเทศทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะเรียนรู้กันต่อไปนี้ก็เป็นการรวบรวมเรื่องราวในประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนสำคัญ ๆ หลายกลุ่ม ส่วนเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่มชนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมารวมตัวกันเป็นประเทศใหม่ ๆ ขึ้นในระยะไม่กี่สิบปีมานี้ รอไว้ให้นักศึกษาในชั้นสูง ๆ ขึ้นไปเป็นผู้เสาะแสวงหาความรู้ในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และแนวความคิดของยุคปัจจุบันตามกาลสมัยจะเหมาะสมกว่า ฉะนั้นประวัติศาสตร์ประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในที่นี้จึงจะขอลำดับไปดังนี้คือ

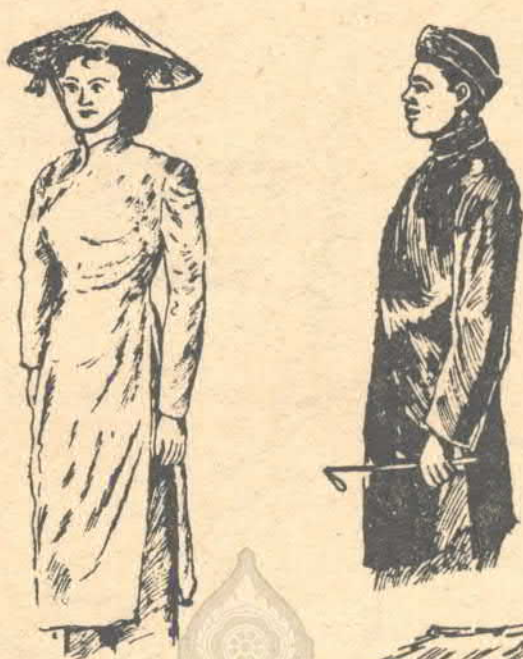
เริ่มแรกจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเวียดนาม ซึ่งเราเคยเรียกว่าประเทศญวน ตามชื่อเชื้อชาติชนที่อาศัยอยู่ในประเทศนี้ ญวนหรือเวียดนามนี้รับอิทธิพลทางค่านิยมธรรมและอารยธรรมบางประการของจีนไว้มาก แม้จะมีร่องรอยของอิทธิพลอินเดียอยู่บ้างเล็กน้อย ดัดไปเป็นประวัติศาสตร์ลาวและเขมรหรือกัมพูชาตามลำดับ ทั้งนี้โดยจัดว่าทั้งลาวและเขมรรับอิทธิพลอินเดียไว้มากทั้งทางค่านิยมธรรมและอารยธรรม ต่อไปก็จะเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์พม่า ซึ่งรับอิทธิพลทั้งของจีนและอินเดียในค่านิยมธรรมและอารยธรรมไว้ ต่อจากนั้นเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ของมาเลเซีย ซึ่งไทยเคยเรียกว่ามลายูตามชื่อเชื้อชาติของพลเมืองส่วนใหญ่ และเพื่อให้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ชาวมลายูสมบูรณ์พอสมควร ก็จำเป็นต้องเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ควบคู่กันไปด้วย

๖๕ สาธารณรัฐเวียดนาม

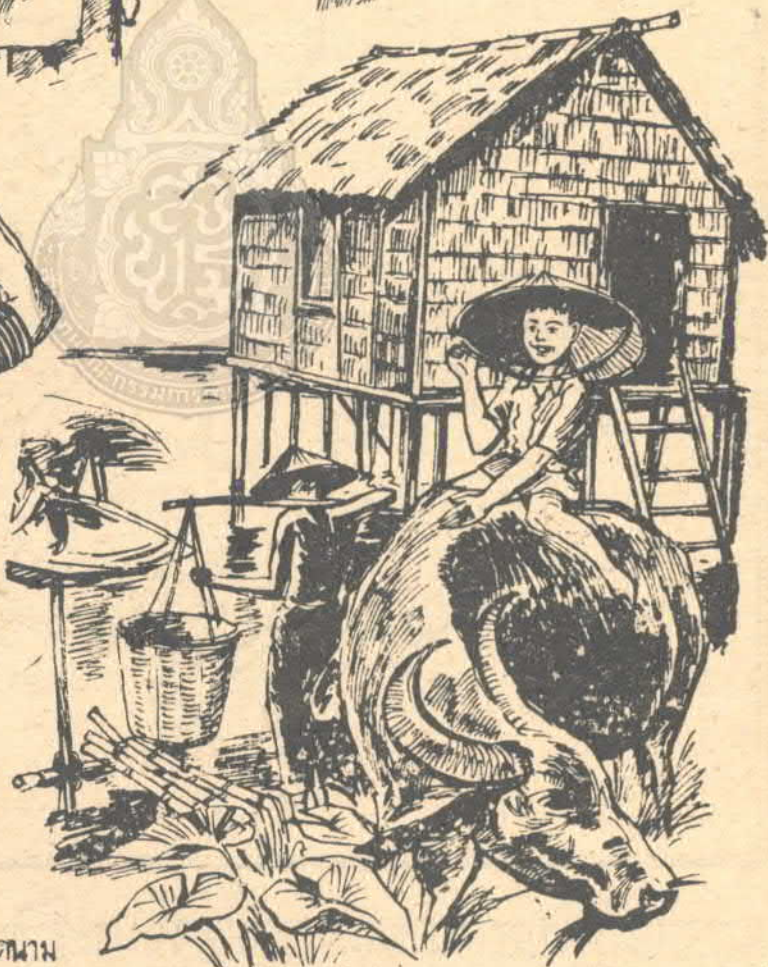

สาธารณรัฐเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

การแต่งกาย
ของชาวเวียดนาม

ชาวม้งอยู่ทางภาคเหนือ
ของเวียดนาม

วัดกรนมทของเวียดนาม

สาธารณรัฐเวียดนาม

และ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

เวียดนามหรือที่เราเรียกกันจนชินปากว่าญวนนั้น เป็นประเทศทางก้นตะวันออกของคาบสมุทรอินโดจีน อาณาเขตทิศเหนือจรดประเทศจีน ทิศตะวันตกจรดกออาณจักรลาว ทิศตะวันตกเฉียงใต้จรดประเทศเขมร ทิศใต้และทิศตะวันออกจรดทะเลจีน

ข้อตกลงเจนีวา พ.ศ. ๒๔๙๗ กำหนดให้เส้นขนานที่ ๑๗° น. แบ่งเวียดนามออกเป็นสองส่วน ส่วนเหนือเรียกตัวเองว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (เวียดนามเหนือ) มีฮานอยเป็นเมืองหลวง ส่วนใต้ใช้ชื่อว่า สาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) มีเมืองหลวงชื่อไซ่ง่อน แต่เรามักเรียกกง่าย ๆ ว่า เวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ ทั้งสองต่างมีรัฐบาลของตนเองเป็นอิสระแก่กัน เวียดนามเหนือมีประชากรประมาณ ๑๘ ล้านคน ซึ่งในจำนวนนี้มีทั้งที่เป็นชาวญวนและที่เป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ชาวญวนมักตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแถบชายทะเลปากแม่น้ำแดง อันเป็นที่ดินดอนสามเหลี่ยมอันอุดมและเป็นแหล่งปลูกข้าวสำคัญ ชายฝั่งทะเลของเวียดนามเหนือ ใต้เมืองไฮฟองลงมาก็มีหินทรายระเกะระกะอยู่ บริเวณที่อยู่เหนือเมืองไฮฟอง ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญนั้นมักเป็นภูเขาเสียมาก พื้นที่ลึกเข้าไปในแผ่นดินเป็นภูเขาเสียเป็นส่วนใหญ่และเป็นที่อยู่ของชนเผ่าต่าง ๆ เช่น เผ่าเมือง ไทยใหญ่ ภูเขาสูงภายในประเทศนี้เป็นอุปสรรคในการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ ทางลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำเจ้าพระยา อันได้แก่ลาวและไทย และเป็นที่พักพิงหลบซ่อนตัวของพวกที่ลี้ภัยจากแถบชายฝั่งทะเลได้เป็นอย่างดี นอกจากบริเวณปากแม่น้ำแดงแล้ว ก็มีพลเมืองอยู่ตามชายฝั่งทะเลบ้าง ชายฝั่งทะเลนี้เป็นแนวที่ราบแคบ ๆ ระหว่างภูเขาค้นหนึ่งและทะเลอีกคั่นหนึ่ง แนวที่ราบนี้มาสิ้นสุดลงใกล้กับแหลมวาเรลลาพอติ

เวียดนามใต้มีประชากรประมาณ ๑๕ ล้านเศษ ส่วนใหญ่แล้วอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและที่ดินดอนสามเหลี่ยมตอนปากแม่น้ำ บริเวณนี้เป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และทำการเพาะปลูกได้ผลดีมาก เมืองไซ่ง่อนซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง เป็นทั้งเมืองหลวงและเมืองท่าสำคัญ เมืองท่าสำคัญอื่น ๆ ได้แก่นาทริง กิโนนและกานัง (เดิมคือตูราน)

เราจะเห็นความสำคัญของเวียคนามจากที่ตั้งและสภาพทางภูมิศาสตร์ เพราะการเดินทางจากจีนไปอินเดียก็คื ไปชาว มลายูก็คื ต้องผ่านดินแดนส่วนนี้ของคาบสมุทรอินโดจีนทั้งสิ้น ในสมัยก่อนพ่อค้าจัดการขนถ่ายสินค้าของตนขึ้นบกที่ตังเกี๋ย แล้วจึงเดินทางต่อไปยังเมืองหลวงของจีนเพื่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตนนำมา จีนได้เห็นความสำคัญทางเศรษฐกิจของแคว้นนี้จึงแผ่อำนาจมารวมตังเกี๋ยไว้ในอาณาจักรจีน แต่ถึงแม้ตังเกี๋ยจะถูกรวมเป็นแคว้นหนึ่งของจีน ความรู้สึกของประชาชนก็หาเป็นจีนคล้อยตามไปไม่ และพยายามดิ้นรนจนได้อิสระภาพอีก อย่างไรก็ดีอิทธิพลและอารยธรรมจีนปรากฏอยู่ จะเห็นได้ว่าญวนมีประเพณีวัฒนธรรมบางประการคล้ายกับจีน

ในสมัยหลังนี้ญวนตกเป็นรัฐในปกครองของฝรั่งเศส ฝรั่งเศสแบ่งเวียคนามออกเป็นสามแคว้น คือแคว้นตังเกี๋ย แคว้นอันหนำ และแคว้นโคจิงจิ้น (ญวนใต้) ตามลำดับจากเหนือมาใต้ ตังเกี๋ยซึ่งอยู่เหนือที่สุดคือบริเวณรอบ ๆ ที่ราบแถบดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง และเป็นดินที่พวกญวนเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่แต่แรก แคว้นอันหนำอยู่ใต้ลงมาจากแคว้นตังเกี๋ยและเป็นที่ราบขนานไปกับชายทะเล บริเวณนี้แต่เดิมคือ อาณาจักรจัมปา ซึ่งได้มีความเจริญมาช้านานแล้ว และได้รับอารยธรรมจากอินเดียจึงแตกต่างไปจากญวนในแคว้นตังเกี๋ย ซึ่งรับเอาอารยธรรมจากจีนไว้เป็นส่วนใหญ่ ชาวจัมปาและชาวญวนเป็นศัตรูขบเคี้ยวกันมาช้านาน จนจัมปาพ่ายแพ้อย่างเด็ดขาดและถูกรวมเข้ากับอาณาจักรญวน กษัตริย์จัมปาต้องหนีลงมาจากใต้และสาบสูญไป ปัจจุบันนี้ในเวียคนามยังคงมีชาวจัมปาเหลืออยู่เป็นชนส่วนน้อย แต่ชาวโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ยังคงเหลืออยู่เป็นพยานหลักฐานถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตกาลของอาณาจักรนี้

เมื่อญวนมีการติดต่อกับชาวตะวันตก ก็ได้รับวิทยาการความรู้ใหม่ ๆ มาปรับปรุง ผู้ที่มีส่วนสำคัญคือพวกสอนศาสนาทั้งที่เป็นชาวฝรั่งเศส สเปน และโปรตุเกส คริสต์ศาสนาเข้ามาสู่ญวนในตอนนั้น คือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ยี่สิบสอง บาทหลวงชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งคิดดัดแปลงเอาอักษรโรมันมาใช้เขียนภาษาญวน เรียกว่าตัวหนังสือ ก๊กก๊อ และเป็นตัวหนังสือที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ก่อนหน้านั้นญวนใช้ตัวหนังสือ จ้อโนม ซึ่งเป็นตัวหนังสือจีนที่ดัดแปลงมาใช้กับภาษาญวน ครั้นเมื่อฝรั่งเศสเข้ามามีอำนาจก็ได้จัดระเบียบการปกครองเสียใหม่และพัฒนาประเทศแบบตะวันตก มีการตัดถนนเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองต่าง ๆ ทำให้มีการติดต่อได้สะดวกและรวดเร็ว ทั้งการไปรษณีย์และโทรเลขอย่างทันสมัย ทั้งโรงเรียนสอนภาษาฝรั่งเศสและวิชาการแผนใหม่ โดยเฉพาะแคว้นโคจิงจิ้นมีชาวฝรั่งเศสตั้งถิ่นฐานอยู่มาก จนฝรั่งเศสถือเป็นอาณานิคมปกครองขึ้นตรงต่อรัฐบาลฝรั่งเศสเอง แคว้นนี้เจริญมากกว่าที่อื่น ชาวญวนบางคนเดินทางไปศึกษาต่อในประเทศฝรั่งเศสและรับความรู้ความคิดใหม่ ๆ ที่ก้าวหน้าทันสมัยมาสู่ประเทศของตน

ประวัติศาสตร์สังเขป

อาณาจักรแรก ๆ ของญวนเกิดในแคว้นตังเกี๋ยก่อน มีกษัตริย์ญวนปกครองมาได้หลายราชวงศ์ อาณาจักรเหล่านี้ใช้ชื่อต่างกัน เช่นอาณาจักรว้ลง อาณาจักรเอาหลาก อาณาจักรนามเวียต เป็นต้น ญวนพยายามจะขยายอาณาเขตลงมาทางใต้แต่ติดอาณาจักรจัมปาขวางอยู่ ญวนกับจัมปาซึ่งแตกต่างกันทั้งทางเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมและภาษา จึงเป็นคู่สงครามทำศึกกันหลายครั้ง ในเวลาเดียวกันญวนก็ต้องคอยระวังอันตรายจากจีนซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของตน

เมื่อราชวงศ์ถังขึ้นปกครองจีนนั้น จีนมีอาณาเขตกว้างขวางและมีกำลังมากจึงสามารถรุกรานญวนสำเร็จ และรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรตน เรียกว่ามณฑลยวโจ้ ตั้งข้าหลวงมาปกครองต่างพระเนตรพระกรรณของกษัตริย์จีน ข้าหลวงที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ติกกวง และยิมเอียน ทั้งสองได้ปลุกฝั่งขนบธรรมเนียมจีนให้แก่ชาวญวนโดยการออกกฎหมายบังคับต่าง ๆ ทั้งโรงเรียนสอนหนังสือจีน ส่งเสริมการเรียนวรรณคดีจีนและทำลายหนังสือญวนดั้งเดิมเสีย แม้แต่ทางศาสนาญวนก็รับพุทธศาสนาเถรวาทจากจีน กษัตริย์ญวนต่อ ๆ มาก็ให้การทะนุบำรุงพุทธศาสนาเป็นอันดี ธรรมเนียมการบูชาบรรพบุรุษ เช่นไหว้วิญญาณก็เป็นเช่นเดียวกับจีน และญวนยังมีการยกย่องบูชาวิญญาณวีรบุรุษหรือวีรสตรีให้เป็นเทพเจ้าอีกด้วยเหมือนกัน อำนาจของจีนดำรงอยู่ประมาณพันปีแต่มิได้ราบรื่นตลอดเวลา เพราะชาวญวนผู้รักชาติทั้งชายหญิงรวบรวมผู้คนพยายามจะกู้อิสรภาพอยู่เนือง ๆ ดังเช่นพระนางตริงตริงกับชนินฐาได้ขับไล่พวกจีนที่มาปกครองออกไปได้ แต่แล้วก็ต้องพ่ายแพ้เมื่อจีนส่งกองทัพใหญ่มาปราบปราม จะเห็นได้ว่าชาวญวนเป็นชาตินักรบที่ไม่พอใจอยู่ใต้อำนาจของชนชาติอื่น

ญวนสามารถกู้อิสรภาพได้สำเร็จราว พ.ศ. ๑๙๔๓ แต่แล้วก็กลับแตกกันเองออกเป็นกลุ่มใหญ่น้อยรบพุ่งแย่งชิงอำนาจกัน ในที่สุดเกิดบุคคลสำคัญขึ้น คือ เลเหล่ย สามารถรวมญวนได้เป็นอาณาจักรเดียวกัน เรียกว่าอาณาจักรไตเวียต มีฮานอยเป็นเมืองหลวง และตั้งราชวงศ์เล่ขึ้นปกครองประเทศ ซึ่งมีอาณาเขตประมาณเท่าแคว้นตังเกี๋ย เลเหล่ยยอมส่งบรรณาการต่อจีนจึงรักษาดินได้ แต่เมื่อไคจินมีกษัตริย์เข้มแข็งก็พยายามจะแผ่อำนาจมาปราบปรามญวนอยู่เสมอ ๆ หากกษัตริย์ไม่สนพระทัยในการแผ่อำนาจ หรือจีนอ่อนกำลังลงจึงจะปล่อยให้ญวนอยู่โดยไม่รบกวน อย่างไรก็ตามเพื่อความปลอดภัยญวนมักจะส่งทูตไปจีนทุกครั้งที่เปลี่ยนรัชกาล เพื่อให้จีนรับรองกษัตริย์ของตน และเมื่อญวนเกิดความไม่สงบขึ้นภายในหรือภายนอกประเทศ เช่น เมื่อถูกจัมปารุกราน จีนก็จะถือเป็นหน้าที่ของตนที่จะส่งกองทัพมาจัดการให้เกิดสันติสุขทุกคราว

ราว พ.ศ. ๒๐๘๐ กษัตริย์ราชวงศ์เลออันแอ ขุนนางสกุลมักเป็นผู้กุมอำนาจที่แท้จริง หัวหน้าที่คือมักตั้งกรุง คิดแย่งราชสมบัติจากกษัตริย์เล แต่กลับถูกขุนนางผู้ซื่อสัตย์แห่งสกุลเหียน คือเหียนเกว๊กกงหรือเหียนกิมช่วยยึดอำนาจกลับคืนมาได้และขับไล่สกุลมักออกจากเมืองซานอย แม้ว่าวงศ์เลจะยังปกครองประเทศก็เป็นกษัตริย์แต่ในนาม เพราะอำนาจกลับตกอยู่ในมือของ ขุนนางสองสกุลซึ่งเป็นญาติกันคือ สกุลเหียนและสกุลตริญ เมื่อเหียนเกว๊กกงสิ้นชีพลง บุตรชาย อายุยังน้อย ตริญเทียมผู้เป็นบุตรเขยของเหียนเกว๊กกงต้องการเป็นใหญ่แต่ผู้เดียว จึงกำจัดบุตรชาย คนโตของเหียนเกว๊กกงเสีย และส่งบุตรชายคนที่สองไปดูแลดินแดนทางใต้ ซึ่งญวนรุกรานได้จาก อาณาจักรจัมปา บุตรคนที่สองชื่อเหียนฮวงจึงเลยไปตั้งตัวรวบรวมพวกพ้องตั้งเมืองเว้เป็นศูนย์กลาง ของตน แล้วแผ่อำนาจรุกไล่พวกจามไปทางใต้จนสามารถครอบครองดินแดนทางปากแม่น้ำโขงได้ เวียคนามจึงแบ่งออกเป็นอาณาเขตของสกุลตริญ มีอำนาจทางภาคเหนือ และมีซานอยเป็นศูนย์กลาง กับอาณาเขตทางใต้ของสกุลเหียน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเว้ ต่างยึดเอาแม่น้ำของยาเป็นเขต พรมแดน อย่างไรก็ตามทั้งสองแม้จะกุมอำนาจในอาณาเขตของตน ก็ยังยอมรับนับถือกษัตริย์ ราชวงศ์เลอยู่ จนในพุทธศตวรรษที่ ๒๓ สกุลเหียนจึงตั้งตนเป็นกษัตริย์

ระยะสำคัญของญวนต่อมาคือ พ.ศ. ๒๓๑๖ เกิดกบฏไต่เซินหรือโกเซินขึ้นก่อนในดินแดน ทางใต้อันเป็นดินแดนของสกุลเหียน กบฏไต่เซินมีพี่น้องสามคนเป็นหัวหน้ากุมพรรคพวกเข้าตีได้ เมืองสำคัญ ๆ และมีกำลังมากขึ้นทุกที จนในที่สุดก็รวมกำลังกับสกุลตริญเข้าตีเมืองเว้ คนสำคัญ ในสกุลเหียนเสียชีวิตจากการกบฏครั้งนี้ มีหนีรอดได้ไม่กี่คน ที่สำคัญคือองเชียงซุน อนุชาของ กษัตริย์เว้หนีมาเมืองบันทายมาศ เมื่อเมืองบันทายมาศแตก ก็หนีต่อเข้าไปในเขตไทยและขอพึ่งพระ- บรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย ระยะนั้นเป็นรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้ รับรององเชียงซุนไว้ในอุปการะ ต่อมาเมื่อข่าวว่าองเชียงซุนจะหนีจึงถูกลงโทษประหารชีวิตพร้อมกับ พรรคพวกอีกห้าสิบคนเศษ

คนสำคัญอีกคนหนึ่งที่รอดพ้นพวกไต่เซินมาได้ คือองเชียงสือนักดาของกษัตริย์เว้ ซึ่งจะ กล่าวถึงต่อไป

เมื่อพวกไต่เซินล้มอำนาจสกุลเหียนจนได้เมืองเว้แล้ว ก็กลับเป็นศัตรูกับสกุลตริญต่อไป และได้ยกทัพไปตีเมืองซานอยได้ กษัตริย์ราชวงศ์เลองค์สุดท้ายเสด็จหนีไปพึ่งจีนหวังจะ ขอกองทัพ มาช่วยปราบปรามกบฏ แต่ไม่สมประสงค์ จนสิ้นพระชนม์ในเมืองจีนนั่นเอง

องเชียงสือรวมญวน

เมื่อพระเจ้ากรุงเว้สิ้นพระชนม์ลง พรรคพวกขององเชียงสือได้ยกองเชียงสือขึ้นเป็นกษัตริย์ พวกไต่เซินคงมีอำนาจอยู่และรุกไล่ตลอดเวลา จนพระองค์ต้องถอยไปตั้งอยู่ที่เกาะภูเกว๊กอันเป็น

เกาะไม่ไกลจากพรหมเคนเขมรนัก ในคราวหนึ่งพวกกบฏได้ติดตามเรือพระที่นั่งมาจนเกือบทัน ขุนนางผู้ภักดีคนหนึ่งชื่อเลเพือกอัน มีรูปลักษณะคล้ายกับองค์เชียงสือ ได้อาสาปลอมเป็นพระองค์ และยอมให้พวกไทเซินจับได้ ถ่วงเวลาให้องค์เชียงสือเสด็จหนีไปจนพ้นภัย ตัวเองยอมตายแทน เป็นตัวอย่างความจงรักภักดีต่อเจ้านายตน

ระหว่างที่พวกไทเซินรุกรานนี้ องค์เชียงสือเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์ไทย คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่เดิมองค์เชียงสือก็คิดจะขอความช่วยเหลือทางทหารจากไทย แต่ขณะนั้นไทยก็ยังมีการต้องทำสงครามอยู่เหมือนกัน ถึงจะได้พยายามส่งทหารไปช่วย ญวนก็ไม่ไฉฉลนัก เพราะทหารไทยมีน้อย ต้องกระจายกำลังไปรบหลายทาง ดังนั้นองค์เชียงสือจึงคิดจะขอความช่วยเหลือจากประเทศฝรั่งเศส เพราะรู้จักกับบาทหลวงรูปหนึ่ง ชื่อ ปิญญู เดอ เบแอนซึ่งให้คำแนะนำต่าง ๆ บาทหลวงจึงนำเสด็จพระโอรสขององค์เชียงสือซึ่งมีพระชนม์เพียงแปด พรรษา เดินทางไปขอทหารฝรั่งเศสมาช่วยปราบกบฏ แต่องค์เชียงสือยังคงอยู่ในกรุงเทพฯ จนได้รับข่าวว่ากองทัพพร้อมทั้งอาวุธจากประเทศฝรั่งเศสมาถึงแล้ว องค์เชียงสือจึงเขียนหนังสือกราบบังคมทูลลา ลอบลงเรือหนีออกจากกรุงเทพฯ เพื่อไปกู้บ้านเมืองของตน

การปราบกบฏไทเซินดำเนินไปอีกหลายปี จึงได้เมืองเว้คืน องค์เชียงสือทำพิธีปราบดาภิเษกเฉลิมพระนามเป็นพระจักรพรรดิยาตรอง แล้วทำการปราบกบฏต่อไป จนญวนกลับรวมเป็นอาณาจักรอันเดียวกันได้อีกครั้งหนึ่งเป็นอาณาจักรเวียตนาม มีอาณาเขตทางทิศเหนือจดจีนที่เมืองกวางตุ้งหัวเมืองชายฝั่งทะเลทิศใต้ติดต่อกับเขตเขมรและคุมปากแม่น้ำโขงซึ่งไหลผ่านเขมร และหลวงพระบาง อีกด้วย

การสูญสิ้นอิสรภาพ

ฝรั่งเศสหันมาสนใจดินแดนในภาคพื้นอินโดจีนในราวพุทธศตวรรษที่ยี่สิบสอง ผู้ที่เดินทางเข้ามาสู่อินโดจีนมักมีจุดประสงค์ในทางการค้าหรือมิฉะนั้นก็เพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนา บทบาทสำคัญของฝรั่งเศสเริ่มในสมัยของกบฏไทเซินนี้ ดังได้กล่าวแล้วว่าบาทหลวง ปิญญู เดอ เบแอน ได้รับอาสนำพระโอรสขององค์เชียงสือไปขอกำลังจากฝรั่งเศสมาช่วยเหลือ และได้ทำสัญญากับฝรั่งเศส ในนามของญวนด้วย ฝรั่งเศสสัญญาจะส่งเรือรบมาให้ ๒๕ ลำ ทหาร ๕ หน่วย และเงินอีก ๒ ล้านฟรังก์ แต่จะให้เป็นตัวเงินเพียงครั้งเดียว มูลค่าที่เหลือจะเป็นอาวश्यकฤภัณฑ์ ฝรั่งเศสจะได้ดินแดนบริเวณอ่าวตูรานเป็นของตนเป็นการแลกเปลี่ยนตอบแทน เหตุการณ์มิได้เป็นไปดังที่คาดไว้ เพราะใน พ.ศ. ๒๓๓๒ ประเทศฝรั่งเศสเองก็เกิดการปฏิวัติใหญ่ขึ้น พระเจ้าหลุยส์ที่สิบหกถูกปลดพระชนม์ ฝรั่งเศสเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐ และทำสงครามกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรปจนถึง พ.ศ. ๒๓๔๘ จึงสงบสงครามลงได้ เนื่องจากเกิดความวุ่นวายขึ้น

ทั้งภายในและภายนอกกรุงลว้า ฝรั่งเศสจึงมิได้ให้ความช่วยเหลือแก่ญวนตามที่ตั้งสัญญาไว้ทั้งหมด นอกจากมีชาวฝรั่งเศสในอินเดียอาสาสมัครมาช่วยรบบ้าง

อย่างไรก็ตามเมื่อเหตุการณ์สงบลงและจักรพรรดิยาหลงปราบไท่เซินเรียบร้อยแล้ว ฝรั่งเศสได้ทวงคืนแดนตามสัญญา ญวนไม่ยอมให้คืนแดนเพราะฝรั่งเศสมิได้ให้ความช่วยเหลือดังสัญญา แต่ก็ยอมให้เรือฝรั่งเศสที่มาทำการค้าสองลำในปีหนึ่ง ๆ นั้นไม่ต้องเสียภาษี และอนุญาตให้ฝรั่งเศสเข้ามาสอนคริสต์ศาสนาได้โดยเสรี

ครั้นสิ้นรัชกาลจักรพรรดิยาหลงแล้ว พระโอรสขึ้นครองราชย์แทนทรงพระนามว่าพระเจ้ามินมาง พระเจ้ามินมางทรงเลื่อมใสในลัทธิขงจื้อ ไม่โปรดบาทหลวงฝรั่งเศสเพราะคหุหมินตึเตียน ลัทธิศาสนาที่ทรงนับถือ พระองค์จึงห้ามเข้าเฝ้า ต่อมาราชบุตรชาวญวนที่นับถือคริสต์ศาสนามักก่อความยุ่งยากแก่บ้านเมืองเนื่อง ๆ เมื่อทางการเกณฑ์แรงผู้คนทำงานก็มักถูกบาทหลวงขัดขวางมิให้พวกที่นับถือคริสต์ศาสนาถูกเกณฑ์ พวกกรมการบ้านเมืองจึงร้องเรียนไปยังพระเจ้ามินมาง ใน พ.ศ. ๒๓๗๖ ทางการออกกฎหมายห้ามสอนคริสต์ศาสนาแก่ชาวญวน และทำการท้าวุ่นบีบบังคับพวกญวนที่นับถือคริสต์ศาสนา พวกนี้จึงอพยพหนีภัยเข้าไปในเขตเขมรและลาว และที่เลยเข้ามาพึ่งไทยก็มี พวกที่เข้ามาในเขตไทยในระยะนี้ ก็ได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองจันทบุรีต่อมา

การเบียดเบียนทางศาสนาวันแรงขึ้น การที่พวกสอนศาสนาและชาวญวนที่นับถือคริสต์ศาสนาถูกประหารเป็นเหตุให้ฝรั่งเศสเข้ามาเกี่ยวข้องได้ โดยอ้างว่าเพื่อความปลอดภัยของชนฝรั่งเศส ในรัชกาลของพระเจ้าคัตติก ซึ่งเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้ามินมางนั้น ฝรั่งเศสส่งเรือรบเข้ามาโจมตีเมืองตูราน (ซึ่งปัจจุบันนี้ใช้ชื่อว่าตานัง) ยึดได้ไซ่ง่อนและยาตินห์ใน พ.ศ. ๒๔๐๒ ญวนขอความช่วยเหลือจากจีน แต่จีนก็กำลังติดพันสงครามกับอังกฤษและฝรั่งเศส จึงไม่อาจให้ความช่วยเหลือได้ ฝรั่งเศสตีไค้เมืองมีทอ เมืองวินลองอีก สงครามสงบลงใน พ.ศ. ๒๔๐๕ ญวนยอมทำสัญญายกเมืองที่ฝรั่งเศสตีไค้ให้ฝรั่งเศส เมื่อไค้เมืองไซ่ง่อนแล้ว ฝรั่งเศสขยายอำนาจออกไปในโคจินจีนและจัดการให้มีข้าหลวงปกครอง สร้างบ่อนปรการแข่งแรง วางสายโทรเลขเพื่อการติดต่อสื่อสารและระวางปราบปรามชาวญวนโดยกวักขัน

ใน พ.ศ. ๒๔๐๖ ฝรั่งเศสได้เขมรอยู่ในอารักขา ก็พยายามขยายอำนาจออกไปอีก หวังจะครอบคลุมไปถึงชานอัยและแคว้นตังเกี๋ย ฝรั่งเศสถือโอกาสที่เกิดโจรสลัดรบกวนการค้าขึ้นรบกวาดการเดินเรือในทะเลจีนและญวนปราบปรามไม่ได้นั้น เป็นโอกาสเข้ารุกรานญวนอีก ญวนเสียเปรียบเช่นเคย

และต้องทำสัญญารับรองอำนาจฝรั่งเศสในโคจินจีน และยอมให้ฝรั่งเศสมีผู้แทนประจำกรุงเว้ เปิดเมืองทำให้ฝรั่งเศสทำการค้าสามเมือง คือเมืองคิ่นอน ตูราน และซานอย ทุกเมืองมีกงสุลฝรั่งเศสประจำ

ใน พ.ศ. ๒๔๒๖ ฝรั่งเศสเข้ายึดป้อมเมืองซานอยได้และเตรียมเข้าโจมตีตั้งเกีย ในระหว่างวิกฤตการณ์นั้นพระเจ้าค็อดิกสวรรคต ญวนเกิดความระส่ำระสายไม่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ฝรั่งเศสจึงรวมญวนเข้าไว้ในอารักขาของตนใน พ.ศ. ๒๔๒๘

การปกครองของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสแบ่งญวนออกเป็นสามส่วนตามสภาพของประเทศ คือแคว้นตั้งเกีย แคว้นอันหน่า และแคว้นโคจินจีน สองแคว้นแรกมีฐานะเป็นแคว้นในอารักขา แต่โคจินจีนอันเป็นที่สมบูรณ์ที่สุดและเป็นของฝรั่งเศสมานานกว่าเขตอื่นนั้นมีชาวฝรั่งเศสอาศัยอยู่มาก ฝรั่งเศสจึงจัดฐานะให้เป็นอาณานิคม ข้าหลวงใหญ่เป็นผู้บริหารสูงสุด มีสภาเป็นผู้ให้คำปรึกษา ข้าหลวงประจำแคว้นรับคำสั่งจากข้าหลวงใหญ่อีกทีหนึ่ง โคจินจีนมีผู้แทนในสภาเพราะมีฐานะเป็นอาณานิคม แต่ตั้งเกียและอันหน่าเป็นแคว้นในอารักขาจึงไม่มีเสียงในการปกครอง

สงครามโลกครั้งที่สอง

สภาพการณ์ปัจจุบันของเวียดนามเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่สอง ในระยะแรกที่สงครามระเบิดขึ้นในยุโรปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ นั้น ญี่ปุ่นได้เตรียมการที่จะเข้ายึดครองดินแดนแถบนี้ไว้แล้ว เมื่อกองทัพเยอรมันเข้ายึดครองประเทศฝรั่งเศสได้ รัฐบาลฝรั่งเศสได้การยึดครอง ยินยอมให้ญี่ปุ่นเข้าครอบครองบรรดาเมืองขึ้นของฝรั่งเศสในอินโดจีน ครั้นสงครามสงบลงด้วยการยอมจำนนของญี่ปุ่นในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ สัมพันธมิตรได้กำหนดให้ใช้เส้นขนานที่สิบหกเป็นเส้นแบ่งเขตการเข้าปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่น กล่าวคืออังกฤษเข้ายึดครองและปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในอินโดจีนบริเวณใต้เส้นขนานที่สิบหก ส่วนบริเวณเหนือเส้นขนานนั้น เป็นหน้าที่ของจีนซึ่งอยู่ภายใต้การนำของจอมพลเจียงไคเช็ค ครั้นสัมพันธมิตรตกลงจะคืนดินแดนอาณานิคมเหล่านี้ให้แก่ฝรั่งเศส อังกฤษก็คืนอำนาจในเขตที่ตนปลดอาวุธญี่ปุ่นให้แก่ฝรั่งเศส แต่จีนยังคงรัวอยู่ ขบวนการกู้ชาติเวียดนามห์ของเวียดนามซึ่งมีโฮจิมินห์เป็นหัวหน้าสำคัญก็ได้คัดค้านการที่ฝรั่งเศสจะกลับมาฟื้นฟูการปกครองของตนในเวียดนาม เมื่อจีนยินยอมคืนอำนาจทางตั้งเกียให้ฝรั่งเศส พวกเวียดนามห์ก็ขัดขึ้นและยิงเรือรบฝรั่งเศสเสียหายมาก ฝรั่งเศสพยายามประนีประนอมโดยยอมให้เวียดนามปกครองตนเอง แต่เป็นประเทศสมาชิกของสหพันธ์อินโดจีน ซึ่งจะรวมลาวและเขมรไว้ด้วย แต่การเจรจาดังกล่าวไม่ได้เพราะฝรั่งเศสยังเรียกร้องจะให้ถือโคจินจีนเป็นของตนอยู่อีก แต่ฝ่าย

เวียดนามไม่ยอมอ้างว่าเป็นดินแดนญวนมาก่อน การรပ်ฟ่งเกิดขึ้นและดำเนินไปอีกแปดปีฝรั่งเศสจึงยอมถอนทหารออกจากอินโดจีน

ในระหว่างนี้คอมมิวนิสต์สามารถรบชนะกองทัพรัฐบาลจีนได้ และทั้งรัฐบาลของตนขึ้นขึ้นปีกถึง ในพ.ศ. ๒๔๙๒ กองทหารรัฐบาลจีนดอยไปตั้งหลักที่ฟอร์โมซาหรือเกาะไต้หวัน จีนจึงแตกออกเป็นจีนคอมมิวนิสต์ และจีนคณะชาติ

โฮจิมินห์คิดทำรับอุดมการณ์และกำลังจากจีนคอมมิวนิสต์เพื่อต่อสู้กับฝรั่งเศส สงครามในเวียดนามจึงกลายเป็นสงครามเผยแพร่อุดมการณ์และลัทธิคอมมิวนิสต์ ในวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๔๙๗ มหาอำนาจตะวันตกและจีนคอมมิวนิสต์ตกลงในที่ประชุมที่เจนีวาให้หยุดยิง กำหนดเส้นขนานที่สิบเจ็ดองศาเหนือเป็นเส้นแบ่งเขตเวียดนามเหนือและใต้ และตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนแคนาดา อินเดีย และโปแลนด์ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อตกลงนี้ กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ แต่การมิไค่เป็นไปตามที่ตกลงไว้ เพราะรัฐบาลเวียดนามใต้ซึ่งมีโงคินเคียมเป็นนายกรัฐมนตรีไม่ยอมรับข้อตกลงเจนีวา อ้างว่ารัฐบาลตนมิได้เป็นคู่สัญญา เพราะผู้บัญชาการทหารของฝรั่งเศสในอินโดจีนเป็นผู้ลงนาม

สหรัฐอเมริกาเข้ามามีส่วนในอินโดจีน เนื่องจากเห็นว่าอำนาจและอิทธิพลของคอมมิวนิสต์เข้ามาแทรกแซง ความพยายามที่จะรวมเวียดนามเข้าด้วยกัน ไม่เป็นผลและสงครามระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้อย่างจะยืดเยื้อต่อไป และกลายเป็นสงครามระหว่างคอมมิวนิสต์กับโลกเสรีจนปัจจุบันนี้

อุโบสถ์ในวัดพระธาตุหลวง

พระธาตุหลวง
เมืองเวียงจันทน์

การแต่งกายหญิงล้านนา

ราชอาณาจักรลาว

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

ประเทศลาวเป็นเพื่อนบ้านทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศใกล้เคียงอื่นๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดอาณาเขตพม่า จีน และเวียดนาม ทิศใต้ติดอาณาเขตประเทศเขมร ทิศตะวันออกติดอาณาเขตประเทศเวียดนาม ทิศตะวันตกติดอาณาเขตประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศลาวทางด้านเหนือเป็นภูเขาและที่ราบสูงเป็นส่วนมาก ทำให้การติดต่อภายในประเทศไม่สะดวก ในสมัยโบราณจึงต้องแยกกันเป็นแคว้นย่อยๆ ดังปรากฏเป็นอาณาจักรล้านช้างหรืออาณาจักรศรีสัตนาคนหุต ซึ่งมีแคว้นย่อยออกไปเป็นหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ เป็นต้น ส่วนการติดต่อกับเวียดนามก็มีปัญหาในเรื่องภูมิประเทศที่เป็นภูเขาเช่นเดียวกัน เนื้อที่ของประเทศลาวปัจจุบันมีประมาณ ๒๓๖,๘๐๐ ตารางกิโลเมตร

ปัจจุบันเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงและที่ตั้งของรัฐบาล แต่พระเจ้าแผ่นดินหรือที่ลาวเรียกว่าเจ้ามหาชีวิตประทับอยู่เมืองหลวงพระบาง

เชื้อชาติ

เมื่อคนไทยอพยพจากตอนใต้ของประเทศจีนลงมาแยกกันไปตามสายน้ำ เช่น พวกไปทางแม่น้ำสาละวิน ก็เข้าไปในดินแดนซึ่งบัดนี้เป็นไทยใหญ่ บางพวกก็ไปทางตังเกี๋ย บางพวกก็มาอาศัยตามฝั่งแม่น้ำโขง ได้แก่พวกที่เป็นพลเมืองประเทศลาว ส่วนพวกที่ข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ตามลำน้ำเจ้าพระยา ก็ได้แก่คนไทย เป็นต้น ดังนั้นลาวก็เรียกได้ว่าเป็นคนไทยตระกูลหนึ่ง ไม่ใช่พวกละว้า เช่นที่เคยเข้าใจผิดกันมา สิ่งนี้อาจทำให้เข้าใจผิดก็คงจะเป็นด้วยพวกลาวมาอยู่ในดินแดนที่พวกละว้าเคยอยู่มาก่อน นอกจากนี้ก็อาจรับขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมบางอย่างของพวกละว้าเอาไว้ ชาวลาวเรียกประเทศของตนว่า ล้านช้างหรือศรีสัตนาคนหุต ในสมัยโบราณอาณาจักรล้านช้างอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง แต่เข้าใจว่าคงแผ่อาณาเขตเลี้ยวขึ้นมาไม่มากนัก ถึงอย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ คนไทยที่อยู่ในจังหวัดริมแม่น้ำโขงพูดภาษาลาวได้ และมีการแต่งงานระหว่างคนที่อยู่ใกล้เขตแดนนี้ด้วยกันเป็นจำนวนไม่น้อย ดังนั้นคนไทยในภาคนี้แม้จะอยู่ในพระราชอาณาเขตประเทศไทยจึงมักถูกเรียกว่าลาว เพราะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทั้งทางภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณี

ภาษาพูดของลาวคล้ายภาษาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ตัวอักษรลาวบางตัวคล้ายอักษรไทยซึ่งพอเอาได้ ส่วนการเขียนง่ายกว่าภาษาไทย เพราะไม่มีตัวซึ่งสะกดแล้วไม่ออกเสียงอย่างในภาษาไทย ภาษาลาวไม่ได้อิทธิพลภาษาบาลีและสันสกฤตมากเช่นภาษาไทย การเขียนจึงไม่มีตัวสะกดตัวตาม หรือตัวการันต์อย่างอักษรไทย ซึ่งยังเขียนรักษารูปเดิมที่มาจากบาลีหรือสันสกฤตไว้ให้สังเกตได้

วัฒนธรรมและความเป็นอยู่

พลเมืองลาวนับถือศาสนาพุทธนิกายหินยานเหมือนไทย จึงมีประเพณีทางศาสนา เช่น การทำศพ การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ คล้ายกัน สำหรับการทํายศรีทำขวัญแขกผู้มีเกียรตินั้นคล้ายกับประเพณีไทยเหนือ

การรับประทานอาหารเหนียวเป็นอาหารประจำวันคล้ายไทยเหนียวและ ไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางโอกาสผู้ชายลาวก็นุ่งผ้าโจงกระเบนคล้ายผู้ชายไทย แต่ผู้หญิงลาวนุ่งผ้าซิ่นมาช้านานแล้ว ผู้หญิงลาวส่วนมากไว้ผมยาว เครื่องดนตรีของลาวคือแคน ลักษณะการร้องรำทำเพลงก็คล้ายกันกับคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในปัจจุบันนี้พลเมืองลาวเข้ามาศึกษาวิชาต่าง ๆ ในเมืองไทยมากขึ้นกว่าสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ดังนั้นจึงมีรสนิยมในด้านศิลปะ นาฏศิลป์ และดนตรีคล้ายกับไทยมากขึ้น

ประวัติศาสตร์ลาวสมัยกรุงสุโขทัย

ประวัติศาสตร์ของลาวมีหลักฐานว่า มีบ้านเมืองตั้งขึ้นแล้วในเวลาใกล้เคียงกับที่คนไทยได้มาตั้งภูมิลำเนาในดินแดนซึ่งเป็นประเทศไทย ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยก็ได้กล่าวถึงชื่อเมืองในแคว้นลาวว่า มีอาณาเขตติดต่อกับอาณาเขตของพ่อขุนรามคำแหง

ประวัติศาสตร์ลาวสมัยกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ไม่ค่อยปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศลาวมากนักเพราะทางประเทศลาวต้องทำสงครามปราบปรามรวบรวมเมืองเล็ก ๆ ให้รวมเข้ามาอยู่ภายใต้พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวกัน คนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยามักจะเรียกพระเจ้าแผ่นดินลาวว่าพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต หรือ พระเจ้าล้านช้างร่มขาว

เหตุการณ์สำคัญที่ควรทราบคือในรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หลังจากที่ไทยแพ้พม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๑๐๖ แล้ว พระชัยเชษฐาธิราชพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีสัตนาคนหุตได้แต่งตั้งราชทูตเชิญ

พระราชสาส์นมากราบบังคมทูลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิทูลขอพระเทพกษัตริย์พระราชธิดาไปเป็น
 อัครมเหสี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงหวังจะได้กรุงศรีสัตนาคณหุตเป็นสัมพันธมิตรจึงทรงยกให้
 แต่ถูกพระเจ้ากรุงหงสาวดีส่งกองทหารมาชิงองค์พระเทพกษัตริย์ไปเสียระหว่างทางที่จะนำเสด็จไป
 กรุงศรีสัตนาคณหุต พระมารดาของพระชัยเชษฐาธิราชมีนามว่า เจ้านางยอศคำทิพย์ เป็นพระธิดา
 พระเกษเกล้า พระเจ้าเชียงใหม่ ดังนั้นพระชัยเชษฐาธิราชจึงได้เคยครองราชย์อยู่เชียงใหม่ระยะหนึ่ง
 เมื่อพระราชบิดาทิวงคตจึงเสด็จกลับมาครองราชย์ที่หลวงพระบาง ด้วยเหตุนี้เมื่อเสด็จมาจากเชียง-
 ใหม่ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเชียงใหม่ไปหลวงพระบางด้วย ต่อมาพระองค์ย้ายเมืองหลวง
 จากหลวงพระบางไปเวียงจันทน์ จึงอัญเชิญไปประดิษฐานที่เวียงจันทน์

ประวัติศาสตร์ลาวสมัยกรุงธนบุรี

เจ้าลาวในสมัยกรุงธนบุรีอยู่ตามแคว้นหรือเมืองใหญ่ ๆ ๓ เมือง คือ หลวงพระบาง เวียง-
 จันทน์ และจำปาศักดิ์ เจ้าในเวียงจันทน์เกิดแตกแยกกัน ฝ่ายที่มีกำลังน้อยก็หนีไปอยู่จำปาศักดิ์ก่อน
 ครั้นต่อมาทั้งสองฝั่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไทยโดยเข้ามาอยู่ในบริเวณ ซึ่งเป็นเขต
 จังหวัดอุบลราชธานีปัจจุบันนี้ พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคณหุตส่งกองทัพตามจับตัวผู้ที่หนีมา สมเด็จพระ
 เจ้ากรุงธนบุรีทรงเห็นว่าเป็นการไม่ยำเกรงต่อพระองค์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาจักรพรรดิ
 ตีกเป็นแม่ทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ เมื่อตีได้แล้วก็กวาดต้อนพลเมือง และอัญเชิญพระแก้วมรกต
 จากเวียงจันทน์มาประดิษฐาน ณ กรุงธนบุรี

ประวัติศาสตร์ลาวสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ไทยกับลาวเป็นไมตรีกัน พระบาท
 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเองมีพระราชชายาองค์หนึ่งเป็นพระธิดาพระเจ้าเวียงจันทน์ และได้มี
 พระราชธิดาพระองค์หนึ่งพระนามว่า เจ้าฟ้าคุณทนต์ทิพวดี ส่วนเจ้าอนุวงศ์ซึ่งเป็นอุปราชเมือง
 เวียงจันทน์ก็สวามิภักดิ์ต่อไทยเป็นอย่างดี เมื่อพม่ายกมาตีเชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๓๔๐ เจ้าอนุวงศ์
 รับอาสาส่งกองทหารจำนวนสองหมื่นมาช่วยรบ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เจ้าอนุวงศ์ครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 ที่เวียงจันทน์ ยิ่งมีความใกล้ชิดมากขึ้น เพราะเจ้าฟ้าคุณทนต์ทิพวดีซึ่งเป็นพระญาติของเจ้าอนุวงศ์
 ได้เป็นพระชายาในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และมีพระโอรสคือ สมเด็จพระกรมพระยา
 บำราบปรบัญช์ (ตันสกุล มาลากุล)

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเจ้าอนุวงศ์เป็นส่วนพระองค์เพราะ สนพระทัยเรื่องละครและดนตรีเช่นเดียวกัน เมื่อทรงสร้างสวนชาวพระราชอุทยานใหม่ในพระบรมมหาราชวังก็โปรดเกล้าฯ ให้ส่งแผนที่แสดงที่ตั้งของสวนและอาคารต่างๆ ไปประทานเจ้าอนุวงศ์ พร้อมทั้งชักชวนให้มาเที่ยวกรุงเทพ ฯ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต เจ้าอนุวงศ์เสด็จมางานถวายพระเพลิงพระบรมศพ เมื่อจะทูลลากลับ ได้ทูลขอละครผู้หญิงในวัง ทูลขอเจ้าหญิงดวงคำซึ่งถูกนำมาจากเวียงจันทน์กลับไปบ้านเมืองเดิม และครอบครัวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาไว้ที่สระบุรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ประทานให้ตามที่ทูลขอ โดยทรงประทานเหตุผลว่า พวกชาวเวียงจันทน์เหล่านี้มาอยู่เมืองไทยนานแล้วจนมีครอบครัวเป็นปึกแผ่น ไม่ควรให้พลัดพรากจากสามีภรรยาและบุตรซึ่งเป็นคนไทย เจ้าอนุวงศ์เสียพระทัยจึงคิดเป็นศัตรูถึงกับยกกองทัพมากวาดต้อนครอบครัวลาวจากสระบุรีและเข้าตีนครราชสีมากวาดต้อนคนไทยไปมาก ในที่สุดพระยาปลัดและคุณหญิงโม (มักนิยมเรียกกันภายหลังว่าคุณหญิงโม) ผู้ภรรยา ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานบำเหน็จความชอบแต่งตั้งเป็นท้าวสุรนารี ได้นำทัพชาวนครราชสีมาสู้เมืองกินได้ และทางกรุงเทพ ฯ ก็ส่งกองทัพไปเวียงจันทน์เพื่อลงโทษเจ้าอนุวงศ์

เมื่อกองทัพไทยยกไปถึงเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์ได้หลบหนีไปอยู่ทางเมืองญวนเสียแล้ว เมื่อไทยตีเวียงจันทน์ได้และยกทัพกลับ เจ้าอนุวงศ์จึงกลับไปเวียงจันทน์อีก ไทยต้องยกกองทัพไปอีกเป็นครั้งที่สอง คราวนี้จับตัวเจ้าอนุวงศ์ได้จึงนำมาเมืองไทยและเจ้าอนุวงศ์มาป่วยและสิ้นชีวิตในกรุงเทพ ฯ

แม้ทัพฝ่ายไทยที่ทำการรบอย่างกล้าหาญจนเกือบเสียชีวิต แต่ในที่สุดได้ชัยชนะคือพระยาราชสุภาวดี (สิงห์) ซึ่งภายหลังได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาบดินทรเดชา ต้นสกุล สิงหเสนี (ปัจจุบันนี้มีศาลและรูปปั้นอยู่ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร)

ในการที่กองทัพไทยได้ชัยชนะ ก็ด้วยความช่วยเหลือจากเจ้าลาวเมืองหลวงพระบาง ดังนั้นเมื่อเจ้าอนุวงศ์ทิวคตแล้ว เจ้าจากหลวงพระบางจึงได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบราชวงศ์กันต่อมาจนปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้พระเจ้าแผ่นดินลาวจึงประทับที่หลวงพระบาง แต่ใช้เมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อประเทศญวนตกเป็นประเทศราชของฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ ประเทศลาวจึงพลอยถูกยึดในเวลาต่อมาเพราะฝรั่งเศสพบหลักฐานว่า

ลาวบางส่วนเป็นเมืองขึ้นของญวน เช่น ในสมัยเจ้าอนุวงศ์หนีไปอยู่เมืองไช้ฮั่น ได้อพยพดินแดนลาวบางส่วนให้ญวน อย่างไรก็ตามเมืองหลวงพระบางยังมิได้ตกเป็นของฝรั่งเศส คงเป็นเมืองของไทย มาจนรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเกิดกบฏฮ่อครั้งที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๘ ไทยจึงต้องส่งกองทัพไปคุ้มครองเมืองหลวงพระบางและเมืองใกล้เคียง ขณะนั้นฝรั่งเศสก็ยอมรับว่า หลวงพระบางเป็นเมืองของไทย จึงตั้งกงสุลฝรั่งเศสประจำหลวงพระบาง ต่อมาฝรั่งเศสได้พิพาทกับไทยหลายเรื่อง ในที่สุดฝรั่งเศสอ้างว่าไทยไม่สามารถอารักขาเมืองหลวงพระบางให้พ้นจากการโจมตีของฮ่อ ฝรั่งเศสจึงยึดดินแดนสิบสองจุไทย หักพื้นที่หัวพันทั้งห้าทั้งหก และหลวงพระบาง โดยอ้างจะให้ทหารฝรั่งเศสเข้าปกครองเพื่อปราบฮ่อ ในเวลาต่อมาไทยก็เสียดินแดนที่ยังเหลืออยู่ คือ ดินแดนบนฝั่งซ้าย (พ.ศ. ๒๔๓๖) และฝั่งขวา (พ.ศ. ๒๔๔๗) ของแม่น้ำโขงตามลำดับเพื่อแลกเปลี่ยนข้อตกลงบางอย่างกับฝรั่งเศส จึงเป็นอันว่าลาวเสียอิสรภาพแก่ฝรั่งเศสโดยสิ้นเชิง

ประวัติศาสตร์ลาวก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒

ไทยกับลาวก็ยังมีไมตรีต่อกันอยู่ โดยเฉพาะระหว่างพลเมืองซึ่งอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง เมื่อถึงเทศกาลขึ้นมัสการพระธาตุพนมที่นครพนม พุทธศาสนิกชนฝ่ายลาวก็มักจะข้ามแม่น้ำโขงมานมัสการด้วย การคบหาสมาคมก็สะดวกเพราะต่างเข้าใจภาษากันดี นอกจากนี้ยังมีการสัมพันธ์กันทางการแต่งงานเป็นอันมาก อนึ่งเนื่องจากสินค้าทางประเทศลาวซึ่งเป็นสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยจากฝรั่งเศส เช่น เหล้า บุหรี่ น้ำมัน เครื่องสำอาง เครื่องนุ่งห่ม มีราคาถูกลงและคุณภาพดี คนไทยจึงนิยมข้ามไปเที่ยวเพื่อซื้อของใช้ คนลาวก็ชอบข้ามมาฝั่งไทยเพื่อซื้ออาหารและผลไม้ซึ่งอุดมสมบูรณ์กว่าทาง

ประเทศลาว

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๔ ไทยกับฝรั่งเศสรบกันที่อินโดจีนและลาว เพราะไทยต้องการปรับปรุงเส้นเขตแดนให้เป็นธรรม ไทยเป็นฝ่ายชนะฝรั่งเศส ไทยจึงได้แคว้นจำปาศักดิ์และหลวงพระบางคืนจากฝรั่งเศส และยึดครองไว้จนสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง

ประวัติศาสตร์ลาวหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง ไทยต้องการเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติจึงต้องคืนดินแดนลาวที่ได้จากฝรั่งเศสให้แก่ลาว

ลาวประกาศเอกราช

ลาวได้เอกราชสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ รวมเวลาที่เสียเอกราชไปประมาณ ๖๐ ปีเศษ โดยนับ พ.ศ. ๒๓๓๖ เป็นปีเสียเอกราชส่วนใหญ่

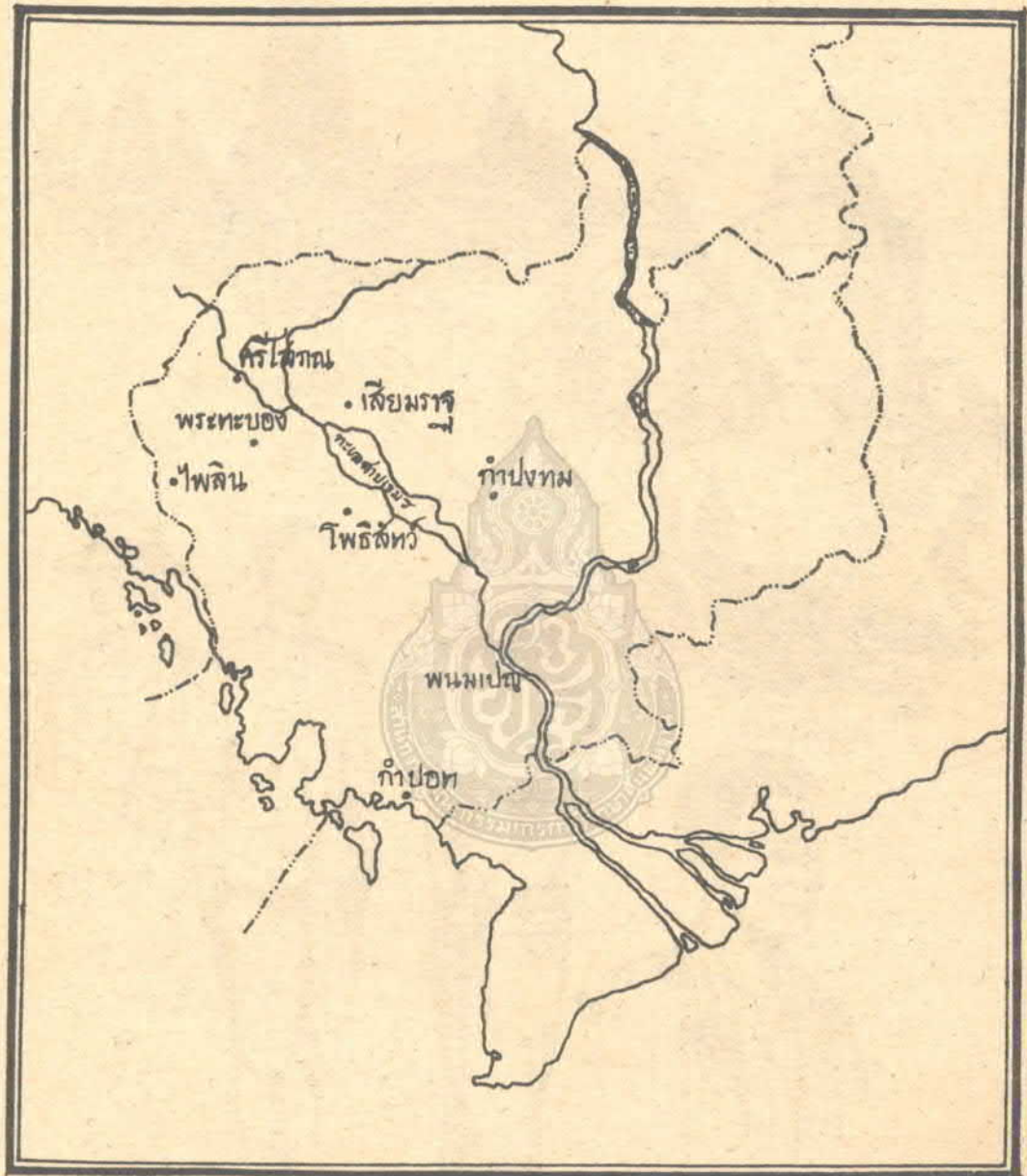
การกอบกู้เอกราชของลาว

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นเข้ายึดครองประเทศลาว ฝรั่งเศสจึงหมดอำนาจไป ญี่ปุ่นสนับสนุนให้ลาวประกาศเอกราชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ พระเจ้าแผ่นดินคือพระเจ้าศรีสว่างวงศ์ มกุฎราชกุมารคือเจ้าสว่างวัฒนา นายกรัฐมนตรีได้แก่พระยาคำมัววิไล

เมื่อสงครามโลกสงบลง ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้สงคราม ฝรั่งเศสอยู่ฝ่ายชนะสงครามรัฐบาลลาวยังไม่ทราบแน่ชัดว่าจะได้เอกราชจากฝรั่งเศสวิธีใดและเมื่อใด เจ้าเพชรราชจึงเตรียมพร้อมโดยการตั้งขบวนการลาวอิสระขึ้น รัฐบาลฝรั่งเศสต้องใช้กำลังทหารในการกลับเข้ามายังประเทศลาว ลาวแตกออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการเจรจากับฝรั่งเศสอย่างสันติ แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ไว้วางใจฝรั่งเศส พวกลาวอิสระคือพวกที่ต่อต้านทหารฝรั่งเศสกลับพ่ายแพ้จึงต้องลี้ภัยมาอยู่ในประเทศไทย คนสำคัญของลาวขณะนั้นก็ได้แก่เจ้าเพชรราช เจ้าสุวรรณภูมา เจ้าสุภานุวงศ์ และยังมีทหารชั้นนายพลและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อีกมาก

การเมืองในประเทศลาวยุ่งยากมากถึงจะได้เอกราชก็ไม่สมบูรณ์ เจ้าสุภานุวงศ์เป็นผู้ที่ไม่ยอมให้ฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทมากนัก จึงพยายามที่จะหากำลังจากนอกประเทศมาขับไล่ฝรั่งเศส ข้าราชการลาวที่ยังฝักใฝ่กับฝรั่งเศสจึงตั้งตัวเป็นปรปักษ์กับเจ้าสุภานุวงศ์ ในที่สุดเจ้าสุภานุวงศ์ถูกจับในข้อหาเป็นผู้ทรยศต่อชาติ เมื่อถูกคุมขังอยู่ระยะหนึ่งก็หลบหนีออกมาได้ ต่อมาจึงร่วมมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์

สาธารณรัฐเขมร

แผนที่สาธารณรัฐเขมร

ด้านหนึ่งของนครวัด

เทวรูปหินสลัก

หญิงในนามบทกตมลินีมีผ้าคล้องคอ

ชายชาวชนบท

การแต่งกายหญิงชายในกลุ่มชนเมืองหลวง

สาธารณรัฐเขมร

สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

สาธารณรัฐเขมรหรือประเทศกัมพูชาเดิมซึ่งเรามักจะเรียกกันว่าเขมร เป็นเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์กับไทยทั้งในตำแหน่งความเป็นมิตร และเป็นศัตรูในกรณีพิพาทต่างๆ มาหลายยุคหลายสมัย เพราะมีอาณาเขตติดต่อกับไทยถึง ๓ ด้าน กล่าวคือทางทิศเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย และราชอาณาจักรลาว ทิศใต้ติดอาณาเขตไทย อ่าวไทย และสาธารณรัฐเวียดนาม ทิศตะวันออกติดอาณาเขตสาธารณรัฐเวียดนาม และทิศตะวันตกติดอาณาเขตประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศของเขมรเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำและริมทะเลสาบเป็นส่วนใหญ่ มีเขาเตี้ยๆ และที่ราบสูงบ้าง การติดต่อคมนาคมภายในประเทศและกับประเทศอื่น จึงไม่สู้มีปัญหาเหมือนราชอาณาจักรลาว เนื้อที่ทั้งหมดมีประมาณ ๑๗๒,๕๑๑ ตารางกิโลเมตร เล็กกว่าทั้งประเทศไทยและราชอาณาจักรลาว

ปัจจุบันพนมเปญเป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐเขมร

เชื้อชาติ

ในดินแดนซึ่งเป็นสาธารณรัฐเขมรปัจจุบันนี้ เคยมีชนชาติโบราณอยู่มาก่อนหลายชาติ เช่น ชนชาติฟูนัน ชนชาติเจนละ และชนชาติขอม คนไทยรู้จักขอมมากกว่าชนชาติอื่นๆ เพราะขอมให้อิทธิพลต่อวัฒนธรรมของไทยหลายอย่าง เช่น ภาษาและการปกครอง เป็นต้น ขอมได้อิทธิพลจากอินเดียในด้านศาสนา สถาปัตยกรรม ดนตรีและนาฏศิลป์ ทั้งนี้เพราะหัวหน้าชนชาติขอมซึ่งเป็นสตรีได้อภิเษกสมรสกับชาวอินเดียผู้มีความรู้และมีสกุลสูงชื่อโกณฑัญญะ ท่านผู้นี้ได้นำขนบธรรมเนียมและศิลปวิทยาการของอินเดียมาสั่งสอนพวกขอม จนพวกขอมสร้างอารยธรรมของตนเองขึ้น แต่ก็มีเค้าว่าได้รับอิทธิพลจากอินเดีย

ขอมเป็นผู้มีอารยธรรมสูง มีคนอยู่ภายใต้อำนาจมาก มีกองทัพใหญ่ จึงเจริญรุ่งเรืองอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๙ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อง พระร่วง ได้กล่าวถึงอำนาจของขอมซึ่งมีต่อคนไทยในสมัยสุโขทัยอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังจะเห็นได้ว่า ขอมให้อิทธิพลในการก่อสร้างต่อชนชาติที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามาก ดังจะเห็นได้จากปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัย และปราสาทหินอีกหลายจังหวัดในประเทศไทย

อาณาจักรขอมเสื่อมสลายลงเพราะมีชนชาติอื่นมีอำนาจมากกว่า ชื่อขอมค่อยๆ หายไป มีชื่อเรียกอย่างอื่นแทนคือ กัมพูชา มีเรื่องเล่าว่าพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อกัมพูตั้งตัวเป็นใหญ่ สร้างเมืองชื่อกัมพูปุระ คนอื่นๆ จึงเรียกพลเมืองเมืองนี้ว่า กัมโพช, กัมพูช, หรือกัมพูชา (มีความหมายเสียสละจากกัมพู) พวกกัมพูชาจึงเป็นชื่อของคนรุ่นหลัง ชนชาติกัมพูชาสามารถรวบรวมอาณาจักรขอมที่แตกแยกกันให้เป็นอาณาจักรเดียวกัน และเรียกชื่อใหม่ว่าอาณาจักรกัมพูชา คนไทยเรียกชาวกัมพูชาว่าเขมรตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศเขมรได้เป็นประเทศเอกราชและได้ชื่อทางราชการว่าประเทศกัมพูชา แต่คนไทยก็มักจะเรียกด้วยความเคยชินว่าประเทศเขมร และปัจจุบันประเทศกัมพูชาได้เปลี่ยนชื่อเป็น สาธารณรัฐเขมร แล้ว

ภาษา

ภาษาเขมรรับอิทธิพลภาษาขอมทั้งการเขียนและการพูด อักษรขอมเป็นรูปเหลี่ยมไม่กลมเหมือนอักษรพม่าและมอญ ภาษาเขมรปะปนอยู่ในภาษาพูดและภาษาเขียนของไทย แต่ไทยคัดแปลงการออกเสียงและการเขียนจนกลายเป็นภาษาไทย เช่น

ผกา	แปลว่า	ดอกไม้
โตนค	แปลว่า	ต้นตาล เช่น น้ำตาลโตนค

บรรทม (ราชาศัพท์) แปลว่า นอน แผลงมาจากภาษาเขมรว่า ผทม เป็นต้น แต่ภาษาพูดตลอดจนการผูกประโยคต่างจากภาษาไทยจนไม่สามารถจะเข้าใจได้ง่าย จะเอาได้ก็แต่เมื่อมีคำที่มีความหมายคล้ายกัน เช่น ลอ อ ไพร ขจี เป็นต้น

ในประเทศไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระภิกษุต้องหัดอ่านคัมภีร์พุทธศาสนาซึ่งเขียนด้วยอักษรขอม คัมภีร์พุทธศาสนานิยมเขียนลงบนใบลาน โดยใช้เหล็กแหลมขีดลงไปให้เป็นรอย แล้วใช้ผงสีคำทาลงบนรอยขีดให้เต็ม ก็จะปรากฏเป็นตัวหนังสือสีดำ เนื่องจากคนไทยผู้นับถือพุทธศาสนาเคยนิยมใช้อักษรขอมเป็นตัวอักษรในเรื่องของศาสนา จึงนิยมเขียนยันต์และผ้าคู่กันภัยเป็นอักษรขอมซึ่งจะเห็นได้จนทุกวันนี้

วัฒนธรรมและความเป็นอยู่

เขมรนับถือพุทธศาสนานิกายหินยานเหมือนไทย ดังนั้นจึงมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลตลอดจนประเพณีทางศาสนาคล้ายกัน

ประเพณีราชาภิเษกและถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดิน ก็มีลักษณะคล้ายกัน เพราะทั้งไทยและเขมรรับคตินิยมทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์จากอินเดียเหมือนกัน

การบริโภคอาหารหลักเช่นข้าวเจ้าก็เหมือนกัน ครึ่งหนึ่งคนไทยกับคนเขมรแต่งกายคล้ายกัน คือเมื่อสมัยที่หญิงและชายไทยนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน และผู้หญิงไว้ผมตัก

กรรมวิธีการจับช้างป่าตั้งแต่ต้นจนจบ ตลอดจนภาษาที่ควาญช้างใช้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยส่วนใหญ่จะใช้ภาษาเขมร เพราะควาญช้างเขมรชำนาญในการจับช้างป่ามาก

ส่วนนาฏศิลป์และดนตรีต่างก็ให้อิทธิพลแก่กันและกัน เช่น เขมรนำแบบอย่างละครจากราชสำนักไทยไปใช้ในราชสำนักเขมรในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับเรื่องเพลงไทย ก็มีหลายเพลงที่ใช้คำว่าเขมรนำหน้า เช่น เขมรพวง เขมรไทรโยค และเขมรปากท่อ เป็นต้น

ประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กัมพูชาก็ยังนับว่าเป็นประเทศที่มีพลเมืองไม่สู้มากนัก และมีเหตุวิวาทกับไทยในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การบุกรุกดินแดนกันบ้าง กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินสมบัติซึ่งอยู่ใกล้ชายแดนไปบ้าง แต่ไม่เคยมีสงครามซึ่งมีจุดมุ่งหมายจะยึดครองประเทศ

ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองปรากฏในพงศาวดารว่า กองทัพไทยยกไปตีกัมพูชา ๒ ครั้ง และตีได้สำเร็จในครั้งที่ ๒ โดยความสามารถของขุนหลวงพระจั่ว (ซึ่งต่อมาทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑) ต่อจากนั้นก็ผลัดกันรุกและผลัดกันรับ การรบที่สำคัญที่สุดของไทยได้แก่ การรบเมื่อ พ.ศ. ๑๘๗๔ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ได้เสด็จนำทัพไปล้อมเมืองหลวงของกัมพูชาและตีได้สำเร็จ (เมืองหลวงแห่งนี้ คือนครธม และรวมทั้งนครวัดด้วย ในพระราชพงศาวดารบางที่เรียกว่า พระนครหลวง) ต่อมาระยะหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาก็ต้องย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่อื่นชั่วคราว

ในระยะเวลาต่อมาสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ไทยถูกพม่าเข้าตีกรุงศรีอยุธยาจนเสียอิสรภาพ ชาวกัมพูชาก็ฉวยโอกาสมากวาดต้อนพลเมืองแถบปราจีนบุรี ในสมัยนี้พระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาประทับอยู่เมืองสระแวง คนไทยจึงเรียกพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาคนนั้นว่าพระยาสระแวง

เมื่อพระมหาธรรมราชา พระราชบิดาสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ กองทัพกัมพูชาก็มาถึงชานกรุงศรีอยุธยา เพราะได้ทราบข่าวว่าไทยอ่อนกำลัง แต่ไทยกลับต่อสู้ป้องกันอย่างสามารถจนฆ่าแม่ทัพของกัมพูชาได้ กองทัพกัมพูชาจึงถอยกลับไป ต่อมาประมาณ ๕ ปี กองทัพกัมพูชาก็กลับมาตีอีก แต่ไม่สามารถจะเอาชนะได้ทราบจนพระยาสระแวงทิวภค ไอรสมีนามว่านักพระสัตตาขึ้นครองราชสมบัติ ก็ยกทัพมาตีจังหวัดเพชรบุรี และคอยส่งกองทหารมารบกวาดแถบหัวเมืองตะวันออกของไทย แต่ในที่สุดก็แพ้กองทัพไทย

นอกจากการรบโดยเปิดเผยแล้วยังมีคนเขมรผู้เข้ามาทำการสอดแนม คือพระยาจันจันตุซึ่งเป็นขุนนางเขมร เข้ามาสวามิภักดิ์โดยอ้างว่าไม่สามารถตีเมืองเพชรบุรีได้จึงไม่กล้ากลับไปเขมร ดังนั้นสมเด็จพระมหาธรรมราชาจึงได้ทรงรับชุบเลี้ยง เมื่อพระยาจันจันตุอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจนรอบรู้ความสำคัญแล้ว ก็ลอบลงเรือสำเภานักลับกัมพูชา สมเด็จพระนเรศวรทรงทราบ จึงทรงลงเรือขนาดเล็กกว่าเรือสำเภาตามไปทันที่ปากน้ำเจ้าพระยา ทรงไล่ยิง และทางเรือสำเภาใหญ่ของพระยาจันจันตุก็ยิ่งทอบจนกระสุนตกถูกกระบอกพระแสงปืนที่พระองค์ทรงใช้อยู่ สมเด็จพระเอกาทศรถทรงเกรงจะเกิดอันตราย จึงทรงนำเรือของพระองค์เข้าไปบังเรือสมเด็จพระนเรศวรไว้ ประจวบกับเรือสำเภาพระยาจันจันตุแล่นออกถึงทะเลและได้ลมดีจึงใช้ใบหนึ่ไปพ้น

ต่อมาอีก ๑ ปี กองทัพกัมพูชาก็ยกมาตีนครราชสีมาและตีได้โดยง่าย แต่พอยกทัพต่อมาจะตีเมืองสระบุรี สมเด็จพระนเรศวรก็เสด็จยกทัพไปรับและตีกองทัพกัมพูชาแตกกลับไปนครราชสีมา สมเด็จพระนเรศวรติดตามไปอย่างมิให้ตั้งตัวคิด และยังทรงใช้ยุทธวิธีเอาคนจำนวนน้อยซุ่มล้อมโจมตีคนจำนวนมากๆ ให้อยอมจำนนได้ ดังนั้นพระองค์จึงสามารถตีเอาเมืองนครราชสีมากลับคืนมาได้

ในตอนปลายรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชา พม่ายกทัพใหญ่มาตีกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรเข้าต่อสู้ป้องกันบ้านเมืองถึงกับทรงคาบพระแสงดาบขึ้นค่ายพระเจ้าหงสาวดีจนถูกข้าศึกแทงตกลงมา อันเป็นต้นเหตุที่เรียกพระแสงดาบองค์นั้นว่าพระแสงดาบคาบค่าย แต่อย่างไรก็ตามพม่าก็ไม่สามารถตีกรุงศรีอยุธยาได้ ต้องถอยทัพกลับ ในระหว่างที่ไทยรบกับพม่านักพระสถิตาพระเจ้ากรุงกัมพูชา ก็ให้ยกทัพมาตีปราจีนบุรี เพราะคาดว่าไทยไม่มีกำลังจะแบ่งมาป้องกันด้านนี้ได้ ดังนั้นสมเด็จพระนเรศวรจึงเสด็จยกทัพไปตีกัมพูชา ได้เมืองพระตะบองและโพธิ์สัณฑ์

เมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาแล้ว สมเด็จพระนเรศวรเสด็จขึ้นครองราชบัลลังก์ จึงมีการรบกับกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรตีเมืองตะแวกซึ่งเป็นเมืองหลวงได้ และในพงศาวดารไทยกล่าวว่า ได้ทรงจับนักพระสถิตาได้และให้ประหารชีวิต (แต่ประวัติศาสตร์บางเล่มไม่ยืนยันเรื่องประหารชีวิต เพียงรับว่าตีเมืองตะแวกได้)

ต่อจากนี้ไปจนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาก็ไม่มีเหตุการณ์สำคัญระหว่างไทยกับกัมพูชาเท่าที่ผ่านมาแล้ว

ประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยกรุงธนบุรี

ทางกรุงกัมพูชาเกิดความไม่สงบภายในประเทศ เจ้านายและข้าราชการแตกแยกกัน ในขณะนั้นกัมพูชากลายเป็นประเทศที่เกือบจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องหาประเทศใหญ่คุ้มครองซึ่งขณะนั้นมีญวนและไทย เจ้านายชั้นสูงแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการความคุ้มครองจากไทย ฝ่ายหนึ่งต้องการความคุ้มครองจากญวน ทั้งนั้นการสงครามของไทยในดินแดนกัมพูชา ไทยจึงรบเพื่อช่วยทางฝ่ายที่นิยมไทยให้รวบรวมดินแดนที่แบ่งแยกกันมา เป็นการรบกับกัมพูชาบ้างรบกับญวนบ้าง รวมเป็นการรบถึง ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๓ กองทัพไทยรวมดินแดนกัมพูชาสำเร็จและกัมพูชาก็ตกเป็นประเทศราชของไทย ในไม่ช้าก็ได้เกิดการประหารกันเอง ถึงกับพระเจ้าแผ่นดินถูกปลงพระชนม์ เหลือแต่พระโอรสมีพระชนม์ ๕ พรรษา มีพระนามว่านangkong เสด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปปราบปรามการจลาจลที่ประเทศกัมพูชา แต่ไม่ทันจะทำไ้เป็นผลสำเร็จ เพราะทางกรุงธนบุรีเองเกิดการจลาจลขึ้น เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกจึงต้องยกกองทัพกลับ ก็พอดีสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

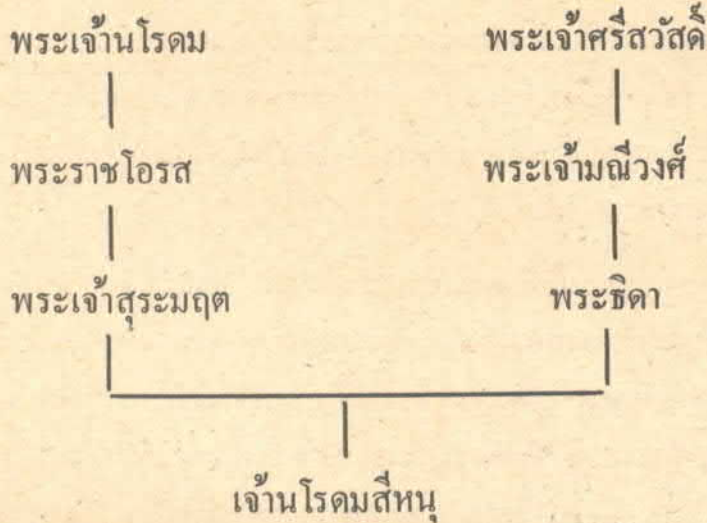
เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติแล้ว ข้าราชการกัมพูชาชั้นผู้ใหญ่ คือ พระยายมราช (แบน) ก็นำนangkong เองซึ่งยังทรงพระเยาว์ พร้อมทั้งพระประยูรญาติบางองค์และข้าราชการบริพารเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงรับnangkong เองเป็นพระราชบุตรบุญธรรม ส่วนพระยายมราชไปรดเกล้า ๆ แต่งตั้งเป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ตันสกุล อภัยวงศ์)

nangkong เองประทับอยู่ในกรุงเทพ ฯ จนเจริญพระชนม์ได้ผนวชเป็นพระภิกษุ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกประทานกำลังความช่วยเหลือทางทหารจนสามารถกลับไปครองราชย์ที่กัมพูชาได้ แล้วพระองค์ทรงขอเมืองเสียมราฐและพระตะบองพระราชทานเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ เพื่อเป็นบำเหน็จรางวัลต่อความจงรักภักดีและขอให้เมืองทั้งสองขึ้นตรงต่อเมืองไทย ดังนั้นพลเมืองทั้งสองเมืองนี้จึงนับว่าเป็นพลเมืองในปกครองของไทยโดยตรง ด้วยเหตุนี้เมื่อฝรั่งเศสเข้าครองกัมพูชาจึงมิได้ดินแดนสองเมืองนี้ไป เพิ่งจะได้ไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพร้อมกันสามเมืองคือ พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ เพื่อแลกเปลี่ยนสิทธิให้ไทยมีอำนาจทางการศาลเหนือบุคคลผู้อยู่ภายในพระราชอาณาจักรโดยสมบูรณ์เสมอกัน ไม่ว่าจะเป็นชนสัญชาติใด

นักองค์เองเสวยราชย์ได้ ๔ ปีก็ทิวงคต ต่อมาไม่มีพระเจ้าแผ่นดินถึง ๑๐ ปี มีรัชทายาทคือนักองค์จันทร์ซึ่งเป็นโอรสนักองค์เอง แต่ก็ยังทรงพระเยาว์อยู่ นักองค์จันทร์ประสูติในกรุงเทพฯ ระหว่างที่พระบิดายังมิได้เสด็จไปครองราชย์ที่กัมพูชา ในระหว่างที่นักองค์จันทร์ยังมีได้ครองราชย์ พวกเจ้านายและข้าราชการกัมพูชาก็แตกกันเป็น ๒ พวกอีก เมื่อนักองค์จันทร์มีพระชนม์พอสมควร ได้เสด็จขึ้นเสวยราชย์มีพระนามว่าพระอุทัยราชา

ในตอนปลายรัชกาลที่ ๑ พระอุทัยราชาเสด็จมากรุงเทพฯ ครั้นวันที่จะเสด็จกลับกัมพูชา ได้เข้าเฝ้าถวายบังคมลาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกประทับเยี่ยมสืบทอดพระเดชพระคุณ (หน้าต่าง) ซึ่งข้าราชการที่สนิทเท่านั้นจึงจะเฝ้าได้ แต่พระอุทัยราชาเป็นพระเจ้าแผ่นดินต่างประเทศ จึงมิบังควรจะเข้าเฝ้าในสภาพนั้นโดยไม่มีพิธีการให้ข้าราชการไทยทูลเบิกตัวก่อน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรับสั่งติเตียนในฐานะที่ทรงเห็นพระอุทัยราชาเติบโตมาในราชสำนักไทย แต่พระอุทัยราชาไม่พอพระทัย เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จสวรรคตก็มีได้มาถวายบังคมพระบรมศพ ให้แก่พระอนุชามาเฝ้า ทูลว่าประชวรไม่สามารถมาเฝ้าได้ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระอุทัยราชาแสดงอย่างเด่นชัดว่านิยมญวนมากกว่าไทย ส่วนพระอนุชา คือนักองค์สวณนิยมฝ่ายไทย ทั้งสองเกิดผิดใจกันถึงกับต้องรบพุ่งกัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพยายามไกลเกลี่ยให้คืนดีกัน พระอุทัยราชากลับหนีไปอยู่ไช้ช่องน พระเจ้าแผ่นดินญวนได้พยายามเกลี้ยกล่อมให้พระอุทัยราชากลับกัมพูชา แต่มาประทับที่เมืองพนมเปญซึ่งอยู่ใกล้แดนญวนมากกว่าแดนไทย แล้วนำเอาเมืองกัมพูชา ๓๔ เมืองไปอยู่ภายใต้การปกครองของญวน

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยกับญวนมีเรื่องขัดเคืองกันเพราะญวนสนับสนุนเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์และพระอุทัยราชา ไทยกับญวนรบกันในดินแดนกัมพูชาประมาณ ๑๔ ปี จึงเลิกรบกัน พระอุทัยราชาทิวงคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงสนับสนุนนักองค์ด้วงพระอนุชาของพระอุทัยราชาให้ขึ้นครองราชย์ มีนามว่าพระหริรักษ์รามธิบดี แล้วพระหริรักษ์รามธิบดีได้ส่งพระโอรสสององค์ คือ นักองค์ราชวดี และนักองค์ศรีสวัสดิ์ให้มารับราชการในกรุงเทพฯ ภายหลังได้เสด็จกลับไปเป็นพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์ นักองค์ราชวดีคือพระเจ้าบรมโกศ ส่วนนักองค์ศรีสวัสดิ์คือพระเจ้าศรีสวัสดิ์ กัมพูชาเสียอิสรภาพแก่ฝรั่งเศสในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความเกี่ยวโยงแห่งราชวงศ์กัมพูชาปัจจุบัน ทั้งในแผนผังของราชวงศ์ตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าบรมโกศลงมา เป็นดังนี้

ประวัติศาสตร์กัมพูชาตั้งแต่เสียอิสรภาพจนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒

ฝรั่งเศสเข้าครอบครองประเทศเวียดนามใต้ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๖ และก็เริ่มมองเห็นทางที่จะยึดเอากัมพูชา ซึ่งบางครั้งบางคราวก็เคยเป็นเมืองขึ้นของเวียดนามนั้น ในที่สุดฝรั่งเศสก็ได้เอาประเทศกัมพูชาเป็นเมืองในอารักขา และขอให้ไทยลงนามในสัญญายอมรับรู้ว่า ฝรั่งเศสมีอำนาจเหนือกัมพูชา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ ในครั้งนั้นไทยยังคงปกครองเมืองอยู่เพียง ๓ เมือง คือ พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ แต่ได้เสีย ๓ เมืองนี้ให้ฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เพื่อแลกสิทธิทางการศาล

สภาพกัมพูชาก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒

ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ เกิดสงครามเอเชียบูรพา ไทยกับฝรั่งเศสรบกันในดินแดนกัมพูชา เมื่อสงครามยุติลง ไทยได้ดินแดนที่เสียไปกลับคืนมา คือ เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ และญี่ปุ่นประกาศว่าประเทศกัมพูชาไม่ขึ้นต่อฝรั่งเศส

สภาพกัมพูชาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง และเกิดองค์การสหประชาชาติขึ้น ไทยต้องการเป็นสมาชิก แต่รัฐบาลฝรั่งเศสต้องการให้ไทยคืนเมืองทั้ง ๓ ให้แก่กัมพูชาเสียก่อนจึงจะไม่ขัดข้องในการสมัครเข้าเป็นสมาชิก ไทยจึงยอมคืน พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ ให้ประเทศกัมพูชา

การกอบกู้เอกราชของชาวเขมร

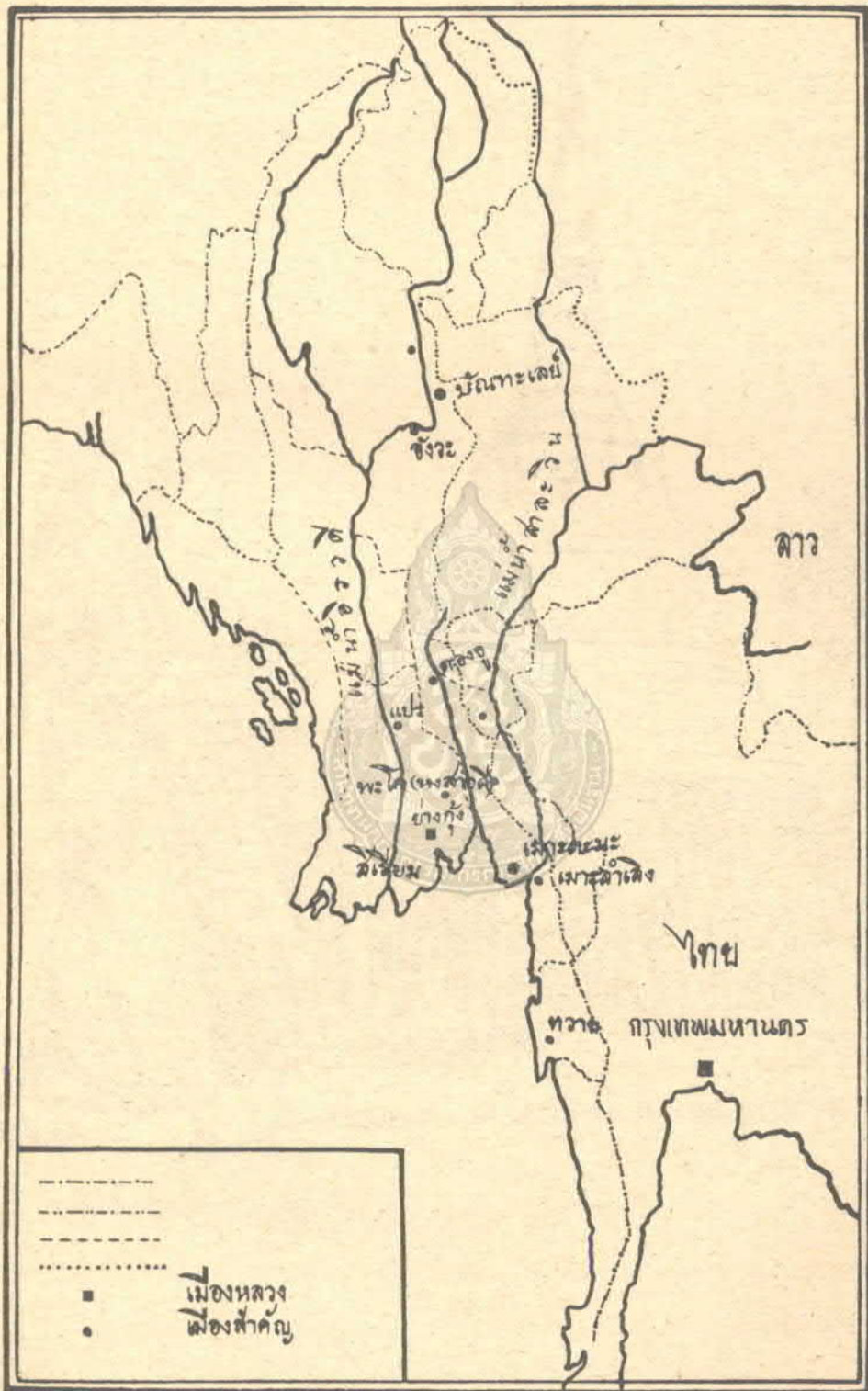
หลังจากที่ญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามเอเชียบูรพาอันเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้ว นักชาตินิยมเขมร ชื่อ ซัน ง็อก ตัน (Son Ngoc Thanh) ก็พยายามจะกุมอำนาจ ฝรั่งเศสก็รีบสั่ง

จับและเนรเทศไปในเวลาไม่ช้า แต่พรรคพวกของเขาซึ่งตั้งเป็นคณะเขมรอิสระ พยายามขอความร่วมมือจากเวียตมินห์ก่อความสงบอยู่บ่อยๆ ฝรั่งเศสจึงตกลงกับกษัตริย์เขมร ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ ว่าจะเพิ่มสิทธิในการปกครองประเทศแก่กัมพูชา และในปีเดียวกันไทยก็ตกลงคืนดินแดนที่ยึดไประหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ให้

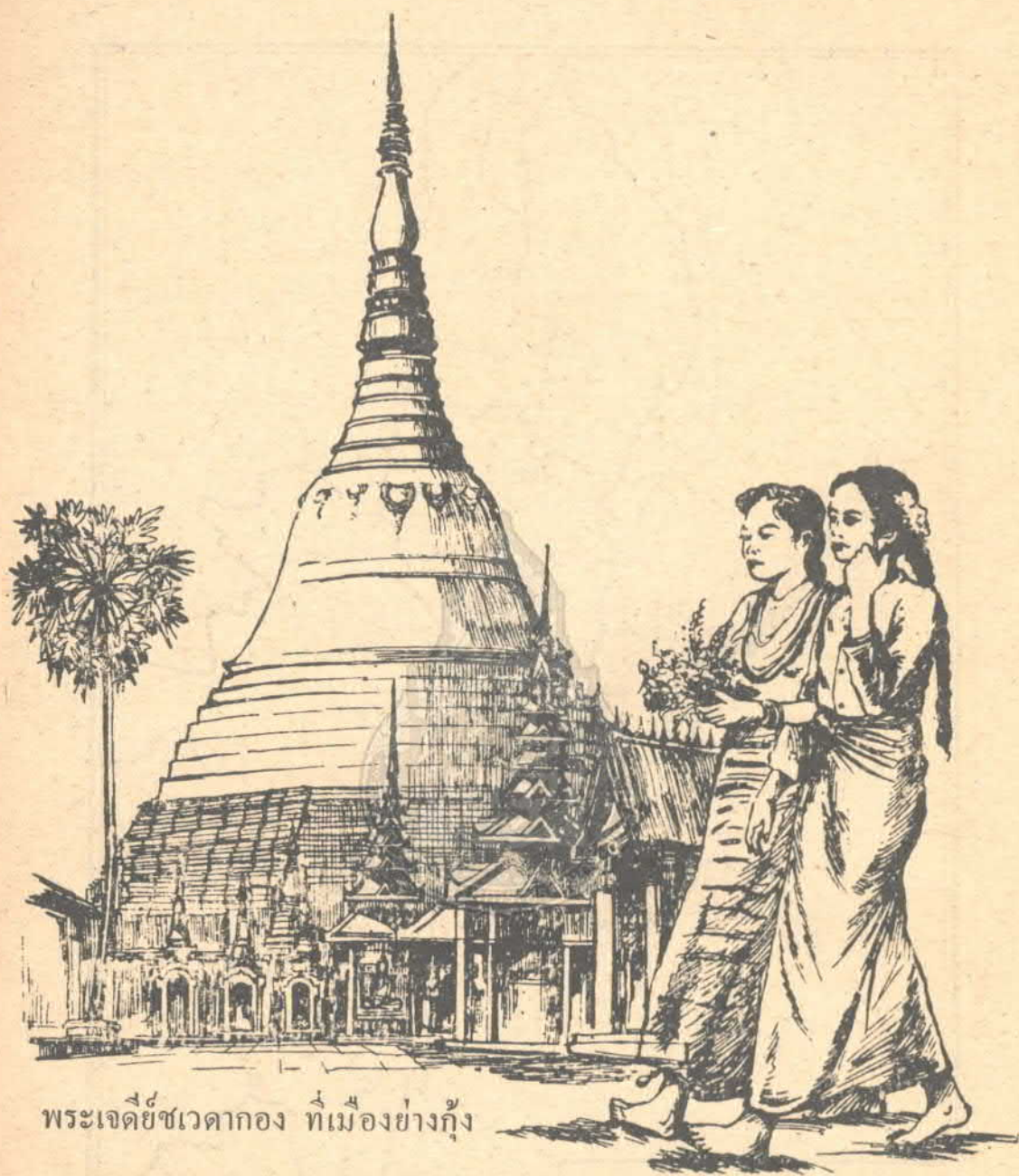
กษัตริย์กัมพูชาในขณะนั้นคือพระเจ้านโรดมสีหนุ ทรงเห็นว่าการที่จะรับความร่วมมือจากคณะเขมรอิสระนั้นขึ้นอยู่กับการณ์ที่พระองค์จะต้องแสดงกับชาวเขมรโดยทั่วๆ ไปว่า มิได้ทรงฝักใฝ่ขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสเลย พระองค์จึงขอเข้ามาประทับในเมืองไทยใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ต่อมาฝรั่งเศสก็ตกลงสัญญาที่จะมอบอำนาจทั้งหมดในการปกครองถวายกษัตริย์เขมร พระเจ้านโรดมสีหนุครองราชย์มาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๘ จึงสละราชสมบัติถวายพระราชบิดา คือพระเจ้านโรดมสุระมฤต พระองค์ใช้พระนามว่าเจ้านโรดมสีหนุ ได้จัดการก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้น มีผู้นิยมเลื่อมใสมาก ในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พรรคของพระองค์ได้รับเลือกมากที่สุด จึงเป็นพรรคการเมืองที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง พ.ศ. ๒๕๐๓ พระเจ้านโรดมสุระมฤตสวรรคต เจ้านโรดมสีหนุจึงรับเป็นประมุขของรัฐแต่ไม่ยอมรับเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๑๓ มีผู้ทำรัฐประหารประกาศตั้งเขมรเป็นสาธารณรัฐ

สหภาพพม่า

แผนที่สหภาพพม่า

พระเจดีย์ชเวดากอง ที่เมืองย่างกุ้ง

การแต่งกายของสตรีพม่า

สหภาพพม่า

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

สหภาพพม่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านของไทยประเทศหนึ่ง ทั้งสองประเทศมีความคล้ายคลึงกันมากทั้งทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะในทางศาสนาซึ่งทั้งสองประเทศมีพลเมืองส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน

เมื่อดูจากแผนที่แสดงที่ตั้งของพม่าจะเห็นว่า มีพรมแดนติดต่อกับอินเดียทางทิศตะวันตก พรมแดนนี้มีแนวเขายาวกันเป็นกำแพงธรรมชาติอยู่ ทางภาคเหนือซึ่งติดกับประเทศจีนนั้นเป็นภูเขาและที่ราบสูง ทางภาคตะวันออกซึ่งติดกับไทยก็มีภูเขาอันเป็นแนวยาวลงมา ส่วนทางใต้นั้นเป็นทะเล พม่ามีแม่น้ำใหญ่ ๆ หลายสาย ที่สำคัญคือแม่น้ำอิรวดีและสาละวิน บริเวณลุ่มแม่น้ำเป็นที่ดินอุดมเหมาะแก่การเพาะปลูก

เชื้อชาติ

เมื่อพม่าเริ่มเข้ามามีอำนาจอยู่ในดินนี้ ได้มีผู้ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว คือพวกพยูและพวกมอญ พวกพยูเป็นคนเชื้อชาติคล้ายกับพม่า จึงเป็นเหตุให้ถูกกลืนสัญชาติไปในพม่าในที่สุด ส่วนพวกมอญนั้นกล่าวกันว่าเป็นพวกที่มาจากทางชายฝั่งทะเลตะวันออกของอินเดีย พม่าเรียกมอญว่า ตะเลง อันเป็นคำเพี้ยนมาจากกลิงการะฆัฏ ซึ่งถือว่าเป็นถิ่นดั้งเดิมของมอญ พวกมอญซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่แถบพม่าลุ่ม แยกออกเป็นสองอาณาจักรสำคัญ คือ นครตะโก้งทางเหนือของมะละแหม่งปัจจุบันและหงสาวดี เมื่อตะโก้งถึงความพินาศลงโดยน้ำมือพม่า หงสาวดีก็กลายเป็นศูนย์กลางของมอญต่อไป

วัฒนธรรมและความเป็นอยู่

อารยธรรมอินเดียได้เข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้ ก่อนที่ชนชาติพม่าจะได้อพยพลงมาจากถิ่นเดิม ซึ่งสันนิษฐานว่าคงเป็นแถบทิเบต อาณาจักรพยูเป็นศูนย์ของพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท หรือหินยานที่สำคัญ และยังมีหลักฐานทางโบราณคดีแสดงว่าอิทธิพลอารยธรรมอินเดียเข้ามารุ่งเรืองอยู่ในอาณาจักรพยูก่อนแล้ว พวกมอญได้เริ่มการชลประทานทำให้การเพาะปลูกได้ผลดี และทำให้เขตกะยอกะแซซึ่งเดิมเป็นที่กันดาร กลักลับกลายเป็นบริเวณเพาะปลูกที่สำคัญยิ่ง และเป็นอยู่ข้าวของพม่า ในกาลต่อมา หนังสือมอญดัดแปลงมาจากอักษรฤๅณห์ทางภาคใต้ของอินเดีย และพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทก็มารุ่งเรืองในอาณาจักรมอญเช่นกัน ทั้งตะโก้งและหงสาวดีเป็นศูนย์สำคัญของพุทธศาสนา และได้ติดต่อกับศูนย์พุทธศาสนาลัทธิเถรวาทที่สำคัญ ๆ ในอินเดียใต้และลังกาด้วย

พม่ารับนับถือพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมาจากมอญในสมัยพระเจ้าอโนรธา ซึ่งเป็นผู้รวบรวมพม่าเข้าเป็นปึกแผ่น นอกจากนั้นพม่ายังยอมรับตัวหนังสือมอญมาใช้อีกด้วย วัดวาอารามและเจดีย์ในกรุงพุกามสมัยแรกปรากฏอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมมอญเป็นส่วนสำคัญ ส่วนวิวัฒนาการศิลปวัฒนธรรมของพม่าเองเกิดขึ้นในสมัยหลัง

ในสมัยพระเจ้าอโนรธามังช่อหรืออนุรุทนี้ พม่าเริ่มใช้จุลศักราชซึ่งยังคงใช้อยู่จนถึงทุกวันนี้ แม้ว่าพม่านับวันเดือนปีทางสุริยคติแบบสากลเช่นนานาชาติ แต่ในพิธีการทางศาสนาก็ยังนับวันทางจันทรคติและใช้จุลศักราชอยู่ ประเพณีของพม่าคล้ายกับของไทยมาก โดยเฉพาะประเพณีสงกรานต์ในเดือนห้า มีการทำบุญตามวัด และมีพิธีรดน้ำคำหัวเช่นเดียวกับทางภาคเหนือของประเทศไทย และวันสำคัญทางพุทธศาสนาก็คล้ายกับของไทย เช่น วันเข้าพรรษา พม่าฉลองกฐินเช่นเดียวกับเรา และยังมีการลอยกระทง การตามประทีปอีกด้วย

ชาวพม่าเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่าศาสนามีความสำคัญและมีส่วนในชีวิตประชาชนพม่าเป็นอย่างมาก เด็กชายจะบวชเป็นสามเณรเมื่อมีอายุประมาณหกขวบ และเมื่ออายุสามสิบปีชาวพม่าถือเป็นประเพณีที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุอย่างน้อยก็หนึ่งพรรษา วัดเป็นทั้งสถานที่ให้การศึกษาและเป็นศูนย์สังคมของชาวพม่า สตรีพม่าได้รับการสั่งสอนภายในบ้าน และพิธีสำคัญของเด็กหญิงคือการเจาะหู ซึ่งแสดงว่า ได้ย่างเข้าสู่วัยสาวและพ้นจากภาวะการเป็นเด็กหญิงแล้ว

กฎหมายพม่ามีที่มาจากมนุธรรมศาสตร์ของอินเดียเช่นเดียวกับประเทศอื่นในแหลมทองหรือคาบสมุทรอินโดจีน สิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลต่อวิวัฒนาการทางกฎหมายของพม่าคือปรัชญาของพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ผู้มีอาวุโสในตำบลทำหน้าที่เป็นหลักของชุมชนและผู้ตัดสินความ โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาและจารีตโบราณ สตรีมีสิทธิเท่าเทียมบุรุษในทางกฎหมาย และการแต่งงานเป็นไปด้วยความสมัครใจของชายและหญิงพร้อมด้วยความเห็นชอบของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายประกอบกัน

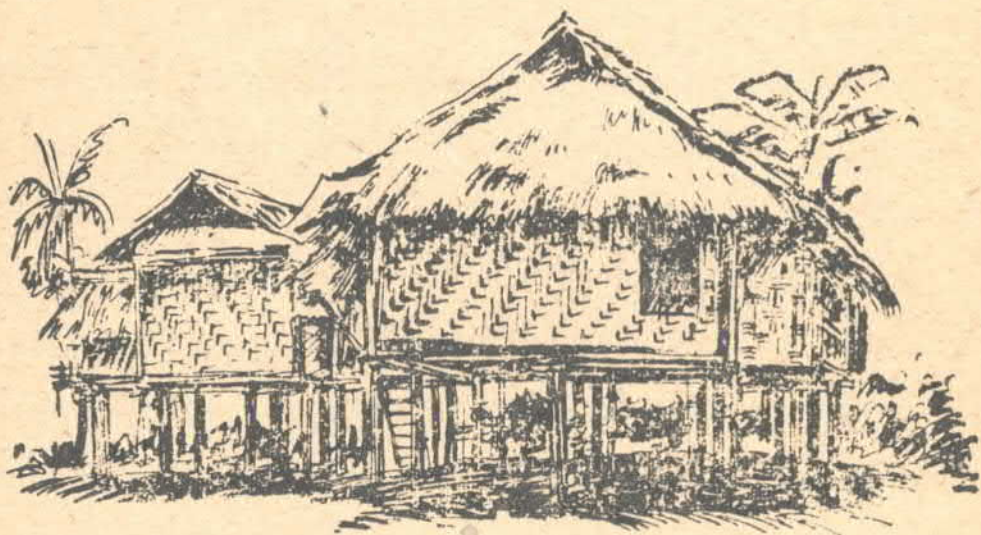
การแต่งกายของชนพม่าในปัจจุบันมิได้แตกต่างจากสมัยก่อนมากนัก ชายพม่านุ่งผ้าสีขาวไว้ผมยาวและมีผ้าโพกศีรษะ ปัจจุบันนี้พม่าได้รับอารยธรรมจากตะวันตก จึงมีเปลี่ยนแปลงบ้าง เช่นตัดผมสั้นและแต่งกายสากลในบางโอกาส สตรีพม่าสวมใส่ร่างทรงอมเท้า ใส่เสื้อตั้งซึ่งเป็นเสื้อคอจีน ตัวสั้น ไว้ผมยาว

ประวัติศาสตร์สังเขป

ประวัติศาสตร์ที่มีหลักฐานของพม่า เริ่มจากสมัยพระเจ้าโนรธามังซอซึ่งเป็นกษัตริย์พม่าองค์แรกที่รวบรวมประเทศได้เป็นปึกแผ่น มีราชธานีอยู่ที่กรุงพุกาม พระองค์ได้รวมพม่าตอนบนส่วนเหนือของอาณาจักรยะไข่ซึ่งอยู่ทางตะวันตก และพม่าลุ่มหรือพม่าตอนล่างอันเป็นอาณาจักรมอญเดิม พระองค์ได้ปราบปรามพวกลัทธิใหญ่ซึ่งอยู่ทางบริเวณภูเขาตั้นตะวันออกของกรุงพุกาม และสร้างป้อมขึ้น ๔๓ แห่งตามแนวเขา เพื่อป้องกันมิให้ไทยใหญ่เหล่านี้เข้ามารุกรานนครได้นอกจากนี้พระองค์ยังแผ่อณาเขตมาจนถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย

ชัยชนะของพระเจ้าโนรธามังซอในการปราบปรามอาณาจักรมอญนี้ มีผลสำคัญต่อประเทศพม่า คือพม่าได้รับอารยธรรมมอญหลายประการ อาทิ พุทธศาสนาเถรวาท ในกรุงพุกามมีเจดีย์มากมายแสดงถึงศรัทธาของชาวพม่าในพุทธศาสนา จนพุกามได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งเจดีย์ การปราบปรามอาณาจักรมอญทำให้อณาเขตของพม่าติดกับชายทะเลและรวมสันดอนปากแม่น้ำอิรวดีไว้ด้วย พม่าจึงสามารถติดต่อกับประเทศอื่นๆ โดยอาศัยทะเลเป็นสื่อ การขยายอาณาเขตของพม่านี้เป็นจุดเริ่มต้นการศึกขัดเคืองระหว่างพม่ากับมอญซึ่งดำเนินต่อไปอีกเป็นเวลานานจนพุทธศตวรรษที่ยี่สิบห้า มอญจึงพ่ายแพ้อย่างเด็ดขาด

อาณาจักรพุกามเสื่อมลงในรัชกาลของพระเจ้าสีหบดี ซึ่งตรงกับเวลาที่จีนเปลี่ยนราชวงศ์กublaiข่านได้ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ในจีนทรงพระนามว่า พระเจ้าหงวนลีโจ้วองค์ที่ ๑ ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์หงวน และแผ่อาณาเขตโดยการเรียกร้องบรรณาการจากประเทศต่าง ๆ ซึ่งเคยส่งบรรณาการกับจีน พระเจ้าสีหบดีสั่งให้ประหารทูตจีนที่มาทวงบรรณาการเสีย และยังแต่งกองทัพไปโจมตีเมืองซึ่งยอมส่งบรรณาการแก่จีนอีกด้วย กองทัพจีนที่ส่งมาปราบพม่ามีชาวผิวขาวอยู่ด้วย คือ มาร์โคโปโล ซึ่งรับราชการอยู่กับกublaiข่าน และได้บันทึกเหตุการณ์ไว้เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ต่อมา เมื่อกองทัพจีนได้รุกรมาถึงกรุงพุกาม พระเจ้าสีหบดีทิ้งเมืองเสียแล้วหนีไปเมืองพะสิม ซึ่งอยู่ในแถบดินดอนสามเหลี่ยมของแม่น้ำอิรวดีและถูกปลงพระชนม์ที่นั่น อำนาจพม่าก็สลายลง เมืองต่างๆที่เคยอยู่ในอำนาจก็กลับเป็นอิสระ เช่น เมืองมอญคือเมาะตะมะมีพระเจ้าฟ้ารั่ว และหงสาวดีมีพระเจ้าตราพญาเป็นใหญ่ ต่อมาพระเจ้าฟ้ารั่วได้ปราบหงสาวดี จึงเป็นใหญ่ในหัวเมืองมอญแต่ผู้เดียว ทางกรุงพุกามนั้นเมื่อทัพจีนกลับไปแล้วก็กลับตกอยู่ในอำนาจของไทยใหญ่สามพี่น้อง ซึ่งทั้งตัวเป็นกษัตริย์และย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงอังวะต่อมา

บ้านในชนบทของพม่า

การแต่งกายของชาวไทยใหญ่
ในรัฐชาน (ฉาน)

สาวพม่าชนชาติ

การโพกศีรษะของผู้ชายพม่า

เมื่อกรุงพุกามถูกทำลายลงแล้วก็มีผู้ใดบุรณะเป็นราชธานีอีก ระยะเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่สิบเก้าถึงพุทธศตวรรษที่สิบเอ็ด พม่าแตกแยกออกเป็นนครน้อยใหญ่ เจ้านครหลายองค์สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์พุกามเดิมไม่ยอมขึ้นแก่กัน เมืองสำคัญ ๆ ได้แก่อังวะและหงสาวดีซึ่งต่างฝ่ายรวบรวมกำลังทำสงครามขับเคี่ยวกัน เป็นสงครามระหว่างพม่ากับมอญดังปรากฏในเรื่องราชาธิราช นอกจากนี้ยังมีเมืองตองอู ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสะโตงอีกแห่งหนึ่ง กับเมืองยะไข่ ซึ่งรับเอาศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลอยู่คู่กับพุทธศาสนา

ในระยะนี้พวกโปรตุเกสเริ่มเข้ามาสู่พม่า และได้มามีบทบาทในการเมืองของประเทศด้วย แต่เป็นเรื่องของการผจญภัยส่วนบุคคลมากกว่าของประเทศ ทั้งตองอู ยะไข่ และไทยทางราชอาณาจักรอยุธยา ต่างก็จ้างทหารโปรตุเกสซึ่งมีอาวุธปืนไฟอันเป็นของใหม่ในสมัยนั้น อย่างไรก็ตาม การขับเคี่ยวระหว่างอังวะกับหงสาวดีเป็นโอกาสให้ตองอูมีกำลังมากขึ้น และเกิดวีรกษัตริย์ คือ พระเจ้ามหาสิริไชยสุระ (มังกินโย) รวบรวมปราบปรามเมืองต่าง ๆ เข้าอยู่ในปกครองอันเดียวกัน พระโอรสผู้สืบราชบัลลังก์ก็คือพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่ และมีผู้เป็นกำลังสำคัญของพระองค์คือบุเรงนอง และเมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าตะเบงชเวตี้แล้วบุเรงนองก็ได้เป็นกษัตริย์แทน ได้ขยายอาณาเขตพม่าออกไปจนที่ใดกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อสิ้นรัชกาลนี้แล้วกรุงศรีอยุธยาก็กลับเป็นอิสระอีก และอาณาจักรพม่าก็เกิดการวุ่นวายชิงบัลลังก์กัน จึงอ่อนกำลังลง

หลังจากราชวงศ์ตองอูแล้ว มีกษัตริย์สำคัญคือพระเจ้าอลองพญา ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์สุดท้ายของพม่า พระองค์ได้ยึดเมืองอังวะคืนจากพวกมอญที่เข้ามารุกรานและรวบรวมประเทศได้อีกครั้งหนึ่ง มีอังวะเป็นราชธานี

การเสียอิสรภาพ

อังกฤษเข้ามามีอำนาจในพม่าเป็นสามระยะ คือ

ระยะแรก สาเหตุคือ พม่าในสมัยของพระเจ้ามังระและพระเจ้าปดุงได้ขยายอำนาจออกไปทางตะวันตกและตะวันออก เป็นเหตุให้พม่าเกิดมีเรื่องพิพาทกับอังกฤษซึ่งเวลานั้นปกครองอินเดียอยู่ อังกฤษระยะแรกยังคิดพินอยู่กับสงครามในอินเดีย จึงพยายามเจรจาต่างเวลาไว้ แต่ในที่สุดก็ได้ส่งทัพมาทางทะเลเข้ายึดเมืองย่างกุ้งและเมืองอื่น ๆ และได้ตีขึ้นไปจนใกล้ถึงเมืองอังวะ พม่าจึงยอมแพ้และเซ็นสัญญาที่เมืองยันทาโบใน พ.ศ. ๒๓๖๘ มีใจความสำคัญ คือ

๑. พม่ายินยอมทำสัญญาการค้ากับอังกฤษ
๒. พม่ายอมให้อังกฤษมีผู้แทนประจำกรุงอังวะ
๓. พม่ายอมสละสิทธิเหนืออัสสัม มณีปุระ ทวาย และยะไข่ให้อังกฤษ
๔. พม่ายอมเสียเงินหนึ่งสงครามเป็นจำนวน ๑๐ ล้านรูปี

ระยะที่สอง หลังจากทำสัญญานันตาโบไปแล้ว พม่าเปลี่ยนรัชกาลอีกสองครั้ง รัชสมัยของพระเจ้าฟุกาม กัปตันเรือชาวอังกฤษสองนายถูกศาลลงโทษโดยไม่เป็นธรรม เป็นเหตุให้อังกฤษส่งเรือมาอย่างกุ่มเพื่อประท้วง ใน พ.ศ. ๒๓๙๕ สงครามเกิดขึ้นเป็นครั้งที่สอง อังกฤษยึดได้หงสาวดี ผนวกเข้ากับดินแดนที่ได้ไว้เดิม

ระยะที่สาม พม่าเสียเอกราชโดยสมบูรณ์ในรัชกาลของพระเจ้าธีบอ รัชกาลนี้พม่าเกิดความระส่ำระสาย ด้วยพระเจ้าธีบอทรงเชื่อฟังพระมเหสีคือพระนางศุภยาลัต จึงดำเนินการผิดพลาด ในระยะนี้อังกฤษและฝรั่งเศสคุมเชิงกันอยู่ เพราะอังกฤษได้อินเดียไว้ในอำนาจแล้ว เกรงฝรั่งเศสจะเข้ามามีอำนาจในพม่าคุกคามตนจากดินแดนนี้ การปกครองของพระเจ้าธีบอทำให้เกิดการจลาจลขึ้น และบรรดาหัวเมืองไทยใหญ่พากันตั้งตัวเป็นอิสระ พระเจ้าธีบอปราบปรามบรรดาผู้ที่คิดว่าเป็นกบฏอย่างทารุณ และในท่ามกลางความวุ่นวายนี้อังกฤษยื่นคำร้องให้รัฐบาลพม่าพิจารณาถึงความของบริษัทบอมเบย์เบอร์มาเกี่ยวกับสัมปทานคัตไม้ พม่าหวังพึ่งในกำลังฝรั่งเศสช่วยรบจึงตอบปฏิเสธ แต่เมื่อเกิดสงครามขึ้นจริงๆ ฝรั่งเศสกลับเฉยเสีย อังกฤษยึดได้เมืองมณฑะเลย์ซึ่งเป็นราชธานีของพระเจ้าธีบออยู่ในเวลานั้น กษัตริย์พม่ายอมพ่ายแพ้ในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๘ อังกฤษประกาศรวมดินแดนพม่าเข้าเป็นของตน

พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษ

อังกฤษในชั้นแรกรวมพม่าเข้าไว้กับอินเดีย มีระบบการปกครองเช่นเดียวกัน ต่อมาอังกฤษยอมให้พม่าแยกออกจากอินเดียและมีส่วนในการปกครอง ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ พม่ามีสถานิติบัญญัติประกอบด้วยสมาชิก ๑๐๓ นาย ในจำนวนนี้กำหนดให้เป็นผู้แทนที่ประชาชนเลือกตั้งเอง ๗๕ นาย การปกครองประเทศเกี่ยวกับการศึกษา สาธารณสุข การป่าไม้ และศุลกากร เป็นเรื่องภายใต้อำนาจของสถานิติบัญญัติ ข้าราชการอังกฤษประจำพม่าและสภการบริหารยังคงควบคุมการทหารป้องกันประเทศและการคลัง ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกผู้แทนได้ต้องอ่านออกเขียนได้ด้วย และต้องมีอายุเกิน ๑๘ ปีบริบูรณ์ถ้าเป็นชาย และหญิงต้องมีอายุเกิน ๒๑ ปี

การที่พม่าเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย ทำให้คนอินเดียอพยพมาสู่พม่าเป็นจำนวนมาก เพื่อมาทำงานเป็นกรรมกรบ้าง มีอาชีพทางให้กู้เงินบ้าง และเป็นพนักงานหน้าที่ต่าง ๆ ชาวอินเดีย

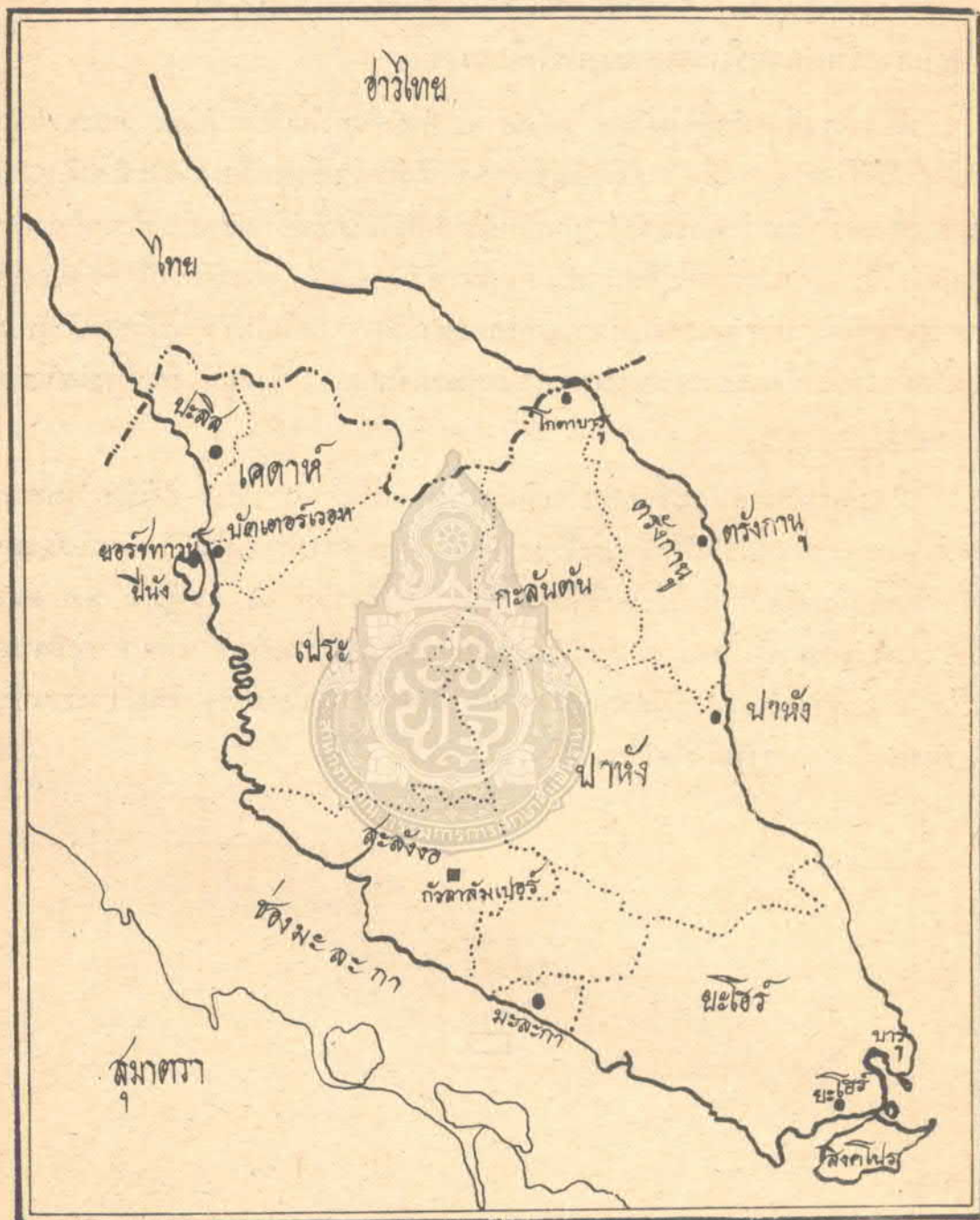
เหล่านี้เข้ามามีอิทธิพลเหนือเศรษฐกิจของพม่า ที่ดินเพาะปลูกเปลี่ยนมือจากชาวพม่าเป็นของชาวอินเดียไป ทำให้รัฐบาลของพม่าต้องพยายามหาทางช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานี้

พม่ากับสงครามโลกครั้งที่สองและการได้เอกราช

เมื่อสงครามโลกเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๒ พม่ากำลังตื่นตัวในเรื่องชาตินิยม คณะคนหนุ่มที่เป็นตัวตั้งตัวตีคือพวก “ทะซิน” เมื่อญี่ปุ่นเข้าบุกพม่าได้รับความช่วยเหลือจากคณะรักชาติเหล่านั้นเป็นอย่างดี และได้ยอมรับคำเชิญของรัฐบาลญี่ปุ่นให้ส่งคนไปฝึกที่ฟอร์โมซาเพื่อกลับมาทำการสู้รบอังกฤษต่อไป ญี่ปุ่นประกาศให้อิสรภาพแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๔๘๖ คณะรัฐบาลมี ดร.บามอเป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่ในไม่ช้าคณะรักชาติเริ่มรู้ทันว่าญี่ปุ่นมีแผนการจะเข้าครอบครองเอเชียแทนอังกฤษและฝรั่งเศส จึงหันมาเป็นฝ่ายสัมพันธมิตรต่อต้านญี่ปุ่น

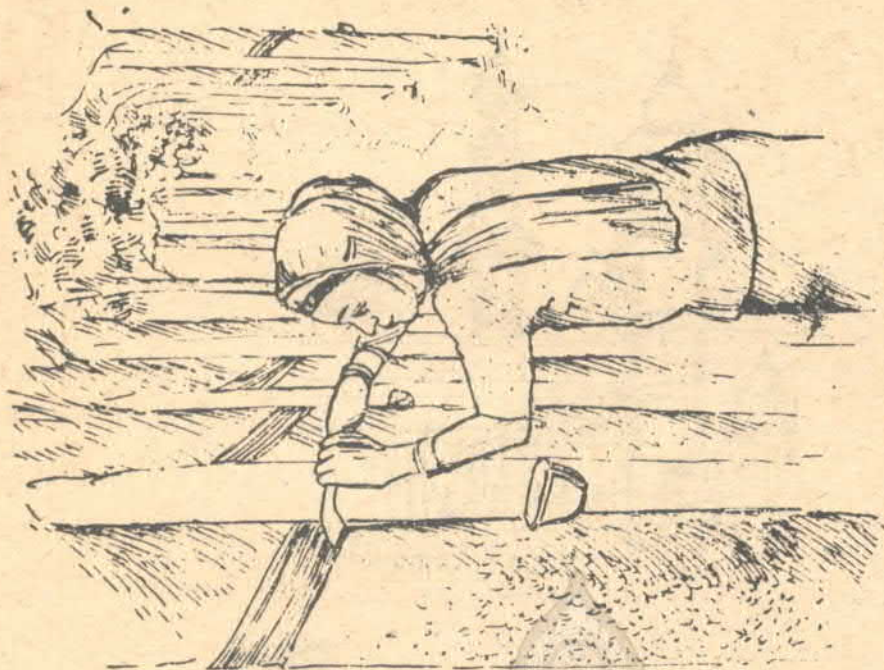
เมื่อสงครามสงบลง ทะซินเองซานเป็นผู้นำรัฐบาลแทน ดร.บามอ ได้เรียกร้องเอกราชในพ.ศ. ๒๔๘๙ อดองซานเป็นหัวหน้าคณะไปลอนดอน ผลของการเจรจากรังนี้คือ อังกฤษสัญญาจะให้อิสรภาพภายในหนึ่งปี และให้เงินกู้เป็นจำนวนมาก แต่ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ อดองซานและรัฐมนตรีอีก ๖ คนถูกฆ่าเสียก่อน อุ๋นจึงเป็นประมุขรัฐบาลต่อมา พม่าประกาศอิสรภาพในวันที่ ๔ มกราคม ๒๔๙๑ เป็นสหภาพพม่า มีการปกครองแบบสาธารณรัฐ และมีประธานาธิบดีคือ ส้อชเวเต็ก นายกรัฐมนตรีคนแรก คือ อุ๋น

สหพันธ์มาเลเซีย

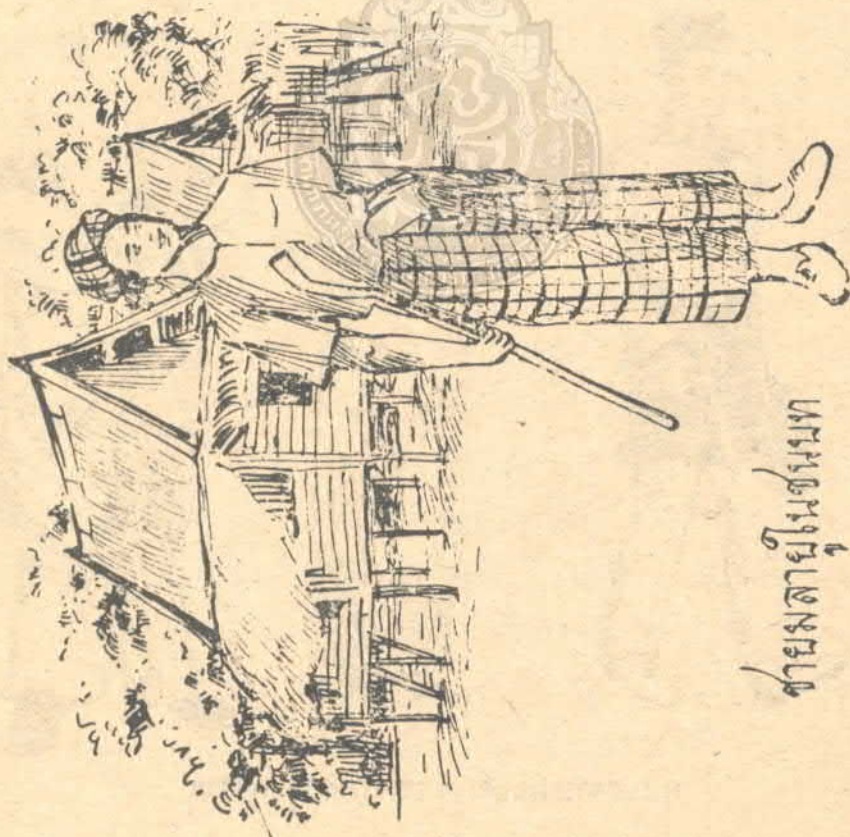

แผนที่สหพันธ์มาเลเซีย

หญิงสาวกรีดผ้า

ชายฉกรรจ์ในชุด

มัสยิด ที่กัวลาลัมเปอร์

การแต่งกายแบบต่างๆ ของชาวมลายูหญิงชาย

สหพันธ์มาเลเซีย

ความหมายของคำว่ามลายูและมาเลเซีย

แต่เดิมมาประเทศที่ตั้งอยู่ตอนปลายคาบสมุทรอินโดจีนซึ่งประกอบขึ้นด้วยหลายรัฐนั้นเป็นที่รู้จักกันในนามว่า “มาเลย์” หรือ มลายู เพราะประชากรเป็นชาวมลายูทั้งสิ้น นับแต่วาระที่ประเทศได้รับเอกราชขึ้นอย่างสมบูรณ์ และได้เป็นเจ้าของดินแดนที่อยู่ห่างไปตามเกาะบ้าง ประเทศนั้นก็ได้อธิบายว่า “มาเลเซีย” ซึ่งเดิมเป็นชื่อที่หมายความถึงที่อยู่ของชนกลุ่มหนึ่ง คือชนมาเลย์ ซึ่งเป็นชนกลุ่มที่เป็นเจ้าของดินมาเป็นเวลาช้านาน ชนมาเลย์หรือมลายูมิเพียงแต่จะมีภูมิลำเนาอยู่ในมลายูเท่านั้นแต่ยังอาศัยอยู่ในหมู่เกาะต่าง ๆ แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งปัจจุบันแบ่งเป็นประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์และประเทศอื่นๆ ฉะนั้นการที่จะเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของมลายูหรือมาเลเซียแต่ประเทศเดียวจึงไม่สมบูรณ์ นักเรียนควรจะได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ประกอบไปด้วยโดยถือเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติเดียวกันแต่อาศัยอยู่ในดินแดนใหญ่ ๆ ๓ ประเทศ

ความหมายของคำว่ามาเลเซียที่ใช้เรียกชื่อประเทศในปัจจุบัน ในด้านการเมืองหมายถึงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศมลายูเดิม ในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยมิใช่แต่เฉพาะของชาวมลายูแท้ ๆ เท่านั้น แต่ยังมีชนชาติอื่นเป็นจำนวนมากอาศัยรวมอยู่ด้วยโดยมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกับชาวมลายู ชนเหล่านี้ได้แก่เผ่าจีน อินเดียเป็นต้น

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

มาเลเซียอยู่ใต้สุดของคาบสมุทรอินโดจีน คืออยู่ปลายแหลมมลายู โดยทางเหนือมีประเทศไทยเป็นเพื่อนบ้านนั่นเอง ทางตะวันออกจดทะเลจีนใต้ ทางตะวันตกจดช่องแคบมะละกา จึงมีภูมิอากาศแถบเส้นศูนย์สูตรโดยแท้ คือมีอุณหภูมิสูงตลอดปีและฝนตกเกือบตลอดปีด้วย

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของมาเลเซียมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ยิ่งนัก คือมีภูเขาจากทางเหนือซึ่งลาดลงทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ และมีภูเขาสูงอีกตอนแนวกลางประเทศเป็นเทือกยาวจากพรมแดนทางเหนือไปเกือบตลอดแหลม เปรียบประดุจกระดูกสันหลัง เช่นนั้น ตอนกลางของเทือกเขามีเขาบางลูกสูงถึง ๗,๐๐๐ ฟุต แต่ลงมาได้ก็ค่อยเตี้ยลงจนกระทั่งหายไป แถบภูเขาก็ก่อกลุมไปด้วยป่าไม้ทั้งที่มีค่าและทั้งไม้ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ ทางฝั่งทะเลด้าน

ตะวันตกที่ตอนกลางของตัวแหลมมีที่น้ำขังที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ ในส่วนอื่น ๆ เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำสั้น ๆ หลายสายซึ่งประชาชนได้อาศัยที่ดินลุ่มแม่น้ำ โดยเฉพาะแถบตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ปลูกข้าว ในที่ลุ่มที่มีการกักน้ำไว้เพื่อการทำนา และในเส้นทางที่ที่ราบลุ่มเชื่อมติดต่อกับชายฝั่งทะเลมีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่น กลุ่มชนเหล่านี้ในระยะเวลาที่ล่วงไปได้ รับความเจริญจากชนชาติอื่น ๆ บ้าง มีพื้นความเจริญมาแต่เดิมบ้าง บางกลุ่มก็ตั้งเป็นรัฐน้อยใหญ่ ซึ่งแต่ละรัฐมีอิสรภาพอยู่ในตัวโดยมิได้สนใจจะสร้างเส้นเขตแดนทางการเมืองขึ้น แต่ละรัฐมีประชากรไม่มากนัก แต่ถึงกระนั้นมาเลเซียก็ยังเป็นดินแดนที่ดึงดูดความสนใจจากชนชาติต่าง ๆ มาแต่โบราณกาลเรื่อยมาหลายสมัย เพราะความมั่งคั่งในทรัพยากรธรรมชาติมีทองคำและดีบุกเป็นต้น แต่ชนต่างดินต่าง ๆ ก็มีการติดต่อกันอยู่ในแถบใกล้ชายฝั่งมากกว่าที่อื่น

อย่างไรก็ดีลักษณะที่ตั้งของแหลมมลายูทำให้มีลักษณะเป็นทั้งสะพานเชื่อมและเป็นกันชนกันชนกลุ่มต่าง ๆ ที่มาแสวงหาประโยชน์ทางตะวันออก ดังนั้นแหลมมลายูจึงมีความสำคัญในประวัติศาสตร์โลกมาแต่โบราณกาล เพราะนอกจากจะเป็นศูนย์กลางการติดต่อในหมู่เกาะต่าง ๆ ในแถบนี้ ยังเป็นที่พักเรือที่มากำขายจากตะวันตก (อินเดียและอาหรับในเบื้องต้นและชาวยุโรปในระยะต่อมา) ไปสู่จีนและจากจีนไปยังประเทศทางตะวันตก หนึ่งในฝั่งทะเลด้านตะวันตกสะดวกแก่การจอดเรือ มะละกาจึงเคยเป็นจุดศูนย์กลางที่สำคัญในเส้นทางค้าขายทางทะเล แต่ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้นำที่เคยมีอำนาจมาก่อนในสมัยอาณาจักรมลายูที่ตกจากเกาะชวาหนีภัยการเมืองมา บุคคลผู้นี้คือ ปรเมศวร มาเห็นว่าเป็นที่เหมาะสมที่จะตั้งบ้านเมืองได้ ด้วยเหตุนี้หมู่บ้านชาวประมงเล็ก ๆ ในโบราณกาลจึงกลายเป็นบ้านเมืองขึ้นมาในเวลาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔ และก็กลายเป็นเรื่องราวของมะละกาที่น่าสนใจมากอยู่ระยะหนึ่ง มีความสำคัญในฐานะอาณาจักรสำคัญทางใต้ของแหลมมลายูเป็นดินแดนที่ชนชาติตะวันตกได้แก่โปรตุเกสและฮอลันดา ต่างผลัดกันช่วงชิงเป็นเจ้าของในสมัยต่อมา

ประวัติของชาวมลายู

นับแต่ประมาณ ๓๐๐๐ ปีเศษก่อนพุทธกาลเป็นต้นมา มีหลักฐานทางโบราณคดียืนยันว่ามีกลุ่มชนจากดินแดนใกล้เคียงแคว้นยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน อพยพลงมาทางแหลมมลายู ชนกลุ่มนี้มีเชื้อสายมองโกลิเดียนซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นบรรพบุรุษของชนชาวมลายู (เรียกกันว่าโปรโต-มาเลย์ หรือมลายูกลุ่มแรก) ชนพวกนี้อพยพมาเป็นหลายระลอกและมิได้รุกรานผู้ใด เพียงแต่เสาะแสวงหาดินแดนอุดมเท่านั้น เพราะพวกนี้มีความเจริญพอสมควรแล้ว

รู้จักใช้หินเป็นเครื่องมือทำมาหากิน รู้จักวิธีปลูกข้าวและทำการเกษตรอย่างอื่นแล้ว พวกพื้นเมือง
ดั้งเดิมที่เดียวคือพวกชาวป่าที่รู้จักใช้หินเป็นอาวุธ และเป็นบรรพบุรุษของพวกเขา ชาวไท ในมาเลเซีย
และพวก เนกริโต ที่ยังมีความเจริญล้ำหลังซึ่งอพยพหนีไปอยู่ตามเกาะเล็กเกาะน้อย โดยยังมีเป็น
จำนวนน้อยที่เหลืออยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่ คือบรรพบุรุษของพวกเขาเงาะหรือเขม็ง ชาวมลายูกลุ่มแรก
บางพวกก็ไม่ค่อยพอใจที่จะหยุดยั้งอยู่เพียงปลายแหลมมลายู จึงต่อเรือและท่องเที่ยวเสาะแสวงหา
ที่ตั้งถิ่นฐานไปตามเกาะต่าง ๆ ในแถบที่ปัจจุบันเป็นประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ตลอดจน
ประเทศเล็กอื่น ๆ ที่ตั้งอยู่ในหมู่เกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้ก็มีชาวทะเลที่มีอารยธรรมสูงพอสมควรท่องเที่ยวเสาะแสวงหาที่
ตั้งถิ่นฐานโดยเริ่มต้นทางตะวันออก คือแถบที่ปัจจุบันเป็นประเทศฟิลิปปินส์และขยายตัวไปทาง
ตะวันออกบ้างตะวันตกบ้าง ไปไกลจนถึงสุมาตรา และมีบางส่วนที่เข้าไปในประเทศเขมรและลาว
ชนกลุ่มนี้ผิวค่อนข้างขาว ร่างกายสูงใหญ่กว่าพวกโปรโต-มาเลย์ ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างดำผิวคล้ำ
ผมหยิกเล็กน้อย ชนชาวทะเลนี้ยังไม่มีที่ยืนยันแน่ชัดว่าติดอะไรมาแต่เดิม นักประวัติศาสตร์ชาว
ฮอลันดาชื่อเคอร์นเรียกพวกนี้ว่า “อินโดนีเซีย” และสันนิษฐานว่าดั้งเดิมมีถิ่นฐานอยู่ในทวีป
เอเชียและยังแยกย้ายไปไกลจนถึงเกาะมาดากัสการ์ในทวีปแอฟริกา พวกนี้รู้จักใช้โลหะเป็นอาวุธ
และเครื่องใช้บ้างแล้ว

ประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ มีกลุ่มชนอีกพวกหนึ่งอพยพมาจากดินแดนใกล้เคียงยูเนานลงมาทาง
ใต้ของแหลมมลายู คือพวกตอยเตโร-มาเลย์ (Deutero Malays) หรือมลายูกลุ่มที่ ๒ พวกนี้รู้
จักใช้เหล็กและทองเหลืองแล้ว และมีความสามารถเหนือชาวมลายูกลุ่มแรก จึงช่วงชิงอำนาจและ
เข้าครองดินแดนแทน แต่ก็ได้ผสมปะปนกับชาวมลายูกลุ่มแรกไปด้วยในขณะเดียวกัน จึงเกิดเป็น
ชาวมลายูที่เป็นบรรพบุรุษของชาวมลายูในมาเลเซียปัจจุบัน รวมทั้งชาวชวา ชาวบาห์ลี และชนพื้น
เมืองตามหมู่เกาะใหญ่น้อยต่าง ๆ แม้จนกระทั่งชนบางกลุ่มในประเทศฟิลิปปินส์ปัจจุบันก็สืบเชื้อ
สายมาจากชาวมลายูผสมนี้

ในระยะกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เมื่อมะละกามีสภาพเป็นอาณานิคมที่สำคัญในแหลมมลายู
นั้นมีชาวจีนมากำขายมากมาย และในระยะหนึ่งก็มีการเชิญชวนให้ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่
มะละกา บรรพบุรุษของชาวจีนที่อาศัยอยู่ในมาเลเซียปัจจุบันก็ค่อย ๆ ทอยถ่วงเข้ามาและกระจาย
ไปอยู่ตามความเจริญทางระบบการปกครองของรัฐต่าง ๆ ซึ่งต่างก็มีอำนาจอยู่ในตัวและไม่ขัดข้องที่
จะให้ชาวจีนเข้ามาเริ่มดำเนินการค้าขายทั้งภายในและภายนอกประเทศ ปัจจุบันชนหมู่ที่มีบรรพ-

บุรุษเป็นจีนนี้ทั้งพวกที่ยังมิได้ปะปนสายเลือดและพวกที่มีเลือดผสมก็ถือว่าเขาเป็นชาวมลายู บางพวกก็นับถือพุทธศาสนา บางพวกก็นับถืออิสลามและที่ยังนับถือลัทธิขงจื้ออยู่ก็มีไม่น้อย และมีหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์

ส่วนชาวอินเดียนที่อาศัยอยู่ในมาเลเซียปัจจุบันนี้เป็นชนกลุ่มน้อย และมุ่งหน้าทางการค้าขายเป็นส่วนใหญ่ ชนชั้นนำของอินเดียนที่เข้ามาตั้งหลักฐานในมาเลเซียในสมัยโบราณจนนำเอาอิทธิพลทางการปกครอง และทางศิลปวัฒนธรรมมาไว้ไม่น้อยนั้น ขณะนี้ถูกกลืนรวมไปเป็นชาวมลายูไปเสียส่วนมากแล้ว

ภาษา

ภาษามลายูที่มีสาขาย่อยมากมายที่ใช้พูดกันตั้งแต่ทางเหนือของอาณาเขตประเทศ เรื่อยไปทั้งในผืนแผ่นดินใหญ่ บนคาบสมุทรม และหมู่เกาะน้อยใหญ่ จัดรวมกันเข้าอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกับภาษาอินโดนีเซีย คือมลายู-โปลินีเซียน ชนหมู่ที่พูดภาษามลายูมีทั้งที่ทำการค้าขายและทั้งที่เผยแพร่ศาสนาไปในดินแดนใกล้เคียง ชนเหล่านี้กระจ่ายไปในเขตแดนกว้างใหญ่มาก และติดต่อสัมพันธ์กับชาวพื้นเมืองเดิมหลายหมู่หลายเหล่า ดังนั้นภาษามลายูจึงจำแนกเป็นภาษามลายูแท้ ภาษาที่คล้ายคลึงภาษามลายู และภาษาที่มีอิทธิพลภาษามลายูอยู่

วัฒนธรรมและความเป็นอยู่

หมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นแบบมลายูแท้คือปกครองกันเอง มักจะอยู่ตามชนบทเรียกกันว่า “กำปง” ซึ่งมีจำนวนคนอาศัยอยู่ตั้งแต่ ๕๐ คนขึ้นไปถึง ๑,๐๐๐ คน ทั้งนี้ยกเว้นดินแดนชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกซึ่งมีหมู่บ้านใหญ่ ๆ และเมืองซึ่งชนชาติอื่นอาศัยอยู่มาก ได้แก่ชาวจีน อินเดียน และชนเชื้อชาติอื่น ๆ หมู่บ้านมลายูแท้ ๆ มักจะตั้งอยู่ริมแม่น้ำและต่อมาก็มีที่อยู่ใกล้ถนนและใกล้ชายฝั่งทะเล เมืองต่าง ๆ มักจะค่อย ๆ ถือกำเนิดมาจากจุดศูนย์กลางการคมนาคมหลาย ๆ ทาง ได้แก่ทางถนน ทางรถไฟ และทางเรือ ลักษณะของหมู่บ้านมีลักษณะเหมือนกันเสมอไปคือคล้ายตามสภาพภูมิศาสตร์ ส่วนตัวบ้านเองก็มักจะยกสูงขึ้นจากพื้นดิน และมักจะใช้ทำด้วยไม้ประกอบกับใบปาล์มซึ่งใช้เป็นหลังคา รูปทรงหลังคาเป็นทรงสูงโปร่ง ส่วนพื้นบ้านมักใช้ไม้ไผ่ แต่ที่ใช้กระดานแผ่นก็มี

ชาวมลายูส่วนมากนับถือศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นต้นมา ดังนั้นจึงรับเอาประเพณีทางศาสนาอิสลามเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และโอกาสพิเศษต่าง ๆ ในศาสนาอิสลาม และเคารพกฎหมายว่าด้วยการแต่งงานของศาสนาอิสลาม รวม

ทั้งกฎหมายว่าด้วยมรดก ส่วนความเชื่อถือในศาสนานั้นยังมีคนอีกไม่น้อยที่ยังมีความเชื่อเดิมฝังลึกในใจมาเป็นระยะเวลานาน ก่อนที่ศาสนาอิสลามจะเข้ามามีความสำคัญ คือมีความเชื่อถือในวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในดิน ป่าไม้ ต้นไม้ ภูเขา น้ำ สัตว์ต่าง ๆ ทะเลและวิญญาณคนที่ตายไปแล้ว ทั้งนี้เขาเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นอาจจะบันดาลให้เป็นไปต่าง ๆ ทั้งร้ายและดี ความเชื่อนี้ก็คล้ายคลึงกับชาวฮินดู จึงเป็นที่สันนิษฐานว่าในชั้นต้นต่อจากระยะที่กราบไหว้บูชาสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ชาวมลายูก็คงจะรับอิทธิพลศาสนาฮินดูมาไว้ไม่น้อย

ประวัติศาสตร์สังเขป

เรื่องราวของบรรพบุรุษดั้งเดิมของดินแดนมาเลเซียปัจจุบัน ไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจนเพราะหลักฐานเกี่ยวกับชนเหล่านี้เป็นหลักฐานทางโบราณคดีและมานุษยวิทยา เรื่องราวที่จารึกลงไว้อันมีทั้งจดหมายเหตุของจีน และศิลาจารึกที่พบทางภาคเหนือของมาเลเซีย กล่าวถึงอาณาจักรเล็ก ๆ หลายอาณาจักรที่อยู่ใต้อิทธิพลอินเดีย อาณาจักรเหล่านี้มีที่ตั้งตั้งแต่กอดกอดกระ (ในประเทศไทย) เรื่อยลงไปทางใต้ และที่ตั้งในรัฐไทรบุรี เประ กลันตัน ตรังกานุและปาหัง อาณาจักรเล็ก ๆ เหล่านี้เป็นอาณาจักรอิสระ แต่บางครั้งก็อยู่ใต้อิทธิพลจักรวรรดิใหญ่ ๆ ทั้งที่เคยมีที่ตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายูและทั้งที่เคยตั้งอยู่ในประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน กล่าวคือจักรวรรดิพุนันทางตอนใต้ของกลุ่มแม่น้ำโขง ศรีวิชัยบนเกาะสุมาตรา มัชปาหิตบนเกาะชวา และแม้กระทั่งอาณาจักรไทย คือสุโขทัย สุโขทัยก็เคยแผ่อำนาจไปปกครองรัฐหรืออาณาจักรเล็ก ๆ ในมาเลเซียทางเหนือตั้งแต่ไทรบุรี ปะลิส เประ สลังงอ

กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ทางใต้ของคาบสมุทรมลายูมีรัฐใหม่ ถือกำเนิดขึ้นมาจากหมู่บ้านชายทะเล คือ รัฐมะละกา ซึ่งค่อย ๆ มีอำนาจขยายขึ้นจนเคยครอบครองดินแดนมลายูเดิมตลอดคาบสมุทรออยู่ระยะหนึ่ง

เมื่อมะละกาตกไปเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกสใน พ.ศ. ๒๐๕๔ นั้น ตัวเมืองมะละกาอยู่ในสภาพเมืองท่าที่สำคัญยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอำนาจแผ่ไปถึงทางเหนือคือถึงรัฐไทรบุรีทางฝั่งตะวันตก และปัตตานีทางฝั่งตะวันออก และยังมีอำนาจเหนือหมู่เกาะเล็ก ๆ ทางฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตราอีกด้วย อนึ่งประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑ นั้นชาวมะละกาเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ และยังแผ่อิทธิพลทางศาสนาอิสลามไปจนถึงรัฐไทรบุรี ปาหัง กลันตัน ตรังกานุ และปัตตานี เมื่อมะละกาตกไปอยู่ใต้อิทธิพลโปรตุเกสไทยก็พยายามเข้าครอบครองดินแดนทางเหนือซึ่งใกล้ชิดแดนไทย ส่วนสุลต่านมาหมุดแห่งมะละกา

หนีไปตั้งเมืองที่เกาะริโอ และต่อมา ก็ไปตั้งรัฐริโอเยฮอร์ซัน ในระยะเดียวกับที่โปรตุเกสเข้าครอบครองมะละกา พวกอะแจจากสุมาตรา ก็เข้ามาตั้งถิ่นฐานทางใต้ของคาบสมุทรวัย เมื่อพวกฮอลันดาเข้าครอบครองมะละกาแทนโปรตุเกสใน พ.ศ. ๒๑๘๔ นั้น จีนแดนทางใต้ของคาบสมุทรส่วนใหญ่ก็อยู่ใต้อิทธิพลของพวกบูก็สจากเกาะเซลิเบส

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ

หลังจากมะละกาเสื่อมอำนาจแล้ว ก็ไม่มีรัฐใดที่จะมีอำนาจครอบคลุมไปทั่วคาบสมุทรมลายูอีก ส่วนพวกบูก็สที่มาจากเซลิเบสนั้นมีลูกค่านักต่อสู้และผจญภัยอยู่เสมอ จึงได้ศึกษาวิธีใช้ปืนอย่างพวกโปรตุเกส และเคยได้อาสาพวกฮอลันดาทำสงครามกับมะตะรัมในอินโดนีเซีย แต่อำนาจที่เพิ่มพูนของฮอลันดาทำให้พวกนี้หมดโอกาสที่จะแสวงหาผลประโยชน์ต่าง ๆ จึงเปลี่ยนไปเป็นโจรสลัด บางพวกก็ตั้งหลักแหล่งแถวปากแม่น้ำในเกาะสุมาตราและที่แหลมมลายูเพื่อโจมตีเรือสินค้า บางพวกก็ช่วยสุลต่านอับราฮิมแห่งยะโฮร์ แต่กล่าวโดยทั่ว ๆ ไป พวกบูก็สนี้รับจ้างรบให้ฝ่ายใดก็ตามที่จ่ายค่าจ้างงาม เช่น ช่วยให้สุลต่านสุไลมานได้ขึ้นครองราชย์ที่ยะโฮร์ และขอค่าตอบแทนโดยให้หัวหน้าคนหนึ่งได้รับตำแหน่งอุปราช สุลต่านก็เลยตกอยู่ในสภาพหุ่นของพี่น้องชาวบูก็สกลุ่มนี้

ชาวบูก็สกลุ่มนี้ไชยะโฮร์เป็นศูนย์กลาง แยกย้ายกันไปแสวงหาอำนาจในรัฐไทรบุรีและเปเร ในที่สุดพี่น้องชาวบูก็สกลุ่มนี้ก็ได้อำนาจเหนือสุลต่านแห่งยะโฮร์ และต่อมา ก็ส่งบุตรชายไปเป็นสุลต่านแห่งสลังงอ

สุลต่านสุไลมานแห่งยะโฮร์ไปขอความช่วยเหลือจากฮอลันดา โดยสัญญาจะยกเมืองซ็อกและกรรมสิทธิ์ในการค้าตูปูกให้ สงครามระหว่างฮอลันดากับพวกบูก็สยืดเยื้ออยู่ถึง ๒ ปี ชาวฮอลันดาได้รับผลสมดังต้องการ แต่สุลต่านเองก็ยังอยู่ใต้อำนาจพวกบูก็สจนสิ้นพระชนม์ และต่อมาเมื่อพวกบูก็สรุกรานสถานการณ์การค้าของฮอลันดาในช่องแคบมะละกา ฮอลันดาก็ไม่นิ่งนอนใจส่งกำลังมาช่วย ในที่สุดก็มีการทำสัญญาสงบศึกระหว่างฮอลันดา สุลต่านมาหมุดแห่งยะโฮร์ และพวกบูก็ส ยะโฮร์ตกอยู่ใต้อาณัติของฮอลันดาเช่นเดียวกับสลังงอ

ความสัมพันธ์ระหว่างปีนัง ไทรบุรี ไทย และบริษัทยินเดียตะวันออกของอังกฤษ

เมื่อกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้แก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ไทรบุรีซึ่งเคยขึ้นกับไทยเห็นว่าไทยอ่อนแอลงมาก ก็คิดที่จะปลุกตัวออกห่างแต่ก็ยังรอจังหวะอยู่ ขณะนั้นบริษัทยินเดียตะวันออกของอังกฤษตั้งหลักมั่นคงขึ้นในอินเดีย ก็คิดหาทางจะหาประโยชน์ทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยกรุงธนบุรีใน พ.ศ. ๒๓๑๔ กัปตันฟรานซิส โลท์ พยายามไปทำความสนิทสนมกับสุลต่านแห่งไทร-

บุรี และชักชวนให้มารับความคุ้มครองจากอังกฤษ ในขณะที่เดียวกันก็เสนอไปยังผู้สำเร็จราชการ
อังกฤษที่อินเดีย คือ วอร์เรน เฮสติง ให้กีดกันฐานทัพเรือทางฝั่งตะวันออกของอ่าวเบงกอล (เดิม
ที่เดียวไลท์เสนออุกฤต) แก่ วอร์เรน เฮสติง ไม่อยากจะก่อศัตรู และยังห่วงผลอันจะเกิดตามมาหลัง
การประกาศอิสรภาพของอาณานิคมอเมริกาอยู่ ในขณะเดียวกันอังกฤษก็เล็งเห็นว่าฐานะของตนใน
การค้าขายกับจีนคลายความสำคัญลงไป และประสงค์จะทำการค้าขายกับไทยด้วย ดังนั้นไลท์จึง
ได้รับความยินยอมให้ตกลงเช่าเกาะบีนังจากสุลต่านแห่งไทรบุรีเพื่อประโยชน์ทางการค้าขายเท่านั้น
ใน พ.ศ. ๒๓๒๙ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และต่อมาเพื่อประโยชน์ในการ
ป้องกันผลประโยชน์ของตน อังกฤษก็เช่าสมารังไพรซึ่งต่อมาอังกฤษให้ชื่อว่า พรอวินซ์ เวลสลีย์
ดินแดนบนฝั่งแผ่นดินใหญ่ตรงข้ามเกาะบีนังหรือเกาะหมากจากสุลต่านใน พ.ศ. ๒๓๔๒

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ อังกฤษส่ง เซอร์ จอห์น กรอเพ็ต เป็นทูตมาติดต่อกับราชสำนักไทย
เพื่อเจรจาเรื่องการทำสัญญาพาณิชย์ และในขณะเดียวกันก็หาทางที่จะให้ไทยผ่อนผันความผิดของ
สุลต่านแห่งไทรบุรี ซึ่งมีเหตุขัดใจกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราชผู้กำกับหัวเมืองมลายูทั้งปวง แล้ว
หนีไปพึ่งอังกฤษอยู่ทางเกาะหมาก มิได้มาเฝ้าในกรุงเทพฯ ให้ทรงพิจารณาผิด แต่ไทยกับอังกฤษ
ไม่ตกลงกันได้ทั้งเรื่องการทำสัญญาค้าขาย และทั้งการที่ไทยจะคืนตำแหน่งสุลต่านแห่งไทรบุรีผู้ถือ
ได้ว่ายังเป็นข้าราชการไทย และมิได้มาเข้าเฝ้าทูลละง่เกล้า ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้อังกฤษ
เริ่มมีกรณีพิพาทกับพม่าจึงมิได้หักหาญกับไทย

ในรัชกาลที่ ๓ อังกฤษส่ง เฮนรี เบอร์นี มาติดต่อขอทำสนธิสัญญาอีกครั้งหนึ่งยอมรับว่า
ไทยเป็นเจ้าอธิราชเหนือดินแดนมลายูตอนเหนือ เช่น ไทรบุรี ตรังกานู กลันตัน แต่ไทยจะต้องไม่
ยกทัพไปรบกวานแปรหรือสลังงอ การเจรจาเป็นผลสำเร็จอังกฤษกับไทยตกลงทำสัญญาทางไมตรี
ใน พ.ศ. ๒๓๖๙

บทบาทของอังกฤษในตอนใต้ของแหลมมลายู

การที่อังกฤษใช้นั่งเป็นสถานีการค้าขึ้น ก็ได้ประโยชน์ในทางการทหารด้วยแต่ยังไม่เป็น
ที่พอใจนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออังกฤษต้องมอบชาวให้ซอลันดาไป ในระหว่างนี้ สแตมฟอร์ด
แรฟเฟิลส์ ซึ่งมาประจำที่ชวาและเคยไปช่วยที่มะละกา เมื่ออังกฤษมีกรณีพิพาทกับซอลันดาเรื่อง
ชวา และมีความเข้าใจสภาพการณ์ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ ได้เสนอไปยังผู้สำเร็จราชการอังกฤษ
ทางอินเดีย คือ ลอร์ด เฮสติง ให้กีดกันทางตั้งทัพที่สิงคโปร์ ซึ่งข้าราชการตำแหน่งท่ามะหรงแห่ง
ยะโฮร์เป็นผู้รับผิดชอบอยู่โดยซอลันดามีได้เข้าไปดำเนินงานแต่อย่างใด ขณะนั้นสุลต่านแห่งยะโฮร์

สันพระชนม์ลง แรฟเฟิลส์จึงสนับสนุนให้โอรสคือเจ้าชายฮุสเซนเป็นสุลต่าน เพราะเป็นรัชทายาทโดยตรง (ขณะนั้นอนุชาของสุลต่านองค์เก่ากำลังจะตั้งตัวเป็นสุลต่านองค์ใหม่) ดังนั้นสุลต่านองค์ใหม่ก็ยินยอมให้อังกฤษเข้าครอบครองสิงคโปร์เป็นทางการใน พ.ศ. ๒๓๖๒ และอังกฤษก็ได้รับผลประโยชน์ทั้งในการค้าและในทางทหารสืบแต่นั้นมา

ส่วนมะละกานั้น หลังจากการทำสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับซอลันดา ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ แล้ว อังกฤษก็เข้าครอบครองมะละกาแทนซอลันดา อังกฤษสามารถจะตั้งหลักในการทำสายล่างพวกโจรสลัดในช่องแคบมะละกาและซุนดาสะดวกขึ้น และการตั้งสถานีการค้าก็ได้ผลประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วยขึ้น แต่ฝ่ายบริหารและปกครองดินแดนทางตะวันออกของอังกฤษที่อินเดีย ก็ละทิ้งมิได้ให้ความช่วยเหลือแก่ชาวอังกฤษที่มาปฏิบัติงานทางตอนใต้ของคาบสมุทรมลายูเลย ในที่สุดบริษัทการค้าของอังกฤษต่าง ๆ พวกกันรวบรวมข้อเรียกร้องไปยังรัฐสภาอังกฤษ ขอให้ทำการฝ่ายอาณานิคมที่ลอนดอนรับผิดชอบการปฏิบัติงานของชาวอังกฤษในคาบสมุทรมลายูแทนสำนักงานผู้สำเร็จราชการอังกฤษที่อินเดีย ในที่สุดรัฐบาลอังกฤษก็เห็นชอบด้วยกับข้อเสนอ และทางราชการจัดให้อาณานิคมมลายูอยู่ในความดูแลของกระทรวงอาณานิคมใน พ.ศ. ๒๔๑๐

การที่อังกฤษมีบทบาททางการเมืองในแหลมมลายู

หลังจากที่อังกฤษเข้ามาครอบครองบีนังอย่างสงบสุขถึง ๘๘ ปีและตระหนักว่ารัฐต่าง ๆ ในแหลมมลายูต่างรัฐต่างรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองมิได้คิดจะรวมกันโดยทางไมตรี อังกฤษก็ชักเห็นทางที่จะเข้าครอบครองแหลมมลายูทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออังกฤษเองก็เปลี่ยนแปลงนโยบายโดยทั่วไป เพราะเหตุการณ์ในโลกกระยะต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ นี้มีส่วนให้เห็นว่า อังกฤษจำเป็นต้องใช้กำลังเพื่อรักษาผลประโยชน์ เรื่องราวสำคัญที่หนุนให้อังกฤษคิดรวบรวมแหลมมลายูไว้เป็นอาณานิคมมีดังนี้คือ

๑. นโยบายการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเปลี่ยนไป เพราะผลของสงครามฝิ่นทำให้ฮ่องกงเป็นเมืองท่าเปิดเช่นเดียวกับเซี่ยงไฮ้ และกลายเป็นศูนย์การค้านานาชาติขึ้นมา ประเทศต่าง ๆ ติดต่อกับค้าขายกันโดยตรง อังกฤษก็เสียผลประโยชน์ไป

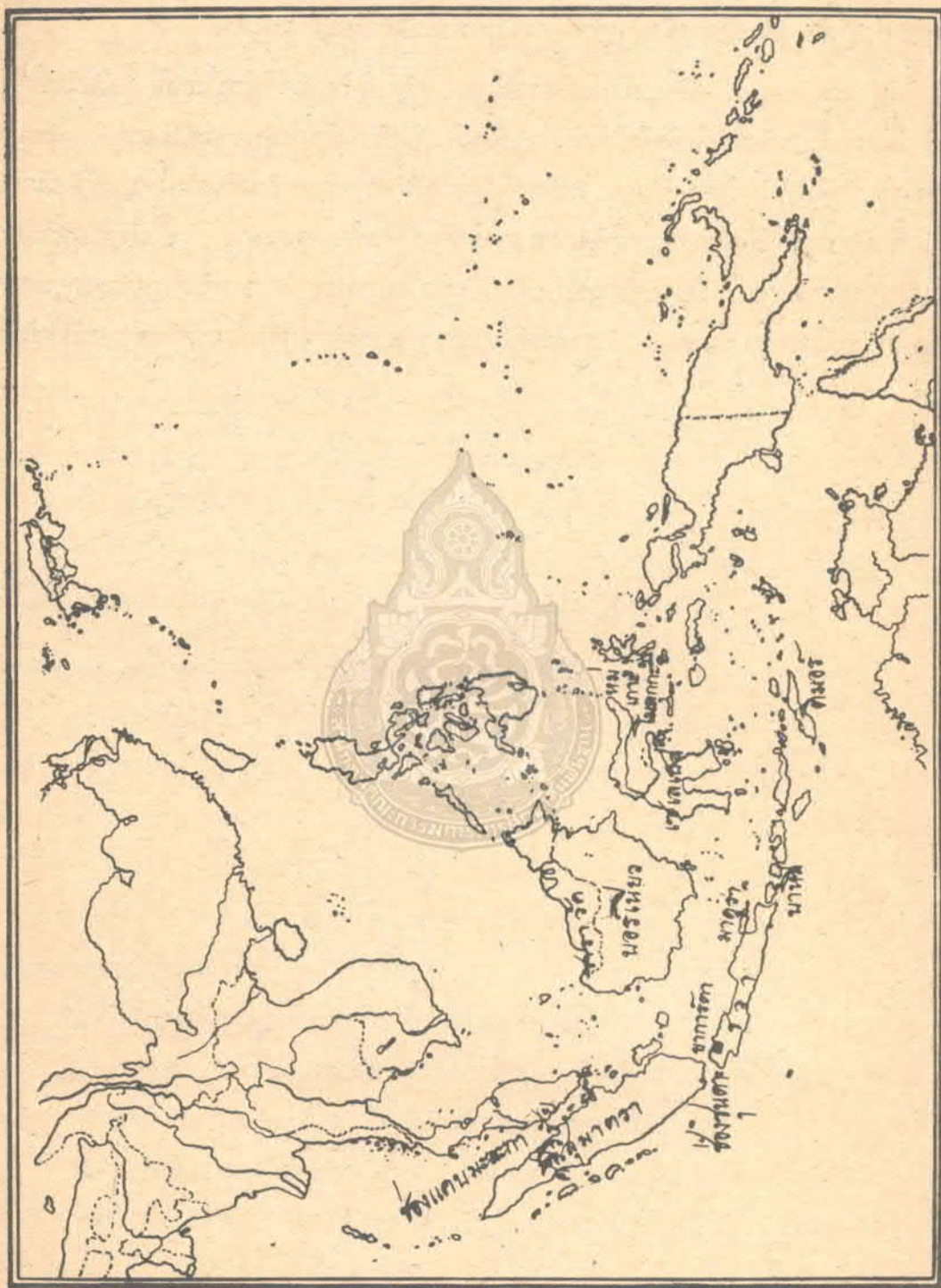
๒. การปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ทำให้ประเทศในยุโรปโดยเฉพาะเยอรมนีซึ่งเพิ่งรวมเป็นประเทศในระบุนั้นแสวงหาอาณานิคมทางตะวันออกอยู่ และแหลมมลายูก็เป็นดินแดนที่พรั่งพร้อมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่จะป้อนโรงงานอุตสาหกรรมได้เป็นอย่างดี และอังกฤษคิดว่าถ้าดินแดนเหล่านี้เป็นของอังกฤษ การผลิตทางอุตสาหกรรมออกมาสู่ตลาดที่เป็นอาณานิคม ของตนเองก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

๓. ความต้องการตีบวกเพิ่มขึ้นทุกที แหลummลายเป็นแหล่งตีบวกที่สำคัญยิ่ง ถ้าอังกฤษไม่เข้าครอบครองเสีย มหาอำนาจอื่นในยุโรปก็คงจะหาทางเข้ามาถือสิทธิแน่นอน

ใน พ.ศ. ๒๔๑๗ อังกฤษมีการเลือกตั้งใหม่ รัฐบาลใหม่มี ดิสราเอลลี เป็นนายกรัฐมนตรี ในสมัยนี้เองอังกฤษจึงตัดสินใจเข้าเกี่ยวข้องกับภาวะการเมืองในคาบสมุทรมลายู โดยเริ่มเป็นผู้ตัดสินข้อพิพาทในรัฐต่างๆ ก่อน ในขณะนั้นอังกฤษเข้าครอบครองอินเดียส่วนใหญ่แล้ว อังกฤษได้ค่อยๆ เพิ่มบทบาทในการปกครองรัฐต่างๆ มากขึ้นทุกทีจนทั่วแหลมมลายู ทั้งนี้อังกฤษก็ยังคงให้แต่ละรัฐปกครองภายในรัฐโดยอังกฤษเป็นผู้ควบคุมนโยบายต่างๆ ไปเกี่ยวกับการค้าและการทหาร อังกฤษได้ปรับปรุงการคมนาคม และสวัสดิการประชาชนตลอดจนจัดระบบการศึกษาไว้ให้เป็นอย่างดี

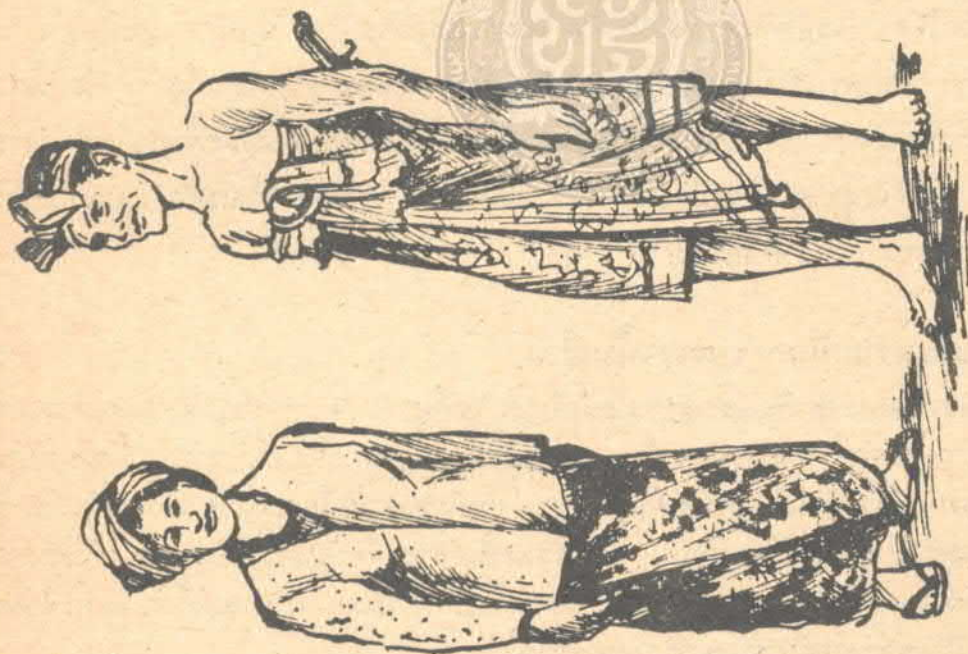
อินโดนีเซีย

แผนที่อินโดนีเซีย

ระบำมาทิล

การแต่งกายชาวชนบทชาว

อินโดนีเซีย

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

อินโดนีเซียเป็นประเทศที่ประกอบด้วยหมู่เกาะใหญ่น้อยประมาณ ๓,๐๐๐ เกาะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย มีมหาสมุทรแปซิฟิกและทะเลจีนใต้ อยู่ทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ ทิศใต้ไม่ห่างจากทวีปออสเตรเลียนัก และจกส่วนใต้ของมหาสมุทรอินเดีย ทิศตะวันตกคือมหาสมุทรอินเดีย หมู่เกาะมีความยาวเท่ากับความยาวจากชายฝั่งทะเลด้านหนึ่งของสหรัฐอเมริกาไปจดชายฝั่งทะเลอีกด้านหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าอินโดนีเซียเป็นเสมือนกันชนระหว่างสองทวีปคือ ออสเตรเลียและเอเชีย และตั้งแต่โบราณกาลมาจนกระทั่งทุกวันนี้ก็เป็นเสมือนทางแยกที่จะไปติดต่อกับประเทศต่าง ๆ

ปัจจุบันอินโดนีเซียมีพลเมืองประมาณ ๑๐๕ ล้านคน อาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ มีได้แบ่งเป็นสัดส่วน ชาวซึ่งเป็นเกาะที่เล็กที่สุดในจำนวน ๕ เกาะใหญ่* เป็นเกาะที่มีพลเมืองอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดในโลก และจากการคำนวณของอินโดนีเซียปัจจุบันก็ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะชวา ถึงแม้ว่าอินโดนีเซียจะมีภูเขาสูงและที่ราบสูงมากกว่าที่ราบลุ่ม และมีภูเขาไฟใหญ่น้อยบนเกาะต่าง ๆ และได้พื้นน้ำไม่น้อยกว่า ๗๐ แห่ง แต่ก็มีแม่น้ำหลายสาย ทะเลสาบน้ำจืดหลายแห่ง จึงอุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ธรรมชาติ ผลผลิตทางเกษตรกรรมได้แก่ยางพารา ไม้ชา ยาสูบ ชิงโกนา พริกไทย และพืชอื่น ๆ อีกมากชนิด ส่วนแร่แร่ได้แก่ดีบุก ถ่านหิน และทองคำ และยังมีน้ำมันมาก เหตุเพราะอินโดนีเซียตั้งอยู่บนเส้นศูนย์สูตรจึงมีอากาศแบบศูนย์สูตร คืออุณหภูมิสูงตลอดปีและฝนตกตลอดปี ส่วนการคมนาคมนั้นปัจจุบันมีถนนหนทางและทางรถไฟซึ่งได้ทำให้เป็นอย่างดี ถนนที่มีอยู่ทั่วประเทศมีความยาวรวมกันประมาณ ๓๖,๐๐๐ กิโลเมตร และมีทางรถไฟยาวรวมกันประมาณ ๖,๐๐๐ กิโลเมตร

วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมือง

วัฒนธรรมแห่งท้องถิ่นเดิมของอินโดนีเซียนั้น เป็นผลจากความเจริญที่ผิดแผกแตกต่างกันออกไประหว่างเกาะต่าง ๆ แต่สรุปแล้วก็พอจะแบ่งได้เป็น ๓ ชั้น ชั้นแรกเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่นเดิม อยู่ในสภาพที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างมาก ชั้นที่สองอยู่เหนือระดับวัฒนธรรมท้องถิ่น คือวัฒนธรรมฮินดูซึ่งปัจจุบันก็มีไม่มากนัก วัฒนธรรมชั้นที่สาม คือวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งเข้ามาแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ แต่ขณะนี้มอิทธิพลอยู่เกือบทั่วประเทศ เว้นบาหลี่ซึ่งเป็นเกาะที่วัฒนธรรมอิสลามไม่แพร่หลายยังคงรักษาวัฒนธรรมฮินดูไว้

* เกาะใหญ่ ๕ เกาะของอินโดนีเซียคือ สุมาตรา ชวา กาลิมันตัน สุลาเวสีและอิเรียนตะวันตก

บรรพบุรุษของชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่ เดินทางอพยพเข้ามาสู่หมู่เกาะใหญ่น้อยหลายครั้งด้วยกันจากผืนแผ่นดินใหญ่ของคาบสมุทรมลายู ก็มีเชื้อสายมลายูนั่นเอง และบางพวกก็มาจากทางใต้ของจีนตั้งแต่ประมาณ ๑๔๐๐ ปีก่อนพุทธศักราช ในระยะพุทธศตวรรษที่ ๖ นั้นสังคมชาวอินโดนีเซียก้าวเข้าสู่ยุคหินใหม่และยุคทองเหลือง และเหล็กก็มีใช้บ้างแล้ว การทำนาในที่ที่มีน้ำขังก็เริ่มมีแล้ว วัวควายมีผู้นำมาฝึกใช้งาน ชาวอินโดนีเซียส่วนมากมีความสามารถในการเดินเรือ และสนใจในการค้าอยู่มาก รัฐเล็ก ๆ ที่มีประมุขปกครองกลุ่มอำนาจแถบเมืองท่าและหมู่บ้านที่มีการทำนา และทางแถบภูเขาเช่นที่เกาะสุมาตรา ก็มีการทำนาในที่ลาดชันภูเขาซึ่งมีการขังน้ำไว้และย้ายคันข้าว ทุก ๆ ส่วนของภูมิภาคที่แตกต่างกันนี้มีการแบ่งชนเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งต่อมาก็กลายเป็นจุดร่วมในด้านการเมือง

การแสดงออกของชาวอินโดนีเซียในทางวัฒนธรรม เช่น การเล่นหนัง (วายัง) การแสดงดนตรีหลายชนิดรวมกันเป็นวง และการวาดลวดลายผ้า ล้วนแต่มีประวัติย้อนหลังไปตั้งแต่ก่อนอิทธิพลอินเดียจะแพร่หลายเข้ามา เพราะในระยะต้นมีการรวบรวมวิชาวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญทางศาสนา จึงมีการบูชาพระเจ้าต่าง ๆ

ในระยะประมาณ พ.ศ. ๕๔๓ ถึง ๘๔๓ เป็นระยะที่ศาสนาฮินดูเข้ามาสู่อินโดนีเซีย และพุทธศาสนาก็เข้ามาในระยะใกล้เคียงกัน อิทธิพลบางประการของศาสนาฮินดูเข้ามาทางพ่อค้าชาวอินเดียที่มาตั้งรกรากอยู่แถบเมืองท่า แต่อิทธิพลส่วนใหญ่เป็นที่เชื่อกันว่าเข้ามาทางพราหมณ์ ชาวอินเดียจำนวนน้อยที่ได้รับเชิญมารับตำแหน่งพราหมณ์ที่ปรึกษาที่มีอำนาจในราชสำนัก แต่สิ่งที่แน่นอนที่สุดก็คืออิทธิพลของศาสนาฮินดูที่มีอยู่ในการประกอบพิธีทางศาสนา ในวรรณคดี และสถาปัตยกรรม และมีอยู่ในวิธีการบริหารประเทศ และการสร้างอำนาจของกษัตริย์

รูปลักษณะการปกครองของอินโดนีเซีย เห็นได้ชัดขึ้นในระยะระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึง ๑๕ เมื่อมีอาณาจักรที่สำคัญ ๆ หลายระยะบนเกาะชวาและสุมาตรา กษัตริย์มีอำนาจสูงสุด และยังเรียกร้องสิทธิปกครองซึ่งบางทีก็รวมทั้งเครื่องบรรณาการจากเมืองเล็ก ๆ เป็นจำนวนมากทั่วหมู่เกาะและดินแดนมาถึงแหลมมลายูด้วยในบางโอกาส

ประวัติศาสตร์สังเขป

อาณาจักรศรีวิชัยซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของ (เกาะ) สุมาตราด้านใต้ เป็นที่คาดคะเนว่ามีอำนาจมากที่สุดใบบรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในระยะหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อาณาจักรนี้ครอบครองดินแดนในแหลมมลายูด้วยเช่นเดียวกับเกาะชวาทันตะวันตกและสุมาตรา ดังนั้นอาณา-

บ้านในสุมาตรา

หญิงชาวในชนบท

ดนตรีมาหลี่

ละครรำ

ท้าวหนั่ง

จักรนี้ก็สามารที่จะเก็บภาษีการค้าในเส้นทางระหว่างจีนฝ่ายหนึ่ง กับอินเดียและอาหรับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยอาศัยทางช่องแคบที่สำคัญ ๒ แห่ง คือ มะละกาและซุนดา ภายในหมู่เกาะทั้งหมดศตวรรษนี้เป็น ศูนย์กลางในการค้าที่เดียว และเรือจากอาณาจักรนี้ก็เดินทางไปทั้งทางอินเดียและจีน อาณาจักรนี้ ประชาชนส่วนมากนับถือพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางในการศึกษาพุทธศาสนาแหล่งหนึ่ง

ศูนย์รวมอำนาจทางการเมืองอีกแห่งในระยเดียวกันนี้ (ระยะหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๓) ก็คือชาวตอนกลางซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีอำนาจ ประชาชนนับถือศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา ใน ระยะระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ มีการสร้างปุษนียัตถุและสิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนมากซึ่งยังมี ซากปรากฏอยู่ ผลงานสถาปัตยกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นมีเพียงแต่ความสูงค่าทางเชิงศิลปะของ อารยธรรมในยุคนั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงความลึกช้าของการดำเนินงานของรัฐบาล และจำนวนแรงงานเป็นอันมากที่ถูกเกณฑ์มาเพื่อสนองความต้องการของประมุข โบราณสถานบุโรพุทโธ (บุโร-บุไควร์) ซึ่งสร้างในยุคของกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ผู้นับถือพุทธศาสนา มีระเบียงยาวถึง ๓ ไมล์ และมีพระพุทธรูปถึง ๔๐๐ องค์

ลักษณะการปกครองของอาณาจักรและรัฐต่าง ๆ ในสมัยโบราณแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือ การปกครองของรัฐหรืออาณาจักรที่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินและมีอำนาจทางบก กับแบบมีอำนาจทาง ทะเล ตลอดระยะของกษัตริย์ที่นับถือฮินดูและพุทธศาสนา และต่อมาในสมัยเรืองอำนาจของพวก อิสลาม และอันที่จริงแม้จนกระทั่งถึงสมัยที่ชาวฮอลันดามีอำนาจ อำนาจทั้งทางบกและทางน้ำเป็น กำลังสำคัญในการควบคุมการเมืองของประเทศเหนือหมู่เกาะทั้งหลาย แบบของการปกครองจะ ศึกษาได้จากแบบรัฐในเกาะชวาและอาณาจักรศรีวิชัย รัฐต่าง ๆ ในเกาะชวาเป็นรัฐที่อยู่ในผืน แผ่นดิน ความมั่งคั่งและอำนาจได้มาจากการทำนาในที่ที่มีน้ำขังในแถบที่ราบลุ่มที่มีดินภูเขาไฟ โดย มีการแลกเปลี่ยนระหว่างแรงงานและการเก็บเกี่ยวกับการชลประทาน คือจัดในระบบที่ผู้มีอำนาจ (ซึ่งเกือบจะกล่าวได้ว่าสืบตระกูลกันมา) เป็นผู้กุมอำนาจ ทั้งการทหารและการบริหารประเทศ อาณาจักรที่มีวิธีบริหารเช่นนี้ไม่มีความสำคัญมากนักในการดำเนินการค้าขายในหมู่ชาวเอเชีย จน กระทั่งในระยะหลังจึงมีส่วนในการค้าขายในระหว่างบรรดาหมู่เกาะทั้งหลาย

อาณาจักรแบบศรีวิชัยนั้นมีการบริหารที่ผิดกันเพราะเป็นอาณาจักรที่อยู่ชายฝั่งทะเล และ อำนาจของประมุขมิใช่ทางการทหาร หรือการดำเนินการปกครองหรือบริหารประเทศ แต่มีอำนาจ ด้านกำลังทางทะเลและการค้า อาณาจักรเหล่านี้มิได้กุมอำนาจเหนือดินแดนผืนใหญ่ห่างจากฝั่งทะเล และไม่ดำเนินการชลประทานใหญ่ ๆ แต่ประมุขของอาณาจักรแบบนี้ควบคุมการค้าขายทั้งของ

กษัตริย์และประชากร และคุมอำนาจในการค้าในเส้นทางค้าขายที่สำคัญของวงการพาณิชย์ภายใน
หมู่ชาวเอเชีย

อย่างไรก็ดีในช่วงเวลาอันยาวนานนี้ ชาวอินโดนีเซียเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ห่างไกลจาก
รัฐที่สำคัญ ๆ อาณาจักรชาวก็ใช้อำนาจโดยทางอ้อมเหนือประชากรส่วนใหญ่ของเกาะ ดินแดน
ส่วนใหญ่ของชาวเช่นเดียวกับเกาะอื่น ๆ ในบรรดาหมู่เกาะทั้งหมด ทำนาทั้งในที่ราบและบนไหล่เขา
ย้ายและเปลี่ยนที่นาอยู่เป็นประจำ ในท้องดินเหล่านั้นการปกครองเป็นหมู่เหล่าทั้งสิ้น และหน่วย
การเมืองใหญ่ ๆ มีเป็นจำนวนน้อย

นอกจากนั้นอาณาจักรและจักรวรรดิกำรงความมั่นคงของอำนาจฝ่ายปกครองได้น้อย จักร
วรรดิหนึ่ง ๆ อาจจะเกิดขึ้นมาเนื่องจากเจ้าผู้ครองนครรวมกำลังกันสร้างอำนาจขึ้น กระเกณฑ์บรรณา
การและการเชื่อฟังคำสั่งบางประการจากเจ้าผู้ครองนครอื่น ๆ โดยใช้วิธีลอบโซ่ผู้ซัดขึ้น เมื่อโค
อำนาจของจักรวรรดิเสื่อมลง การแผ่อำนาจไปยังแคว้นเล็ก ๆ ก็ลดถอยตามไปด้วย

จักรวรรดิหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ในยุคก่อนที่อยู่ในความทรงจำของนักชาตินิยมอินโดนีเซียหลายท่าน
ในปัจจุบันนี้ ได้แก่จักรวรรดิมัชปาหิตบนเกาะชวาในระยะพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เมื่อเทียบกับ
ชาวตะวันออกจักรวรรดินี้ก็จัดว่าอยู่บนผืนแผ่นดินกลางเกาะ แต่กระนั้นก็ตามจักรวรรดินี้ก็ก่อสร้าง
กำลังทางทัพเรือไม่ยิ่งหย่อนกว่ากำลังทัพบก ในระยะเวลาแห่งการครองอำนาจสูงสุด จักรวรรดินี้แผ่
อำนาจไปเกือบทั่วชวา และเลยไปบาหลี มดรา และอาจจะถึง สุมาตรา กาลิมันตัน (บอร์เนียว)
สุลาเวสี (เซเลเบส) และหมู่เกาะโมลุกกะ แต่อำนาจของจักรวรรดิมัชปาหิตก็มีระยะสั้น และเริ่ม
เสื่อมลงเมื่อการบริหารของรัฐบาลกลางรวมทั้งการควบคุมกำลังทหารอ่อนลง และเจ้าผู้ครองนคร
เล็ก ๆ ร้องขอเอกราช ในที่สุดการกระจายออกเป็นแคว้นแคว้นเล็ก ๆ ก็เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

การหมดอำนาจอย่างสิ้นเชิงของจักรวรรดิมัชปาหิตในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีส่วนสัมพันธ์
อย่างใกล้ชิดกับสาเหตุใหม่ในด้านการเมืองของหมู่เกาะทั้งหมด กล่าวคือ ศาสนาอิสลาม กลุ่มชนที่
นับถือศาสนาอิสลามจากเครือประเทศอาหรับและอินเดียเข้ามาทำการค้าขายและตั้งรกรากอยู่ใน
อินโดนีเซียเป็นเวลาหลายศตวรรษ พ่อค้าขุนนางและเจ้านายชาวอินโดนีเซียรับนับถือศาสนาอิสลาม
มากขึ้นทุกทีขณะที่การแผ่อำนาจทางการเมืองของหมู่ชนอิสลามกระจายไปทั่วโลก และอำนาจของ
พวกนี้ก็ขยายตัวกว้างขวางขึ้นทุกทีในอินเดีย จนกระทั่งกระเทือนไปถึงผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู

ในขั้นต้น อำนาจของอิสลามแผ่ไปยังเมืองท่าค้าขายหลายแห่งที่สุมาตราเหนือ และ
มะละกา ในแหลมมลายู แล้วอำนาจของอิสลามก็แผ่กระจายไปอย่างรวดเร็วทางตะวันออกในราว
พุทธศตวรรษที่ ๒๑ และ ๒๒ ประมาณ พ.ศ. ๒๐๘๐ เจ้าผู้ครองนครหลายองค์กำหนดตะวันออกห่าง

ไปถึงหมู่เกาะโมลุกกะ ก็เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม และอาณาจักรฮินดูก็ล่มสลายไปในเวลา
 ตะวันออกก็หมดอำนาจลง ก่อนการแตกแยกของสหราชอาณาจักรที่นับถืออิสลามทางฝั่งทะเลตอนเหนือ
 ของชาว

ถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามจะเข้ามาเป็นศาสนาทางราชการของอาณาจักรอินโดนีเซียเป็นส่วนใหญ่
 แต่ความเชื่ออย่างลึกซึ้งและการปฏิบัติทางศาสนาของหมู่ชนเป็นจำนวนมากก็ค่อย ๆ เปลี่ยน
 ไป การเชื่อภูผีและวิญญาณก็ยังเป็นความเชื่อมั่นในทางศาสนาของชาวพื้นเมืองส่วนใหญ่ และ
 แนวความคิดในศาสนาฮินดูก็ยังมีความสำคัญที่สุดในความเชื่อและการปฏิบัติของเจ้านายใน
 ส่วนต่าง ๆ อีกมาก ในทางตรงกันข้าม อิสลามมีความสำเร็จในการนำกฎข้อบังคับในเชิงปฏิบัติเป็น
 ลายลักษณ์อักษรมาใช้ และการแทรกซึมอย่างช้า ๆ เข้าไปในทางศาสนา วัฒนธรรม และชีวิตใน
 สังคมของชาวอินโดนีเซียในระยะเวลา ๔๐๐ ปี ก็ประสบผลอย่างลึกซึ้ง ผลสำเร็จอันนี้โดยการ
 เปรียบเทียบก็ยิ่งใหญ่มาก เพราะผู้ที่ยังยึดความเชื่อเดิมบางประการในศาสนาฮินดูและการนับถือภูผี
 ถึงแม้ยังมีก็เพียงแต่ปะปนในหมู่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ผลอันนี้ก่อให้เกิดรากฐานแห่งความไม่เข้าใจ
 กันในทางสังคมและศาสนา กล่าวคือระหว่างคนมุสลิมโดยแท้กับคนมุสลิมที่ยังฝังใจเรื่องวิญญาณ
 และอำนาจธรรมชาติอันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในปัจจุบันนี้

การมีอำนาจของชาวตะวันตกในอินโดนีเซีย

กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เป็นระยะที่ชาวยุโรปเริ่มเข้ามาสู่อินโดนีเซีย ชาวยุโรปกลุ่มแรก
 ได้แก่ชาวโปรตุเกส ผู้เข้ามาแล้วมาครอบครองการค้าเครื่องเทศแถบหมู่เกาะโมลุกกะซึ่งเป็นที่เสาะ
 แสวงหากันยิ่งนัก ในขณะเดียวกันก็ดำเนินการแผ่ศาสนาโรมันคาทอลิก และการทำสงครามกับหมู่
 ชนอิสลามเป็นเวลาประมาณ ๗๐ ปี ตั้งแต่โปรตุเกสเข้าครอบครองและตั้งศูนย์กลางที่มะละกาใน
 พ.ศ. ๒๐๕๔ ชาวโปรตุเกสใช้กำลังทหารในการสำรวจไปตามหมู่เกาะทั้งหลาย มิได้มีอำนาจใน
 การค้าขายเครื่องเทศอย่างบริบูรณ์ แต่ก็ได้ผลกำไรเป็นอันมาก ความสำเร็จทางด้านมิชชันนารีเผย
 แผ่ศาสนานั้นได้ผลในระดับกลาง ๆ แทนที่จะได้ชัยชนะในการเปลี่ยนศาสนา การแทรกซึมของ
 มิชชันนารีกลับเพิ่มพูนจำนวนเจ้านายอินโดนีเซียที่เปลี่ยนไปนับถืออิสลามโดยหวังผลในทางการ
 เมืองเพื่อต่อต้านชาวโปรตุเกส

ชาวฮอลันดาในขั้นต้นดำเนินรอยตามชาวโปรตุเกสเพื่อมาทำการค้าขาย และได้เข้ามาใน
 ระยะครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๒๒ บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดามุ่งมาทำการค้าขายโดย
 ที่ผู้จัดการไม่มีความโลภที่จะมาขยายอาณาเขตเลย แต่วิธีดำเนินการค้าขายของเขาในที่สุดก็ก่อให้เกิด

ไปพัวพันกับการเมืองและการทหาร ชาวฮอลันดาแย่งการค้าเครื่องเทศมาจากชาวโปรตุเกส และตั้งหลักเพื่อแข่งขันกับชาวอังกฤษ สเปน อินโดนีเซีย และพ่อค้าชาวเอเชียอื่นๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน พวกฮอลันดาสรางบ้อมและแนวรบขึ้นหลายแห่งในหมู่เกาะต่างๆ และยังคงควบคุมดินแดนบนเกาะเล็กเกาะน้อยในหมู่เกาะโมลุกกะซึ่งได้ตั้งรกรากเครื่องเทศไว้สูง

เมื่อฐานะทางการพาณิชย์และการเดินเรือเป็นที่มั่นคงแล้ว บริษัทก็อยู่ในสภาพที่มั่นคงและพร้อมที่จะหาโอกาสชักตวงผลประโยชน์การค้าของรัฐต่างๆ ในแถบนี้ รัฐเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาณาจักรที่อยู่กลางเกาะชวา คือมะตะรัมทางตอนกลางและตะวันออกของเกาะชวา อาศัยศูนย์กลางการพาณิชย์และการเดินเรือที่มั่นคงในชวาตะวันตก อะแจทางเหนือของสุมาตรา มังกัสซาร์ทางใต้ของสุลาเวสี และที่หมู่เกาะโมลุกกะไม่มีความอ่อนแอเลยเมื่อกล่าวถึงการติดต่อกับชาวตะวันตก ดังนั้นในครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ บริษัทของชาวฮอลันดาจึงเพิ่มกำลังทางการทหารและการเมืองมากขึ้นทุกที ซึ่งอันที่จริงขัดกับความประสงค์ของผู้จัดการใหญ่ของบริษัททางอัมสเตอร์ดัม ตกมาถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๓ บริษัทฮอลันดามีเพียงแต่เข้าครอบครองเกาะหลายเกาะในหมู่เกาะโมลุกกะ และบ้อมในเส้นทางค้าขายของมะละกาเท่านั้น แต่การที่มีอำนาจเหนือช่องแคบมะละกาและซุนดา ยังมีผลในการทำให้รัฐอินโดนีเซียมากมายอ่อนกำลังลง และจากศูนย์กลางที่ปัตตาเวีย บริษัทก็ได้รับความสำเร็จในการเข้าครอบงำท่าเรือทางฝั่งทะเลตอนเหนือของชวา

ในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อำนาจของบริษัทในชวาก็เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่ของศตวรรษนี้บริษัทได้รับของกำนัลจากเจ้าผู้ครองนครที่ไม่มีอำนาจในเกาะนี้ เช่นที่มะตะรัมได้รับในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๓ แต่ถึงแม้ว่าจะมีอำนาจเหนือชวา บริษัทก็ใช้อำนาจตนโดยตรงแต่เพียงเล็กน้อย และตามความเป็นจริงอำนาจทางการบริหารก็มีส่วนคล้ายคลึงกับอาณาจักรชวาอยู่มาก ในระยะนี้เริ่มมีการปลูกกาแฟและพืชที่ใช้ทำน้ำตาลโดยใช้วิธีบังคับการส่งผลผลิต ในระยะเดียวกันนี้ชาวจีนซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยก็ขยายตัว ชนกลุ่มนี้บริษัทฮอลันดาใช้เป็นสื่อกลางในการเก็บภาษีและการค้า และบริษัทก็เล็งเห็นความเสื่อมลงในเชิงการค้ากับชวา

เสียเอกราชแก่ฮอลันดา

นอกเขตชวาอำนาจของบริษัทมิได้เพิ่มพูนขึ้น ในสุมาตรามีแคว้นทางฝั่งทะเลตกอยู่ในอำนาจบ้าง แต่โดยทั่ว ๆ ไปบริษัทก็ไม่มีอิทธิพลในเกาะนี้เท่าไรนัก ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อำนาจในทางการพาณิชย์ในเกาะนี้อ่อนกำลังลง คนงานบริษัททุกริทยามากขึ้นและหนี้สินจำนวนสูงขึ้น

ใน พ.ศ. ๒๓๔๒ จำนวนหนี้เพิ่มถึง ๑๓๔ ล้านกิลเดอร์ และสัญญาพาณิชย์ซึ่งใกล้เคียงหมดอายุลง ก็ไม่มีการต่ออายุ รัฐบาลเนเธอร์แลนด์เข้ายึดครองบริษัทและรับโอนหนี้สิน

การต่อสู้เพื่อให้ได้เอกราชคืนจากฮอลันดา

หลังจากที่ชาวฮอลันดาได้เข้ายึดเกาะต่าง ๆ เป็นอาณานิคม เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๒ แล้ว ชาวฮอลันดาก็ได้ชักชวนโคกทรพัยตามเกาะต่าง ๆ โดยมีได้เอาใจใส่ในความต้องการของประชาชนอย่างเพียงพอ ประชาชนจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้ยากจน ส่วนความมั่งคั่งสมบูรณ์ของเกาะได้ไหลออกจากประเทศไปเข้ากระเป๋านายทุนฮอลันดา จึงเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจในระหว่างพลเมืองซึ่งในที่สุดได้ก่อการปฏิวัติหลายครั้ง

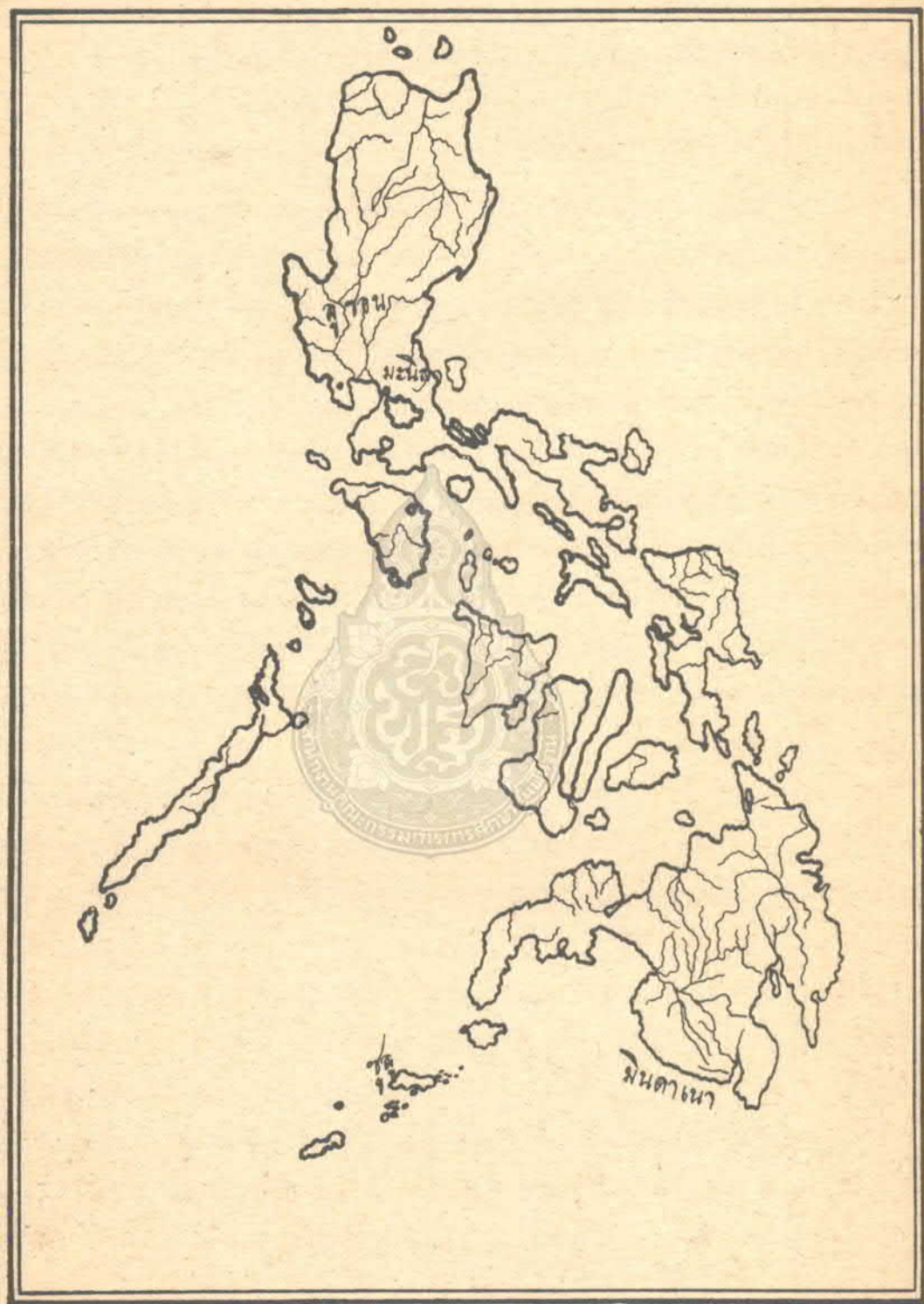
กลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ มีการจัดตั้งองค์การลุกขึ้นเพื่อกอบกู้เอกราชของอินโดนีเซีย ในสมัยนั้นหัวหน้าประชาชนเชื่อว่าการรวมกันต่อต้านเป็นทางเดียวที่จะประสบผลสำเร็จ จึงได้ปลุกฝังลัทธิชาตินิยมแก่ประชาชน มีการตั้งพรรคการเมืองขึ้นหลายพรรค และพรรคคณะชาติก่อตั้งขึ้น ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ดร. ซูการ์โนหัวหน้าพรรคคณะชาติได้ดำเนินนโยบายไม่ยอมให้ความร่วมมือกับชาวฮอลันดา ตามปีต่อมา ดร. ซูการ์โนถูกจับกุม และอีกสองปีต่อมาก็ได้รับการปล่อยตัว ต่อมาอีกปีหนึ่งก็ถูกจับและถูกเนรเทศไปอยู่ที่เกาะฟลอเรสในหมู่เกาะซุนดาน้อย และภายหลังได้ถูกย้ายไปอยู่ที่เบนกูเลมบนเกาะสุมาตรา

ต่อมาเกิดสงครามเอเซียบูรพา ญี่ปุ่นเข้ายึดครองอินโดนีเซีย เป็นเวลานานถึงสามปีครั้งที่ญี่ปุ่นได้ทำลายและปล้นสะดม บังคับให้ประชาชนเป็นทหารและทำงาน โดยแบ่งพิชผลส่วนใหญ่ให้ญี่ปุ่น ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะสิ้นสุดลงชาวอินโดนีเซียก็ก่อการปฏิวัติ แต่ถูกปราบปรามอย่างทารุณ

ในวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ หลังจากญี่ปุ่นยอมแพ้เพียง ๒ วัน ดร. ซูการ์โนในนามของชาวอินโดนีเซียได้ประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย แต่รัฐบาลฮอลันดามีได้รับรองคำประกาศนั้น ฉะนั้นกองทหารฮอลันดาในเครื่องแบบของอังกฤษได้เริ่มดำเนินการรุนแรงต่อทหารอินโดนีเซีย ในที่สุดลอร์ดกิลเลอรันชาวอังกฤษเป็นผู้ไกลเกลี่ยและมีการประชุมกันขึ้น ผลของการประชุมมีการลงนามในข้อตกลงลึงการึกยาตี พ.ศ. ๒๔๙๐ ฮอลันดายอมรับรองรัฐบาลซูการ์โนเป็นรัฐบาลที่ถูกตั้งตามกฎหมาย และสาธารณรัฐอินโดนีเซียโดยสมบูรณ์ได้รับการสถาปนาขึ้นใน

พ.ศ. ๒๔๙๒

ฟิลิปปินส์

เครื่องแต่งกาย
ประจำชาติฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์*

ที่ตั้งและสภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

ประเทศฟิลิปปินส์ประกอบขึ้นด้วยหมู่เกาะใหญ่น้อยเป็นจำนวนมาก ซึ่งตั้งอยู่ก่อนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางเหนือมีลูซอนเป็นเกาะใหญ่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงคือเกซอนซิตี และมะนิลาซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญ เทือกหมู่เกาะฟิลิปปินส์ขึ้นไปเป็นเกาะไต้หวันอันเป็นที่ตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐจีน ทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่เกาะคือมหาสมุทรแปซิฟิก

ในยุคโบราณหมู่เกาะฟิลิปปินส์มีเกาะเล็กเกาะน้อยที่เป็นประจุกสะพานเชื่อมไปยังเกาะบอร์เนียว ซาบาฮู และผืนแผ่นดินใหญ่ของทวีปเอเชีย แต่เดิมนั้นเกาะเล็กเกาะน้อยเหล่านั้นจมลงไปได้น้ำเสียส่วนมาก เหลือแต่ยอดเขาเดิมซึ่งเหลืออยู่ในสภาพเป็นเกาะปาลาวันและซูลู แต่ถึงกระนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๐๗ จำนวนพลเมืองมีถึง ๓๐.๒ ล้านคน

วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมือง

ก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามามีบทบาทในฟิลิปปินส์ ชาวพื้นเมืองเดิมต่างแยกกันอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ทั้งนี้จะเห็นได้จากการที่มีภาษาท้องถิ่นอย่างน้อย ๆ ก็ ๘๐ สาขา มาจนกระทั่งทุกวันนี้ ชาวพื้นเมืองเดิมเป็นชนพวกมลายูซึ่งอพยพจากอินโดนีเซียและมาเลเซียแต่เป็นพวกที่ไม่กระตือรือร้นที่จะสร้างความเจริญทางใด ดำเนินความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ โดยใช้เครื่องมือที่ทำขึ้นจากสิ่งที่หาได้ใกล้ ๆ ตัว เครื่องใช้ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพก็เป็นสิ่งประดิษฐ์จากธรรมชาติอย่างง่าย ๆ ไม่มีเครื่องมือหนัก ๆ หรือเครื่องจักรใช้ อาชีพที่สำคัญของพวกที่อยู่ทางเหนือคือการล่าสัตว์ และการกลิ้งกรรมเกลือที่ พวกที่อยู่ทางที่ลุ่มก็ทำแบบง่าย ๆ กล้วยไทย คือให้น้ำเข้าในนาซึ่งมีคันกันไว้ จนกว่าต้นข้าวจะโต บ้านช่องที่อยู่อาศัยทำด้วยไม้ไผ่ และใช้หญ้าหรือปาล์มมุงหลังคา ดังจะยังเห็นบ้านแบบนี้อยู่ตามหมู่เกาะเล็ก ๆ ที่ห่างไกลความเจริญแบบตะวันตก ดังนั้นก่อนฝรั่งจะเข้ามาครอบครองประเทศฟิลิปปินส์จึงไม่ปรากฏว่ามีโบราณสถานพวกวัดวาอาราม หรือสถานที่สำคัญต่าง ๆ อย่างเช่นนครวัดในเขมร หรือบุโรพุทโธในอินโดนีเซีย หรือเจดีย์งาม ๆ ของพม่า ลาวและไทย

อนึ่งการที่ไม่มีซากวัดวาอารามในฟิลิปปินส์นี้ก็แสดงว่าการนับถือศาสนายังไม่เป็นเรื่องเป็นราวนัก ก็คงจะเชื่อถือในอำนาจธรรมชาติตามนัยแห่งไสยศาสตร์ มีการกราบไหว้บูชาเทพเจ้า

* ชื่อ "ฟิลิปปินส์" มาจากพระนามกษัตริย์สเปน คือ ฟิลิปที่ ๒

เป็นจำนวนมากที่ประจำอยู่ในคัมภีร์ ภูเขาและอื่น ๆ และประชาชนมีความเชื่อฝังใจอยู่แล้วในเรื่องชีวิตหน้า ดังนั้นเมื่อศาสนาคริสต์แพร่หลายเข้ามาความเชื่อถือในพระผู้เป็นเจ้าและชีวิตหน้า (เมื่อคนตายไปแล้ว) ก็กลับมาสอดคล้องกับความเชื่อถือดั้งเดิม ที่ว่ามีวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้กุมเรื่องราวทั้งหลายของมนุษย์

การที่ไม่มีอาคารที่เป็นที่ทำงานของผู้ปกครองบ้านเมืองโดยเฉพาะ ไม่มีสถานที่ประชุม ไม่มีอาคารพิเศษต่าง ๆ สำหรับการบริหารประเทศ ก็ชี้ให้เห็นระดับของวิธีการปกครองว่ายังไม่เข้ารูปเข้ารอยนัก ทั้งนี้ยกเว้นประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามคือที่อยู่ทีเกาะทางใต้และมีราชาหรือสุลต่านของแต่ละรัฐนั้น ๆ ซึ่งก็เป็นพวกที่ไม่ค่อยชอบติดต่อกับชนกลุ่มอื่น

อย่างไรก็ดี กลุ่มชนที่มีความเจริญพอสมควรก็มักจะรวมกลุ่มกันปรึกษาหารือเพื่อดำเนินการบริหารโดยมีหัวหน้าคือ อะได๊ะ ซึ่งปกติมักจะเป็นบุตรชายของผู้ริเริ่มรวบรวมกลุ่มชนเป็นกลุ่ม ๆ ไป กลุ่มเหล่านี้ไม่มีความหมายทางการเมืองเลยเพราะเป็นเรื่องราวภายในครอบครัวใหญ่ ๆ เสียมากกว่า กลุ่มเหล่านี้เรียกว่า “บารังไกย์” ซึ่งตั้งขึ้นจากชื่อเรือชนิดที่บรรพบุรุษชาวมลายูเดิมอาศัยเป็นพาหนะเข้ามายังที่อยู่ปัจจุบัน และชาวเกาะบางแห่งก็ยังเอ่ยถึงเพื่อนฝูงในฐานะเป็น “กาบังกา” หรือผู้ร่วมเรือมา แต่ละกลุ่มชนนี้ต่างกลุ่มต่างอยู่ นาน ๆ ครั้งจึงจะมีข้อพิพาทกันหรือมีเรื่องที่จะต้องทำความตกลงกันระหว่างสมาชิกของแต่ละกลุ่ม ดังนั้นเมื่อชาวตะวันตกเข้ามาครอบครองฟิลิปปินส์ขณะที่ยังไม่มีกรปกครองร่วมกันเป็นรัฐบาลกลางเลย รูปการปกครองที่ชาวสเปนและอเมริกันมาจัดไว้ตามลำดับเวลา จึงเป็นแบบระบบการปกครองทำนองชาวตะวันตกโดยแท้ และไม่มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีประมุขคนเดียวเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในประวัติการปกครองของฟิลิปปินส์เลย

ประวัติศาสตร์สังเขป

เท่าที่หาหลักฐานได้ ฟิลิปปินส์เริ่มมีการติดต่อกับชาติอื่นอย่างใกล้ชิดกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คือเมื่อมีการนำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ โดยผ่านทางมะละกาและตั้งหลักแหล่งขึ้นอยู่ที่ซูลูและมินดาเนา และความเป็นอยู่บนเกาะใหญ่ ๆ ก็ชักจะแปรรูปไป ในระยะนี้มีอาณาจักรอิสลามเล็ก ๆ เกิดขึ้นที่ซูลูและมินดาเนา ต่อมามีถึงตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ก็มีหัวหน้ารัฐบาลของรัฐที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม

อันที่จริงในสมัยโบราณก่อนหน้าการเข้ามาของชนอิสลาม พ่อค้าชาวจีนก็เตรียมหาทางค้าขายให้ได้ผลมากที่สุด ในระยะประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ก็มีพ่อค้าชาวจีนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในฟิลิปปินส์ อิทธิพลทางศาสนาอิสลามได้ค่อย ๆ แผ่ขยายกว้างออกไปแม้จนกระทั่งถึงจักรวรรดิในอินโดนีเซียปัจจุบัน คือ จักรวรรดิศรีวิชัยและมัชปาหิต แต่เมื่อเปรียบเทียบกับฟิลิปปินส์กับประเทศอื่น ๆ ในแถบนี้ ก็จะเห็นว่าแนวโน้มในอิทธิพลจากวัฒนธรรมของจีนและอินเดียมียอดขึ้นอยู่มากกว่าฟิลิปปินส์แทบจะไม่มีเลย ชาวฟิลิปปินส์มีความเข้มแข็งอยู่ในตัว ไม่ยอมถูกกลืนง่าย ๆ จึงไม่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมทั้งของชาวจีนและอินเดียมานานเท่าอย่างอื่นในเรื่องศาสนา เพราะยังมีคัมภีร์อยู่ในการเช้นไหว้สิ่งที่มีในธรรมชาติ จึงไม่นับถือทั้งศาสนาฮินดูและทั้งศาสนาพุทธซึ่งเคยมีอิทธิพลต่อประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาแล้ว ทั้งนี้มีนักประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่า ลักษณะเฉพาะของชนชั้นหัวหน้าเผ่าเดิมของฟิลิปปินส์ก็คือ ไม่สนใจจะผนึกกำลังเข้าด้วยกัน และไม่สนใจหรือไม่เข้าใจความหมายและคุณค่าของกฎระเบียบเกี่ยวกับการปกครองก่อนหน้าผัวจึงจะเข้ามาแสวงหาอาณาจักรของตน

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๒ คินเคนชายฝั่งทะเลและที่ราบเหนือเกาะมินดาเนาที่ตั้งอยู่ใต้อิทธิพลของชาวสเปน ทหารและพวกพระก็อาสาออกไปร่วมรบศึก แต่ไม่ได้ทำอะไรมากนักก็สามารถชักจูงชาวพื้นเมืองมานับถือศาสนาโรมันคาทอลิกได้มากมาย ส่วนการปกครองในระยะต้นประมาณ ๑๐๐ ปีนั้น ส่วนมากสเปนให้ข้าหลวงเป็นผู้รวบรวมผลประโยชน์จากการเก็บภาษีการทำหน้าที่เรียกว่าเอ็นคอมิเอนตา

ประวัติศาสตร์ของชาติฟิลิปปินส์มีผลสะท้อนอยู่ในสภาพทั่วไปของวัฒนธรรมฟิลิปปินส์ในปัจจุบัน อิทธิพลทางศาสนาอิสลามและฮินดูซึ่งมีต่อประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีความสำคัญน้อยต่อวัฒนธรรมของฟิลิปปินส์ปัจจุบัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ตั้งของหมู่เกาะซึ่งอยู่ตอนตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสถานีพักของเส้นทางอันยาวมาจากอาหรับและอินเดีย ส่วนประเทศต่าง ๆ บนผืนแผ่นดินใหญ่ก็มีประโยชน์ในฐานะเป็นเครื่องบังกันผู้ที่อพยพลงมาจากใต้จากประเทศจีน

ศาสนาอิสลามยังคงเป็นที่นับถืออยู่อย่างมั่นคงในคอนไดซ์ของมินดาเนาในปัจจุบัน และศัพท์ภาษาสันสกฤตก็มีปนอยู่ในภาษาฟิลิปปินส์หลายสาขา แต่ศาสนาที่แพร่หลายจนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติในฟิลิปปินส์ รวมทั้งระบบการปกครองปัจจุบัน เป็นสิ่งที่รับมาจากตะวันตกทั้งสิ้น กล่าวคือฟิลิปปินส์รับศาสนาคริสต์จากพวกสเปน และรับเอาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจากสหรัฐอเมริกา ในการปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากตกเป็นอาณานิคมของสเปนกว่า ๒๐๐ ปี ชาวฟิลิปปินส์ซึ่งได้ติดต่อกับชาวยุโรปชาติต่าง ๆ ที่มาค้าขายทางทะเลมากขึ้น และเมื่อ

ชนพื้นเมืองเคม

บ้านบนต้นไม้ของเผ่าคาลิงกะ

หมูพันธุ์หังแอนด์ของฟิลิปปินส์

ชนเผ่าคาลิงกะ

ถูกบีบคั้นมากก็ปลิวตีกันหลายครั้งโดยมีนายแพทย์ชื่อ โยเซ ริซาล อี แมร์กาโต เป็นหัวหน้า แต่เขาถูกจับและถูกประหารชีวิต ชาวฟิลิปปินส์แค้นเคืองมากจึงรวมกันต่อสู้เพื่อเอกราช โดยมีอากินาลโคเป็นหัวหน้า แต่ยังไม่สำเร็จ

โชคของฟิลิปปินส์ยังไม่ค่อยดีนัก สหรัฐอเมริกาประกาศสงครามกับสเปนในระยะเวลาก่อนหน้านี้ และเรือรบอเมริกันก็เคลื่อนออกจากอ่าวเมอร์ส (Mirs) ใกล้ฮ่องกงในวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๑ ทำลายเรือรบในอ่าวมะนิลา และสเปนก็ยอมแพ้ โดยสนธิสัญญาสันติภาพใน พ.ศ. ๒๔๔๑ นั้นเองสเปนก็ต้องยินยอมยกฟิลิปปินส์ให้สหรัฐอเมริกา การต่อต้านเพื่อเอกราชของฟิลิปปินส์ยังคงดำเนินต่อไปแม้ว่าตัวอากินาลโคจะถูกจับและถูกเนรเทศออกไปนอกเขตฟิลิปปินส์

การได้เอกราชของฟิลิปปินส์

เมื่อสหรัฐเข้าครอบครองฟิลิปปินส์ในตอนแรกนั้น ก็ต้องอาศัยกำลังทหารหนุนหลังอยู่จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ จึงมีรัฐบาลพลเรือนซึ่งอำนาจสูงสุดอยู่ที่สหรัฐอเมริกา แต่สหรัฐอเมริกาก็ตระหนักถึงความจริงว่าฟิลิปปินส์ต้องการจะปกครองตนเอง จึงค่อย ๆ ผ่อนอำนาจให้ โดยให้ชาวฟิลิปปินส์ขึ้นทำหน้าที่พูดภาษาสเปนหรืออังกฤษได้ก็เข้ามามีส่วนบริหารประเทศ เดิมทีเดียวมีแต่สภาผู้แทนราษฎร แต่ต่อมาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ก็มีสภาสูงขึ้น แต่ผู้สำเร็จราชการก็ยังเป็นคนอเมริกันอยู่ และระหว่างการครอบครองสหรัฐอเมริกาก็ได้ปรับปรุงสภาพสังคมโดยทั่วไป รวมทั้งด้านบริการสาธารณสุขและการอาชีพต่าง ๆ

ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ สภาสูงแห่งสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายที่เรียกกันว่า “ไทคิงส์แมคคัพพี” ซึ่งสนับสนุนการให้โอกาสชาวฟิลิปปินส์ในอันที่จะค่อย ๆ ได้สิทธิในการปกครองตนเองภายใน ๑๐ ปี แต่ก่อนจะครบ ๑๐ ปีก็เกิดสงครามเอเชียบูรพาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น ญี่ปุ่นเข้าครอบครองฟิลิปปินส์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ หลังสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อสัมพันธมิตรปลดอาวุธญี่ปุ่นแล้ว ในวันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ฟิลิปปินส์ก็ได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ ประกาศตั้งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ขึ้นมีประธานาธิบดีมานูเอล โรซาส (Manuel Roxas) เป็นประมุขคนแรก

ภาคผนวก

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงแล้ว อำนาจของชาวตะวันตกในบริเวณแถบนี้ก็ค่อยๆ ลดหายไปทุกที เพราะแต่ละประเทศต่างก็ได้รับเอกราชคืนมา เป็นอันว่าระยะแห่งยุคประวัติศาสตร์ที่ชาวตะวันตกเข้ามากครอบครองดินแดนทางตะวันออก เริ่มต้นแต่การครอบครองมะละกา ของชาวโปรตุเกสใน พ.ศ. ๒๐๕๔ ก็สิ้นสุดลงโดยปริยาย ต่อไปในอนาคตจะเป็นเรื่องราวของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะแสดงบทบาทในประวัติศาสตร์โลกสืบไป ถ้านักเรียนสนใจจะศึกษา เมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาไปแล้ว สถาบันอุดมศึกษาในและนอกประเทศก็เปิดสอนเรื่องราวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งในเชิงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณคดี วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจสังคม การเมือง และการต่างประเทศในภูมิภาคนี้

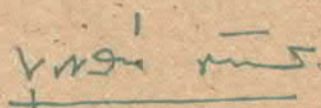

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการ ได้จัดทำหนังสือประกอบการเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ ได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียนได้

ประกาศณ วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

(นายบุญถิ่น อัตถากร)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสือประกอบการเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ สังคมศึกษา (๑๐) สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ น คณะอนุกรรมการวิชาการโรงเรียนมัธยมแบบประสม ทมววิชาสังคมศึกษา ได้เสนอต่อกรมวิชาการ และกรมวิชาการ ได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการให้

๑. นางพญัสรี วิทยานนท์

๒. นางสาวสุนนา บุญขะรัตเวช

๓. นางศรีนารถ สุริยะ

๔. นางสาวชูศรี จามรมาน

ร่วมกันเรียบเรียง โดยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งให้ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี เป็นผู้ตรวจ

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาในชั้นนี้ตามสมควร

กรมวิชาการ

ประวัติศาสตร์ของชนชาติทุกชาติได้ชี้ให้เห็นอยู่เสมอว่า ความพึงเพื่อ
เพื่อนเพียงอย่างหนึ่ง กับการแตกความสามัคคีภายในประเทศอีกอย่าง
หนึ่งนั้น เป็นสาเหตุใหญ่ที่จะชักนำให้ประเทศนั้นไปสู่ความวิบัติ
หายนะในบัดนี้ปลาชได้

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายกำธร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๓๐ เมษายน ๒๕๓๖
พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๖

